ГОДИШЊАК

Библиотеке Матице српске

1 9 9 4

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ 1826

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

PRIRODOVEDECKÁ KNIHOVNA

ГОДИШЊАК

БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ

за 1994.

Нови Сад
1995

Уредништво

Душко Вртунски

Миро Вуксановић

Жељко Вучковић

Душица Грбић

Силвиа Дражић

Радован Мићић

Главни уредник

МИРО ВУКСАНОВИЋ

ISSN - 0351-3580

САДРЖАЈ

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ У 1994. ГОДИНИ 7

Лазар Чурчић
ЈУБИЛЕЈИ СРБУЉСКИХ ИНКУНАБУЛА И ПАЛЕОТИПА 1994. ГОДИНЕ 22

Вера Јерковић
КАТАЛОГ ИЗУЗЕТНЕ И ВЕЛИКЕ ЗБИРКЕ
Душица Грбић, Ксенија Минчић-Обрадовић, Катица Шкорић:
Ћирилицом штампане књиге 15-17. века Библиотеке Матице српске.
- Нови Сад, 1994. 32

Георг Јовановић
ПОВЕЗ И КОРИЦЕ *ОКТОИХА ПРВОГЛАСНИКА* 36

Душица Грбић
ИЛУСТРОВАНО *ЖИТИЈЕ ПЕТРА ВЕЛИКОГ*
ЗАХАРИЈА ОРФЕЛИНА, ТОМ 1-2, У БИБЛИОТЕЦИ МАТИЦЕ СРПСКЕ 45

Финка Пјевач
ПИСМО ПЛАТОНА АТАНАЦКОВИЋА УПУЋЕНО ПАТРИЈАРХУ
ЈОСИФУ РАЈАЧИЋУ 16. ЈУЛА 1850. ГОДИНЕ 54

Ружица Симин-Допуђа
ПАВЛЕ СОЛАРИЋ И ПРВИ ГЕОГРАФСКИ АТЛАС У СРБА 60

Гордана Ђилас
ЈОВАН ЂОРЂЕВИЋ - БИБЛИОТЕКАР БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ 68

Мара Тодоровић
АРСЕНИЈЕ СТОЈКОВИЋ, ЕПИСКОП БУДИМСКИ
И ЊЕГОВА БИБЛИОТЕКА 79

Ивана Мразовић-Радовић
БИБЛИОТЕКА РАШКА ДИМИТРИЈЕВИЋА
Легат професора Димитријевића чува се у
Библиотеци Матице српске од 1991. године 89

Жељко Вучковић
Весна Степановић
МАТИЧНИ ПОСЛОВИ У БИБЛИОТЕЦИ МАТИЦЕ СРПСКЕ 103

Бранислава Аврамовић, Иванка Клајн, Душко Вртунски
УНЕСКОВ КОМПАКТНИ ДИСК *INDEX TRANSLATIONUM* 112

Жан Нузиј
АУСТРИЈСКА ВОЈНА ГРАНИЦА И ЈУЖНИ СЛОВЕНИ (1522-1881) 118

Ксенија Минчић-Обрадовић
СОБА РАРИТЕТА ЏОРЏА ГРЕЈА У
ГРАДСКОЈ БИБЛИОТЕЦИ У ОКЛАНДУ 138

Ернестина Перковић
ШТАМПАНИ КАТАЛОЗИ ЕПАРХИЈСКЕ БИБЛИОТЕКЕ У СЕНТАНДРЕЈИ . . . 144

Катица Шкорић
КАТАЛОГ СЕНТАНДРЕЈСКИХ РАРИТЕТА 151

Александар М. Петровић
САВРЕМЕНА ЊЕГОШОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА
Владимир Отовић: *Белешке на белинама Његошевих књига,*
Нови Сад, Библиотека Матице српске, 1994 154

Мирјана Брковић
ГРАЂА ЗА БИБЛИОГАФИЈУ ЈОВАНА ГРЧИЋА МИЛЕНКА 161

Марија Јованцаи
ГРАЂА ЗА БИБЛИОГРАФИЈУ БОШКА ПЕТРОВИЋА 197

ДАРОДАВЦИ БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ
У 1994. ГОДИНИ 241

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ У 1994. ГОДИНИ

Библиотека Матице српске (БМС) обављала је своју делатност у 1994. години у складу са својим Програмом рада и републичким законима о библиотечкој делатности, културним добрима и Матици српској. Остварила је добру сарадњу са својим оснивачем, Матицом српском и са Народном библиотеком Србије.

Новим Законом о библиотечкој делатности од 26. маја 1994. године предвиђено је да у остваривању општег интереса у овој делатности Народна библиотека Србије сарађује са БМС.

Према Закону о културним добрима, објављеним 22. децембра 1994. године, БМС ће и даље примати обавезни примерак свих штампаних ствари са територије Војводине и размењивати их са другим библиотекама.

Новим републичким прописима тако је БМС обезбеђен статус у складу са њеном традицијом и националним благом које се у њој чува.

СТАРА И РЕТКА КЊИГА И ЛЕГАТИ

Према пројекту Опис ћирилских рукописних књига Библиотеке Матице српске истраживани су рукописни минеји, октоиси и триоди из збирке БМС. Каталошки описи тих рукописа и научни прилози о њима чиниће пету књигу у серији Ћирилске рукописне књиге БМС.

У едицији Каталог старих и ретких књига БМС публикована је прва књига - *Ћирилицом штампане књиге 15-17. века Библиотеке Матице српске*, посвећена петстотој годишњици *Октоиха Ђурђа Црнојевића*.

Из збирке српских књига 18. века обрађено је 339 књига, од 500, колико збирка садржи, са циљем да се објави каталог. Он ће се појавити као друга књига у поменутој серији Каталог старих и ретких књига БМС.

Према плану за обраду микрофилмова обрађен је 241 наслов српских и хрватских књига на микрофилму.

Из збирке српских књига 19. века сигнирано је и обрађено 46 књига.

Настављени су послови на уређењу и обради посебних библиотека у збирци раритета БМС. У овом периоду обрађене су 424 књиге и 74 наслова периодике, и то: из библиотеке Текелијанума 68 књига, Петра Попадића 55 књига и 69 наслова периодичних публикација, Аврама Ђукића 66 књига и 5 наслова периодике, Ј. Ј. Змаја 2 књиге и Васе Стајића 234 књиге.

Припремљен је и предат у штампу *Каталог Библиотеке Платона Атанацковића*, прве личне библиотеке дароване Матици српској (1841). *Каталог Библиотеке Платона Атанацковића* биће прва књига у серији Каталог легата Библиотеке Матице српске. У њему је описана 341 књига (56 српских, 154 немачке, 70 латинских, 50 француских, 8 руских и по једна румунска, хрватска и чешка књига), а од пратећих регистара постоје: ауторски регистар, регистар наслова, стручни регистар, хронолошки регистар и регистар књига по језицима. Каталог је илустрован архивским прилозима и илустрацијама из књига.

Донација Никол и Сретена Марића сређује се и обрађује по утврђеном плану. У овом периоду каталогизирано је 909 књига, а предметно и аналитички обрађено је 276 текстова.

Из личних библиотека које се не чувају у збирци раритета обрађено је 66 књига.

Од књига на страним језицима у збирци раритета БМС обрађено је 139 рукописних и 232 штампане књиге 18. и 19. века.

Из збирке књига с потписима, посветама и белешкама значајнијих личности из наше историје, науке и културе обрађено је 1.087 књига.

Сачињена је концепција за уређење, обраду и заштиту Библиотеке Бачке епархије, а послови на овом пројекту отпочеће 1995. године.

НАБАВКА, ПРИЈЕМ И ЕВИДЕНЦИЈА ПУБЛИКАЦИЈА

У 1994. години БМС је свим видовима набавке примила и у своје фондове укључила укупно 37.911 публикација: 12.773 књиге, 23.046 бројева периодике и 2.092 јединице за фонд посебних збирки.

Обавезним примерком примљено је 23.471 публикација, куповином 1.055, разменом 3.826, поклоном 9.309 и депозитом 250 публикација.

Из Библиотеке је упућено укупно 46.472 публикације.

Из обавезног примерка Војводине 40.213 публикација упућено је другим библиотекама у земљи. Страним партнерима у размени послато је 5.172, а сарадницима у земљи 687 публикација. На поклон је послато 500 књига школама у Боану, Зрењанину, Љубињу, Катедри за српски језик на Филозофском факултету у Петрињи, Народној библиотеци »Радосав Љумовић« из Подгорице и Народној библиотеци Републике Српске са Пала.

Куповина

Набавка књига куповином била је као и претходне године окренута домаћој књизи. За попуну фонда униката и музејске збирке купљено је 177 нових и 306 антикварних књига, 11 наслова / 99 бројева антикварне периодике и 200 јединица за фонд посебних збирки.

Из Фонда Александре Санде Узелац и сестре Ирине купљено је дванаест књига:

Граматика. - Римник, 1755.

Требник. - Венеција, 1761.

Захарија, Орфелин: *Вечниј... календар.* - Беч, 1783.

Часослов. - Беч, 1793.

О должностех Пресвитеров. - Будим, 1798 (два примерка)

Календар Димитрија Каулиција. - Будим, 1801.

Канон молебниј светом великомученику Стефану краљу Дечанскому. - Будим, 1803.

Песни различнија Дамјана Каулици. - Будим, 1804.

Петар Радовановић : *Српски буквар.* - Београд, 1848.

Јован Гавриловић : *Нешто од рада српске финансије за тринаест последњих година...* - Београд, 1857.

Платон Атанацковић : *Буквар за српска училишта у Аустријском царству.* - Беч, 1867.

Фонд старе и ретке књиге обогаћен је и са две србуље:

Октоих петогласник, око 1560.

Служабник, око 1570.

Од страних издања купљене су 4 нове књиге, а из антикварне понуде одабрано је и купљено 68 страних књига, 39 јединица посебне библиотечке грађе и 3 наслова / 38 бројева стране антикварне периодике.

Размена

БМС је у оквиру размене од својих партнера у иностранству (212 институција у 42 земље света) примила 726 књига, 47 публикација за фонд посебних збирки и 2.874 броја периодике. Партнерима у размени упућено је 1.640 књига и 3.532 броја серијских публикација, међу којима и сва издања Матице српске.

Библиотекама у иностранству упућено је 756 захтева за књиге и 16 захтева за нове наслове часописа.

Разменом са југословенским библиотекама примљена је 91 књига и 88 бројева периодике, а послато 204 књиге и 483 бројева периодике.

Поклон

БМС је поклоном примила 3.118 књига на разним језицима. Након провере, у фонд је укључено 2.353 књиге. Примљено је, такође, 197 наслова / 948 бројева серијских публикација поклона од којих је у фонд укључено 809 бројева, као и 807 публикација за фонд посебних збирки.

Депозитом FAO и UNESCO примљено је 126 књига и 115 бројева периодике и 9 публикација за фонд посебних збирки.

Стеријино позорје је своју Библиотеку поклонило БМС. До сада је сигнирана, инвентарисана и у фонд уврштена 5.101 књига.

Примљено је неколико посебно драгоцених поклона. Владимир Димитријевић поклонио је Библиотеци 334 књиге издавачке куће L'Age d'homme чији је власник. Књиге из своје продукције поклониле су и издавачке куће Поларис, Сфаирос, Архив Кљакић; Коља Мићевић је поклонио своје књиге објављене у Паризу, као и издавачка кућа Slavica Verlag из Минхена са којом је за наредни период успостављена и размена.

Обавезни примерак Војводине

Обавезним примерком Војводине примљено је 48.995 јединица библиотечког материјала. У фонд БМС укључено је 1.948 књига, 5.844 броја серијских публикација и 990 јединица ситног штампаног материјала. Националним библиотекама послато је 40.213 јединица библиотечког материјала.

Инвентарисано је 580 годишта серијских публикација.

Штампарима у Војводини који не поштују обавезу достављања обавезног примерка упућено је ново писмо са опоменом пред тужбу. Ова опомена је дала добре резултате и примљен је велики број публикација које нису достављене обавезним примерком (446 књига, 7 наслова часописа и 1.070 јединица посебног библиотечког материјала).

Пријем и евиденција

Свим видовима набавке (обавезни примерак, куповина, размена, поклон, депозит FAO и UNESCO) БМС је примила 20.217 књига. Књиге су испечаћене, сигниране, инвентарисане и разврстане по фондовима.

Обавезним примерком Југославије примљене су 1.873 књиге а обавезним примерком Војводине 1.514.

Претплатом, разменом, поклоном и депозитом примљен је 3.351 број страних серијских публикација (претплатом 124, разменом 2.874, поклоном 239, депозитом 115) које су евидентиране, разврстане по формату и уложене у приручни магацин.

Инвентарисано је и унето у примопредајну свеску 837 годишта стране периодике.

Југословенским обавезним примерком приспело је 12.816 бројева серијских публикација. Примљени бројеви су проверени кроз спискове обавезног примерка, прегледани, евидентирани, сигнирани, разврстани по формату и уложени у приручни магацин. Инвентарисано је и унето у примопредајне књиге 2.424 годишта.

Током 1994. завршен је и рад на инвентарисању фототипских издања часописа и новина.

ОБРАДА ПУБЛИКАЦИЈА

Све примљене публикације су испечаћене, сигниране, инвентарисане и упућене на обраду. Именски, предметно и децимално укупно је обрађено на рачунару 62.653 књиге, наслова периодике, нота, плоча, географских карата и планова, дисертација, научних пројеката и других публикација. Формирано је 46.638 предметних и 63.528 децималних одредница. Уз ажурну обраду нових публикација, настављена је и ретроспективна обрада књига које су раније биле само именски обрађене.

Обрада чланака

Настављена је обрада текстова из периодичних публикација које издаје Матица српска (*Летопис* и свих осам *Зборника*), часописа *Поља* и периодике из области православља; у компјутерску базу БМС унето је укупно 13.545 записа и комплетно обрађено 9.135 чланака, са 8.816 предметних и 11.475 децималних одредница.

Библиографска обрада књига и чланака

За текућу *Библиографију Војводине* библиографски је обрађено 857 књига. За библиографију Мирослава Антића у базу је унето 394 записа, формирано 217 децималних и 108 предметних одредница.

За библиографију Младена Лесковца прикупљено је 230 библиографских јединица. Из *Библиографије Југославије* исписано је 360 библиографских јединица литературе о Данилу Кишу. Проверено је 60 наслова периодике за ретроспективну Српску библиографију коју припрема Народна библиотека Србије.

Завичајна збирка

Настављено је попуњавање, обрада и заштита Завичајне збирке Војводине. Обрађено је 500 књига и евидентирано 345 нових годишта периодике за ову збирку. Са посебним сигнатурама чувана је, попу-

њавана и обрађивана збирка свих издања Матице српске и свих издања југословенских академија наука и уметности.

Каталошка обрада периодике

Обрађено је укупно 1.987 наслова часописа и новина и евидентиране су допуне за 1.725 годишта текуће и старе периодике са укупно 14.105 бројева.

Ради прикупљања адреса издавача текуће периодике претражено је 80 наслова на основу базе података, приручника и интерних картотека.

За радну картотеку и јавни каталог израђено је и уложено 1.479 каталошких листића.

Обрада посебних фондова

За картографски фонд, фонд музикалија, ликовно-графички фонд и фонд ситног штампаног материјала укупно је приновљено 1.944 публикација. Обрађено је више ових публикација из ранијих година, тако да је у базу унето 5.107 записа. Публикацијама из ових збирки услужено је 258 корисника. Сређена је збирка од 60.000 разгледница.

Записи на рачунару

У 1994. години у компјутерску базу БМС укупно је унет 74.541 запис. Стање 31. 12. 1994. године је било 361.201 запис у бази (309.534 књига, 13.255 периодике, 24.940 аналитичка обрада и 13.550 остала грађа).

Набављена је и инсталирана нова рачунарска опрема (диск капацитета два гига-бајта, контролер и касетни систем за заштиту података).

Компјутерску обраду публикација отежавали су чести нестанци електричне енергије и њима изазвани кварови рачунарске опреме.

ЧУВАЊЕ И КОРИШЋЕЊЕ ПУБЛИКАЦИЈА

Чланови

У БМС су се учланила 4.222 читаоца: 3.045 студената, 641 средњошколац, 14 професора универзитета, 15 асистената, 46 магистара, 4 докторанта, 56 радника, 33 пензионера и 369 чланова других образовних и професионалних профила.

Коришћење публикација

У читаоници за истраживачки рад и периодику и у општој читаоници коришћени су 24.463 књиге и 2.540 годишта или појединачних бројева серијских публикација.

У читаоници раритета коришћени су 1.041 стара рукописна и штампана књига, периодична публикација и књига из легата и 73 микрофилма.

Ради коришћења за стручни и научни рад ван Библиотеке позајмљено је 6.637 књига.

Највише су коришћене књиге на српском језику, из области књижевности, филологије и лингвистике, из медицине, технике и привреде, из математике и других фундаменталних наука и из социологије и права.

Од књига на страним језицима највише су читане књиге на енглеском и немачком језику, из области књижевности, филологије и лингвистике. И међу насловима серијских публикација највише су коришћени наслови на српском језику, из књижевности, филологије и лингвистике и из друштвених наука.

Информације и међубиблиотечка позајмица

Информатори су давали упутства о начину коришћења електронског и конвенционалних каталога, на захтев читалаца претраживали базу података БМС и узајамну базу СОВІВ, пружали информације на основу референсне збирке и литературе и помагали читаоцима при избору литературе.

Реализовано је 936 захтева за књиге и копије, које су упутиле друге библиотеке, установе и појединци-истраживачи, а 35 захтева за позајмицу књига и копија упућено је другим библиотекама и установама, ради потреба наших читалаца.

Топографска евиденција и магацински смештај

У записе у бази података и у топографски каталог књига унети су потребни подаци за 30.690 примљених књига.

У записе у бази података и у топографску евиденцију серијских публикација унети су потребни подаци за 4.250 годишта, односно за 44.450 бројева часописа и за 495 месечних комплета дневних листова, односно за 14.200 бројева.

Топографски евидентиране публикације смештене су у магацине.

Ажурно су улагане у магацине публикације које су враћене после коришћења у читаоницама, у одељењима Библиотеке и позајмицом ван Библиотеке.

Континуирано су издвајани часописи и новине ради књиговезачке и рестаураторске заштите.

Умножавање библиотечког материјала

За потребе читалаца и међубиблиотечке позајмице снимљено је 33.320 копија на ксероксу, а за потребе БМС на гештетнеру је умножено 9.000 листова.

ЗАШТИТА ПУБЛИКАЦИЈА

У савремено опремљеним радионицама БМС обављана је заштита рукописа, палеотипа, књига 18. века, као и оштећене периодике и других публикација.

У конзервацији и рестаурацији рађени су рукописи, палеотипи, књиге 18. века, веома оштећене периодичне публикације, *Застава*, предмети из фонда посебних збирки и други библиотечки материјал који је био изузетно оштећен.

Конзервисано је 8.399, рестаурисано 7.638 веома оштећених листова књига и новина, 28 предмета из фонда посебних збирки (мапа, планова, диплома). Конзервисано је и рестаурисано 10 повеза од коже, 2 повеза од полукоже и 12 повеза од хартије и сашивено уз реконструкцију и укоричено 24 књига. Обављена је превентивна заштита, чишћење и дезинфекција 1.524 књига из фонда БМС.

У фотолабораторији су за микрофилмотеку снимане српске књиге 18. и 19. века и стара српска периодика. Укупно је урађено 87.648 микроснимака, 234 фотографије, 18 принтер копија и дуплицирано са оригинал-негатива на диазо-филм 41 ролна филма.

У књиговезници је повезано у тврди повез са позлатом 9.330 бројева новина из обавезног примерка и старих оштећених бројева *Србобрана, Српске речи, Заставе, Браника* и 3.964 бројева оштећених часописа и часописа са меким корицама. Преповезано је и поправљено 1.331 примерак старих оштећених публикација из редовног фонда, музејске збирке и других збирки. За заштиту различитог библиотечког материјала израђено је 29 кутија различитог облика и величина и каширано 292 примерка библиотечког материјала за изложбе. За заштиту периодичних публикација које се не кориче урађене су 1.032 фасцикле са тракама, 2.550 коверти од полукартона, испресовано око 31.000 плаката из фонда посебних збирки и урађено низ других књиговезачких послова за потребе Библиотеке.

РЕФЕРАЛНИ ЦЕНТАР

Дисертације, пројекти, документа

У Рефералном центру БМС обрађено је 289 нових докторских дисертација, инвентарисано и именски обрађено 198 научно-истраживачких пројеката са 833 теме. Евидентирано је 290 докумената УНЕСКА.

ЈУ-АГРИС

Настављена је израда југословенске базе података из области пољопривредних наука ЈУ-АГРИС. Поред извора, припреме и превода апстраката, БМС је преузела све послове око компјутерског процесирања података. На магнетни медиј унесено је укупно 911 записа, а септембра је у седиште међународне базе у Бечу послата прва дискета са 344 записа.

Принове секундарних публикација

Купљени су компакт-дискови са *Индексима научних цитата* са апстрактима за 1993. годину (обе серије, за друштвене науке и за природне и примењене науке) и пет дискета са хипертекстом са темама *Српска ћирилица, Студеница, Котор, Дурмитор* и *Стари Рас са Сопоћанима.* Центар је добио и 5 дискета са агрометеоролошким подацима у издању ФАО, као и компакт-дискове *UNESCO Databases* за 1994. годину и *Index translationum* 1979-1993.

Услуживање корисника

Истражена је цитираност 344 научника, при чему је пронађено 3.521 цитат представљен библиографским подацима. Са компактних дискова за кориснике је обављено 158 тематских претраживања.

Из сопствених фондова коришћено је 11 дисертација и 91 југословенски стандард, а из иностранства је поручено 28 књига, 5 микрофилмова и 68 копија чланака.

База података о страним часописима у војвођанским библиотекама допуњена је у 550 записа.

Одржано је више презентација могућности Рефералног центра у обезбеђивању научних и стручних информација.

МАТИЧНИ ПОСЛОВИ

У циљу изградње јединственог библиотечко-информационог система, БМС је пратила и помагала рад и развој народних и високошколских библиотека у Војводини.

До 26. маја 1994. године, када је усвојен нови Закон о библиотечкој делатности, којим се предвиђа ново устројство матичних надлежности, обављени су стручни надзори у народним библиотекама у Бачу, Србобрану и Бечеју.

Решењем министра за културу објављеном у "Службеном гласнику Републике Србије" 11. јула 1994. године Библиотеци Матице српске поверене су матичне функције за високошколске и научно-истраживачке библиотеке у Војводини, док ће матичност за народне библиотеке обављати библиотеке у средиштима округа. Припремљен је списак библиотека за које ће БМС бити матична.

У складу са новим прописима обављени су стручни надзори у библиотекама Факултета за физичку културу, Технолошког, Пољопривредног, Техничког и Медицинског факултета у Новом Саду, док су свим народним библиотекама у Војводини упућена писма у којима им се БМС захваљује на дугогодишњој сарадњи.

У договору са Народном библиотеком Србије свим народним и високошколским библиотекама у Војводини послати су упитници о њиховом раду у 1993. години. На основу прикупљених података израђена је *Анализа рада народних и високошколских библиотека у Војводини* за 1993. годину. Ова публикација садржи основне показатеље о стању најважнијих сегмената библиотечке мреже у Војводини са тенденцијама њеног даљег развоја. За потребе Народне библиотеке Србије припремљен је попис свих типова библиотека у Војводини.

Узето је учешће у активностима Заједнице библиотека и Библиотекарског друштва Србије.

Пружена је стручна помоћ Народној библиотеци у Бачкој Паланци (организација рада), Народној библиотеци у Бачкој Тополи (кадровски проблеми), Градској библиотеци у Вршцу (набавка рачунарске опреме), Народној библиотеци у Жабљу (међубиблиотечка позајмица и организација рада), Народној библиотеци у Новом Бечеју (ревизија фонда), Градској библиотеци у Зрењанину (обрада фонда књига за децу), Српској читаоници у Иригу (статус и организација рада), Градској библиотеци у Сремској Митровици (матичност и статус школских библиотека), Градској библиотеци у Руми (стручно усавршавање), Библиотеци Медицинског факултета (стручни испит), Библиотеци Правног факултета (организација рада, размена публикација), Библиотеци Филозофског факултета (аутоматизација послова), Народној библиотеци »Данило Киш« у Врбасу (матичност), библиотеци Педагошке академије у Новом Саду (стручно усавршавање, организација рада), библиотеци ЗОИЛ Нови Сад (инвентарисање и обрада), као и низ информација о стручним испитима, матичности, аутоматизацији и сл.

Пружена је и стручна помоћ у сређивању раритетног фонда Народној библиотеци у Шапцу, на њен захтев.

Информатичар је редовно пратио и одржавао рачунарски систем. Редовно је обављана заштита података. Програмска опрема коришћена

МЕЂУНАРОДНА САРАДЊА

Преведен је извештај о раду ILFA-е и сачињен текст о БМС за потребе Немачке библиотеке из Берлина. Обављени су разговори са Сечењи библиотеком ради обнављања споразума о сарадњи и припремљен предлог за обнову сарадње са библиотекама у Румунији. Сачињени су и предлози за обнову програма и споразума са Мађарском, Пољском, Русијом, Француском, Великом Британијом, Шпанијом, Јужном Корејом и Кином.

Георг Јовановић, виши препаратор БМС, од 15. 09 - 15. 10. 1994. године боравио је у манастиру Хиландару где је радио на конзервацији и рестаурацији старих књига.

ИЗДАВАЧКА ДЕЛАТНОСТ

У 1994. години БМС је објавила неколико вредних издања:

Едиција *Каталог старих и ретких књига БМС* – Књига I: Душица Грбић, Ксенија Минчић-Обрадовић, Катица Шкорић: *Ћирилицом штампане књиге 15-17. века Библиотеке Матице српске*;

Текућа библиографија – *Библиографија Војводине: монографске публикације за 1988. и 1989. годину* (обрадиле и приредиле Вида Зеремски - редактор, Марија Јованцаи - редактор, Јасна Карталовић, Љиљана Крајшић, Марија Маховац, Ката Мирић - редактор и Славица Рендулић);

Едиција *Трагови* – Књига IV: Владимир Отовић: *Белешке на белинама Његошевих књига*;

Годишњак Библиотеке Матице српске за 1993. годину;

Анализа рада народних и високошколских библиотека у Војводини за 1993. годину;

Билтен приновљених страних књига;

Сигналне информације из библиотекарства;

Вести: гласило БМС, четири броја.

Као заједничко издање Народне библиотеке Србије и БМС објављене су три књиге: *Каталог серијских публикација Библиотеке Српске православне епархије будимске од XIX-XX века* (приредила Бранка Булатовић); *Каталог књига Библиотеке Српске православне епархије будимске од XIX-XX века – књиге на српском језику* и *Каталог књига Библиотеке Српске православне епархије будимске од XIX-XX века – књиге на страним језицима* (приредиле Мирјана Бабовић и Светлана Јанчић).

У штампи су *Каталог библиотеке Платона Атанацковића* и *Каталог личне библиотеке Георгија Зубковића*.

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ПЕТ ВЕКОВА „ОКТОИХА”

У Матици српској 10. марта 1994. године обележена је петстогодишњица *Охтоиха првогласника*, прве јужнословенске ћирилицом штампане књиге, рукоделисане трудом цетињског јеромонаха Макарија, по вољи господара Зете Ђурђа Црнојевића. Уз бројне културне посленике, чланове, сараднике и пријатеље Матице српске, овој свечаности присуствовали су и Његово преосвештенство господин Иринеј, епископ бачки, председник Црногорске академије наука и умјетности академик Драгутин Вукотић и управник Народне библиотеке Србије Миломир Петровић.

На овом скупу промовисан је каталог *Ћирилицом штампане књиге 15-17. века Библиотеке Матице српске*. Аутори Каталога, првог у серији *Старе и ретке књиге БМС*, су магистри и археографи, библиотекари Одељења за стару и ретку књигу и легате Душица Грбић, Ксенија Минчић-Обрадовић и Катица Шкорић.

У свечаној Матичиној сали наступили су и Ненад Ристовић и група певача Саборне цркве „Свети Георгије” који су извели песме из *Осмогласника*, у избору академика Димитрија Стефановића. Приређена је и пригодна изложба ћирилицом штампаних књига Библиотеке Матице српске.

Отварајући свечаност, академик Бошко Петровић, председник Матице српске, истакао је да је објављивање *Октоиха првогласника*, само сто година после Косовског боја, не само културни већ и цивилизацијски догађај и домашај и живо сведочанство духовне постојаности и континуитета српске културе. Затим су говорили Његово преосвештенство господин Сава, епископ шумадијски, потпредседник Матице српске проф. др Божидар Ковачек, управник БМС Миро Вуксановић и Лазар Чурчић.

ИЗЛОЖБЕ

Пригодним изложбама БМС је обележила неколико значајних годишњица из културне историје:

1. У част деведесетогодишњице рођења Младена Лесковца припремљена је изложба књига, фотографија и писама који сведоче о његовом животу и раду. Изложбу су припремили Радован Мићић и Жељко Вучковић.

2. За прославу петстогодишњице *Октоиха првогласника* постављена је изложба најстаријих ћирилицом штампаних књига БМС, у избору Душице Грбић, Катице Шкорић и Ксеније Минчић-Обрадовић.

3. Поводом стопедесетогодишњице рођења Пола Верлена припремљена је изложба о његовом животу и раду. Поставку су приредиле Зденка Лукан и Драгица Мијовић.

4. Из фондова посебне библиотечке грађе БМС Ружица Симин-Допуђа и Светлана Довниковић поставиле су изложбу о историјском и културном развоју Новог Сада.

5. Тристогодишњица рођења Франсоа Волтера обележена је пригодном изложбом књига и фотографија коју су припремили Силвиа Дражић и Жељко Вучковић.

6. Поводом деведесет година од смрти Антона Павловича Чехова постављена је изложба о његовом животу и стваралаштву, коју су припремиле Татјана Јазић-Савин и Марија Јованцаи.

7. Изложбу *Из музичког репертоара Српског народног позоришта*, на основу публикација из Фонда музикалија БМС, поставила је Адриене Пинтер.

8. Стогодишњица рођења Исака Бабеља обележена је пригодном изложбом књига и фотографија у избору Кате Мирић и Радивоја Додеровића.

9. Поводом стогодишњице рођења Момчила Настасијевића постављена је изложба његових дела и критичких приказа Настасијевићевог стваралаштва. Изложбу су припремили Гордана Ћилас и Александар Петровић.

10. Изложбом књига и фотографија приказан је научни рад Слободана Јовановића у области права, социологије, историје и књижевности, поводом стодвадесетпетогодишњице његовог рођења. Изложбу су поставили Ненад Дошлић и Љиљана Крајшић.

11. На основу фондова БМС у Музеју Војводине приређена је изложба словачке штампе код нас. Стручни консултант у припреми изложбе и избору публикација била је Ката Мирић.

ОПШТИ ПОСЛОВИ

Своју делатност и пословање БМС је обављала сагласно Закону о библиотечкој делатности, Закону о културним добрима ("Сл. гласник СРС", бр. 6/90), Закону о јавним службама и Закону о делатностима од општег интереса у областима културе ("Сл. гласник РС", бр. 42/92).

Скупштина Републике Србије је 26. маја 1994. године усвојила нови Закон о библиотечкој делатности ("Сл. гласник РС", бр. 34/94) који је ступио на снагу 3. јуна 1994. године.

Новим законским решењима је утврђено да општи интерес у библиотечкој делатности остварује Народна библиотека Србије а да у остваривању тог општег интереса сарађује са БМС. У том смислу су предузете одређене припреме и активности у Народној библиотеци Србије и БМС за најцелисходнији начин спровођења ових законских решења.

Новим Законом о културним добрима ("Сл. гласник РС", бр. 71 од 22. децембра 1994. године) предвиђено је да се обавеза достављања публикација штампаних у Војводини извршава преко БМС.

Традиционално је са Народном библиотеком Србије, као носиоцем система, координиран рад и настављена добра сарадња.

Библиотекама у Покрајини је пружана стручна помоћ.

Управни одбор БМС је одржао три седнице. Усвојени су записници са четврте, пете и шесте седнице Управног одбора, Извештај о раду и Завршни рачун БМС за 1993. годину, Програм рада за 1995. годину, Четворогодишњи извештај о раду 1991-1994. године, Извештај о раду за 1994. годину, Инвестициони програм изградње зграде БМС (III измене и допуне) и разматрано је писмо Министарства културе Републике Србије које се односи на потребу рационализације запослених у култури Републике.

Надзорни одбор БМС је одржао своју другу седницу. Разматран је Завршни рачун Библиотеке за 1993. годину и предложено је Управном одбору Библиотеке да се Завршни рачун усвоји.

Радни односи и зараде радника су регулисани сагласно закону и колективним уговорима. Свакодневно се прати коришћење радног времена а зараде се утврђују кроз индивидуални допринос радника.

Постојеће радне и читаоничке просторије детаљно су очишћене, окречене и уређене. Пресвучене су столице, постављене нове завесе и ролетне и обновљен део намештаја.

Општи, административни и технички послови су обављани благовремено.

ИЗГРАДЊА НОВЕ ЗГРАДЕ

Радови на изградњи нове зграде укупне површине 4.300 м^2 одвијали су се протекле године у складу са финансијским могућностима.

Од шест милиона динара потребних за планиране радове у 1994. години (завршетак преосталих радова на изградњи објекта, без завршне обраде фасаде и опремања) из републичког буџета обезбеђено је само милион динара. У оквиру укупних средстава завршени су грађевински радови на основној конструкцији објекта (изливањем последње плоче 30. марта 1994. године), део бетонских и зидарских радова на затварању објекта и изолација крова.

Уговорен је и део инсталатерских радова (термомашинске инсталације) и отпочела монтажа канала за вентилацију магацина и израда вођица за компактни смештај књига.

За финансирање преосталих радова поднет је нови захтев републичком буџету.

Лазар Чурчић

ЈУБИЛЕЈИ СРБУЉСКИХ ИНКУНАБУЛА И ПАЛЕОТИПА 1994. ГОДИНЕ

1.

Пре пет векова, 1494, дошле су у руке црквених и манастирских појаца, учитеља појања и њихових ученика, будућих свештеника и калуђера, примерци прве србуљске штампане књиге; пре 475 година, 1519, добили су свештеници српске православне цркве чак две књиге са литургијама Јована Златоустог и Василија Великог; а пре 450 година, 1544, завршено је штампање једног *Псалтира* у трећој по реду штампарији на тлу Србије, у манастиру Милешеви. У пола века, од 1494. до 1554, у приликама које су више од свега биле неприлике, србуљска писана реч тражила је и налазила путове да штампаном књигом живи и преживи године и векове мрака које су наишле и које су потрајале. Најстаријој србуљској књизи било је намењено да буде мост између несталих времена богатог духовног живота и стваралаштва и жељених и дочеканих година и векова у којима су достигнуте негдање духовне вредности, а биле су и мост према духовним просторима срећнијих народа. У прохујалим временима биле су оне и вредно сведочанство о напорима да се и у најтежим временима и претешким условима не заостаје за цивилизацијским токовима, али и жељама, могућностима и способностима да они чије су биле прихвате и давне и све будуће техничке новине које су све брже и брже мењале свет захваљујући умногоме и производима штампарских преса.

Србуљској књизи штампарство није било наклоњено пре пет векова и близу век и по потом. Рођено у временима нестајања српских средњовековних држава, оно је нестајало у налетима агарјана и усталило се подалеко, у Венецији. Покушавало је да се одомаћи у Гораждu од 1519. у Рујну од 1536. или 1537, у Грачаници од 1537. или 1538, у Милешеви од 1544, у Београду 1552, опет у Милешеви 1557, и у Мркшиној Цркви од 1562. године. У Венецији је истрајало сто и двадесет година, а под турском управом само су у Гораждu штампане, може бити, три књиге, а по две у првој милешевској штампарији и у Мркшиној Цркви, а у свим осталим само по једна књига.

Старо србуљско штампарство ницало је из преке нужде и потребе. Потреба за штампаним књигама било је од најранијих времена свугде. Штампарство су од шесте деценије 15. века ширили Европом мајстори Немци из комерцијалних разлога. Они су штампарство донели и у Италију, Француску и другде на европском Западу и у Чешку и Пољску, источно од немачких земаља. О томе како су га ширили леп је пример извесног Андреаса Хеса. Тај мајстор штампар стигао је са штампарском пресом у Рим, а оданде 1473. у Будим, где је штампао само две књиге. У Риму није издржао конкуренцију других штампара, Немаца. У Будиму, међутим, није издржао конкуренцију скрипторије на двору краља Матије у којој су одлични калиграфи и минијатуристи преписивали и илустровали одиста раскошне ренесансне књиге, међу најлепшим тада у Европи.

Немац је био и Швајполт Фиол који је 1491. започео у Кракову штампање ћириличких старословенских књига руске редакције рачунајући јамачно на знатни комерцијални успех од штампања књига за огромни руски простор. Његова штампарија радила је само две године. Више јој нису дозволили да ради у Пољској старешине у Пољској увек моћне католичке цркве, а он опет, ко зна зашто, није хтео у Русију.

На србуљску књигу нису рачунали штампари из немачких земаља у 15. и 16. веку. Нису на њу рачунали тада ни Италијани, који су од Немаца брзо прихватили штампарску вештину и штампаној књизи додали лепоту и шарм своје оновремене ренесансне моде. На србуљску књигу није рачунао ни Которанин Андрија Палташић који је у Венецији штампао вредне књиге од 1477. до 1493, а потом и 1499. године. Попут Палташића, на србуљску књигу нису рачунали ни други словенски штампари од 15. до половине 16. века. По свему судећи, нико није рачунао на комерцијални успех у штампању србуља, а биће да нико није могао ни помишљати да су књиге биле и те како потребне онима на далеким балканским ратним поприштима. Сви су они морали знати да су Бугари већ били у турском ропству и, веровали су, да су путови штампане књиге до њих били немогући. Случај Грка познавали су још боље. Падом Цариграда 1453, у време када је Јохан Гутенберг штампао прве књиге, међу њима и *Четрдесетдворедну Библију*, много учених Грка стигло је у Италију, Француску и земље европског Запада. Међу тим грчким избеглицама било је гро умних људи Византа који су и те како обогатили европску ренесансну моду античком баштином, грчком *Библијом* и византијском хришћанском цивилизацијом. Грчка писана реч постала је тада баштином образованог европског света захваљујући понајвише баш штампаној књизи. Уз античку писану реч ишла је, дабогме, и грчка црквена књига намењена колонијама Грка у Венецији и другде у Италији и европском Западу. Та књига налазила је путове и до Грка у Малој Азији и на Балкану, о чему су, додуше, бринули Грци, а не западни штампари у својим комерцијалним пословима. Свеједно, грчка књига била је у кругу интересовања и најранијих европских штампара.

Срби, поменути већ у тзв. *Турском календару* одштампаном крајем 1454. у Гутенберговој штампарији, били су познати на европском Западу, али о њиховој писаној речи тада се није знало много, ако се једва и знало. Они нису пошли масовно на запад Европе попут Грка, нити су имали шта да понуде европској ренесансној моди, а њихов језик и њихова црква више су одбијали него што су привлачили.

Европским штампарима инкунабула биле су србуљске књиге далеко, а књиге су у српским земљама биле више него нужне. Деспот Стефан Лазаревић је крајем 14. века саградио Манасију и у њој окупио учен свет и калиграфе из Бугарске и српских земаља које су доспеле под власт Турака и организовао преписивање књига и књижевни рад да задовољи потребе нарасле њиховим умањењем у ратовима и да им на свој начин продужи трајање, у чему је имао несумњивих успеха. Крајем 15. века више се није могло чинити оно што је чинио мудри и образовани деспот песник, син кнеза Лазара. Књига је већ било исувише мало, а десетковани су и калиграфи и писци. Морало се почети са штампањем књига. Немци и Италијани нису ни покушавали да их штампају. Није било друге, морали су Срби да отпочну штампање књига сами. И нису стали само на томе. Цетињски јеромонах Макарије приредио је и припремио за штампање и прве румунске књиге између 1508. и 1512, а штампарија из Горажда била је друга по реду румунска штампарија.

2.

Образовани војвода Зете, господин Ђурђе Црнојевић, гледао је како му је отац, Иван, напустио престони град Жабљак на Скадарском блату и како се селио на Обод, још увек на том језеру, да би 1482. саградио двор на новооснованом Цетињу, где се населио, и где је две године потом, 1484, саградио и манастир у који је уселио зетску митрополију. У време друге женидбе Ђурђа Црнојевића са лепом и угледном Млечанком Јелисаветом, Изабетом, Ерицо, 1490, умро му је отац, кога је наследио столујући и он на Цетињу. Сасвим узгред, ваља рећи да је његова женидба постала легендом гусларске поезије у песми *Женидба Максима Црнојевића*.

Гледајући очеву одисеју са Жабљака на Обод 1479, коју је окончао три године потом, 1482, на Цетињу, видео је Ђурђе Црнојевић и цркве и манастире који су пропадали или су напуштани, а у њима је видео уништене и књиге без којих није било могућно служити у црквама и манастирима, које су преживеле походе ратника, као и у онима које је требало подићи да задовоље потребе народа. Ваљало му је стога, као некад деспоту Стефану Лазаревићу, да учини нешто да попуни цркве књигама, али и да им, такође, продужи трајање. Он није могао да окупи умне људе и калиграфе у Цетињском манастиру. Њих више није било. Разредили су се. Остало му је зато једино могућно решење, морао је да штампа књиге. Од те једино могућне одлуке до њене реализације, међутим, није био лак

пут. Није било тешко купити штампарску пресу и излити слова, ваљда није било тешко ни пренети их на Цетиње. Најтеже је било наћи човека који ће и слова и књиге осмислити унапред и који ће знати шта је најпотребније штампати. Када је упознао штампану књигу, јамачно у Венецији, он је морао сазнати да се процес производње штампане књиге у свему разликује од процеса стварања рукописне књиге. Калиграфи су, знао је, познавали поред калиграфије и, најпре, израду кодекса, припремање мастила за писање и боје за исписивање иницијала и наслова, заставица и минијатура, и морао је знати граматику, правопис и садржаје књига, као и потребе за њима. У штампању књига све то није било потребно. Нити је био потребан калиграф, нити је било потребно знање граматике и правописа, а није било нужно ни познавати књиге и њихов садржај. Књиге су за штампу припремали или писци или приређивачи. Слагачи су преносили текстове у форме, метери су њихов посао прелamали и припремали за штампу у две боје, а двојица штампара отискивали су сложене текстове на пресама. Све оно што би слагачи погрешно сложили исправљао би коректор, а одштампани текстови припремани су да дођу у руке књиговезаца, који би књиге правили на крају процеса. У производњи штампане књиге био је потребан ланац занатлија уместо образованог калиграфа. Организовати тај ланац одиста није било лако. Како га је савлађивао зетски војвода не зна се, а ваљда се никада неће ни сазнати. Извесно је да је нашао изврсног сарадника у цетињском јеромонаху Макарију. Зна се да је Макарије био калиграф и писац, што ће рећи да је био образован човек. Не зна се, међутим, да ли је он штампану књигу упознао независно од господина Ђурђа Црнојевића и не зна се да ли је један од њих утицао на другог или су се они срећно нашли у жељи да штампаном књигом отклоне недостатак и умањење србуљских књига. Било како да су они нашли заједнички језик у намери да отпочну штампање србуљских књига, неоспорно је да је њихова сарадња донела прве штампане србуље, које су уз то што су биле прве биле су и уметнички и занатски највиших домета.

За годину дана, од јануара 1493. до 4. јануара 1494. Макарије је у штампарији Цетињског манастира са осморицом штампара калуђера одштампао прву србуљску књигу, први том *Осмогласника, Октоиха*, у којој су песме од првог до четвртог гласа. Књигу је, дабогме, штампао наредбом зетског војводе, што ће рећи да је и њено штампање платио господин Ђурђе Црнојевић. Штампање *Октоиха* од првог до четвртог гласа благословио је зетски митрополит кир Вавила.

По томе што су *Осмогласник* штампали осморица штампара, извесно је да је штампарија цетињских инкунабула имала две пресе. Нажалост, не зна се име ниједног од осморице првих цетињских штампара. Не знају се имена ни ксилографа који су резали у дрвету иницијале и заставице за први том *Октоиха*, а било их је на почетку тројица. Радом једног од њих није био задовољан јеромонах Макарије, па је за даље послове задржао само двојицу.

Слова за штампарију цетињских инкунабула изливена су, није за сумњу, у Венецији. Она су ћлиска антикви у моди ренесансе. И ксилографи који су радили дрворезе за илустровање цетињских инкунабула, заставица, иницијала и илустрација, учили су у Млецима, па отуда у њиховим радовима упоредо и елементи ренесансе и традиционално србуљских елемената рукописне традиције. Бар по један слагач, метер и штампар на преси морао је учити штампарску вештину у Венецији. Коначно, и јеромонах Макарије могао је само у Венецији упознати припрему књига за штампу. Он никако није био штампар. У штампању цетињских инкунабула, он је био прирећивач, уредник, технички уредник и јамачно коректор. Он је приредио за штампање рукопис текстова. Они су препознатљиви по многим србизмима и у лексици и у облицима. Као уредник одлучивао је да се прво штампају појачке књиге и уџбеници *Осмогласник* и *Псалтир*, јер се оне највише употребљавају и хабају. Његова је одлука да се потом штампа и свештеницима најпотребнија ручна књига *Молитвослов* (Требник). Тек потом одлучио је да се штампа кључна литургијска књига, *Јеванђеље*. Као технички уредник обележавао је шта је за штампање црвеним, које и где треба стављати заставице, иницијале и илустрације, одређивао је формат књиге и пресек слога на штампаној страници. Као коректор, он је уз грешке слагача исправљао и текст који је приредио за штампу. Тиме је показао да је о тексту бринуо све док није било завршено штампање табака, свешчица и целе књиге. Коригујући тек, морао је закључити какве су предности штампане књиге у односу на рукописну. Сви ти његови послови једва да су били предмет проучавања, а они ће и те како помоћи да се упозна и он и његово дело.

За послове уредника имао је јеромонах Макарије несумњива знања, која је негде учио и научио. Да би обављао послове техничког уредника морао је научити, или бар упознати, штампарску вештину. И послове коректора морао је научити најкасније 1492, оне године када је Колумбо крочио на обале Америке. Не треба сумњати, цетињски јеромонах је темељно познавао штампарску вештину. У Венецији је ту вештину упознао на њеном оновременом најлепшем извору. Био је он и човек изузетних осећања за лепо, па је умео маштом да унапред сагледа будућу књигу. Знањем и маштом и уз сарадњу цетињских штампара којима је била на срцу лепа књига, остварио је јеромонах Макарије пет књига које му служе на част и које служе на част најстаријем србуљском штампарству.

Цетињској штампарији инкунабула није било дато да подуже штампа. Последњег месеца 1496. морао је зетски војвода да напусти Цетиње у које су ушли Турци. По својој прилици тада су уништени нерастурени примерци *Октоиха* од петог до осмог гласа и највећи део одштампаних табака *Јеванђеља*. Штампарија, или бар њена слова остала су, судећи по свему, у манастиру. Онде их је, ваљда, нашао пре 1569. Которанин Јеролим Загуровић. За близу три четврт века на Цетињу није одштампана ниједна књига. Није било никога ко би их финансирао. Јеролим Загуровић је написао да је однео нека слова у Венецију. Извесно је да је у

његовом *Псалтиру* из 1569. употребљен један једини иницијал из штампарије цетињских инкунабула, иницијал И.

Када је реч о цетињским инкунабулама, ваља увек имати на уму да су у њима почев од првог тома *Осмогласника* објављивани предговори и поговори као први српски текстови писани да буду штампани. У *Псалтиру* је објављена и *Пасхалија с луновником и синаксаром* [...] избретеноје господином Ђурђем Црнојевићем. Био је то први српски текст написан да буде штампан коме је претходило поуздано познавање астрономије, математике и теологије. По томе, прве српске текстове за штампу написали су цетињски јеромонах Макарије и зетски војвода Ђурђе Црнојевић.

3.

Две и по деценије пошто је на Цетињу одштампана прва српска инкунабула, пре 475 година, отпочеле су 1519. штампање две нове српске штампарије. Једну је основао у Венецији војвода Божидар Вуковић Подгоричанин. Он је до 6. априла 1519. одштампао први део *Псалтира*, до *Последованија сабранаја вселетнаго*. Онда је прекинуо штампање те књиге и други део одштампао између 26. јануара и 12. октобра 1520. године. У међувремену је 7. јула 1519. завршио штампање *Књиги литургији*, а 6. марта 1520. тзв. *Зборник за путнике*. Сасвим је вероватно да је Божидар Вуковић прекинуо штампање *Псалтира* и одштампао *Литургије* да би парирао конкурентској штампарији горажданских Љубавића, који су пре њега започели штампање свога издања *Литургија*.

Три књиге које је Божидар Вуковић објавио 1519-20, *Псалтир* 1519-20, *Литургија*, 1519. и тзв. *Зборник за путнике* 1520, имају варијанте. Неке варијанте начињене су да другачије реше неке проблеме илустровања књиге (*Псалтир*), неке можда стога што је ко зна зашто растурен слог (*Литургије*), а неке су настале интервенцијама приређивача и коректора „јеромонаха Пахомија од Црније Гори от Реке" током штампања.

Приређујући за штампу *Псалтир*, јеромонах Пахомије узео је за предложак цетињско издање. Он је за своје издање пажљиво редиговао правопис предлошка а и знатно га очистио од србизама. У припреми пак слова за ливење, он се није држао цетињских слова. Она која је дао да се излију за штампарију Божидара Вуковића много су више у традицији српске рукописне књиге. Лепа су несумњиво и технички су прецизно израђена, али су у односу на ренесансну моду корак уназад.

4.

Много сложенији је случај друге српске штампарије из 1519. године. Њу су организовали браћа Ђурађ и јеромонах Теодор Љубавић наредбом старца и родитеља Божидара Горажданина. Помен старца и родитеља могао би да значи да је Божидар Горажданин био калуђер, али се уз његово име никада не бележи да је био јеромонах, ђакон или ког другог чина калуђер. Биће стога да и није био калуђер, и да је реч о оцу Ђура, Ђурђа, и јеромонаха Теодора. Овај други био је у том случају милешевски калуђер.

Браћа Ђуро и Теодор Љубавић били су у Венецији и онде начинили »форми ва туждих странах талијанских«. Чини се да је пре у време ливења слова него у време штампања, 2. марта 1519, умро Ђуро Љубавић. Штампарију је пренео у Горажде, у том случају, милешевски јеромонах Теодор, где ју је водио отац Божидар Горажданин, по чијој су наредби штампане све горажданске књиге. Јеромонах Теодор приређивао је у том случају књиге за штампу, био је уредник, технички уредник и коректор. Колико је имала преса штампарија у Горажду не зна се, па се не зна ни колико је штампара радило у њој.

Јеромонах Теодор Љубавић приредио је 1521. *Псалтир* знатно удаљивши се од цетињских издања. Најупадљивије је то што је наслове појединачних псалама стављао на доњу маргину. По том и још неким другим детаљима можда би се могло утврдити где је у Венецији учио штампарску вештину.

Слова која су излили браћа Љубавићи у Венецији разликују се и од цетињских и од слова Божидара Вуковића. На свој начин су лепа и елегантна. Она су највише утицала на слова румунских штампарија после 1545. године.

Штампарију Божидара Горажданина пренео је, наиме, унук Димитрије у Румунију, у Трговиште, и онде 1544. започео штампање једног *Молитвеника* (Требника), који је завршен 10. јануара 1545. године.

У *Литургији* Љубавића из 1519. одштампано је *Моленије Ђурђа и Теодора Љубавића.* Историчари књижевности држе да је текст писао јеромонах Теодор тако што је у првом делу говорио у име брата Ђурђа, да би потом наставио да говори у своје лично име. То је сасвим могућно, али не би требало искључити могућност да је текст започео Ђурђе, а завршио га Теодор после братовљеве смрти и објавио га на крају књиге. То је леп молитвени текст, који заузима високо место у српској поезији 16. века.

5.

Милешева има лепо место у историји србуљског штампарства. Било је стога природно што је онде пре 450 година, 1544, основана штампарија.

Први Милешевци најстаријег српског штампарства били су, можда Божидар Горажданин, и јеромонах Теодор Љубавић. Јеромонах Теодор

је приредио за штампу, технички уредио и кориговао све три горађанске књиге.

Следећи Милешевци старог србуљског штампарства били су свештеници Теодосије и Ђенадије, који су приредили за штампу и били коректори *Октоиха петогласника* Божидара Вуковића, завршеног 27. јула 1537. у Венецији.

Тестаментом од 6. новембра 1539. завештао је Божидар Вуковић Милешеви свој позлаћени барјак, а за израду водовода завештао је новац од његових књига када се продају. Несумњиво је, по слову тестамента Божидара Вуковића, да је у Милешеви било складиште његових књига, а могућно је да је манастир, у коме је још увек био гроб светог Саве, био посредник у њиховој продаји. Коначно, тестаментом је млетачки штампар србуља одредио да се из Милешеве пошаље у „главни манастир Срба на св. Гори", што ће рећи у Хиландар, један *Саборник* (Празнични минеј). И тиме је потврдио своју дугу везу са Милешевом.

Између последње књиге коју је штампао Божидар Вуковић, *Молитвеник* (Требник), најкасније 1540, и прве књиге, *Псалтир*, његовог сина Вићенца, завршеног 1546, у Милешеви је радила штампарија у којој је пре 450 година, од првог јануара до 30. октобра 1544. одштампан један *Псалтир*, као прва књига прве штампарије у том угледном манастиру. Најкасније претходне, 1543. године је милешевски игуман Данило послао у „Господу братију нашу Никанора јеромонаха, и Саву јеромонаха ва страни италскија с игуменом бањским Мардаријем јеромонахом" да из Венеције донесу слова и пресу којом су одштампали „књиги [...] *Псалтир*. Ва њих же приложихом синаксар ва обхожденије летноје, тропари и кондаки светим, такожде и постни синаксар приложихом и часословац имеје ноштнују и дневнују службу по уставу преподобнаго оца нашего Сави јерусалимскаго". Слова су начинили према словима Божидара Вуковића, иако мање лепа и оштра.

По слова и пресу за прву милешевску штампарију ишао је и јеромонах Мардарије, игуман манастира Бањске код Прибоја. Могућно је да је и он путовао у куповину, јер је Бањска учествовала у куповини штампарије. Ако је било тако онда су власници штампарије били и Милешева и Бањска. Дабогме, могућно је да је бањски игуман путовао у Венецију да упозна штампарску вештину.

Милешевски *Псалтир* из 1544. приредили су, технички су уредили и кориговали јеромонаси Мардарије и Теодор. Ако је јеромонах Мардарије био онај игуман из Бањске, онда је он у Венецији упознао штампарску вештину с намером да ради на штампању књига. Да ли би у том случају јеромонах Теодор, који је радио са јеромонахом Мардаријем, могао бити Горађанин Теодор Љубавић није, такође, јасно. Да се ради о истом лицу можда упућује то што јеромонах Теодор није ишао у Венецију у куповину и да упозна штампарску вештину, јер је бар њу већ познавао, а стар већ више није био за путовање. Већ следећу књигу прве милешевске штампарије, *Молитвеник* (Требник) потписали су ђакони „Дамјан и Милан из

Обне ва Черном Загорје на Саве". Потпис ове двојице могао би да сведочи да јеромонах Теодор више или није био у животу, или стар више није могао да ради и да је јеромонах Мардарије напустио Милешеву. Можда се вратио у Бањску. Није искључено да је из Милешеве или Бањске отишао у Мркшину Цркву. Ако је било све тако, онда се он пре 1552. нашао у Београду и онде радио на штампању *Четвороблаговестија, Четворојеванђеља*, које је завршено 4. августа 1552. године. Десет година касније, 24. јуна 1562, он је у Мркшиној Цркви одштампао још једно *Четворојеванђеље*, а 1566. и један *Пентикостар* (Триод цветни).

Није спорно да је јеромонах Теодор Љубавић, који је приређивао и уређивао књиге у штампарији Божидара Горажданина био Милешевац. Може, међутим, бити спорно да је он 1544. радио у првој милешевској штампарији са јеромонахом Мардаријем, као што је спорно и то да ли је јеромонах Мардарије из Милешеве био онај Мардарије из Мркшине Цркве. Ако се некада утврди да је све то могућно, онда се улога Милешеве у српском штампарству простире од 1519. у Горажду до 1566. у Мркшиној Цркви, што ће рећи отпочетка до краја штампања српског на континенталном делу српских простора. Занимљиво је да је прва милешевска штампарија у том случају била негде на средокрађи тога времена.

Јеромонаси Мардарије и Теодор приредили су *Псалтир* 1544. у Милешеви држећи се у свему *Псалтира* Божидара Вуковића из 1519-20. године. Преносили су не само страницу за страницу него и ред за ред. Како су то прецизно чинили најбоље показује пример *Каталога књига на језицима југословенских народа 1519-1867.* београдске Народне библиотеке из 1973. где је један милешевски *Псалтир* из 1544. идентификован као издање Божидара Вуковића из 1519-20. године (бр. 2208). Ваља рећи да се та два издања *Псалтира* разликују само по предговорима и поговорима.

На питање зашто би јеромонах Теодор, ако је био Љубавић, копирао издање *Псалтира* Божидара Вуковића, а не издање Божидара Горажданина могло би се одговорити тако што би се устврдило да су Милешевци били заинтересовани да прештампају књигу коју су и раније продавали, а не неку другу, а то је било издање Божидара Вуковића. Ипак, то треба поновити, ово питање и даље остаје отворено.

Не зна се колико је људи радило у првој милешевској штампарији. Ако су ђакони Дамјан и Милан радили и на штампању *Псалтира* и учили штампарску вештину, сасвим би било могућно да су они са јеромонасима Мардаријем и Теодором чинили квартет за рад на једној преси. Ко је у том случају био коректор остаје отворено питање. Још је отвореније питање ко је са њима радио на штампању *Молитвеника* (Требника) завршеног следеће, 1545. године.

Прва милешевска штампарија престала је са радом када је Вићенцо Вуковић, син Божидаров, најавио да ће наставити штампање у очевој штампарији. Милешевци су могли рачунати да ће са Вићенцом сарађивати као што су сарађивали и са његовим оцем, па су престали да штампају књиге.

Милешевци су својом првом штампаријом сведочили да им је штампана књига блиска. Чини се да је било право да тако размишљају о штампарству калуђери у манастиру са моштима светог Саве.

Прошло је пет векова откако је штампана прва српска књига на Цетињу, прошло је и 475. година откако је започето штампање у две српске штампарије у Венецији и Горажду, и прошло је четири и по века откако је одштампана прва књига у првој милешевској штампарији. За сваку културу то су велики, крупни, јубилеји. У случају србуљских књига ти су јубилеји и за сећање на подвиге којим су чуване и очуване српске књиге, српска писана реч. За садашња и будућа времена књиге србуљских штампара су и порука и аманет за трајање. И поруку и аманет ваља имати непрестано на уму и не треба их заборављати, јер за заборав нису и не смеју бити.

У Тителу, 6. октобра 1994.

Вера Јерковић

КАТАЛОГ ИЗУЗЕТНЕ И ВЕЛИКЕ ЗБИРКЕ

Душица Грбић, Ксенија Минчић-Обрадовић, Катица Шкорић: *Ћирилицом штампане књиге 15-17. века Библиотеке Матице српске.* - Нови Сад, 1994.

Каталог *Ћирилицом штампане књиге 15-17. века Библиотеке Матице српске* пригодан је и вредан дар посвећен јубилеју старог српског штампарства, обележавању петстоте годишњице изузетног догађаја, објављивању *Цетињског октоиха*, најстарије штампане књиге на словенском југу. *Каталог* је угледао свет заслугом управника Библиотеке Мира Вуксановића који је иницирао његово припремање и аутора књиге, младих научних радника мр Душице Грбић, мр Ксеније Минчић-Обрадовић и мр Катице Шкорић.

Каталог садржи: *Реч уредника* (стр. 5-7), *Предговор* (стр. 9-18), *Скраћенице* (стр. 19), *Каталошки опис* (стр. 23-176), *Регистре* (стр. 179-200) и *Илустрације* (стр. 203-236).

У *Каталошком опису* хронолошким редоследом се приказују издања старе и угледне збирке *Библиотеке Матице српске*, а у оквиру издања сваки сачувани примерак. Збирка ћириличких књига штампаних од 15. до 17. века стварана је бригом оснивача Матице српске и њених библиотекара који су је стално допуњавали те свима њима припада захвалност што се управо ту, у некадашњој „српској Атини" стекао најбогатији и најкомплетнији фонд старе штампане књиге, првенствено србуља које чине већи део ових књига. Из *Каталога* сазнајемо да је укупан број издања педесет, а сачувана су у 163 примерка. Постоји тридесет издања србуља, њих су стварали Срби на српскословенском језику, а биле су намењене српском живљу. Осталих двадесет издања представљају нехомогену групу и по језику и по намени припадницима различитих националности. Истакла бих и чињеницу да је број сачуваних примерака србуља 139, а осталих штампаних књига 24. Укључивање у *Каталог* и књига друге, а не само српске провенијенције условило је и уопштен налов *Ћирилицом*

штампане књиге 15-17. века Библиотеке Матице српске, док је компактност веће групе омогућавала да се она издвоји и сигнира са *Ср=српска*. Напомињем да се под појмом српска не може подразумевати српскословенска. Аутори у *Предговору* објашњавају да се појам *српска* односи на провенијенцију. Сигнатуром *Ђр=остале* означено је само писмо које ову групу једино и може спајати јер немају ни заједничку провенијенцију, нити језик.

Опис сваког издања почиње насловом. Уколико у научној или стручној литератури постоје алтернативни називи, један од њих се наводи у загради, а уз руска издања у загради је изворни руски назив. Ово је свакако добро јер олакшава кориснику да препозна књигу. Иако је у наслову наведена година издања, она се и у одредници испод њега даје, али комплетније, а понегде, уколико за то има разлога, скреће се пажња на дилему око датирања. Одредница садржи и информацију о формату издања, о броју страна комплетног примерка, о „рукоделисању" слова, о наручиоцима књига и штампарима, о месту штампања. Све су то драгоцени подаци које читалац сазнаје пре преласка на описе појединачних примерака издања. Напомене које прате ове одреднице показују да су аутори врло савесно проучили постојећу литературу с намером да сазнају потребни податак, али и да укажу на проблеме које у будућности треба проучавати. Централно место дају цитатима из предговора, поговора, колофона или других делова књиге који садрже податке о месту штампања, о времену када је оно отпочело и када је завршено, о штампарима, о њиховом односу према послу и слично. Уколико у примерку Библиотеке Матице српске због његове непотпуности није било стране на којој се цитат налази, служили су се познатим издањима ових текстова. Из напомена сазнајемо да је цитат објављен „транскрибован према...", најчешће Каратајеву. Мислим да би било прецизније да је место „према" речено: транскрипција је извршена на основу одређеног издања или транскрибовани текст налази се у издању... или преузет је из издања... Наиме, аутори су се у настојању да књигу што више приближе читаоцима српскословенске и рускословенске цитате објавили у транскрипцији савременом српском, односно руском ћирилицом. Тако нису поступили само са цитатима издања из Влашке и Трансилваније, с обзиром да о њиховом језику нису нашли потребне информације за транскрипцију. Проучавање језика тих књига, још један је задатак на који се управо учињеном разликом скреће пажња.

Транскрипција србуља изведена је савесно, а колико сам на основу језика могла закључити тачно и доследно. Аутори нису у транскрибовање унели никакве новине. Следили су у научној литератури устаљену праксу, што је вероватно и разлог што не износе правила транскрибовања у *Предговору*.

Транскрипција обухвата преношење полууставног писма односно ресавске варијанте уставне ћирилице на савремену, овде штампану српску ћирилицу, при чему није било могуће применити принцип трансли-

терације. Етимолошки правопис са *ы, ѣ* и *ь, ъ* се уклања, пише се према читању: *и, е* и *а*, а уводе се слова *ј, љ, њ, ћ* и *ђ* место решења која су у недостатку посебних слова за те гласове створиле правописне школе. Међутим, аутори у литератури нису нашли модел у коме је транскрипција извршена до краја, а реч је о читању сугласничких група након губљења полугласа. Ти „недостаци" не могу се приписати ауторима *Каталога.*

После цитата наведена је литература о сваком издању, што је значајан податак.

Интересантно је још и то да се и поред хронолошког редоследа излагања као непрекинута целина јављају србуље све до 125. стране, где је издање из 1569. године, а ту је описан 119. примерак збирке.

Од 126. стране до краја описа издања само се још 4 пута срећу србуље, означене са *Ср*, али у 20 примерака, док је осталих са ознаком *Ћр* 20 са укупно 24 примерка. Међу њима руских, белоруских и украјинских издања има уједно 11, из штампарија у Влашкој и Трансилванији је 6, два су издања настала у Риму и у Трнави намењена католичком словенском живљу, а једно је објављено босанчицом у Венецији.

Поред ознаке *Ср* и *Ћр* сваки примерак обележен је и са *Р* чиме је назначено да се налази у оквиру шире збирке раритета ове библиотеке. Поред нове сигнатуре у загради се казује и стара, што је за праћење досадашње научне литературе о књигама те збирке потребно. Нова сигнатура сведочи о томе да је збирка сређена по савременим археографским и библиотечким правилима за стару књигу. О њеном инвентарисању и чувању у прошлости сазнајемо из *Предговора Каталога.*

У *Физичком опису* примерака излаже се прецизно њихов број страна, наводе се листови који недостају, затим податак о нумерацији, очуваности и рестаурацији уколико је обављена. Аутори су том послу приступили са много искуства које се огледа не само у доследном праћењу података, већ и у начину излагња. И овде се показује да је концепција описа добро предвиђена јер се захваљујући њој уочавају разлике међу примерцима истог издања, што би при друкчијем редоследу описа читаоцу можда и промакло.

У деловима описа под насловом *Илустрације, Заставице, Виньете, Грбови* итд. назначена су места где се у књизи јављају, дата је њихова садржина или опис, а најзанимљивији подаци су разлике у појединостима, односно да ли се доследно појављују у истом броју и облику у сваком примерку издања. Из педантног поређења примерака резултирале су нове, досада необјављене, вероватно и незапажене чињенице. Аутори се одлучују и за издвајање посебног одељка *Особеност примерка* у коме указују на остале разлике. Оне се тичу употребе киновара, различите интерпункцијске шаре, одступања у лексици, словне грешке и слично. Овај минуциозни рад, обављен са много стрпљења и будности, открива детаљ о техници штампања и заслужује сваку похвалу.

Посебну пажњу привлаче *Записи.* И њиховом избору аутори прилазе зналачки објављујући само оне који садрже неку информацију било да се

она тиче историјата књиге или историјских догађаја у прошлости, па и живота наших предака који у записима проговарају о оном што су сматрали значајним за себе или за потомство. С обзиром на то да су записи најчешће доста истрвени, избледели и теже читљиви, треба одати признање ауторима на обимном и добро урађеном послу. Записи се у *Каталогу* штампају црквеном и грађанском ћирилицом, без транскрипције, а о начину издавања подаци се излажу у *Предговору*.

Занимљив је и одељак *Историјат*. Трагајући за подацима о прошлости књига ове збирке, аутори су прикупили сва обавештења до којих су могли доћи. У *Предговору* прегледно и јасно говоре о стварању збирке, о њеном пописивању и чувању. Сигурно је свакако то да су се захтеви мењали те су и поступци били различити. Међутим, када данас пред собом имамо слику у којој је и обједињено све о тој изузетно вредној и великој збирци, морамо бити благодарни нашим прецима, а и савременицима који су је стварали или чували и сачували за нас.

Припрема овог и оваквог каталога за непуних годину дана прави је подвиг. Он је информативан и занимљив те верујем да ће бити тражена књига. Сигурна сам у то да ће подстаћи научне раднике да испитају детаљно оно што она наговештава.

ПОВЕЗ И КОРИЦЕ *ОКТОИХА ПРВОГЛАСНИКА*

Октоих првогласник штампан је на Цетињу по налогу ћурђа Црнојевића. Књигу је штампао јеромонах Макарије. Штампање је окончано четвртог јануара 1494. године.

Оригинални примерак *Октоиха првогласника* доспео је у Библиотеку Матице српске 1909. године, када је откупљена богата збирка професора Новосадске гимназије Александра Сандића.

Почетком 1994. године, изашао је из штампе каталог *Ћирилицом штампане књиге 15-17. века Библиотеке Матице српске* који је посвећен петстогодишњици штампања *Октоиха првогласника.* Поводом овог значајног јубилеја Библиотека је приредила и пригодну изложбу ћириличких књига на којој је презентовано 27 оригиналних примерака српских издања, од *Октоиха* из 1493/94. до *Псалтира* Бартола Гинамија из 1638.

Јединн примерак у фонду Библиотеке Матице српске има сигнатуру Р Ин Ср • • • 1.1 а инвентарни број 28025. Књига пре рестаурације чувана је у кутији израђеној према димензијама листова. Није имала корице.

После рестаурације листова поставило се питање да ли да се врате неповезани листови књиге у првобитну кутију или их повезати и укоричити.

Одлучено је да се књига повеже, због више разлога: 1. повезана и укоричена књига је најпогоднија за чување и руковање; 2. листови затворени између две корице много мање су изложени физичким, хемијским и биолошким факторима оштећења; 3. верно реконструисан повез даје коначан изглед и пружа визуелни доживљај облика књиге из времена у којем је настала.

Реконструкција повеза и корица *Октоиха првогласника* свакако је велики изазов за рестауратора. У овом случају пошло се од захтева за потпуном реконструкцијом начина шивења, преко облика корица до слепих отисака на кожи.

Радови на реконструкцији повеза, корица, капитала, слепих отисака, ремена и копчи трајали су двадесет дана. Послови су обављени у

јануару 1994. године. Комплетну реконструкцију повеза и корица урадио је Георг Јовановић.

Пре рестаурације листова проучени су урезани жљебови на леђима књиге кроз које су листови првобитно прошивани. Уочено је довољно детаља да би се листови повезали на начин како је то учињено крајем петнаестог века. Већ сам начин прошивања свешчица одређивао је облик леђа корица. Ово није било довољно да наслутимо како су изгледале остале три ивице корице књиге. Тим пре што је уз овакав начин шивења било више различитих могућности обраде ивица корица књиге. Како је ово једини примерак ове књиге у фонду Библиотеке Матице српске, то није било могућности упоређивања истих књига, као што је то случај са неким другим књигама где постоји више истих примерака.

У каталогу Народне библиотеке Србије пронађен је податак да у фонду постоје два примерка *Октоиха првогласника* из 1494. године. Прегледом у Народној библиотеци, установљено је да се један од два примерка не може узети у разматрање јер носи обележја новијег преповеза. Други примерак је такође преповезан, али су корице аутентичне, како облик тако и слепи отисци на кожи. Ово је било довољно за потпуну реконструкцију. Корице су фотографисане ради детаља при изради нових (слика 1)*. Материјал од којег су се израђивале корице било је буково дрво, то јест специјално обрађена букова даска - парена буковина. Нажалост, овако обрађеног дрвета на нашем тржишту није било. Уместо тога, као замена, употребљена је квалитетна бела лепенка-картон од 3 милиметра дебљине. Претходно је обрађена потапањем у раствор калцијум хидроксида. Да бисмо постигли одговарајућу дебљину корице, слепљена су четири слоја овог картона. Затим је картон исечен на одговарајућу величину, према листовима књиге, и припремљен за обраду ивица. Ивице се пажљиво исеку скалпелом а затим се обраде фином брусном хартијом (слика 2). Овде су приказане спољашње стране предње (леве) и задње (десне) корице. На истој слици уочавају се избушене рупе и канали кроз које се прошивају и учвршћују за листове.

Повезивање књиге почиње од задње корице. Прво се канап провуче кроз рупе и жљебове на корицама, а затим се повезују листови заједно са основом капитала. На цртежу бр. 1. приказан је начин провлачења канапа кроз свешчицу, док је на цртежу бр. 2. приказан спољашњи изглед спојених свешчица прошивених на овај начин.

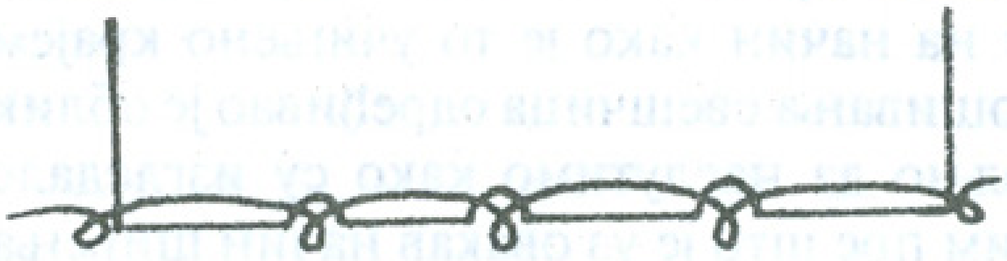
Овако се прошивају све свешчице до предње корице на којој се завршава шивење књиге.

Леђа прошивене књиге потребно је заоблити а затим премазати скробним лепком. После сушења нанесе се још један слој лепка и залепи ланено платно.

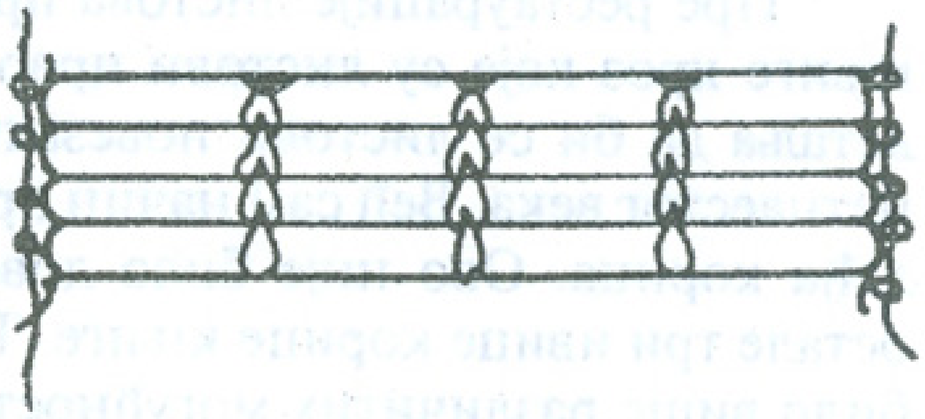
Пошто је основа капитала прошивена заједно са листовима, то се слободни крајеви капиталног канапа учвршћују прошивањем концем кроз рупе на горњој и доњој ивици корица (цртеж бр. 3). Истовремено

---

* Цртежи су дати у тексту, а слике по реду иза текста

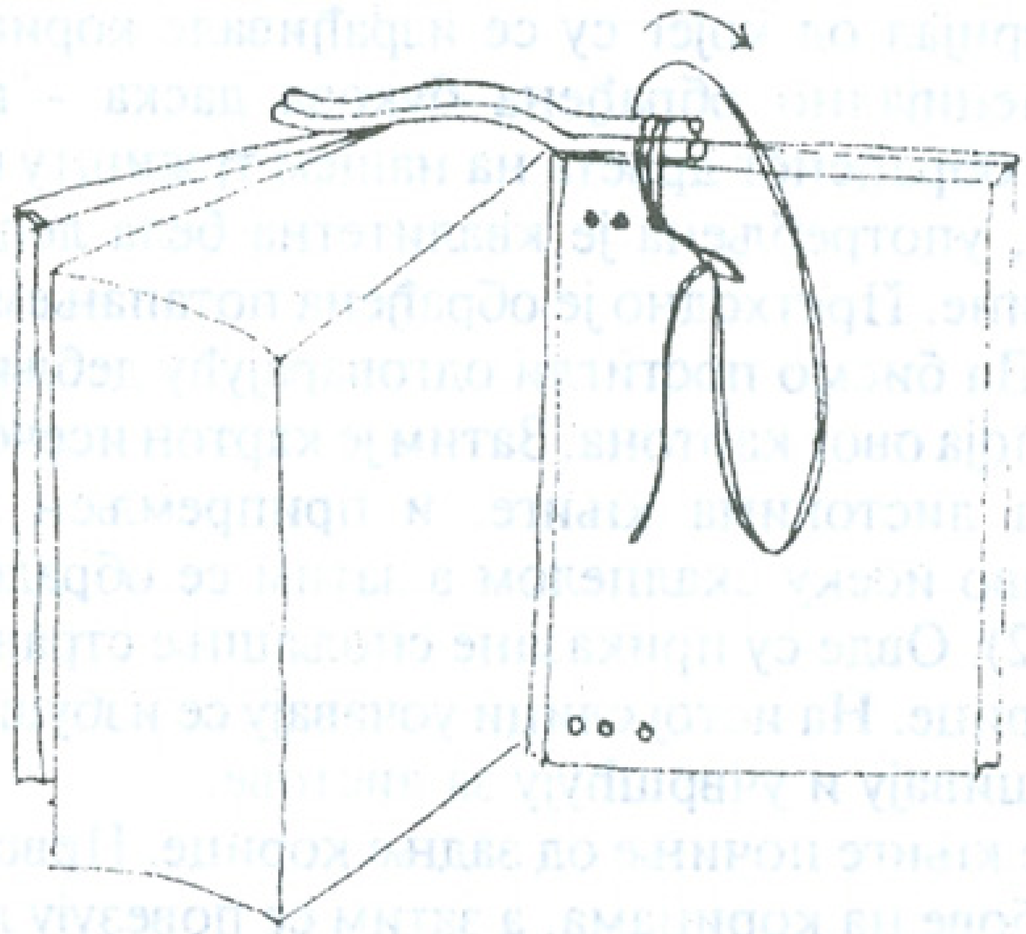
Цртеж 1.

Цртеж 2.

се на основу капитала постави један тањи канап чији се крајеви истовремено учвршћују са основом капитала, који ће са њом дати целину оплетеног капитала.

За израду капитала употребљен је бели и црвени конац. Књига се учврсти у специјалну књиговезачку пресу и капитал се плете директно на књизи. Поступак плетења приказан је на цртежу бр. 4.

Цртеж 3.

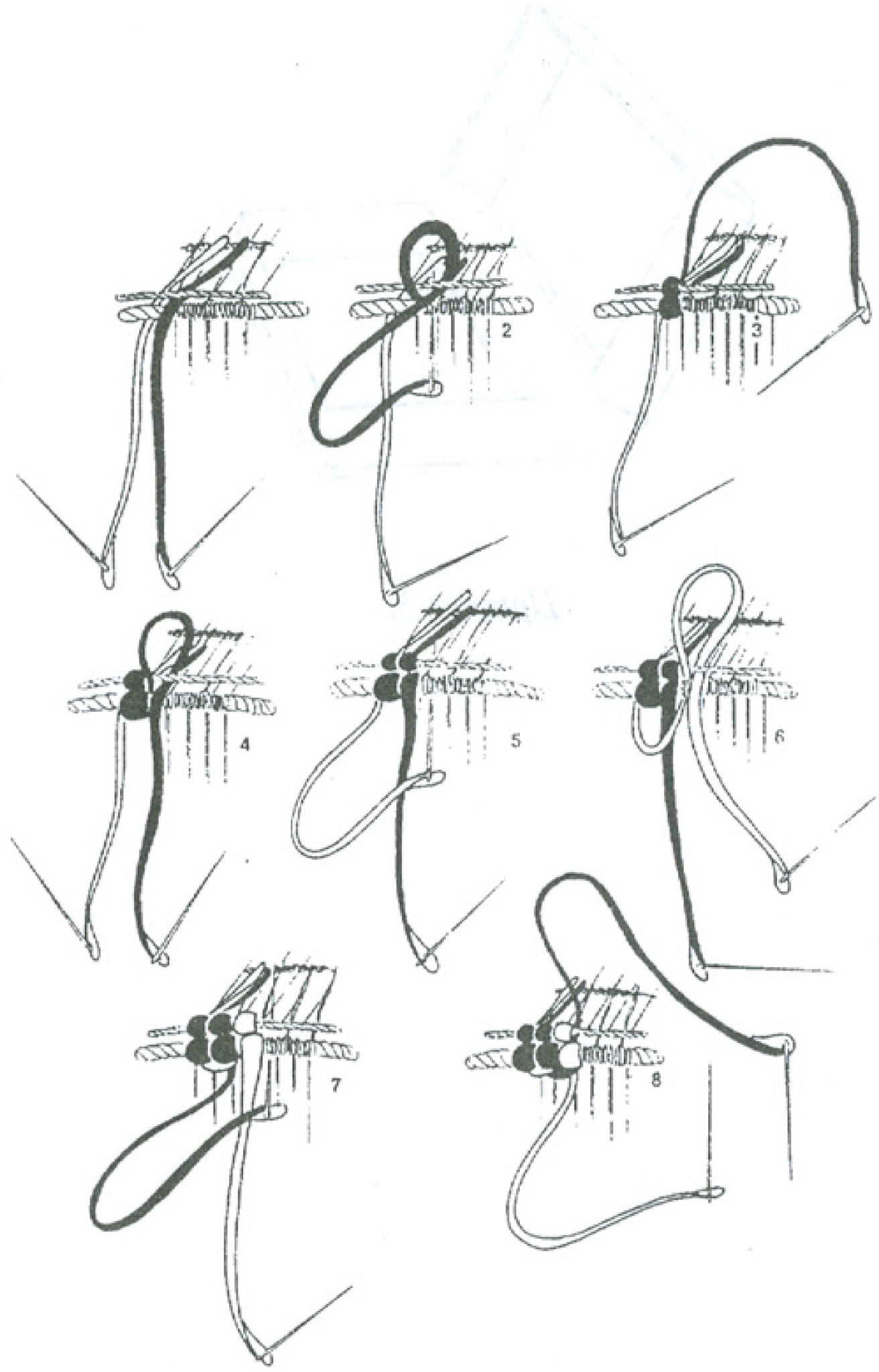
Кожа која се користи за облагање књига мора бити штављена биљним штавилима и припремљена за ручно бојење. У овом случају кожа је ручно бојена а затим фиксирана површина.

Да бисмо кожу залепили на књигу, ивице коже морамо претходно истањити како бисмо их што лакше савили и залепили на унутрашњу страну корица. За лепљење коже такође употребљавамо скробни лепак. Прво се намажу леђа књиге и кожа се залепи (навуче) на леђа књиге. Затим се лепи за предњу и задњу корицу, а потом за ивице.

Копче су обавезан деталь оновремених књига. Њихова основна функција је да заштити листове тиме што ће их чврсто спајати између две корице. Копче су израђене од месинга (слика 3).

Ремени, којим су копче учвршћене за књигу, израђени су од исте коже којом је обложена књига. У овом случају ремени су израђени од две плетенице. Пре него што почнемо плетење морамо провући ремен кроз копчу. Када је ремен исплетен, свака плетеница се провлачи кроз једну рупу на корицама (слика 4) и учвршћује за њих. (Изглед задње корице.)

На оригиналном повезу сачувани су слепи отисци на кожи те су се у потпуности могли реконструисати, на предњој и задњој корици.

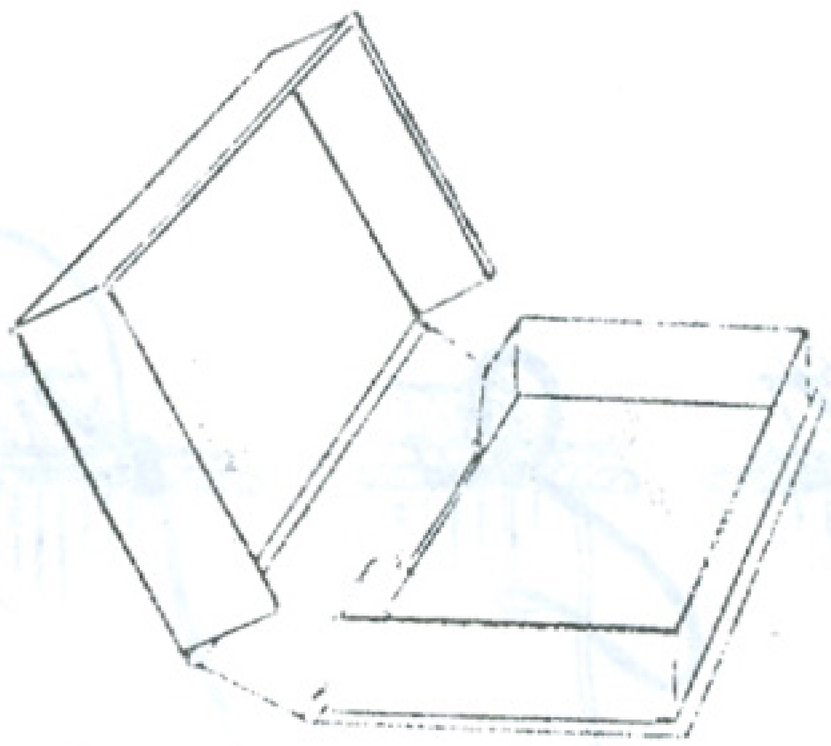

Цртеж 4

Лењиром одмеримо тачке на угловима а затим повлачимо линије (слика 5). (Изглед предње корице.)

И ако је кожа нова неопходно је извршити њену конзервацију ради трајности. Конзервација је обављена премазивањем коже специјално припремљеном пастом растворeном у бензину. Кроз 24 сата вишак пасте се одстрани помоћу вате.

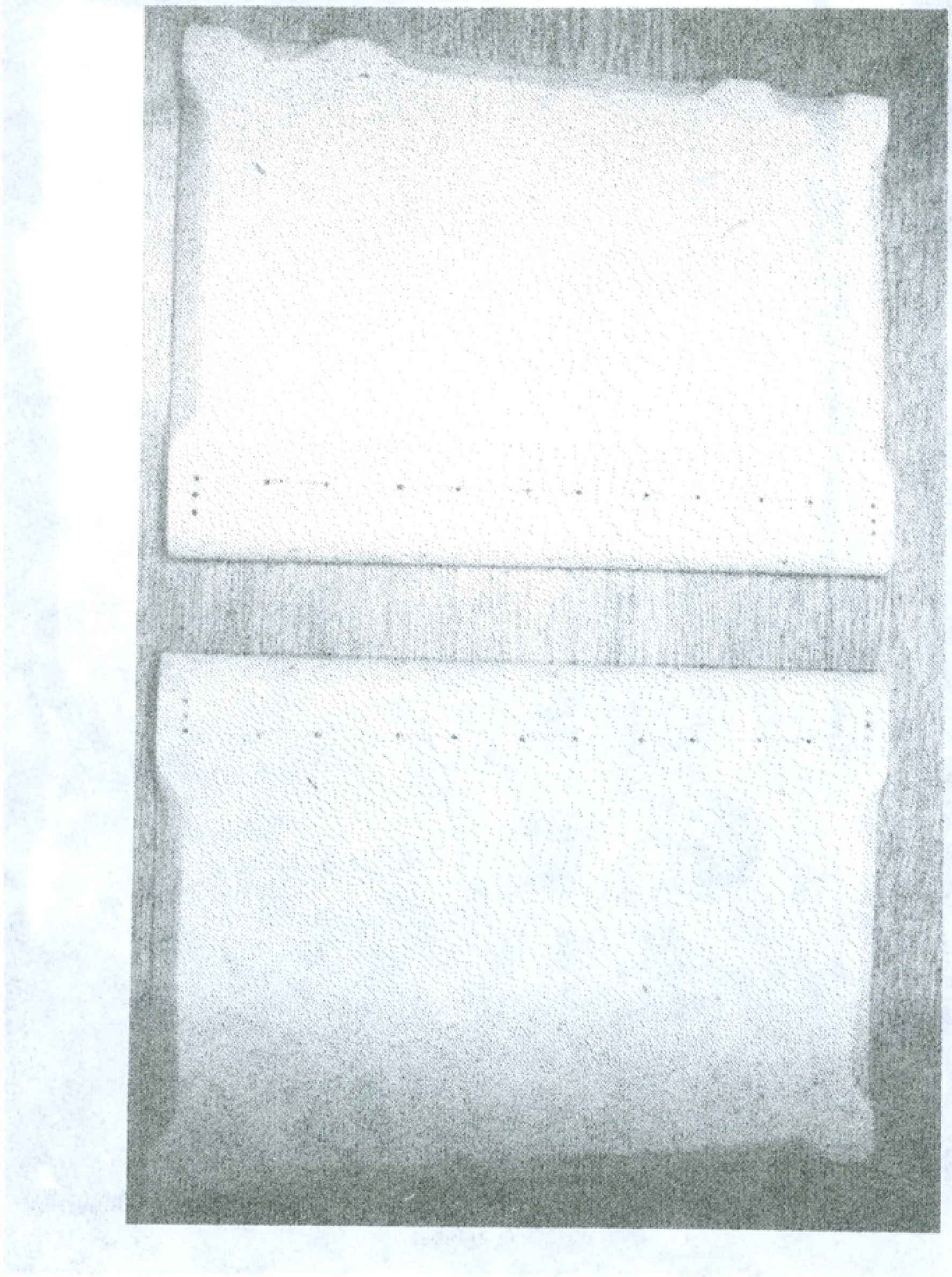
Да би се овакви и слични повези што боље заштитили, потребно је израдити кутију за чување књиге (цртеж бр. 5).

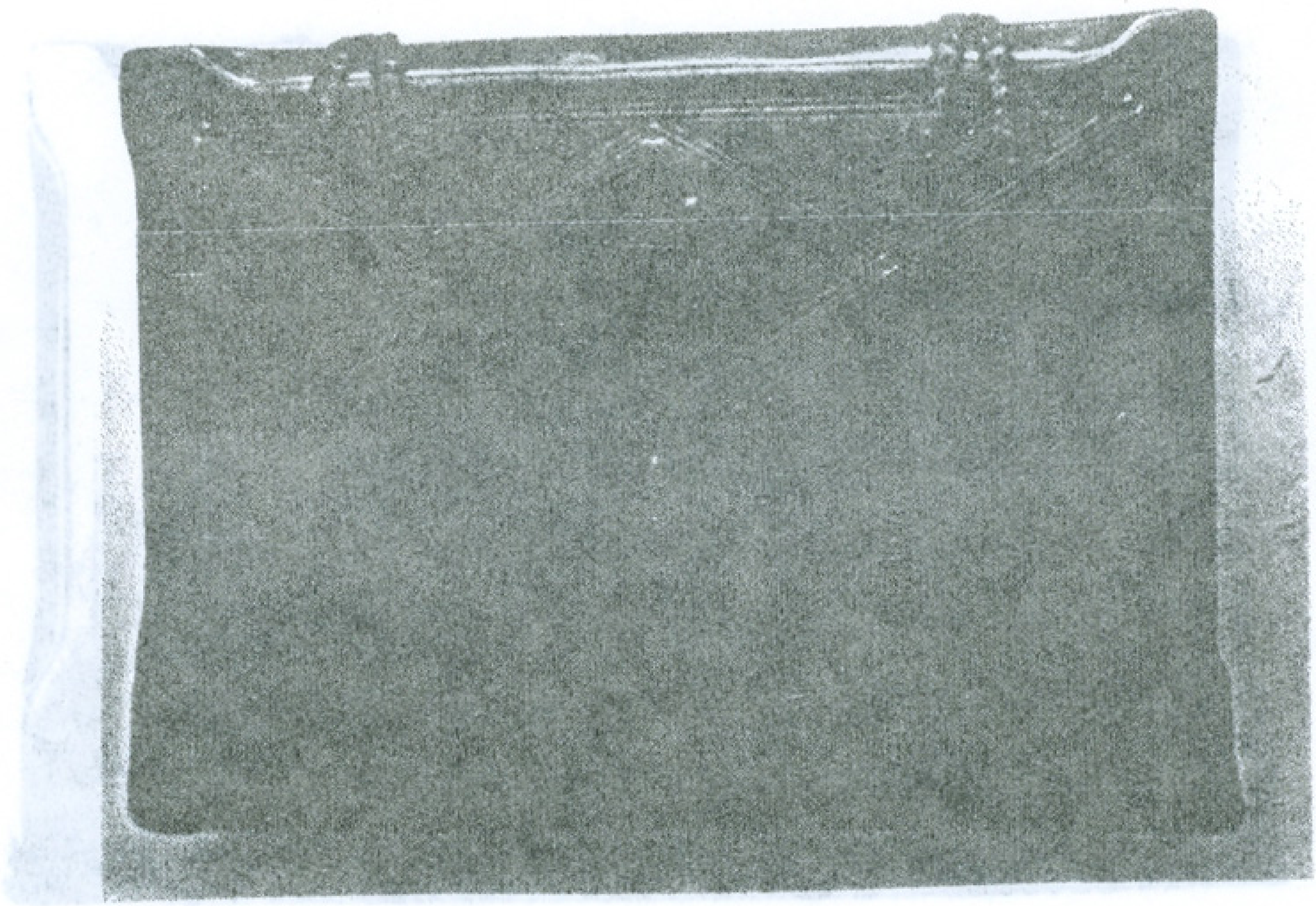
Цртеж 5.

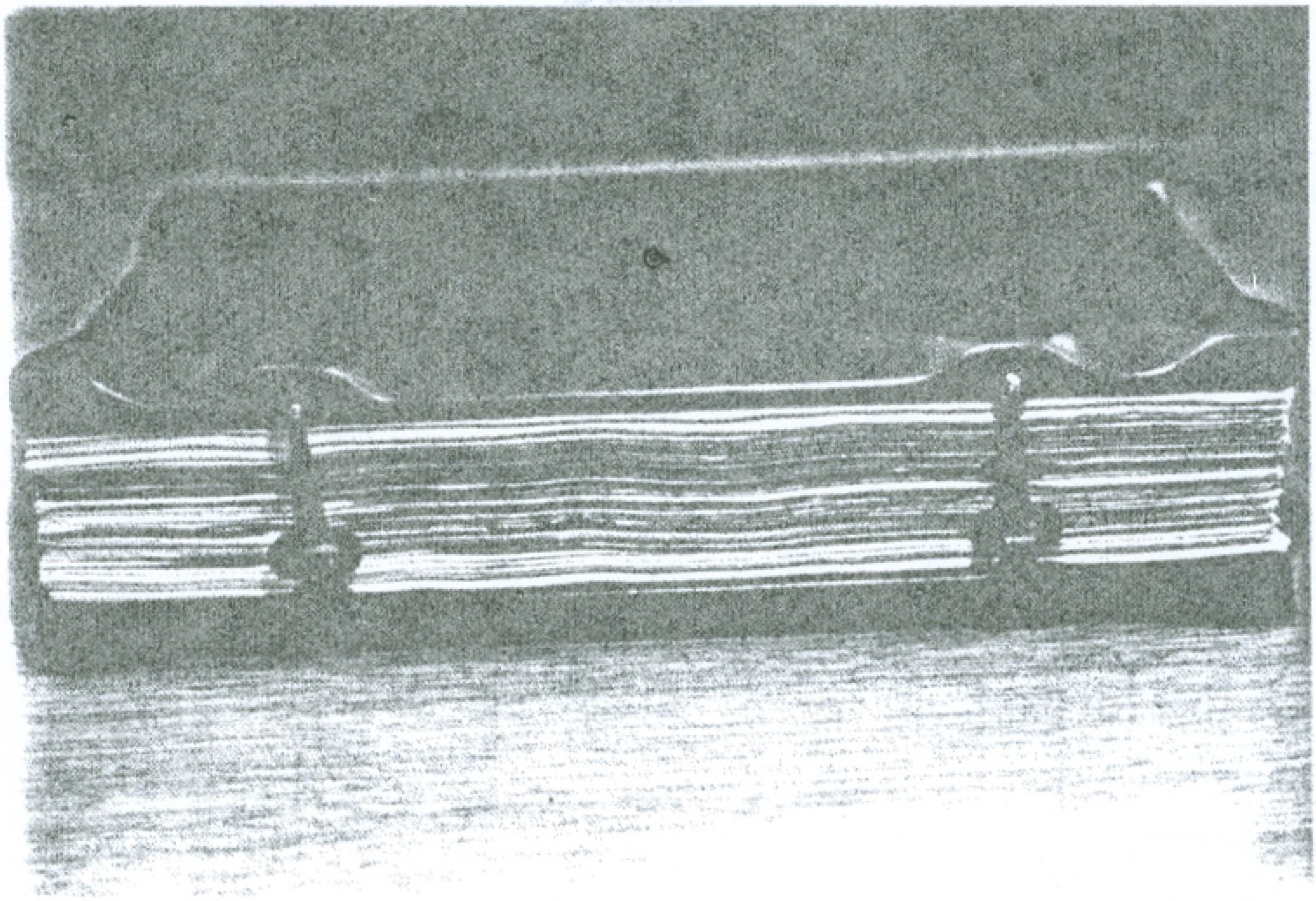
Слика 1.

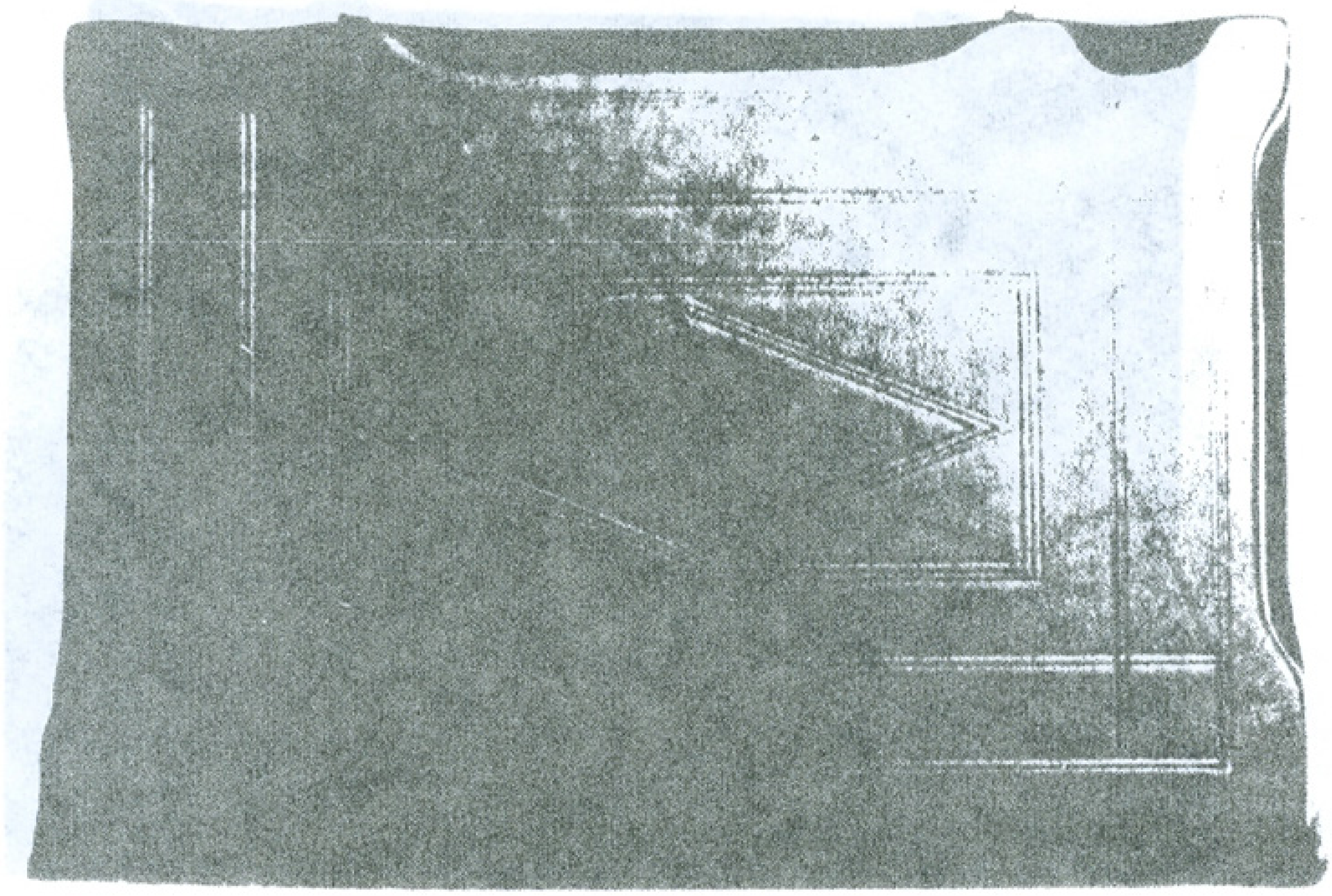
Слика 2.

Слика 3.

Слика 4.

Слика 5.

Душица Грбић

ИЛУСТРОВАНО *ЖИТИЈЕ ПЕТРА ВЕЛИКОГ* ЗАХАРИЈА ОРФЕЛИНА, ТОМ 1-2, У БИБЛИОТЕЦИ МАТИЦЕ СРПСКЕ

Житије Петра Великог Захарија Орфелина једна је од најзначајнијих и најобимнијих српских књига 18. века. У *Српској библиографији XVIII века* др Георгије Михаиловић забележио је да ово дело »налазимо у укупно 4 варијанте«.[1] У тај број он је урачунао две анонимне варијанте, штампане код Димитрија Теодосија у Венецији 1772. године, примерке с бакрорезним илустрацијама и петроградско издање из 1774. године.[2] Касније истраживања су показала да су то четири издања а не варијанте.[3]

Два анонимна венецијанска издања имају различите насловне стране у графичком погледу, затим једно од њих садржи посветну епистолу и предговор, док је друго без тих уводних текстова, а међусобно се разликују и по томе што им је текст различито преломљен на странама 161-169, и што је говор барона Блумберга у издању с посветом и предговором преведен на славеносрпски језик, а у овом другом је дат на латинском језику (стр. 166-169).[4]

Издање *Житија Петра Великог* с предговором јавља се у две варијанте, које нису идентичне по дужини предговора и по сигнатурама на његова прва три листа. У једној варијанти предговор има дванаест страница а у другој једанаест, јер је овде изостављен део текста.[5] Сигнатуре прва три листа дужег предговора садрже по једну звездицу (*; *2; *3), а краћег по две звездице (**; **2; **3).

Илустровано издање *Житија Петра Великог* настало је од примерака венецијанског издања с предговором, уз следеће измене: одштампана је нова бакрорезна насловна страна са другачијим текстом наслова, у којем

---

1 Др Георгије Михаиловић, *Српска библиографија XVIII века*, Београд 1964, бр. 105.

2 *Исто*, бр. 105, 106, 107, 122.

3 Лазар Чурчић, *Шест бележака о Орфелиновом Житију Петра Великог*, Орфелиново Житије Петра Великог 1772-1972, Нови Сад 1972, 26-27.

4 *Исто*, 31-33.

5 *Исто*, 27.

је сада наведен и податак о састављачу, Захарији Орфелину, измењена је посветна епистола и додати су бакрорезни прилози - медаље, карте, планови (у првом тому има 47 бакрорезних прилога а у другоме 20). Наслов те најбогатије илустроване и најлепше српске књиге 18. века гласи: *Исторія о житіи и славныхъ дѣлахъ великаго государя императора Петра Перваго, самодержца всероссійскаго, которую с предположеніемъ краткой географической и политической исторіи о Россійскомъ царствѣ и съ многими медалями, чертежами и другими разными принадлежайими, собственною рукою грыдорованными фигурами и генеральною сея великія имперіи картою: нынѣ первѣе на славенскомъ языкѣ сочинилъ Захаріа Орфелинъ, Цесаро-Королевской Вѣнской Академіи Художествъ Членъ.*

Појава илустрованог *Житија Петра Великог* допринела је коначном разрешавању ауторства овог Орфелиновог дела, али је истовремено наметнула и низ недоумица, чије је расветљавање дуго трајало, а неке непознанице још увек нису никако или у потпуности решене. Од изузетног су значаја закључци да година 1772. са насловне стране није стварна година издања илустрованих примерака, јер су илустрације у њима могле настати најраније 1774, а најкасније 1779. године. Према тим открићима илустровано Орфелиново *Житије* треба библиографски обрађивати као посебно издање, а не као варијанту, и условно га датирати између 1774. и 1779. године.[6]

Иначе, илустровано *Житије Петра Великог* дуго је било непознато јавности. За њега се сазнало 1887, када је Димитрије Руварац објавио у *Јавору* да је имао у рукама два примерка ове Орфелинове књиге.[7] Оба примерка припадала су Петру Стефановићу, „лиферанту националних књига", из Земуна, који је, као што је познато, заједно са Дамјаном Каулицијем 1790. поднео молбу Народном сабору у Темишвару за оснивање српске штампарије. Према Руварчевим тврдњама, Стефановић је ове књиге добио на поклон од самог Орфелина, са којим је био у пријатељским односима.[8]

У објављеном напису Димитрије Руварац је пропустио да саопшти, из ко зна којих разлога, где је први пут видео Орфелиново илустровано *Житије*, рекавши само да га је нашао „на једном месту". Он је уз то још казао да је са тог примерка преписао наслов и посвету. Цитирајући посвету, Руварац је изоставио текст, који открива коме је књигу подарио

---

[6] Дејан Медаковић, *Илустровано издање Орфелинове Историје Петра Великог*, Историски часопис САН, књ. IV, Београд 1954, 254; Александар Форишковић, *Две белешке о Захарију Орфелину*, Зборник Матице српске за књижевност и језик, књ. XVII, Нови Сад 1969, 259; Л. Чурчић, *Шест бележака о Орфелиновом Житију Петра Великог*, 38; Мирјана Бошков, *Житије Петра Великог у Бакмајстеровом часопису*, Библиотекар, 3-4, Београд 1976, 481-482.

[7] Димитрије Руварац, *Ко је писац књиге: „Житіе и славнія дѣла Государя императора Петра Великаго, Въ Венеціи, 1772?"*, Јавор, год. XIV, бр. 10. и 11, Нови Сад 1887, 151-153 и 167-169.

[8] Д. Руварац, *Исто*, бр. 10, 152.

Петар Стефановић 9. априла 1789. године: въ знакъ любве. . . . . Г. Петръ Стефановичь, гражданинъ земунскій и лиферантъ националнихъ книгъ 1789. года, Април 9."[9]

Три листа од тог примерка Орфелиновог *Житија* доспела су у Музеј Српске православне цркве у Београду са збирком Радослава Грујића, а сачувана посвета, коју је Руварац делимично објавио, сведочи да је Петар Стефановић поклонио књигу манастиру Шишатовцу.[10]

Други комплет *Житија Петра Великог* Димитрије Руварац је нашао у Српској црквеној општинској књижници у Земуну, убрзо пошто је имао у рукама први. Књига је била оштећена и без насловне стране, а овамо је доспела поклоном земунског трговца Панте Стефановића, сина Петра Стефановића.[11]

Говорећи о познатим примерцима илустрованог Орфелиновог *Житија*, др Георгије Михаиловић износи да су оба комплета књига, које је видео Руварац, припадала Српској црквеној општини у Земуну и да су незнано када нестала,[12] док новија истраживања, како смо видели, показују да је први примерак припадао манастиру Шишатовцу.

Од познатих примерака илустрованог *Житија Петра Великог*, којих више нема, Михаиловић помиње оба тома те књиге из библиотеке манастира Ремете и њен само први том из једне приватне новосадске збирке.[13]

Постојао је још један комплет Орфелиновог илустрованог *Житија*, на који до сада у литератури није скренута пажња. Он је у прошлом веку припадао арадском адвокату Николи Савићу, о чему сведочи један документ из збирке Рукописног одељења Матице српске, са сигнатуром М 9275. То је, у ствари, реверс, који је курзивном грађанском ћирилицом исписао и потписао лично адвокат Савић. На овом реверсу адвокат Савић је записао да је Сави Текелији позајмио на читање *Историју Петра Првог* Захарија Орфелина, у два тома, с ликом Петра Великог и с другим разним фигурама и мапама, увезану у кожу, и да се она сада налази међу књигама покојног Саве Текелије. Реверс није датиран, али је очито писан после смрти Саве Текелије. Међу сачуваним књигама Саве Текелије у Библиотеци Матице српске, чији ће каталог ускоро бити публикован, илустрованог *Житија Петра Великог* нема, а шта се са њим догодило за сада је непознато.

Илустровано *Житије Петра Великог* веома је ретка књига. Колико се зна, оба тома те књиге данас има само Библиотека Матице српске, док од првог тома Орфелиновог *Житија* постоје три примерка. Веома добро очуван примерак прве књиге илустрованог *Житија*, са свим илустраци-

---

9 *Исто.*

10 Л. Чурчић, *Шест бележака о Орфелиновом Житију Петра Великог*, 41-42.

11 Д. Руварац, *Ко је писац књиге*, бр. 10, 152.

12 Др Г. Михаиловић, *Српска библиографија XVIII века*, бр. 107.

13 *Исто.*

јама, поседује библиотека Историјског института САНУ. Он потиче из манастира Месића.[14] Други примерак првог дела ове књиге налази се у Библиотеци Матице српске, а пре тога је припадао најпре библиотеци Јоце Вујића, чувеног библиофила из Сенте, а потом библиотеци др Георгија Михаиловића.[15] Оба поменута тома су с краћим предговором. Трећи примерак прве књиге Орфелиновог илустрованог *Житија*, са дужим предговором, чува се у Државној јавној историјској библиотеци у Москви.[16] У Библиотеци Матице српске постоји још и комплет одвојених илустрација.

Комплет, тј. оба тома, илустрованог *Житија Петра Великог* доспео је у Библиотеку Матице српске 1989. године. Матица српска је тада уступила Библиотеци Матице српске неколико значајних личних библиотека, међу којима су биле и библиотека Раше Радујкова (1913-1982), угледног новосадског културног прегаоца,[17] и збирка Ивана Субботића (1893-1973), доктора правних наука, дипломате, унука песника и политичара Јована Субботића (1817-1886).[18] Илустровано *Житије Петра Великог* нађено је у библиотеци Раше Радујкова, о чему је јавност информисана у листу *Дневник* (6. децембар, 1989).[19] Прегледањем списка књига Ивана Субботића, који су још 1984. сачинили његови наследници, завештавши Субботићеву библиотеку Матици српској, схватило се да ово изузетно ретко дело припада збирци Субботића (Орфелиново илустровано *Житије* прво је заведено на том списку),[20] а не библиотеци Радујкова, како се најпре мислило.

Први том Орфелиновог илустрованог *Житија Петра Великог* из библиотеке Ивана Субботића варијантски одговара московском примерку, што значи да има дужи предговор, а као такав он је и једини познати на југословенском простору. Други том ове Орфелинове књиге из библиотеке Субботића за сада је једини који уопште постоји. Оба дела илустрованог *Житија Петра Великог* има, дакле, само Библиотека Матице српске, по чему се ова књига сврстава у споменике од изузетног културноисторијског и научног значаја.

У погледу очуваности илустрованог *Житија* из библиотеке Ивана Субботића, треба истаћи да томови нису комплетни. У првој књизи

---

[14] *Исто*; Dragoljub Novakov, *Biblioteka manastira Mesića 1852. godine*, Analele Societăţii de limba română, Zrenjanin 1972/73, 347 (бр. 359).

[15] Др Г. Михаиловић, *Српска библиографија XVIII века*, бр. 107.

[16] *Сводный каталог русской книги гражданской печати XVIII века 1725-1800*, т. II, Москва 1964, бр. 5027.

[17] Силвиа Дражић, Радивој Додеровић, Драгица Мијовић, *Личне библиотеке у Библиотеци Матице српске*, Годишњак Библиотеке Матице српске за 1991, Нови Сад 1992, 84-85.

[18] *Исто*, 86-87.

[19] Душица Грбић, *Откриће Орфелина*, Дневник, 6. децембар 1989.

[20] С. Дражић, Р. Додеровић, Д. Мијовић, *Личне библиотеке у Библиотеци Матице српске*, 87.

недостају странице 113-128 (њих замењују рукописни додаци) и 217-224 (уместо њих су додата четири празна листа), а такође нема ни шест бакрорезних прилога. У другој књизи текст је потпун, недостају само два прилога.

Посебну вредност примерцима *Житија Петра Великог* из збирке Ивана Субботића дају записи. Оба тома садрже белешке са податком да је Петар Стефановић ове књиге добио на поклон од Захарија Орфелина, и то је сада несумњив доказ да је Димитрије Рувараац био у праву када је тврдио да је Орфелин поклањао књиге Стефановићу. Тако је на предлисту првог тома записано: Сія Исторія Подарована мнѣ / Петру Стефановичу ѿ Господина / Захаріе Орфелина / Цес: Крас: Вїенс: Акас: худс: Членъ. На стр. 364. другог тома налази се запис: Сія Исторіа Петра Перваго Россїйскаго / Јмперат: Подаровалъ Мнѣ Петрѹ Стефановичѹ / Господинъ Захаріа Орфелинъ.

Да је књига била власништво Петра Стефановића из Земуна казује и белешка на предлисту друге књиге, датирана 24. новембра 1780. године: ПС [= Петар Стефановић] / 1780 / Ноемврііа / 24. / Зем: / Изъ Кныгъ / Петра Стефановича.

Књигу су купили у манастиру Гргетегу 1. новембра 1781, о чему сведочи белешка, писана испод претходног записа: Кѹпили мы здѣсъ в' монастирѣ Гергетегѣ / За общѹю ползѹ 1781. 1-го Ноевр.

Обе књиге садрже и печат извесног Јована Петровића, који је отиснут словима нереформисане ћирилице - ЈОАННЪ ПЕТРОВИЧЪ. У првом тому печат се налази на фронтиспису и на насловној страни, а у другом на насловној и на првој нумерисаној страни.

На маргинама оба тома постоје коректорске исправке и белешке, чије би порекло ваљало тек да се утврди, а које одговарају времену непосредно после штампања књиге.

Занимљиво је истаћи још и то, да је осам илустрација у првој књизи накнадно обојено руком.

Лик Петра Великог (илустровано Житије Петра Великог, *фронтиспис, књ. 1)*

ИСТОРІЯ
О ЖИТІИ И СЛАВНЫХЪ ДѢЛАХЪ
ВЕЛИКАГО ГОСУДАРЯ
ИМПЕРАТОРА
ПЕТРА ПЕРВАГО
САМОДЕРЖЦА ВСЕРОССІЙСКАГО

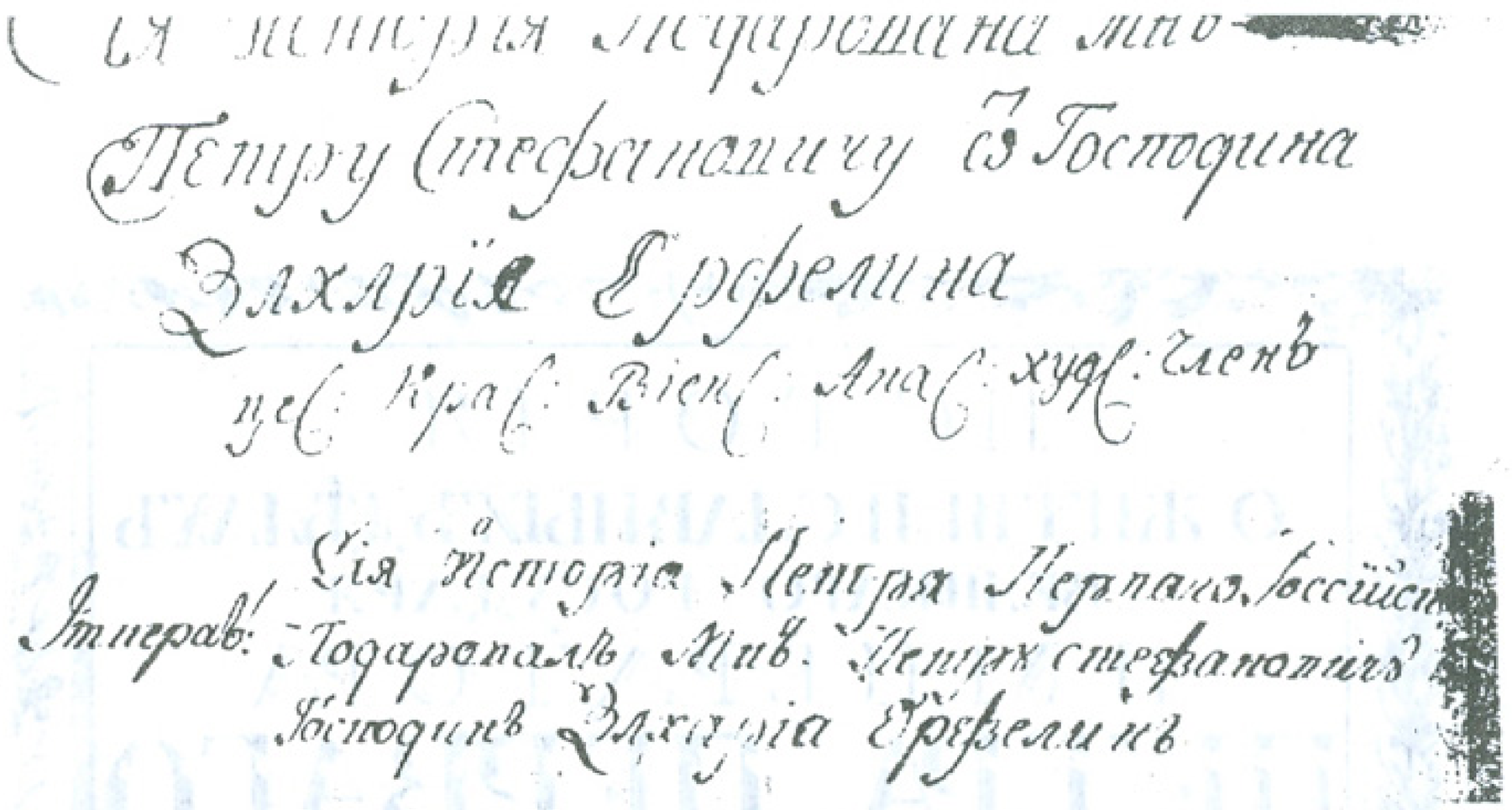
КОТОРУЮ

СЪ ПРЕДЛОЖЕНІЕМЪ КРАТКОЙ ГЕОГРАФИЧЕСКОЙ И ПОЛИТИЧЕСКОЙ ИСТОРІИ
О РОССІЙСКОМЪ ЦАРСТВѢ
И СЪ МНОГИМИ МЕДАЛЯМИ ЧЕРТЕЖАМИ И ДРУГИМИ РАЗНЫМИ ПРИНАДЛЕЖАЩИМИ, СОБСТВЕННОЮ РУКОЮ ГРЫДОРОВАННЫМИ ФИГУРАМИ, И ГЕНЕРАЛЬНОЮ СЕЯ ВЕЛИКІЯ ИМПЕРІИ КАРТОЮ:
НЫНѢ ПЕРВѢЕ НА СЛАВЕНСКОМЪ ЯЗЫКѢ
СОЧИНИЛЪ
ЗАХАРІЯ ОРФЕЛІНЪ,
Песаро-Королевской Вѣнской Академіи Художествъ Членъ.

ЧАСТЬ ВТОРАЯ

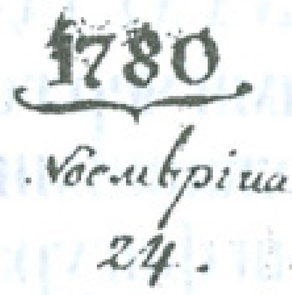
ВЪ ВЕНЕЦІИ,
ВЪ Типографіи Димитрія Θеодосія 1772.

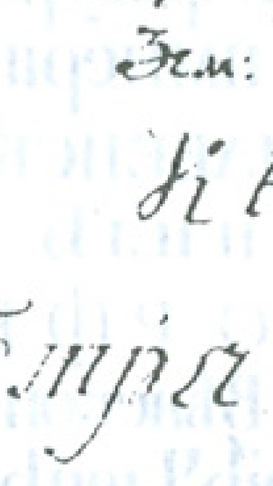
Илустровано Житије Петра Великог *(насл. стр. књ. 2)*

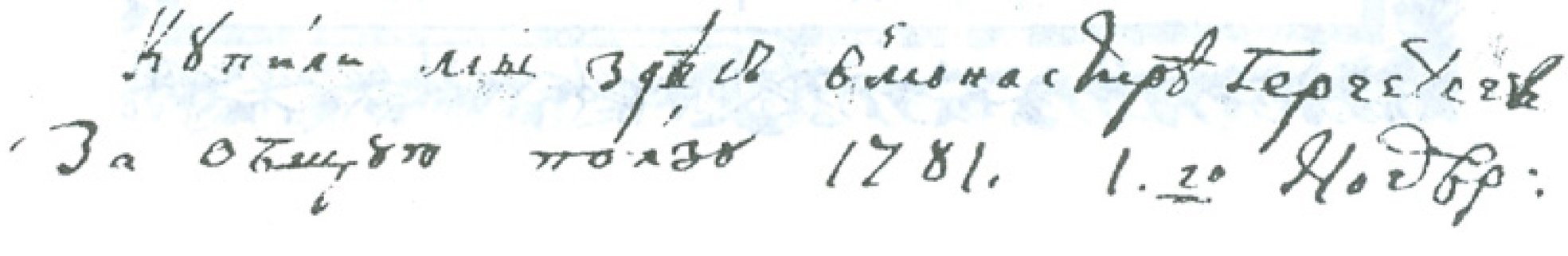
Записи који сведоче да је Илустровано Житије Петра Великог *из збирке И. Субботића Петар Стефановић добио на поклон од Захарије Орфелина (кн. 1, предлист и кн. 2, стр. 364)*

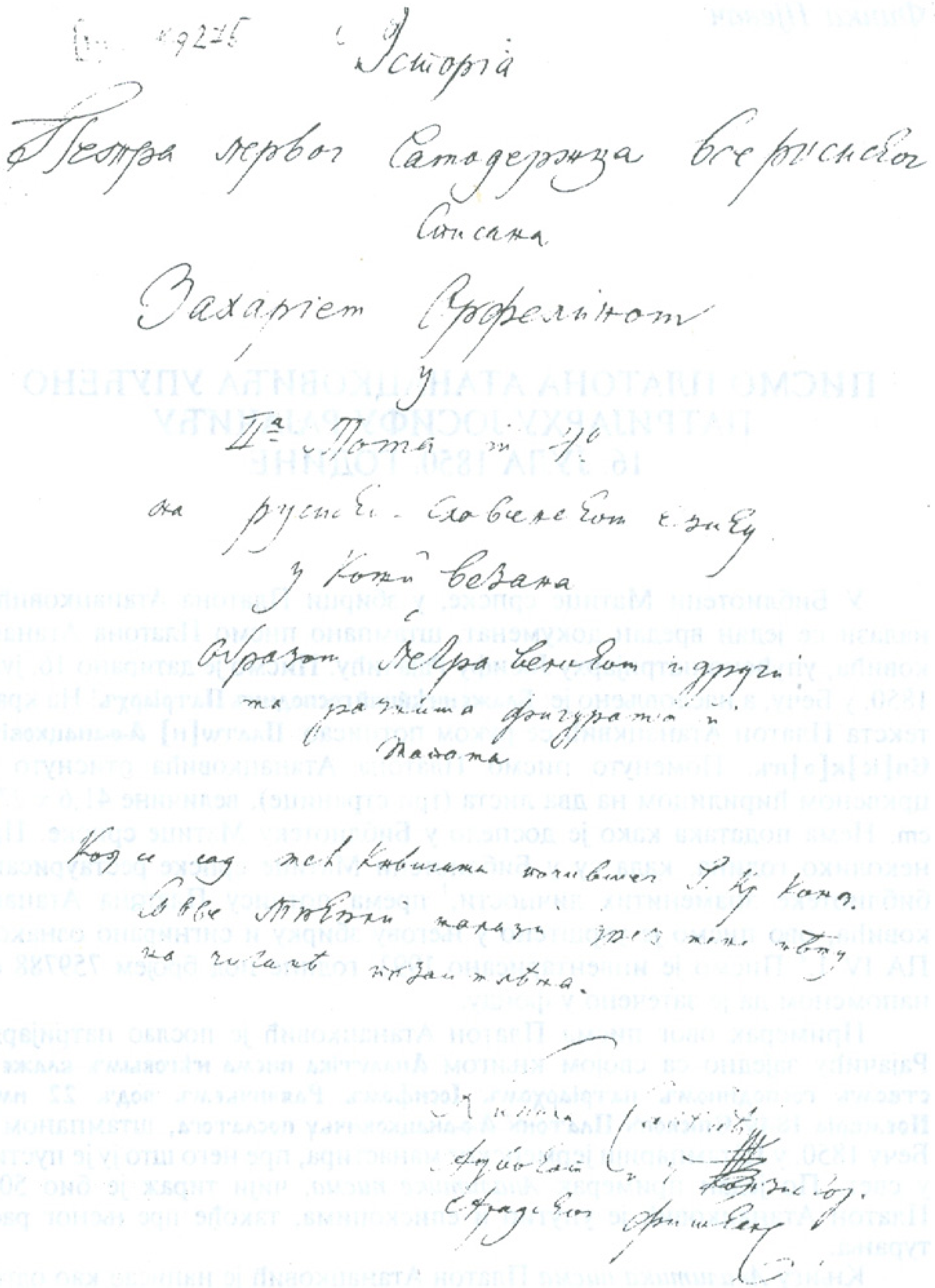

Запис Петра Стефановића на предлисту 2. кн. Илустрованог Житија Петра Великог *у збирци И. Субботића*

Запис да су Илустровано Житије Петра Великог *купили у манастиру Гргетегу (предлист кн. 2 из збирке И. Субботића)*

Реверс у Рукописном одељењу Матице српске, на којем је арадски адвокат Никола Савић записао да је Илустровано Житије Петра Великог *позајмио на читање Сави Текелији и да се она сада налази међу књигама покојног Саве Текелије.*

Финка Пјевач

ПИСМО ПЛАТОНА АТАНАЦКОВИЋА УПУЋЕНО ПАТРИЈАРХУ ЈОСИФУ РАЈАЧИЋУ 16. ЈУЛА 1850. ГОДИНЕ

У Библиотеци Матице српске, у збирци Платона Атанацковића, налази се један вредан документат, штампано писмо Платона Атанацковића, упућено патријарху Јосифу Рајачићу. Писмо је датирано 16. јула 1850. у Бечу, а насловљено је: **Блаженнѣйшій господинъ Патріархъ**! На крају текста Платон Атанацквић се руком потписао: **Платѡ[н] Ѳеѳанацковічь Єп[іс]к[о]пъ**. Поменуто писмо Платона Атанацковића отиснуто је црквеном ћирилицом на два листа (три странице), величине 41,6 x 27,6 cm. Нема података како је доспело у Библиотеку Матице српске. Пре неколико година, када су у Библиотеци Матице српске рестаурисане библиотеке знаменитих личности,[1] према потпису Платона Атанацковића, ово писмо је уврштено у његову збирку и сигнирано ознаком ПА IV 1.[2] Писмо је инвентарисано 1993. године под бројем 759788 са напоменом да је затечено у фонду.

Примерак овог писма Платон Атанацковић је послао патријарху Рајачићу заједно са својом књигом **Аналѵтіка писма нѣговымъ блаженствомъ господиномъ патріархомъ Іосифомъ Раячичьемъ подъ 22 имъ Ноємврія 1849 Єпіскопѵ Платонѵ Ѳеѳанацковичьѵ послатога**, штампаном у Бечу 1850. у Штампарији јерменског манастира, пре него што ју је пустио у свет. По један примерак *Аналитике писма*, чији тираж је био 500, Платон Атанацковић је упутио и епископима, такође пре њеног растурања.

Књигу *Аналитика писма* Платон Атанацковић је написао као одговор на писмо патријарха Рајачића од 22. новембра 1849, у којем му Патријарх оштро замера што је прихватио одлуку мађарских власти да буде постављен за бачког епископа.

---

1 *Каталог Библиотеке Платона Атанацковића*, Нови Сад 1955, 23.
2 Исто, 24.

Пошто је сукоб између Платона Атанацковића и патријарха Јосифа Рајачића избио у јавност и изазвао велики раскол у Српској православној цркви, Платон Атанацковић је био принуђен да се правда и брани. Својеврстан покушај те његове одбране представља књига *Аналитика писма*, у којој Платон Атанацковић заправо одговара на жестоке клевете и оптужбе патријарха Рајачића.

У писму од 16. јула 1850, упућеном патријарху Рајачићу уз књигу *Аналитика писма*, Платон Атанацковић моли Патријарха да проучи књигу и да га о својој оцени и одлуци обавести: „... **книга сія изъ Печатни изиде, размышленіи за благо сѹдихъ и сѹжда, прежде, нежели вы тѹю въ читающій шпѹстилъ Свѣтъ, предложити ю Вашемѹ Блаженствѹ съ тѣмъ миролюбнымъ прошеніемъ, коежде бы мя w томъ негли расположеніи Вашемъ извѣстна сотворити благоизволили, якw вслѣдъ каноническихъ въ книзѣ той изложенныхъ wснованачалій, твердыхъ же главизнъ и сѹщихъ истинъ сѹдъ собою пріимше, и імпровізіранной при wтишный конецъ на w҃радѹ всемя нашя с. Церкве сотворше, прессѣщи ми желаете нѹждѹ, wбнародовати сіеже дѣло моеи книжнее.**”

Прочитавши Платонову *Анатилику*, патријарх Рајачић је поставио услов за помирење. Ваљало је да Платон Атанацковић пошаље све „егземпларе”, заједно са рукописом, Патријарху ради тоталног уништења. Епископ се сложио са тим захтевом и затражио је од свих којима је послао примерак *Аналитике*, да му га врате. Захваљујући томе што неки епископи нису вратили своје примерке, Платонова *Аналитика* није у потпуности уништена. У литератури постоје различите претпоставке о броју сачуваних примерака. Према Милићевићу[3] постоји само један примерак те књиге, док Димитрије Кириловић у тексту *Стогодишњица „Аналитике” Платона Атанацковића*[4] наводи: „... сачувало се само 5-6 примерака: један или два комада у Мађарској, четири код нас у земљи, од којих два има Библиотека Матице српске. Све остале примерке је прогутао огањ. Зато је *Аналитика* Платона Атанацковића једна од најређих српских књига.” Поред ова два примерка у Библиотеци Матице српске, које помиње Димитрије Кириловић, познато ми је да данас још један примерак *Аналитике писма* поседује и Народна библиотека у Београду.[5]

Штампано писмо, које је Платон Атанацковић упутио патријарху Јосифу Рајачићу 16. јула 1850. уз *Аналитику писма*, чини се да је, као и ова његова књига, права библиографска реткост, јер није забележено у досадашњим библиографијама и каталозима којима располажемо у Библиотеци Матице српске. Каталошки опис тог *Писма* први пут се доноси у *Каталогу Библиотеке Платона Атанацковића*, који је ове године изашао

---

[3] Милан Ђ. Милићевић, *Поменик знаменитих људи у српског народа новијег доба*, Београд, 1888, 22.

[4] Димитрије Кириловић, *Стогодишњица „Аналитике” Платона Атанацковића*, Научни зборник Матице српске, серија друштвених наука 1, Нови Сад 1950, 289.

[5] *Каталог књига на језицима југословенских народа: 1519-1867*, Београд, 1973, 53.

из штампе.[6] У литератури сам наишла да га помињу Димитрије Руварац, Милан Ђ. Милићевић и Јован Грчић.

У тексту *Патријарх Рајачић и владика Платон Атанацковић* Димитрија Руварца (*Српски сион*, 1903, XIII, стр. 424) у вези са *Аналитиком* само узгред се помиње и ово Платоново *Писмо*: „... јако помјанутују моју „Аналитику" во свое времја за јединое токмо личное мое, паче же и паче достоинства нашего Архијерејскаго (о чем словеси) оправдание мноју сочиненују, но (соизволенију јего Блаженства, мноју под *16. Јулија 1850. писмење* прошеному, на тое не воспосљедовавши) ни до сего даже часа необнародованују...". Милан Ђ. Милићевић у свом *Поменику* на стр. 23, дајући списак радова Платона Атанацковића, наводи и ово *Писмо* под бр. 13.[7]

Јован Грчић, у делу *Живот и просветни рад Платона Атанацковића*,[8] истиче да је Платон Атанацковић са пропратним писмом послао своју *Аналитику* патријарху Рајачићу: „... Владика Платон онда из Беча, уз СПРОВОДНО ПИСМО од 16. јулија 1850, шаље патријарху Рајачићу један примерак своје Аналитике."

Овим прилогом скрећемо пажњу на још једну реткост из збирки Библиотеке Матице српске - Писмо Платона Атанацковића упућено патријарху Рајачићу 16. јула 1850, а у жељи да га приближимо јавности доносимо његов факсимил у целини.

---

6 *Каталог Библиотеке Матице српске*,Нови Сад 1995, 31.

7 Милан Ђ. Милићевић, *Поменик*, 23.

8 Јован Грчић, *Живот и просветни рад владике Платона Атанацковића*, Гласник историјског друштва у Новом Саду, 1937, књ. 1, св. 1, 309.

БЛАЖЕННѢЙШІЙ ГОСПОДИНЪ ПАТРІАРХЪ!

Приключенною здѣ книгѫ мою „Аналітікѫ“ печатати дати, клечáше мѧ къ семѫ концѫ достóйнаа нѫжда (Прем. Сол. ді. Д.). Но да не, начéнх дѣхомх, плóтію скончаваю несмы́сленнѵ (Ефф. ѵ, ѵ.), и́ да негли не возжелúчѫ глáкню, и́ не возгнѣпѫ óгнь (Іез. кд. ї.), ꙗкѡ да не вѣдемх óгню ꙗдь (т. ка, ме.) — добрѣ кѣдый прочее, ꙗкѡ, áще подѫнемх на и́скрѫ, возгорúтсѧ, и́ áще плюнемх на ню, оу҃гасúтх (Сірáх. ки, Ді.) — къ томѫ со всѣкимх тщанíемх ѿгребáмсѧ, да не, сѣюще пшени́цѫ, тéрніе пóжнемх (Іер. ѳі, ѵі.) — кѣпнѡ и́ всѣми силами стáрамсѧ, да ѿсѣчéтсѧ кто́ готѧщимх кто́ (к Кор. ѧі. ѧі.). до смéрти подвизáмсѧ ѿ и́стинѣ Бóгѫ повóрствующѫ по мнѣ (Сірáх. Д, кі.), и́ со оу҃сéрдіемх гонѧ къ нóчести кы́шнѧѡ зкáнія (Філіп. ѵ, Ді.) — напослѣдокх оу҃жасáмсѧ оу҃кори́зны: є҆ди́нх созидáй, а́ дрѫгій разори́ваѥ, что оу҃спѣéтх вóлѣ; є҆ди́номѫ мзлáщисѧ, а́ дрѫгомѫ проклинáющѫ, кóегѡ глáса оу҃слы́шитх Бѫдка (Сірáх. ѧд, кд.); — се по шестокрѣчномх, ѿнелѣже ми книга сіа и́зх Печатни и́зиде, размы́шленíи за благо сѫдúхх и́ сѫждѫ, прежде, нежели кы тво́ю къ читающій ѿпо́стилх Свѣтх, предложити ю҆ ВАШЕМѪ БЛАЖЕНСТВѢ съ тѣмх миролю́бнымх прошенíемх, коеже кы мѧ ѿ томх негли расположенíи ВАШЕМЪ и́звѣстна сотворити благоизволúли, ꙗкѡ вслѣдь канонúческихх къ кнѧзѣ той и́зложенныхх ѡ҆сновоначалíй. твердыхх же главизнх и́ сѫщихх и́стинх сѫдх СОБОЮ прíимше, и́ імпровізíранной при ѡ҆тишный конецх на ѡ҆традѫ всеѧ нашеѧ с. Церкве сотворше. пресвѣти ми желáете нѫжднѫ, ѡ҆бнародовáти сіе́же дѣло мое книжнее.

Поводомх сихх не мимшнѫю молúти ВАШЕ БЛАЖЕНСТВО, да воскленúте вниманíе предоставленнымх къ кнѧзѣ той с. Писанíѧ перкымх словесемх, и́ полнѫ ми и́мúть вѣрѫ, ꙗкѡ понеснúх є҆ще мнóго и́мамх глаго́лати (Іѡáн. ѕі. кі.). Семѫ о҆бачіе мнóгомѫ къ первомх семх и́зданíи мѣста дати не косхотѣхх по причúнѣ сходствующихх томѫже сихх нѣкотораѡ Писателѧ церковнаѡ оу҃ставлéній: мнóгіа терпѣніемх спóсатсѧ пáче, и́же, а́ще сѫдх Народа воспредложáтсѧ, не подобáетх терпѣти. Кѫдх словеса сіа съ тѣмх за нынѣ мною оу҃таенныхх мнóгимх нелѣпѡ ѿносятсѧ, ВАШЕ БЛАЖЕНСТВО ѲАми добрѡ вѣсте. Къ славлю́щемх, а́ще ми, и́спи́вшемѫ чáшѫ, и́ фíáлх и́стощúти нѫжда бѫдетх (І са. йа, ѯі.), книги тоѧ великомх и́зданíи дерзú ми ѿверзетсѧ поспѣшна (а́ Кор. ѯі. ѧі.) слова проглаго́лати (Кол. Д, ѵ), и́ е҆́смь гóтовх прúсно, сóвѣсть и́мѣѧ благѫ, да, ѡ҆ немже клевéщетх мѧ, посты́дúтсѧ злословáщій мóе благóе жúтіе (а́ Петр. ѵ. ѐі. ѯі.). Не во и́грáа та́вліѧми (с. с. А. А. к. мѳ.) ѡ҆вѣтекохх Священническое мое ѲОлѣтное поприще, но по совѣтѣ Златоустовѫ къ размышлéніѧхх дх҃овныхх и́ молúтвахх, и́скій ницри дх҃ове́нныѧ во священныхх Писанѣхх, и́ подавам тво́ю небы́пнымх прилѣжанíемх вѣрéнной ми Настѣ Дх҃овной. а́ не кнѣ крѣга Земнѧѡ моегѡ скитáмсѧ всѣкимх вѣ́тромх оу҃чéнія (Ефф. Д. Ді.). къ томже точію крѣзѣ пребывахх дѣлателенх. За є҆ди́нх той и́скы́ба всѐ мóе врéма (т. ѐі. ѯі.). — Кы́хх несмы́сленх увлáмсѧ: кы мѧ понзднúте, а́ѩ бо должéнх кѣхх ѿ вáсх увлáемх кы́ти (к Кор. ѐі, ѧі.).

ВАШЕ БЛАЖЕНСТВО! кто ѿ насх не понимáетх нынѣшнѧѡ нашегѡ положенíѧ Народнаѡ и́ къ смотренíи Церкве и́ къ смотренíи Гражданства? Не видимх ли. ꙗкѡ жáтва оу҃бѡ мнóга, дѣлателей же мáлѡ (Лѫк. і, к.), и́. а́ще когда нѫжно намх ѥдиномышленное согласíе, то къ настоя́щихх наипаче ѻкрестностéхх є҆ди́нѣмх намх сердцемх и́ совокѫпными силами надлежúтх подвизатúсѧ и́ понести тагóтѫ дне́ и́ кáрх (Матѳ. к., ѐі.), и́ всячески настоáти, да всáка гóресть и́ гнѣвх и́ кы́рость и́ кличь и́ хѫла возмéтсѧ ѿ насх, и́ да кы́кымх пáче злáзи дрѫгх ко дрѫгѹ, прощáюще дрѫгх дрѫгѹ (Ефф. Д. ѧа.). А́ще когда, пáче и́ пáче къ настоя́щіѧ дни каждомѫ ѿ насх ѡ҆сердéчити трéбѣ церковный совѣтх: Благочéстіѧ кéрх и́ сѫщéственность і҆́сть, подражáти Ономѫ, є҆гоже чтéши, и́ кострепетати ѿ неразсѫ́дныѧ рéвности, є҆ю́же косна́ленный ча́стѡ, є҆гда нѣкоторы́ѧ а҆́ки є҆ре́тики гóнитх, сáмх є҆ресь ткóритх. А́ще когда, нынѣ ѻсобитѡ помнимх благоразумнаѡ Августúна слово: оу҃правúніе любóвь є҆́сть, дóбрѣ разлагáющаѧ ѻны́ѧ стéзи, и́миже къ Бóга богатѣемх, ѿ тѣхх, кóими то косна́щéнно быти можетх. Неспóрѣ бо стóитх Канонúстами реченнаа и́стина: всѧ мѫ́дрость прáва канóническагѡ почúва́етх на твéрдости Хрістіáнства, нижѐ и́мать гнáти по строгости прáва, и́же нерѣ́дкѡ ко кличáйшѫю непрáвдѫ превраща́ется, но да послѣ́дствет кы́шнѣію оу҃правúнѧ, снисхождéнѧ,

мѫдрагѡ Писателей церковныхъ совѣта: храни посрѣдность, ѣиже начинъ погрѧзити не хощеши; срѣднее мѣсто мѣждѹ строгостію и благостію безопасно ѥсть: посрѣдность дѣржи, да не, ѥгда вѣсма желѣеши ржѹ изгладити, разсѣеши сосѣдъ, и антідѡтъ твой преткорится ко ѹтравѣ. Долготрѧвшая народная скорбь содѣлока намъ терпѣніе, терпѣніе же искѹство, искѹство же оупокоѧніе, сегѡ ради не славѣю возглашати: блюдимся какѡ опасно ходимъ, да оупокоѧніе не посрамитъ (Рим. ѕ, ї. д. ѕ.)! Кой Сербинъ, любай Родъ свой и Церковь, готовъ нѣсть на всякѹю жертвѹ за толь неминѹемѡ нѹжное намъ согласіе? кой? имѣй въ томъ оузоръ Самое ВАШЕ БЛАЖЕНСТВО!

Ѳгда же по предпоставленныхъ тѣмъ совѣтѡмъ церковныхъ благоразѹмно постѹпати треба ѥсть даже и тамо, идѣже появился грѣхъ, колми паче ѳндѣ, гдѣ не точію ѿнюдъ нѣсть грѣха, но ни преступленіа, да паче, идѣже смиренная заслѹга оучтивѡ разсыпаетъ лѹчи!

ВАШЕ БЛАЖЕНСТВО! предъ Царемъ Небеснымъ, грѣшенъ оубо, ѣкоже и всякъ дрѹгій рожденный ѿ жены, но ѥй и вѣренъ; предъ Царемъ же Земскимъ и вѣренъ и заслѹженъ сый, не вижѹ, кто ѥсть создайся со миою (Іѡн. ѓі, ѧі) ?! Ѧлеѯандръ Ковачь (ѥ Тім. Ѧ, Ѧі.)? Клеветникъ той „благимъ оубо дѣлѡмъ дѣкится, но ѿ сихъ не оуразѹмѣетъ (Прем. Сол. ѓі, Ѧ.), ѩзноситъ оукоризнѹ безѹмнѣйшій (Притч. Сол. і. ѩ.), лжетъ на ѩстинѹ (Ѩак. і, Ѧі.), ненавидитъ и враждетъ (ѧ Макк. ѯ. ѕѕ.), ѩщетъ кины ѡбрѣсти, и всѣкіа вины и соблазна и грѣха не ѡбрѣтаетъ (Дан. ѕ, Ѧі.), но мнѡги тѧжки кины принеса, не можаше ѩзвѣсти (Дѣѳ. ѕѣ, ѯ.), ниже довѣсти могій, ѣлйка глаголетъ (т. ѤД. ѓі.), нѣрѣше бо, неже испыта, поречѣ (Сірах. ѧі, ѕ.). не помышлаа ѡкаанный, ѣкѡ нѣсть Гдъ благочестіа ѿ напасти ѩзбавлѧти (ѥ Петр. ѥ, ѧі.). Клеветникъ, ѥмѹже мотыла говѣнія кмѣсти человѣческихъ дѣла ѥсть Богъ (Ієз. Х. ёі.), ѡклеветаетъ и законъ (Ѩак. Х. ѧі); тогѡ ради и самое имя ѥгѡ гнѹсно ѥсть, грозно и Богомерзско! И ѥще при толикомъ проклатіи самагѡ даже имене своегѡ надимается Клеветникъ и гордитъ; ѳбаче горе вѣнцѹ гордыни ѥгѡ (Ісх. кн. ѧ): — спадетъ (Пл. Ієр. ё, ѕі.)! —

Но да пѹстимъ Клеветника черножелчнаго; посмотримъ, къ чемъ самаа клевета? „Безъ благословенія ВАШЕГО БЛАЖЕНСТВА Ѳпіскопскаа, глаголется, дѣлъ во Ѳпархіи Бачкой.“ Плыткость и безсноканость наведенія сегѡ доволнѡ, непрѣю, доказѹетъ прилагаемая здѣ моа Ѧналѹтіка. Да видимъ ѳбаче мало и ѳвдѣ такожде, бѣ ли то ѿ мене, ѣиже бы и постомло наведеніе, преступленіе, что прейдохъ ко Ѳпархію Бачкѹю. Правленіе Ѳпархіи сея и ВАШЕ БЛАЖЕНСТВО рѹкоплтнѣ ми желасте, и ЕГО ВЕЛИЧЕСТВО Вселостивѣйшею Ді҃ломою дѣйствителнѣ ми покрити благоизволи. Лѣтъ ли оубо быти нечестивыхъ глаголамй Цареви: законъ престѹпаеши (Іѡн. ѧд, йі.), и не внимати Ѧгтѹстінѹ копіюіемѹ: кто здравагѡ разѹма речетъ Царю: не пристоитъ Тебѣ, кто ймать въ Царствіи Твоемъ постакленъ быти?! И ѣдъ самъ себе со с Ѧданасіемъ вопрошаю: ѣиже бы ѿвѣгла была, коя бы имѣла ѩзвиненіе оу҃ Онагѡ, ѩже ми Стадо тое порѹчи? —

ВАШЕ БЛАЖЕНСТВО! книманмъ совѣтѹ с. Григорія оувѣщающагѡ: Блюдимся, ѩкѡ да не бы защитная Богомъ намъ данная орѹжіа злоѹпотребляюіемѹ ѧ была въ погибель! И спасителномѹ томѹ Григоріевѹ совѣтѹ воспослѣдуемъ, ѥгда Ѳеѡфіла Ѧлеѯандрійскагѡ сей помнимъ: бѣжите послѹшанія клеветы! та бо не нѣсть творити разстоія междѹ намъ крѣпіемъ и заключеніемъ оустановкъ, и междѹ поводомъ и причиною заключенія ѣкѡже мѫдрѡ глаголетъ Канѡнъ.— И какѡ авторітативніи Толкователіе Правилъ церковныхъ, зѣло книмающіи дѹхъ закона, мѫдрствѹютъ ѿ прехожденіи ѩзъ Ѳпархіи ко Ѳпархію? се нѣкая токмо тѣхже постакленія: Чинъ дати вѣ Ѳпархіи на запокѣдь Царя сводно ѥсть; Царскимъ бо повелѣніемъ вчинено такѡ, и с. с. Отцы соборѣ оустановившіе рѣша: Царю прекословити не лѣтъ ѥсть, ѣиже бо Царь дарствѹетъ, и Патріархъ воздастъ; безъ всѣкагѡ оубо препатія да чѹжихъ Церквей Ѳпархію проходитъ Ѳпіскопъ, позволѣнно ѳномѹ, который по Царевѹ повелѣнію совствѣнную Ѳпархію ѡставлѧетъ и ко ѩной преходитъ, и Пресвитери ѿ нѣгѡ рѹкоположѣнніи беспрепатственнѡ всегда и во всѣкомъ слѹчаи да чинодѣйствѹютъ. Инакѡ глаголай ѡсѹждаетъ и великаго Григорія Богослова и с. Прѡкла и преминѡріа прѡчіа скатѣйшіа Архіерѣи, ѥже не достоитъ рѣщи. Нижѣ надѣюи разѹмѣютъ пракпиъ церковныхъ, ѿрицающіи тое: не сѹть во Церкви Ѳпіскопѡвъ ради, но Ѳпіскопи сѹть для Церквей; тогѡ ради и Ѩстініановы Новеллы велятъ: Любимѣйшимъ Ѳпіскопѡмъ возбранѣно самоволѣ ѡставлѧти совствѣнный предѣлъ свой, и во ѩный преходити, ѣиже же нѹжда кая востребуетъ тогѡ, да не дѣютъ произволѣ. но писаніемъ ѩли Блаженнѣйшагѡ своегѡ Патріарха ѩли Митрополіта ИЛИ ЦАРА тожде да сотворатъ. —•— Ne ла довлѣютъ за нынѣ сіа; иначе Клеветника ли моего nunc litteras doceam? Cic. Philipp. Онъ ми ракенъ быти видится Монахъ ѳномъ, ѩже, прочетъ на краи книжнагѡ нѣкоегѡ листа, кіно ѳстритъ разѹма, согнѹвъ напрасно книгѹ, ѡстави ктомѹ всякое чтеніе, и начатъ оупиватися прилѣжнѡ въ томъ оувѣреніи. ѣкѡ піанствомъ имать постати мѫдрецъ; ѥгда же и ѿпоманѹ Нѹменъ прочести на ѡборотѣ продолжаемое. но оумѣренно піемое, оуклоньса піанства, посрамленъ оумѫдрися. Истѡ такѡ и Клеветникъ мой, продерзликый Канонистецъ (audax iuris peritus, ѣкѡже

разумѣніе Василіанъ, не имѣетъ правоподлиннаго разума у Богоносныхъ Отецъ, имѣющихъ и ѣсно разлагающихъ, яко единo и тогда когда нѣчего объ нихъ и никогда запрещается, когда же нѣчего объ нихъ дозволяется по с. Аѳанасію; но, подобно Іларіонъ Ава в., по обычаю своему дѣлій, и не изыская, ни вопрошая ни исыская зѣлъ, ниже испытъ прилѣжно (Второз. гі, дѣ. дѣ. йі.), по с. Кѵпріанъ оутвержденіе держится единожды истиннаго, и по Ѳеѳилъ Александрійскомъ душу свою полагаетъ за клеветъ, не брегій юнодъ о мздѣ истины (Притч. Сол. дѣ, йі.), на ближ. зависть горькъ и рѣніе въ сердцѣ имѣя, лжетъ (Іак. г. дѣ.). — Чудитися ли убо, яко некаи-дитъ (ѣ Іоан. г, гі.)?! —

Можемъ и изъ сихъ вкратцѣ наведенныхъ съ тугою, печалію же и скорбію увидѣти, коликая антіканоническая непріязнь зачатся не глаголю въ Сербской толкмо, но и во вселенской нашей Православной Церкви! Не бы ли уне было по слову с. Григорія законную и каноническую икономію наблюдати, юже тойже и въ самыхъ даже преступленіяхъ изліха препорвчаетъ, и вкупѣ поступати по закона гражданскаго установленію: уне есть и самая преступленія неналазанными остакити, нежели некиими досаждати — а не: творити не устинюцися толкаго въ Церкви позора?!! — — —

Зачатомъ семъ въ Православной Церкви нашей невгодію и прамомъ позоръ уже нѣсть инаго неблазненнаго въ подобающемъ утоленію посовія, развѣ да ВАШЕ БЛАЖЕНСТВО и по установленномъ правѣ Царевъ и по разумъ с. с. Каноновъ церковныхъ, придавше къ законному изданной Дипломѣ Царской обычною ВАШѢ Патріаршескою Грамотѣ, сотворите въ призрѣніи и Церкве и Царя и всего Сербскаго Рода пристоящую правду, отвратите отъ с. нашея Церкве невдохновреглѣдимый соблазнъ, и спасете іерархію нашу отъ страшнаго прекланія: Вы свѣтила Церкве, иже свѣтъ Ваши по всемъ міръ распространяти должни есте, канонамъ конреки дѣлаете (Никѵ. Іоан. на косточ. Патріархи)! —

ВАШЕ БЛАЖЕНСТВО! не дадите (по с.с. Кан. и Влас. гл. VIII.) славы Вашея иному (Иса. мѳ, й.); но, призрѣвше на лазвы с. нашея Церкве, пріимите САМИ СВѢТЪ два жезла, единаго нарцыте доброты, а другаго нарцыте оужде (Зах. аі. з.), и, устечалівше, поразивше и отвращите лице СВОЕ, устечаленныхъ пошедшихъ въ путехъ своихъ пути видите, и дадите имъ оутѣшеніе праведно (Иса. йз, зі. йі)! И имже образомъ и коею властію люті Волею Писанія отъ 22. и 26. Ноем. пр. 1849 лѣта неизвестисте, тѣмже и тоюжде лѣтъ есть ЗДРАВОМЪ нынѣ канонически оукротити и исправити а. И оудобѣе сотворити сіе второе въ прославленіемъ отцію истины и Божія правды надъ невинностію и заслугою свѣтъ, нежели въ оное первое въ дебеломъ подлопакостныя клеветы мраці и въ густой колебавшагося праздная подозрѣнія мглѣ. Вторымъ тѣмъ отъ с. нашей главоцѣ котиле оумазленной Церкви, отъ нейже Патріаршески печетеся, сокѣтъ содѣяти вздете Духомъ Божіимъ (т. а. зі.), всяко отъ дѣвой дѣюще (Кол. г, кг.), и беспрекословно, поспѣшите на враздаух правды, Церковь возимати иух пожати седмерицею (Сірах. з, г.)! Поволѣвше же достойно отъ свѣтующей с. Церкви нашей, тѣмже пятемъ возблагодѣтелствуете якоже и Предрагомъ Роду нашемъ Сербскомъ, егоже оувы и такоу четверть насъ смертію потребися, и четверть насъ неде мечемъ окрести насъ, четверть же насъ гладомъ гибелетъ средѣ насъ, да не и четверть насъ разсыпается по всемъ кѣтрѣ, и Богъ извлечетъ мечь вослѣдъ сихъ (Іез. ё, йі.)! —

ВАШЕ БЛАЖЕНСТВО! потщимся всестранно, да не воздвигаются въ насъ распри, но да покрываетъ насъ нелюбопрительныхъ любовь (Притч. Сол. і, йі.); завистію во въ міръ Сербскій смерть приходитъ (Прем. Сол. в. кд.) очевидно!

Къ смиреномудренному всѣхъ сихъ предизложенныхъ краткому наведенію понудила ма оувѣждающая строжайшая моя Архіерейская должность и отъ не мало падающемъ у насъ Православіи нашемъ снѣдающая ма ревность, а никакоже свѣтная каковая побочность или величавая кая мечта. Еже бо личноу самаго мене касается, вѣжайшаго ма отъ неповинованнаго гнѣва настави Гдь на стези правы, и почте ма въ трудѣхъ (Прем. Сол. і, і.): въ прочемъ ВАШЕ БЛАЖЕНСТВО оузрите (Матѳ. йі, д.)! —

Церкво-Родо- и правдо-любію ВАШЕГО БЛАЖЕНСТВА Клеветникомъ по досажденію (в Кор. аі, ка.) імпровізіранному Церкво- и Родо-соблазнителному вину со Боговодныхъ благоговѣніемъ, яки въ тихое с. нашея Церкве пристанище притекъ, въ полнотѣ миролюбія, преданости же и повѣренія вѣдама, и Патріаршескія Грамоты на Вачкѵю Епархію прося, отъ предлагаемой же Анналѵтіцѣ моей расположителнаго ВАШЕГО мнѣнія благовременно отжидая, съ должнымъ глубочайшимъ почитаніемъ, милостивой благонаклонности препорвченъ, пребываю

ВАШЕГО БЛАЖЕНСТВА

Ко Кіевѣ 16го Іюля 1850.

покорнѣйшій

Василій Іоаковичъ

Ружица Симин-Допуђа

ПАВЛЕ СОЛАРИЋ И ПРВИ ГЕОГРАФСКИ АТЛАС У СРБА

Карте спадају међу најстарије људске творевине. Њима су се служили древни народи, Кинези, Вавилонци, Асирци, Египћани, Феничани и други. Прво су то биле једноставне скице, цртежи уже или шире околине. Садашњи назив потиче од латинске речи „charta" што је првобитно имало значење „писмо", „саопштење". Свој велики практични, научни и образовни значај задржала је и још више развила до данашњих дана. Карта у исто време представља и значајно помоћно средство географа, тако да се географија и географска карта не могу одвојити једна од друге.

За појаву првих карата и књига из географије код нас значајни су Захарије Орфелин и Павле Соларић. Оснивач српске картографије био је Захарије Орфелин (1726-1785), познати картограф, живописац, графичар, калиграф, историчар, песник и виноградар, родом из Вуковара. Он је израдио више географских карата за своју обимну историјску студију о Петру Великом, која је изашла у Млецима 1772. године, а прву географију и први географски атлас припремио је и издао такође у Млецима тридесетак година касније Павле Соларић.

Године 1902. Никола Андрић је рекао у свом раду *Живот и књижевни рад Павла Соларића* да „... у књижевном прегледу славеносрпског периода нема јаче литерарне личности..." чијем је филолошком, етнолошком и публицистичком раду посвећено тако мало пажње као што је то учињено са његовим књижевним и научним радом. Ситуација се није много променила ни до данашњих дана. Из поставки о лингвистици примећено је да је у неким стварима био далеко испред свог доба и схватања ондашње науке. Био је миљеник Доситеја Обрадовића. Он га је називао својим наследником, „Минервиним љубимцем" и „небеским даром за Србе". Доситеј Обрадовић се за живота бринуо о њему да не оскудева ни у чему „... јер је био најдостојнији да лепо и спокојно живи Србма на ползу...". Судбина Соларићу није била наклоњена, он је ипак умро у беди са непуне четрдесет две године јер се усудио да живи од свог књижевног рада без заштитника-мецене како је то тада био обичај. Оставио је неколико врло

значајних дела и веома је мало биографских података о његовом животу који је био растрзан између сталних лутања немирне душе и чежње за животом усамљеника и пустињака.

Рођен је у Великој Писаници, селу које лежи између Крижеваца и Бјеловара 27. јула 1779. године а умро у Венецији 1821. године. Преци су му били виђенији Срби, отац свештеник поседовао је библиотеку од грчких и латинских књига, коју је и П. Соларић користио. Школовање је започео у Крижевцима да би преко загребачке гимназије доспео на „фрушкогорски Атос", у Карловачку гимназију, коју је напустио да би наставио школовање у Загребу, где је завршио право 1803. године. Желео је да настави школовање у неком од европских центара па се у јесен 1803. године обрео у Падови коју је убрзо напустио заменивши је Венецијом која му је у много чему више одговарала.

Целог свог кратког живота деловао је као просветитељ и филозоф, лингвист, археолог, географ, песник, желећи да српска деца уместо псалтира и часловца добију световно и модерно образовање. Нашао је службу у угледној штампарској и издавачкој кући Пана Теодосија, наследника Димитрија Теодосија. Прва књига коју је издао 1803. и 1804. године као младић од двадесет четири године, била је *Ново грађанско землеописаније* са *Землеписником*, прва географија на српском језику. Поред *Новог грађанског землеописанија*, *Землеписника* и *Кључића*, значајнија дела су му и *Иероглифика* (1810), *Поминак књижескиј* (Млеци, 1810), први српски *Буквар славенскиј триазбучниј* (Будим, 1812), *Римљани славенствовашчиј* (Будим, 1818). У Будиму је 1818. издао и *Мезимца* Доситеја Обрадовића.

Његово прво дело, које чине географије у две свеске и атлас, у којем је испољио „хераклитовске идеје", својом озбиљношћу и важношћу допринело је његовом угледу. До тада није било књиге која би пружала информације из географије. Недостатак књиге је био што је мало или нимало простора било посвећено земљама на којима су живели Јужни Словени. *Ново грађанско землеописаније* није оригинално дело. На дванаестој страни предговора каже да је књига урађена по узору на *Географију* Adama Curist. Gasparyja, штампану 1797. године.

Посебан значај за географску науку има *Пјешиј землеписник* који представља први српски атлас. Израђен је у граверској радионици J. A. Зулијанија по угледу на немачке методске атласе, без географских назива (неме карте). На 37 листова приказани су Сунчев систем, планисфере, континенти и поједине земље. За југословенске земље су од интереса листови VI Европа, VII и VIII Немачка и аустријске земље, XXIX Мађарска и XXX Турска. Приказане су само границе појединих земаља без икаквих детаља. Нема назива градова и географских локалитета него су они означени бројевима према оном делу *Землеописанија* који говори о дотичним земљама. Први штампани примерци нису у боји, док се у касније штампаним примерцима појављују бојене контуре континената.

На крају друге свеске *Географије* Соларић је дао обиман регистар назива држава и градова који се налазе у обе свеске. Постојао је и посебан разлог што није дао да се урежу географски називи јер није желео „...да листови говоре, него читатељи...", то јест, они који буду добро проучили *Географију* знаће и где се шта налази на карти, претпостављајући да ће та нова метода учења дати далеко више резултата у односу на дотадашњу.

Сматрајући корисним проучавање географије на основу ових књига писаних за српски живаљ, Соларић је издао и трећу књигу са истом темом: *Кључић у моје землеописаније*. Један део књижице је „геометријска почетница", којом је разјаснио основне појмове уз цртеже, тако да је у другом делу могао лакше разјаснити просторне географске односе.

Библиотека Матице српске у својим фондовима, поред других књига Павла Соларића, поседује и чува девет примерака *Новог граждaнског землеописанија*, седам примерака *Землеписника*, шест примерака *Кључића у моје землеописаније*. Све књиге су добро очуване. Неке од књига припадају збирци српске књиге 19. века, остале библиотекама Саве Текелије, Платона Атанацковића, Петра Попадића и Патронату Велике српске православне гимназије. На једном од примерака *Новог граждaнског землеописанија* и *Землеписника* налази се печат Српске више девојачке школе. У збирци српске књиге 19. века чува се примерак *Новог граждaнског землеописанија* који је поклонио Матици српској Михајло Соларић, парох из Велике Писанице (24. X 1912. г.) и примерак који носи печат библиотеке Јоце Вујића из Сенте. Један од атласа садржи потпис Мише Димитријевића.

Сваки од примерака има другачију опрему и повез. Повез на примерцима из Библиотеке Саве Текелије је картон обложен кожом код *Новог граждaнског описанија* и броширан код *Кључића*. Из Библиотеке Српске прав. велике гимназије повези на две књиге су полукожа, док на *Землеписнику* и *Кључићу* нема корица. Повез примерака из библиотеке Петра Попадића чине картонске корице обложене црном хартијом, док су хрбат и углови пресвучени зеленим платном, на хрпту су украси, наслов и број је у златотиску. У библиотеци Платона Атанацковића се налази само *Ново граждaнско землеописаније* чији повез чини картон обложен кожом. Сви примерци *Новог граждaнског землеописанија* из збирке српске књиге 19. века имају тврди картонски полукожни повез, док примерак књиге са печатом библиотеке Јоце Вујића има тврди картонски повез. Примерци *Кључића* из збирке српске књиге 19. века имају тврди картонски повез пресвучен хартијом. Примерци *Землеписника* са печатом Српске више девојачке школе и потписом Мише Димитријевића имају тврди картонски полукожни повез, са насловом и украсима у златотиску, док трећи атлас има меки картонски повез са хрптом од коже.

Неке од досадашњих библиографија и каталога *Ново граждaнско землеописаније* и *Землеписник* бележе као две библиографске јединице, док друге и не помињу *Землеписник*. Ту праксу би требало променити јер

те две књиге представљају неодвојиву целину и као такве треба их библиографски бележити као целину. Сам *Землеписник* немогуће је користити без *Новог гражданског землеописанија*, како је то сам аутор рекао и објаснио.

Појава Соларићевог *Землеописанија* је код Доситеја Обрадовића изазвала велику радост и он му је у писму из Трста 18. XII 1804. године одушевљено писао: „Увидев чедо, познадох родитеља!" Док је за *Кључић* рекао: „... предивно и ласнопостижно отвара двери земљемерја и кротко, тихо и прекрасно уводи љубитеље своје у царство небесно...". На самом крају писма примећује са нескривеном радошћу: „... без најмањег сумњенија видим, познајем и с рукама осјазавам да ће мени предрага српска дечица и девице до дванаесте године земљемеритељи бити и да ће теченије сунца, месеца и прочних планета знати и казивати колика је у томе слава божија. Каково прекрасно и предивно је мудрости, благости и всемогућности божијег познанство! Зато ја сада са Архимедом вичем: 'Нашли смо, нашли смо' и са Ксерксем и иза сна вопијати могу: 'Има Грецијa Темистокла' - Има Србија Соларића и чрез њега имати ће многе!"

Литература

1) Картографија / Мирослав Петерица... - Београд : Војногеографски институт, 1974.

2) Живот и књижевни рад Павла Соларића / Никола Андрић. - Загреб : Дионичка тискара, 1902.

3) Римска старина и Соларић / Стеван Јосифовић. - Зборник за књижевност Матице српске, 2, 1954, Нови Сад, стр. 200-202.

4) Избор из дела / Доситеј Обрадовић. - Нови Сад : Књижевна заједница Новог Сада, 1989.

Ръ 1916/4-2

НОВО

ГРАЖДАНСКО

ЗЕМЛЕОПИСАНІЕ

ПЕРВО

На Језику Сербском.

У ДВЕ ЧАСТИ.

ПАВЛОМЪ СОЛАРИЧЕМЪ

Съ Землеписникомъ одъ XXXVII. Листова.

САВВА ТЮКЮЛИ

Съ тонкимъ сердцемъ и правилнымъ вкусомъ Мусу:
Да сравнишя свою сладость съ Сербскомъ вкусу.

Д. Обрадовичъ.

160

У ВЕНЕЦІИ 1804.

273

У Пано Ѳеодосіева.

Con Sovrana Permissione.

КЛЮЧИЋЪ

У ИОС

ЗЕМЛЕОПИСАНІЕ

ЧРЕЗЪ

НЕКОЛИКА ПИСМА

Моему Пріятелю Л***** Н****.

ПАВЛОМЪ СОЛАРИЧЕМЪ

Nostrum voluisse sat est.

САВВА ТЮКЮЛИ

У Венецій.

79

При Г. Пани Ѳеодосіеву.

1804.

СН.274

Con Sovrana Permissione,

Ово Землеописанїе естъ по начину Г. Адама Христїана Гашпари, и по новѣишимъ о Свету известїями, сабрано и посерблено. Сви человечески начапци су тоци. Древни Писапели могу прекосити вѣковомъ съ постоянпостпи свои дѣла; но шакоѣеръ дѣла, коя су обично много година непрестапногъ поправляня ради у пьи лежала, пре него су свету явна, и свимъ найвише изумершимъ современникомъ безполезна, постала. Наша су поздпия времена, кадъ престаю подобне особонаучне самолюбиве шайне. Свакъ себи, валя, да найошрїй судїя буде; но ласпне э несеяно и у клїй разазнавати и плевепи, него, да рекнемъ, крчити и орапи. —

Я мнимъ, и не прелщавамъ се у томе, да, кадъ би и ми у коимъ вишпимъ за просвещенїе учредами, кое су, ако не у Турской, баремъ подъ Вѣнцемъ Мачжарскимъ Сербомъ, како и инонлеменпимъ сограждапомъ, не само милостивѣйше придозволенне но всегъ и ошечески подарене, но примѣру чадо- и братолюбивога сосердїя исши окресипни граждапа и другдеши народа, толико не оскудѣвали, нами данасъ къ тому пупъ утренъ и стазе угладьене спое. Наша народна немецко-латинска Гумназїя у Карловци Сремски, кое садашнѣмъ достойномъ Управителю, Г. Андреу Волни, Мачжарске и иностранне Академїе почестъ, а учившисе трудолюбиво шу своя точна начала признаю, естъ одпосле дванаестъ година великолѣпни почепакъ. Но доста знашп валя, и заедно щедити време.

Л ово

А ово се зансто съ тупимъ, пакъ йоще съ мертвимъ, начинаюћи езикомъ (разумемъ лашински) никада получити не може, како са своимъ матернимъ. То намъ свѣю народа и у сва времена различни, езика ради, свидетелствую успѣси. Учителемъ естъ нелишима вещъ, познавапи више или баремъ еданъ одъ найученїи и найобщїи езика; али за проче Граждане, кроме своега и свои сосѣда, междусобни найпаче сообращенїя ради, више говорити умепи езика, естъ преко потребе, дангуба; нити коме, полузученїю мертвога воособъ езика десетакъ одъ овога кратког живота свои жершвовати година, може одъ саме моде бити вещъ.

Но да се на горнѣ мало повращимъ. Све, що э годъ нуждно, полезно, удобно и чакъ раскошно, то э около насъ вечъ написано и пренаписано. У насъ спои, постаяпи, пронаблюдаваши времена, обзираппсе на домашнѣ окрестности; пакъ злато, бисеръ, драго каменъ, или како ко чупи и рећи воли, изъ неизчерпими сосѣдни сокровищница, кое су други съ паденїемъ стотина и писяпа година, тежко волуюћи, сабрали и свему садъ безопасно отворзли свету, по зактеваню свакократни нашегъ дома потреба благоразумно вадити; ову рећи, що э кадъ благопотребно, изъ пупи езика преводити на сербски. Овакимъ способомъ догађасе међу народи, да ученяци Учишелемъ учителн буду. И да у наша времена просвещенїе за едно столећїе далѣ, него у древности за шестъ, успѣти може, то намъ свидетелствуе

Одломак предговора из Новог гражданског землеописанија *(стр. XII- XIII)*

ПРЕДУВѢДОМЛЕНІЕ.

Ко съ ползомъ ово Землеописанїе читати жели, онай, ако оддругудъ за то предуготовленъ ние, нека се найпре мой Ключићъ у Землеописанїе, совершенно освонти потаци, и тимъ дверь Землеописанїя, коя естъ Уведенїе Всеобще, широмъ отворити тражи. Ко овуда найсретние проће, онай ће и найудобнїй предъ собомъ путъ и найвише на нѣму предмета наћи. —

Гди се съ римскимъ числами Землеписъ позива, онде га валя у Землеписнику извидити, и отворена предъ себе (по странами свѣта на свакомъ месту) положити. Читаюћи надъ ньимъ Землеописанїе, колико се може, на чтенна позорствовати, и на Листу ї, по описанїю, саглѣдати. Овако се найпаче постигнути могу границе (дакле ликови держава), горе. реке, езера, мора. Градови воособъ съ числомъ аравскимъ ясно показую положенїе онога, о чему э речъ, и опредѣляваю понайвише именно реке, езера, мора, острове ит., при или у коима леже.

Тога ради найболѣ ће учинити онай, кои и два и три кратъ едну исту державу, или Землеписъ, на сказани начинъ, преће. Тако ће ласние не само многоразличїе описанни свакe землѣ предмета задержати, него и множину нечувен-

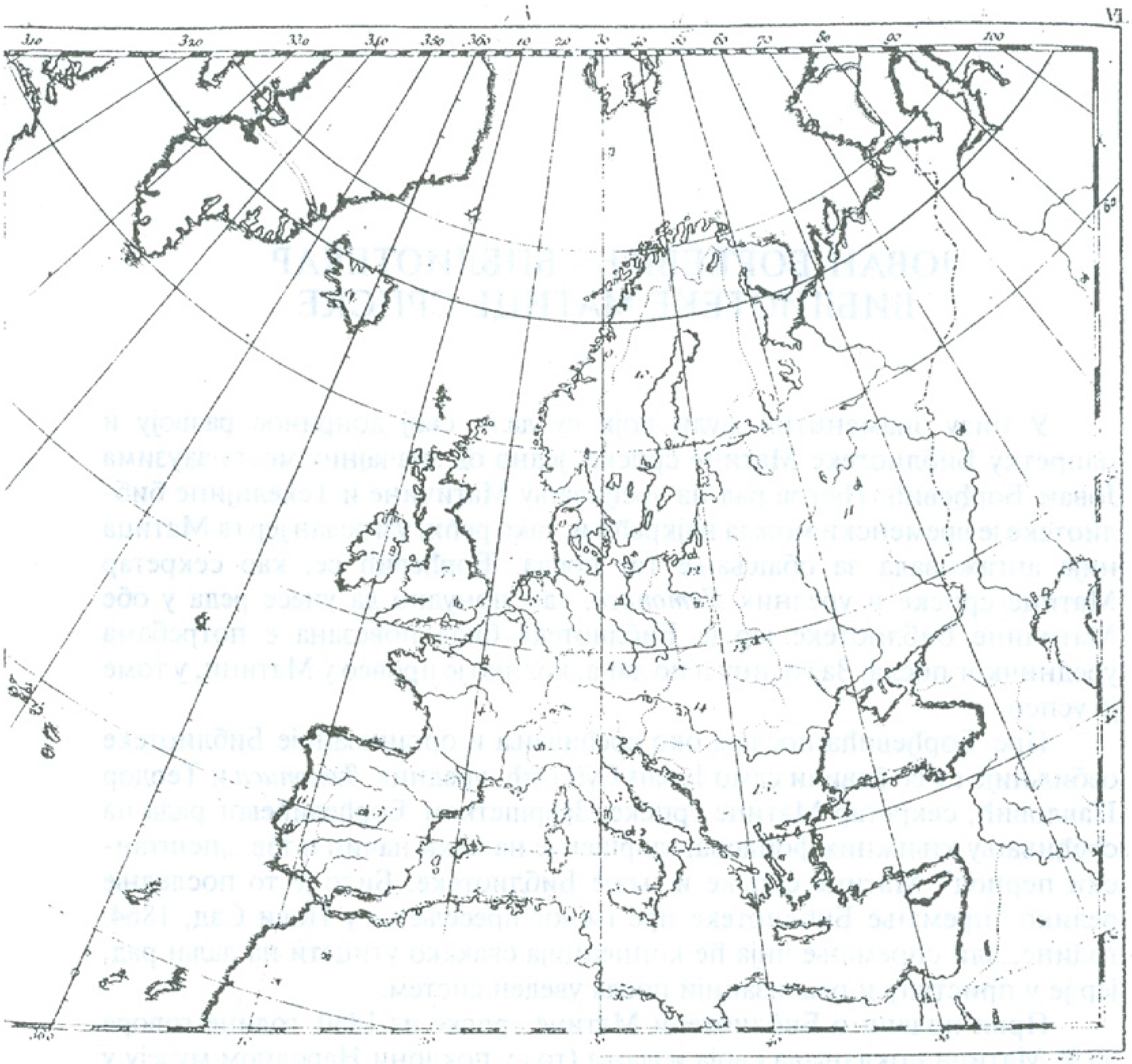
чувенни имена, коя се безъ повтореногъ повторенїя имати не може, попамтити. А читати овде и онде, я не советуемъ ономе, кои кани полезно. Ово ние Словарь, но известни Составъ вещи, кое се одъ начала до конца као вериге понизмећу себе держе, и последня често одъ перве свое изясненїе дозива. Дакле съ почетка, пакъ ногу предъ ногу в'предъ.

Прочитавши внимателно еданъ или два кратъ целу книгу, знаши ће и самъ свако место наизустъ и у книги и на землеописателномъ Листу наћи. Ницаманъ веће удобности ради стои наручно при концу Части II. приложенни держава и градова Имясловъ. Къ тому и Землеписникъ носи на зачелїю содержанїе свое.

Рећи ће ко, да би болѣ било, да самъ на Листовма имена урезати дао. Но нека се найпре самъ запита: А да їоще ни оваки нейма-мо? — пакъ ево му после и моега ответа: Перво Землеописанїе не може болѣ Листове одъ ови имати. Я нећу, да Листови говоре, него Читатели. Ко ньи съ Землеописанїемъ проучи, ономе ће они и безъ слова беседити; а ко ньи безъ книге само преглѣда, да су башъ све саме одозго речи, мало би му казале. Еръ землѣ кое по артїй само прочитати имена, ние їоще ту землю, щоно речъ, ни съ прага познати. Человекъ би некако све радъ туне, плати за ништо; тако и овде. Ако су имена на Землепису: средственни (начинающи) Читатель, читаюћи о чему, погледа, наће име, и чини му се то доста; нагли, еръ се не бои изгубити-

га ви-

Одломак предговора из Новог гражданског землеописанија *(стр. XIVI- XVIII)*

Нема карта Европе из Землеписника, *лист VI*

Гордана Ђилас

ЈОВАН ЂОРЂЕВИЋ - БИБЛИОТЕКАР БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ

У низу знаменитих људи који су дали свој допринос развоју и напретку Библиотеке Матице српске, једно од значајних места заузима Јован Ђорђевић. Његов рад на уређивању Матичине и Текелијине библиотеке је временски можда најкраћи и, тако рећи, узгредан јер га Матица није ангажовала за обављање тог посла. Ђорђевић се, као секретар Матице српске и уредник *Летописа*, сам понудио да унесе реда у обе Матичине библиотеке јер је Библиотека била повезана с потребама уредничког посла. За годину и по дана, колико је провео у Матици, у томе је успео.

Пре Ђорђевића послом око сређивања и организације Библиотеке озбиљније су се бавили само Јован Суботић, уредник *Летописа* и Теодор Павловић, секретар Матице српске. Завршетком Ђорђевићевог рада на сређивању књижних фондова, завршен је на неки начин и тзв. „пештански период" Матице српске и њене Библиотеке. Било је то последње велико спремање Библиотеке пре њеног пресељења у Нови Сад, 1864. године, али спремање чија ће концепција свакако утицати на даљи рад, јер је у приступу и реализацији посла уведен систем.

Први подаци о Библиотеци Матице српске из 1830. године говоре да је Матица поклањала своја издања (то су поклони Народном музеју у Пешти, Царској библиотеци у Бечу, Народној библиотеци у Прагу, Руској императорској академији наука у Петрограду, а касније ђачкој омладини у Пожуну, Српској црквеној општини у Карловцу). Матица је добијала публикације које су слате „на приказ" за Летопис.

Библиотека Матице српске је 14. августа 1838. године проглашена јавном установом „у коју ће сваки најпаче Славјанин буди којега наречија и колена син био свободан приступ имати и књиге читати моћи" што је уједно и позив за попуњавање фонда Библиотеке „да би сваки ког нибуд језика и наречја и буди ког содержанија књига овој Библиотеки поклонити и послати ускорио". Свесно се радило на развијању сарадње међу сродним институцијама, па се Теодору Павловићу, тадашњем секретару

Јован Ђорђевић

Матице српске, налаже да „предложи којим књижевним друштвима какве књиге и којим путем да пошаљу".

Развијајући своју сарадњу са осталим сродним институцијама у свету, Матица српска, поклањајући, истовремено, и прима као поклон издања тих институција (Руска императорска академија наука из Петрограда), а 1844. године Библиотека Пожунске ђачке омладине прелази у Матицу српску. Људевит Штур је именован за „намесника Матице србске при тој књижници".

Стижу и поклони приватних лица: Платона Атанацковића, Саве Текелије, Вука Стефановића Караџића, Теодора Павловића, Василија Суботића, Матеја Костића, Јана Колара, Јована Суботића, Алексија Кубарева, Јосифа Бођанског, Николе Вујиновића, Петра Јагодића, Јана Кадаве, Теодора Прокопчаног, Исидора Николића, Јосипа Максимовића Бођанског, Петра II Петровића Његоша, Павла Авакумовића, Стефана Фрушића, Ивана Кукуљевића Сакцинског, Јосифа Миловука, Ивана Бујановића, Игњата Сопрона, Јелене Бозда, Димитрија Поповића...

На захтев пештанских студената, а захваљујући труду Саве Текелије, 1842. године је одлучено да се једна просторија у Матици користи као читаоница.

Септембра 1842. године умире Сава Текелија. Он у тестаменту завештава своју личну библиотеку Матици српској. Књиге из Текелијине личне библиотеке нису биле пописане. Марта 1843. године ова је библиотека пребачена из Арада у Пешту, и смештена је заједно са Текелијином пештанском библиотеком.

„Изгледа да је све до почетка 1842. године Матична библиотека била углавном више стовариште књига, него сређена институција јавног карактера" (Ж. Милисавац, *Историја Матице српске*, I, стр. 429). Знамо да је, по налогу Платона Атанацковића, председника Матице српске, Јован Суботић, заједно са Симеоном Шиђаром и Амвросијем Шимићем уређивао Библиотеку Матице српске. У извештају Управном одбору од 26. фебруара 1843. године он наводи да су приликом сређивања Библиотеке направљени спискови књига по насловима и по ауторима. Књиге су сложене у полице по азбучном реду аутора. Реч је о првом стручном уређивању Библиотеке Матице српске. Суботић је истовремено током 1842-1847. године у *Летопису*, чији је уредник тада био, објавио библиографију српских и хрватских књига, као и библиографију српске текуће штампе.

Осим овог извештаја Јована Суботића, који показује да је реч о првом озбиљнијем покушају да се уреди Библиотека, јер са порастом фонда расла је и потреба да се установи начин на који ће се књиге уписивати, али и начин на који ће се издавати корисницима. Стално се чине покушаји да се уведе ред у обе Матичине библиотеке, али преовлађује утисак да су ти послови били повремени и привремени.

Из *Грађе за историју Библиотеке Матице српске* сазнајемо да је године 1844. Тома Теодоровић, потписан као „Надзиратељ Заведенија Текелијиног", по налогу епископа Платона Атанацковића, уредио, тј. сместио на полице Библиотеку Матице српске и Текелијину библиотеку, дакле обавио физички део посла. О свом раду поднео је извештај из којег се види да је у току рада имао у виду и спољашњи изглед књиге, те је лепше књиге слагао на видљива места водећи при том рачуна о формату и величини књиге. Неке је морао да слаже и у два реда. Оно што није било у облику књиге, тј. „различите новине, земљеписе, начертанија и друге рукописе библиотеки овој принадлеже" сложио је на горње полице. Касније ће се видети да он тај посао није урадио како треба јер је међу те „различите" сместио и једну од највреднијих књига из Текелијине библиотеке, Текелијин препис *Душановог законика*. Он је помешао књиге из личне библиотеке Саве Текелије са књигама Библиотеке Матице српске, а књиге из Текелијиног завода је сместио посебно. За пописивање ових публикација тражи помоћника и чека на инструкције (предложио је да запише сваку књигу по азбучном реду, а да посебно направи каталог са насловима дела и каталог имена аутора књига; сваку књигу би означио одређеним бројем и тако сложио на полице). Указао је на чињеницу да се Библиотека не може користити све док се не попишу и среде књиге. Истовремено је предложио да слике и цртежи, географске карте које Матица има у поседу, буду изложене пред публиком. Помоћника за овај посао је добио, али да ли је посао урађен или завршен, то се не зна поуздано.

После смрти Томе Теодоровића, почетком 1845. године, за надзиратеља Текелијанума је изабран Субота Младеновић „с којим је званијем в след прописаног конкурса и дужност манипуланта привремено као и библиотекара скопчано". Посао око сређивања обеју Матичиних библиотека ће радити до краја службе, а после одласка Јована Ђорђевића из Матице, његово име ће се опет помињати у извештајима. Годину дана после свог избора, он подноси извештај да су обе Библиотеке уређене и да могу да се користе. Немамо податке о начину на који је то урадио, осим да су књиге пописане и нумерисане.

Библиотека више не добија публикације само поклоном или разменом. Сада се Матица и претплаћивала на неке листове, а до неких публикација је стизала и куповином. Посао око набавке, куповине, размене обавља углавном Теодор Павловић, док Субота Младеновић обавља послове манипуланта.

Године 1848. одређује се одбор са задатком да прегледа и уреди Текелијину и Матичину библиотеку. Субота Младеновић, Георгије Марго и Јован Суботић су именовани као чланови тог одбора. Договорено је да се прегледају обе Библиотеке и да се начини списак публикација у два примерка, да се утврди право стање публикација у обе Библиотеке. Даље од тога вероватно није ништа учињено, јер су ову намеру претекли револуционарни догађаји у Пешти.

Јован Ђорђевић је дошао у Матицу српску 7. XII 1857. као њен секретар. Било је то на наговор владике Платона Атанацковића, а из потребе да се направи корак напред, да се не би десило, како каже Ђорђевић да *Летопис* „самог себе по мало преживљуе". Дакле, осим ове дужности Ђорђевић обавља и послове уредника *Летописа Матице српске*, и то је по први пут да секретар Матице српске обавља и послове уредника. Избор је био између Јована Ђорђевића и Јакова Игњатовића, који је у то време већ био афирмисан књижевник, а и уређивао је *Летопис*. За Ђорђевића је гласало четворо, а за Игњатовића двоје. Председник Матице Павле Којић није гласао. Ђорђевић је током свог уредниковања стигао да уреди три свеске *Летописа*, и то св. 97. и 98. за 1858. годину, и св. 99. за 1859. годину. Његов долазак је дочекан са задовољством, посебно што је пре њега тај посао обављао Субота Младеновић, чији је рад оцењен као незадовољавајући. Ђорђевићев долазак у Матицу је поздрављен у *Српском дневнику*, а и Јован Јовановић Змај је поздравио његов долазак речима: „нека на Летопис ово мото метне 'Субота је недељу донела'". Одлазак из Матице био је још бржи. Ђорђевић је отишао 26. маја 1859. године са места секретара Матичиног и уредника *Летописа*.

Посао око уређења Библиотеке Матице српске и Текелијине библиотеке Ђорђевић је урадио самоиницијативно и волонтерски. Тај посао је уза све обавезе које су га чекале као секретара Матице српске и уредника *Летописа*, обавио брзо, стручно и ефикасно. И то све за годину и по дана, колико је укупно остао у Матици (од 27. XII 1857. до 26. V 1859). Његов рад на уређивању *Летописа* је опет у тесној вези са радом на сређивању Библиотеке Матице српске и Текелијине библиотеке. Образлажући посао уредника, у првом од укупно три броја *Летописа* која је уредио, истиче значај личног образовања и ангажовања око свих културних догађаја са којима ће преко књиге бити упознат.

У марту 1858. године, као секретар, Јован Ђорђевић подноси извештај о стању библиотека у Матичином поседу, констатујући „колико је из дотичних каталога разабрати могао" да под управом стоје две библиотеке, Матичина и Текелијина са укупно 5.700 публикација. Од тог је у поседу Библиотеке Матице српске било 1.700 публикација.

Он прво анализира стање обеју библиотека, износећи да су обе богатиле и попуњавале своје фондове углавном поклонима. Део свог фонда Библиотека Матице српске је попуњавала и разменом, а најмањи део књига је купила. Библиотека Текелијина је углавном остала онаква каква је стигла, осим што је део фонда попуњаван искључиво поклонима. Његов закључак је поражавајуће реалан, и он наглашава да се његово начело односи на све библиотеке: „Кад помислимо какав су важан фактор јавне библиотеке за стручну просвету и кад допустимо да свака библиотека цел своју тим боље постизава што више и што боље књиге у себи има, онда ћемо увидити да су околности у којима обе ове (мисли се на Матичину и Текелијину) библиотеке данас налазе за постижење исте цели одвећ незгодне". Ђорђевић је свестан значаја институције као што

је библиотека и на прво место истиче да осим историјске важности дела које би требало да поседује, библиотека мора да задовољи и савремене потребе научне институције, тј. да буде у жижи актуелних културних догађаја.

Ову потребу за библиотеком као научном институцијом је посебно видео код Текелијине библиотеке, с обзиром на њену намену да послужи у току студија пештанским студентима и питомцима Текелијанума. Није ни слутио колико ће се његово становиште показати далековидим.

Ђорђевић као другу, али као најважнију чињеницу истиче национални карактер библиотеке: „И једна и друга ова библиотека јесте народна, и као такова треба да и народни значај свој има, треба да се највише на народну и овој сродне литературе обазире. И за то би се с пуним правом искати могло, да се у овакој библиотеки свака српска књига а од остале славенски књига бар све оне могу наћи које су од најзнаменитији словенски списатеља писане и које литературу своју достојно представљају". И тек онда, сматра Ђорђевић, могу се задовољавати остали критеријуми.

Матица српска је барометар, сматра Ђорђевић, по коме ће нас други процењивати, и из тог разлога треба ове услове испунити.

После анализе стања у библиотеци, постављања основних начела по којима она треба да функционише, Ђорђевић иступа са конкретним предлозима, да се годишње одваја одређена свота новца за куповину књига за обе библиотеке (успут наводи како је недопустиво да немају дела Миклошића, Палацког, Шафарика, Колара, Мицкјевича, Љермонтова, Жуковског). Истиче и потребу да Матица набави и дела дубровачких песника као што су Иван Гундулић, Мавро Ветрановић, Игњат Ђорђић, Јуније Палмотић; *Коло, Аркив*, посебно стога што су и иначе недоступни широј читалачкој публици, која би се са њима могла упознати баш у оваквој институцији као што је Матица. Сви наслови књига које буду купљене, а Ђорђевић их је већ купио, биће објављени у јавним листовима. Ђорђевић купује и књигу песама Бранка Радичевића (према податку у *Летопису* за 1859. год, књ. 98) и то је прва Бранкова збирка која улази у Матичину библиотеку.

Његов предлог је и да се споје Матичина и Текелијина библиотека, а ако то није могуће, попуна фонда да се не дуплира набавком за обе, већ да се распореди тако да фонд буде што разноврснији. Предлаже да Матица новинским огласом „изрекне да се она одсад на сваку српску књигу и сваке српске новине, излазиле ма у којем нашем пределу писане кирилицом или латиницом стално пренумерира". А тек потом би на ред дошле књиге осталих словенских писаца.

За Текелијину библиотеку Ђорђевић остаје при оном што је и Текелија „намеравао да јој тај виши, универзални карактер даде кад ју је с тако красним делима из свију струка које су у оно доба ондашње стање науке добро представљале". Као бивши питомац Текелијанума, а знајући за тежак материјални положај студената, он предлаже да се Текелијина библиотека попуњава публикацијама потребним студентима. Свестан је

да после шеснаест година мировања (управо толико година Текелијина библиотека се није поновила ни за једну књигу), ова Библиотека, уколико хоће да буде научна и стручна библиотека мора да што пре набави потребне публикације. И за ову Библиотеку Ђорђевић предлаже да се за попуну годишње одваја одређена сума новца, током прве године већа свота, да би се попуниле празнине, а затим 100 форинти у сребру годишње. Овај предлог Ђорђевићев није прихваћен. Одобрено му је за прву помоћ 100 форинти у сребру. Недостатак новца Управни одбор Матице правда ванредним потребама да се шесторици Текелијиних питомаца обезбеди стан. Истовремено „Секретар Друштва упућује се да списак они дела која би најпре требало за исту библиотеку набавити сачини, и првој Друштва седници предложи." Све ове одлуке су објављене у *Српском дневнику* од 16. III 1858. године.

Ђорђевић одмах затим говори и о организацији посла на њиховом сређивању. Дакле, да би набавку књига било могуће започети, прво треба пописати све књиге које постоје у Матичиној библиотеци и то по оним критеријумима по којима ће се књиге набављати. Прво, све књиге српских писаца, затим књиге словенских писаца, па на крају књиге на осталим језицима, а које се на било који начин баве Србима или Словенима. За пописивање и сређивање библиотечког фонда Ђорђевић се сам пријавио и добио сагласност да обави тај посао.

О уређењу библиотека Ђорђевић је писао и у свом уводном чланку у *Летопису Матице српске*, а објавио је и позив за претплату у *Српском дневнику*, год. 1858, бр. 30, 31, 32. У уводнику излаже, у погледу става према Матичиној и Текелијиној библиотеци, исто оно што је рекао када је говорио пред члановима Управног одбора о уређењу ових библиотека. Али овом приликом Ђорђевић саопштава да је Матица прихватила његов предлог о набавци књига и тако користи прилику да јој се на томе захвали (*Летопис Матице српске*, 1858, св. 97).

У међувремену омладина моли да јој се у просторијама Матице (користили су читаоницу један дан у недељи), омогући више дана за њено коришћење. Њиховој молби није удовољено јер Матица није имала одговарајуће читаонице. А у оквиру овог писма, омладина моли да за њихове потребе Библиотека набави најновије књиге Шафарикове, Миклошићеве, Копитареве, као и *Аркив за југословенску Повестницу*. Око набавке ових дела омладина бива упућена на секретара Јована Ђорђевића, и није тешко утврдити да је он њиховим жељама изашао у сусрет.

У погледу набавке Ђорђевић саопштава да је за Библиотеку Матице српске купио следеће књиге: 1. *Толдија* од Арања (превео Ј. Јовановић); 2. Људевита Штура *Књига о песмама и приповеткама словенским* (превео Ј. Бошковић); 3. *Едъ и медъ* од Ђорђа Рајковића. Књиге које набавља у каталог уводи библиотекар-манипулант Субота Младеновић.

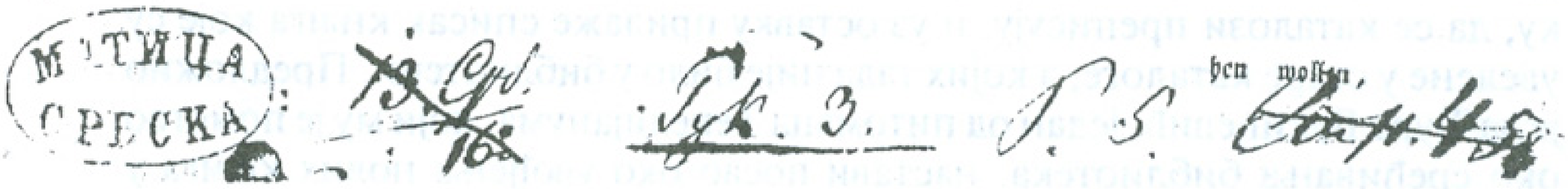
Осим тога, за време његовог боравка у Матици, наставља се, успоставља се или обнавља сарадња са другим научним и културним институцијама (Чешка матица, Лужичкосрпска, Галичка, Учено друштво у

Кракову, Историјска друштва у Загребу, Грацу, Целовцу и Љубљани, Матица илирска у Загребу, Мађарска академија наука и уметности). Успоставио је и размену са руским часописом *Беседа*, који је по Ђорђевићевој замисли требало да буде узор *Летопису Матице српске*. „За његово време Матица српска је примала све југословенске новине и часописе, а такође и важније листове и часописе са осталих словенских подручја" (Ж. Милисавац: *Историја Матице српске*, I, стр. 658).

Ђорђевић је, судећи по *Грађи за историју Библиотеке Матице српске*, уређењу ових библиотека пришао одвојено, прво је средио Матичину, а затим Текелијину библиотеку. У извештају од 19. октобра 1858. године он тражи да му се обезбеди довољан број цедуља за попис књига, печат за Текелијину библиотеку, књига за уписивање публикација које се издају корисницима на читање, као и да се повежу дела која су оштећена. Увео је и да се на вратима сваке собе поставе одговарајуће плочице са обавештењем за шта која соба служи и ко ради у којим просторијама и шта.

Ђорђевић 9. јула 1858. године извештава Друштво да је припремио све што је потребно за попис књига Библиотеке Матице српске, а то је потребан број цедуља на којима ће се исписивати наслови публикација, затим печат за библиотеку на коме пише „Матица Србска" и који ће се стављати на књигу и на цедуљу. Ово је први пут да се у Библиотеци Матице српске користе печати за књиге. За потребе стручног уређивања Библиотеке набавио је дело *Katechismus der Bibliothekenlehre,* Leipzig, 1856, аутора Juliusa Pecholda, познатог немачког библиотекара и библиографа у Краљевској библиотеци у Дрездену. „Користећи се Pecholdovom књигом израдио је именски каталог, топографски и каталог рукописних књига; први је употребио печат, обавио ревизију књига и поставио планску набавку књига у свакој Библиотеци посебно" (Иванка Веселинов, Pecholdov *Katechismus der Bibliothekenlehre,* Библиотекар, 1969, св. 2, стр. 200).

Ђорђевић опет нуди своју помоћ. Када се све публикације попишу на цедуље, спреман је да помогне да се на основу тих података направе каталози. Већ 18. октобра 1858. године Ђорђевић извештава да је уз помоћ осамнаест Текелијиних питомаца, који су се својевољно пријавили, попписана Матичина библиотека, док је попис Текелијине библиотеке у току.

Печат и сигнатуре Јована Ђорђевића

Књиге је сложио по језицима и означавао их скраћеницама (*Срб.*= српска, *Р.*= руска...) Рукописне књиге су без обзира на језик имале ознаку *Рук.* Књиге су смештане по формату а за обе библиотеке су биле исте сигнатуре, каталог и заједно су биле смештене. Разликовале су се по печату.

Ђорђевић 22. јануара 1859. године јавља да је у Текелијиној библиотеци нашао „стари рукопис из кога је српски историк Раић Законик Душанов у IV књиги своје историје преписао и предлаже да се снимак истог рукописа за Летопис наручи". Јануара те године Јован Ђорђевић је боравио у Бечу, и том приликом је у разговору са Вуком Караџићем изјавио да сређује Текелијину библиотеку, и да тражи препис *Душановог законика* који није у претходном попису уведен у каталог. „У току нашег разговора улучим прилику, да споменем, како је још од смрти Саве Текелије узалуд тражен у његовој библиотеци рукопис Душанова законика, који је наш Рајић у својој историји по овом истом рукопису прештампао, па како је то био један главни повод, зашто сам ове зиме од Матице тражио да ми повери уређивање те запуштене библиотеке, у којој сам прошлог месеца премећући књигу по књигу заиста и наишао на тражени рукопис, који није ни био уведен у каталог, јер није имао засебног наслова..." Сетимо се само како је Тома Теодоровић рекао у извештају о попису књига у библиотеци да је оне које нису имале форму књиге, као и разне рукописе, сместио високо на полицама, несређене. Рукопис *Законика* из Текелијине библиотеке је Стефан Новаковић штампао у IV тому Рајићеве *Историје*, али је тај препис био непоуздан. Ђорђевић га је, као што је и наговестио, штампао у *Летопису Матице српске* 1859, св. 99. Његов препис *Душановог законика* коментарисао је Никола Радојчић речима: „Ј. Ђорђевић је био и овом приликом пажљив и савестан, те је раније (Рајићево) издање *Душанова законика*, по истом рукопису, постало сасвим излишно". Данас Библиотека Матице српске чува, између осталих, и овај препис *Душановог законика*.

Осим овог рукописа, Ђорђевић је пронашао разне мапе, неколико наслова књига у више примерака, као и портрет Светог Саве. Уједно је предложио да се известан број публикација, којима је потребно повезивање повежу, и да се мапе које би требало саставити, саставе. Рачуни и наслови публикација које су биле на заштити, стижу и када је он био већ отишао из Матице.

Ђорђевић подноси оставку на звање секретара Друштва 14. маја 1859. Уједно саопштава да је средио и Матичину и Текелијину библиотеку, да се каталози преписују, и уз оставку прилаже списак књига које су уведене у старе каталоге, а којих тада није било у библиотеци. Предложио је да Ђура Вукићевић, један од питомаца Текелијанума, који му је помогао око сређивања библиотека, настави посао око увођења нових књига у каталоге, како би се постигла ажурност у раду. Од свих реформаторских планова у погледу језика и правописа, уређивању *Летописа Матице српске* (почев од промене боје корица, преко промене наслова до изба-

цивања слова і и я), као и планова о издавачкој делатности Матице српске, Ђорђевић је успео да реализује планове везане за Матичину и Текелијину библиотеку. Са ове дужности, Ђорђевић се опет вратио за Нови Сад, за уредника *Српског дневника.*

За Ђорђевићева боравка у Матици, библиотека је добила поклоном *Гласник Друштва српске словесности*, св. 9, 10, 11 за обе библиотеке; Вук Караџић шаље *Примере Српско-словенскога језика*; Константин Пеичић поклања своју књигу *Житије Теодора Павловића*; Ђорђе Рајковић поклања дело *Едъ и медъ*, професор Атанасије Чурлић књигу *Совершенное учение свещеннаго писанїя*; књижар Карло Хинц шаље своја издања; Јован Хаџић поклања *Духъ народа Српскогъ*, Друштво за историју и старину из Одесе шаље преко руског посланства у Бечу дело *Записки Одесскаго общества исторіи древностей*, т. 1, 2, 3, 4. За попуњавање фонда куповином књига, посебно за Текелијину библиотеку, Јован Ђорђевић је заједно са председником Матице, Павлом Којићем, написао молбу Намесничком већу и молби им је било удовољено. Ђорђевић је, како се каже у *Грађи за историју Библиотеке Матице српске*, књиге куповао и пре но што је добио одобрење и то у књижарама, а по пристизању рачуна, добијао би накнадно одобрење за куповину.

Пре доласка за Матичиног секретара и уредника *Летописа*, Ђорђевић је радио у Сомбору, Лугошу, Темишвару као дневничар Жупаније Бачке, Торонтала и Вршца (од 1849. до 1852). Од 1852. године је професор у новосадској гимназији, и одатле је, бежећи од оскудице дошао у Пешту, за секретара Матичиног и уредника *Летописа.* У новосадској гимназији је предавао географију, историју, зоологију, ботанику, физику са хемијом, астрономију, физичку географију, метеорологију, и то све по потреби. Главни предмети које је предавао су латински, грчки, немачки, математика. Волонтерски је држао часове и из француског. Био је и секретар школе, водио и школску библиотеку.

Као питомац Текелијанума, студирао је медицину, али је студије прекинуо. Касније је као Матичин секретар проширио број питомаца у Текелијануму, са дванаест на осамнаест, покушао је да унапреди њихов живот и рад у Заводу. Такође је написао и инструкције за „надзирателя" Текелијиног завода, којима су равномерније подељене обавезе питомаца и управе Завода.

У Сомбору је основао дилетантску позоришну дружину, и за њене потребе превео је Шилерову драму *Сплетка и љубав.* Био је уредник *Српског дневника.* Захваљујући његовим чланцима у *Српском дневнику* током 1859. године, у којима је дао бриљантан опис стања у Матици, Матица ће, по мишљењу Васе Стајића у књизи *Новосадске биографије*, успети да оствари реформу, а да њен статут напише Светозар Милетић, побратим Јована Ђорђевића. По Васи Стајићу „њих двојица су увели у новосадску Матицу Вуков правопис". Био је „покретач оснивања" и управник Српског народног позоришта од 1862. до 1868. године. На позив кнеза Михаила, основао је и Народно позориште у Београду, потом радио

као интендант, па драматург. Био је и директор гимназије у Шапцу, Прве гимназије у Београду, професор Учитељске, Више девојачке школе. Радио је и као професор историје на Великој школи, Војној академији. Предавао је Александру Обреновићу латински и географију. „Без Ђорђевићевог имена и без његовог рада не може се замислити наша културна историја. Његов напор око позоришта, коначно оснивање и напредак сталног српског театра спада у ред најважнијих културних догађаја код Срба средином XIX века", записао је Божидар Ковачек.

Пријатељ је са Светозарем Милетићем, Ђорђем Натошевићем, Бранком Радичевићем, Лазом Костићем и многим другим. Заступник је и борац за Вукове реформе српског језика и правописа. Као књижевник се није исказао довољно снажно. „Ђорђевићева разноликост у интересовању и деловању даје му право на атрибут једног од најуниверзалнијих интелектуалаца свога времена" (Б. Ковачек: *Јован Ђорђевић*, стр. 363).

Коришћена литература

1. Грађа за историју Библиотеке Матице српске, I, Нови Сад, 1964.
2. Јован Ђорђевић / Божидар Ковачек; Матица српска, 1964.
3. Настојања Јована Ђорђевића за реформу Библиотеке Матице српске / Божидар Ковачек; Библиотекар, бр. 5, 1963, стр. 355-359.
4. Српски дневник, 1858, 1859.
5. Преглед стручног рада у Библиотеци Матице српске / Нада Радонић; Библиотекар, бр. 5, 1963, стр. 365-382.
6. Белешке и белешчице о Бранку Радичевићу / Теодора Петровић; Зборник за књижевност и језик, 1955, III, стр. 186-187.
7. Новосадске биографије / Васа Стајић; Нови Сад, 1936, св. 1.
8. Јован Ђорђевић / А. Хаџић; Бранково коло, бр. 26, 1901.
9. Оснивачи, заслужни часници и чиновници Матице српске / Васа Стајић (у књизи Матица српска: 1826-1926).
11. Један дан с Вуком / Јован Ђорђевић; Бранково коло, Сремски Карловци, 1897, св. 39-40, стр. 1254-1257.
12. Pecholdov Katechismus der Bibliothekenlehre / Иванка Веселинов, Библиотекар 1969, св. 2.
13. Библиотека Матице српске од Буне до доласка у Нови Сад / Лазар Чурчић, Зборник Матице српске за друштвене науке, св. 32-3, Нови Сад, 1962.
14. Историја Матице српске, део I / Живан Милисавац; Нови Сад, Матица српска, 1986.

Мара Тодоровић

АРСЕНИЈЕ СТОЈКОВИЋ, ЕПИСКОП БУДИМСКИ И ЊЕГОВА БИБЛИОТЕКА

Сакрални музеј, под именом Српска црквено-уметничка и научна збирка у Сентандреји, данас најпотпуније сведочи о прошлости Срба у Мађарској. Материјал за збирку прикупљан је дуже времена а достојно је смештен 1990. године, када је поводом тристогодишњице Чарнојевићеве сеобе Срба, влада Србије обновила и ревитализовала епархијски двор. Са намештајем, у двору су остале и личне библиотеке епископа А. Стојковића и Г. Зубковића. Мађарска влада је дозидала дворишну зграду и опремила је за потребе сакралног музеја отвореног типа. У музеј су смештени богати црквени архив, епархијска библиотека, трезор и стална музејска поставка црквене уметности - иконе, крстови, црквене сасуде, одежде и поједине изузетно вредне књиге. Квалитетно осмишљена поставка и висок уметнички ниво експоната дочаравају некадашњи сјај и богатство српске цркве и српског народа у Мађарској.

Део музеја је библиотека од 23.000 библиотечких јединица, а сачињена је од неколико засебних целина, делом затечених у епархији, а делом прикупљених из напуштених српских цркава по Мађарској. Данас библиотечки фонд чине следеће целине: библиотека манастира Грабовца, библиотека епископа Арсенија Стојковића (1804-1892), библиотека епископа Георгија Зубковића (1878-1951) и Епархијска библиотека, којој је прикључено неколико мањих збирки. Библиотечки фонд Епархије будимске почела је обрађивати осамдесетих година Народна библиотека Србије а ускоро јој се на том послу придружила и Библиотека Матице српске.

До сада су обрађене рукописне и старе штампане књиге, које се налазе у више појединачних збирки епархијске библиотеке и објављен је каталог *Опис рукописа и старих штампаних књига Библиотеке Српске православне епархије будимске*, 1991. Аутори каталога су Надежда Р. Синдик, Мирослава Гроздановић-Пајић и Катарина Мано-Зиси.

Обрађена је Епархијска библиотека и објављени *Каталог књига Српске православне епархије будимске: од XIX-XX века*: 1, Књиге на српском

језику и 2, Књиге на страним језицима, 1992, приредиле Мирјана Бабовић и Светлана Јанчић, и *Каталог серијских публикација Библиотеке Српске православне епархије будимске: од XIX-XX века*, 1992, приредила Бранка Булатовић.

Библиотекари Библиотеке Матице српске обрадили су личну библиотеку Г. Зубковића и објављен је *Каталог књига личне библиотеке Георгија Зубковића*, 1994, у редакцији Маре Тодоровић.

Сви досад објављени каталози заједничка су издања Народне библиотеке Србије и Библиотеке Матице српске.

Остала је још да се обради библиотека манастира Грабовца, што ће урадити библиотекари Народне библиотеке Србије.

Библиотеци Матице српске намењена је обрада личне библиотеке Арсенија Стојковића, најславнијег будимског епископа после Арсенија III Чарнојевића, великог ерудите и библиофила, поштованог и вољеног српског владике.

* * *

У породици мокринског учитеља и ђакона Трифона (Трифуна) Стојковића и жене му Тоде рођен је 28. октобра 1804. године син Арсен (Арсеније). Арсеније је основну школу учио у Мокрину а кад му је отац постао парох у Сент Ивану (Барице) наставио је тамо нормалну школу. Мађарску гимназију је учио у Сегедину а српску учитељску школу у Сомбору (1821-1822), а затим је наставио гимназију у Темишвару 1823. године, Српско-румунско клирикално училиште (богославију) у Вршцу учио је 1823-1825. и био у свим наукама први. Затим је завршио филозофију у Сегедину (1826-1827) а право на Пештанском универзитету (1828-1829) са ванредним успехом.

После завршеног школовања посветио се цркви и народним пословима до краја свог дугог живота.

Арсеније Стојковић се замонашио у манастиру Раковцу 1830. године где је и постриžен и постао придворни ђакон митрополита Стратимировића и конзисторијални бележник (1830-1835). Истовремено је био професор Карловачке богословије (1830-1842). Године 1835. произведен је за презвитера а 1836. за протосинђела, архимандрит манастира Раковца постао је 1839, а 1845. манастира Гргетега. Од 1843-1853. био је прво мандатор а затим администратор Бачке епархије. За будимског епископа изабран је 1853. На том положају је остао до смрти. После смрти патријарха Машировића био је две године администратор Карловачке митрополије, док 1872. није смењен због познатих политичких догађаја. Српски народно-црквени сабор изабрао га је два пута за српског патријарха 1874. једногласно и 1881. са великом већином гласова, али га аустријски цар и угарски краљ оба пута није потврдио. Стојковић је умро у Сентандреји од упале плућа 10. априла 1892. године и сахрањен у њеној Саборној цркви, у источном делу црквеног брода, испод четвороугаоне плоче од црвеног

мермера са уклесаним крстом на врху и текстом АРСЄНИЙ СТОЙКОВИЧЬ, правосл срб Єпископъ Будимскій і проч, 1804-1892.

Арсеније Стојковић, епископ будимски

Чиме је овај тихи аскета заслужио толико поверење и љубав Српског народно-црквеног сабора и целокупног српства у Аустроугарској, па и респект двора (добио два висока одликовања - Контур-крст ордена Фрање Јосифа и Велики крст ордена Фрање Јосифа) забележено је у оновременој штампи, мемоарима и каснијим публикацијама.

Арсеније Стојковић је још за време школовања уживао велику љубав и поштовање својих другова и учитеља због своје смерности, озбиљности

и вредноће. Ценећи његове врлине митрополит Стратимировић произвео га је за конзисторијалног бележника (1830-1835) и придворног ђакона и истовремено за професора Богословије (1830-1842) у Сремским Карловцима. Предавао је црквену историју и толкованије евангелија. За време свог рада у Богословији прерадио је *Риторику* а осавременио је и *Пастирску богословију*. По том Стојковићевом рукопису предавао се овај предмет све до затварања Карловачке богословске школе 1872. године.

Велики углед у народу Стојковић је стекао својим учешћем и понашањем у Српским народно-црквеним саборима, највишем народном и црквеном представништву Срба православаца у Карловачкој митрополији под Аустријом и Аустроугарском (1790-1910). Сабор је решавао просветне, народно-црквене и политичке потребе Срба у Хабзбуршкој монархији, а од 1808. године бирао је и српског архиепископа, односно патријарха. Сабор су чинили епископи (по положају) и 75 изабраних посланика (25 свештеника, 25 официра и 25 из свих сталежа). Кад је укинута Војна крајина 1871. године, места официра попунили су грађански посланици. Иако увек ометан од државних власти, Сабор је ипак имао велику улогу у очувању српског народа у Аустроугарској. Сабори су најчешће заседали у Сремским Карловцима у згради Магистрата. У прочељу је седео на повишеном месту патријарх, који је председавао Сабору а десно и лево епископи по старешинству. „Прво до патријарха, с десне стране имаћаше своје стално место Нестор међу епископима, будимски владика Арсеније Стојковић, свакад озбиљан и непомичан, као да га је вајар од камена истесао".[1] У Сабору су подједнако узимали учешћа посланици и владике. Међу владикама најугледнији је био Арсеније Стојковић у време када је владичански чин имао много већи значај него касније.

„Владика Стојковић, коме није било суђено да седне на патријарашки престо, иако га је Сабор једногласно изабрао за поглавара српске цркве уз одушевљени пристанак целога народа, вршио је једнаком вољом своју епископску дужност не само у својој епархији, него и овде на Сабору као његов члан и као члан Саборског одбора. Долазио је сваки дан у седницу и живо је пратио саборски рад, узимајући реч кад год би на дневном реду било какво питање које га је нарочито занимало. Тада би обично у саборници настала нема тишина, јер је свако са задовољством слушао беседу уважене и омиљене старине, који умеде изазвати опште интересовање својим смишљеним говором, својим крупним гласом и својим достојанственим понашањем. Нарочито је освајао све нас својом ваздан једнаком љубазношћу, која није никада прелазила у крајност, него је увек одговарала његову високом чину и његовој импозантној личности. Па опет, поред његове достојанствености, умео је бити питом и смирен, онако отприлике као што себи замишљамо црквене светитеље. За њега

---

[1] Тодор Стефановић Виловски: *Светли и тамни дани*. - Београд, Просвета, 1985. - Стр. 78.

се говорило у кругу његових потчињених да је био врло строг, али да се није умео љутити. Његови су се свештеници и остали млађи више бојали његова блага укора него ма какве иначе осетне казне. Његове су највеће врлине биле: што је умео собом да влада, што се није никада упуштао у калуђерске интриге и што није истицао своју амбицију, како су је обично истицали његова браћа по Христу, неки можда на своју корист, а неки, богме, и на своју властиту штету. Одгајан у духу Стратимировићеве школе, која је пре свега тражила од свештеника да се безуветно покорава црквеној дисциплини, а сем тога, већ по природи својој, склон животу и обичајима строге аскезе, он је био у истини достојан представник калуђерства какво би требало да је. Отуда је потицао и његов стоицизам у тренуцима највећих душевних потреса".[2]

Стојковић је народно поштовање посебно стекао када је после смрти нетолерантног патријарха Маширевића, жестоко посвађаног са посланицима, био постављен за администратора Српске патријаршије па је по положају председавао Сабору. Саборске седнице водио је тактично и толерантно. О томе новосадски *Орао* за 1875. годину пише: „Народу је било по вољи што је на то место дошао владика познат са свога мирољубивог духа, познат као пријатељ цркве и народа, човек ретка поштења, примерна живота и чистих руку, уз све то најбољи познавалац правила наше цркве. У тој отвореној борби потпомагао је нови администратор умереније тежње. Од бораца за старо стање разликовао се тиме што није сматрао у новим установама рушење цркве и њезиног основа. Руководио је саветовања Сабора мудро и савесно, и што би постојало закључком и одлуком Сабора изводио би тако лојално и савесно да му није било ни с које стране приговора".[3]

Зашто, ипак овог од народа изабраног патријарха, одмереног и лојалног народу али и Царевини није потврдио аустријски двор, сведоче Т. С. Виловски и Д. Кириловић. Оба се слажу да му је неповерење аустријског цара донео инцидент са краљевским комесаром, генералом Молинаријем и његова блискост са Милетићевим народњацима, као и прегласна и нападна агитација народњака за његов избор за патријарха, па су државне власти сматрале да Стојковић није у стању да се одупре Милетићевом радикализму који су сматрали опасним по Монархију.

Инцидент се догодио 1872. када је генерал Молинари, као царски и краљевски комесар стигао у Петроварадин, па је по царевом упутству затражио од Стојковића као патријарщијског администратора да га он и посланици Сабора дочекају на петроварадинском друму и да му праве шпалир све до његова стана у Сремским Карловцима. Стојковић није сам саставио програм него се посаветовао са посланицима који су овај застарели начин дочека сматрали понижавајућим за Србе. Одбијање

---

2 Виловски. - Стр. 82.

3 *Орао* : за просту 1875. - Стуб, 73.

свечаног дочека царског и краљевског представника, примљено је као лична увреда цара и краља.

„Његова енергија била је, као што већ рекох, пасивна, јер је одговарала његовој скроз тихој и сталоженој природи, која је била јака и издржљива само у одбрани. Такав је човек онда и требао Народној странци, која није хтела да поверава патријарашки престо владици сувише активном и амбициозном, који би се на том месту повијао по ветру, те на крају изневерио црквену и народну аутономију, у коју су тада народни прваци уложили толики свој труд и за њу поднели толико личних и многи жртава. Баш је у овом погледу Стојковић био толико чврст и изречен, да се с њиме није могао мерити ниједан од тадашњих српских владика. Умео је, као ниједан од њих, да истраје у борби, стоички да подноси тешке ударе судбине, чврсто собом да влада и јуначки да се одупре свакој неправди и сваком насиљу, којим би се претило његовом личном поштењу и његовом политичком уверењу. Да је тако живео у прво доба хришћанства, када се за веру умирало на губилиштима, он би јамачно имао све подобности за мученика, какав је био св. Стеван, којега су засули камењем".[4]

Владика Стојковић је био оличење монашког живота и свештеничке исправности али није био скучени богомољац, него веома просвећен човек са напредним погледима на управљање црквом. Познато је његово блиско дружење са бароном Етвешом, књижевником и мађарским министром просвете либералних погледа на школство и толерантног према мањинским правима у Монархији. Живећи у просвећеном будимпештанском окружењу и сам владика прихватао је и заступао напредне идеје. Стојковић је био на челу оних који су подржали Милетићеве захтеве да се световњацима обезбеди учешће у црквеним пословима и најшира контрола управљања над црквеним и народним имањем.

Зато је уживао неподељено поштовање и владика и посланика. „Бејаше лепо гледати како сви посланици устају на ноге кад би епископ Арсеније улазио у саборницу".[5] То бејаше почаст која је указивана само патријарху.

* * *

Владика Стојковић је веома савесно бринуо о повереним црквеним добрима, посебну бригу посвећивао је виноградарству. Кад је био архимандрит манастира Раковца, иза њега је остала богата економија. Примивши као епископ 1853. године тада најсиромашнију будимску дијецезу, врло брзо је довео у ред свештеничку дисциплину и црквени ред. Оронулу епископску резиденцију поправио је и проширио и опремио намештајем,

---

4 Виловски. - Стр. 86-87.

5 Виловски. - Стр. 88.

где су се могли и најугледнији гости примити. Запарложене винограде претворио је у најбоље у околини. Одлични подруми омогућавали су му да своје високе госте задиви најбољим винима каква се налазе само у владичанским подрумима.

„Он (Стојковић) никуд није одлазио сем у Будим када је као вирилни члан Горњега дома и у Сремске Карловце када је у седницама Арх. Синода, Сабора и његових одбора имао учествовати".[6] Иако је био веома савестан и дисциплинован архијерej, никад није ишао у визитацију своје епархије. Ово неки тумаче немањем средстава а неки слабим здрављем. „Али еп. Арсенију су долазиле у посету личности високог положаја и науке, високи чиновници Министарства и судије, махом Срби, којих је у његово доба било у служби у престоници у већем броју, као и неки професори универзитета, јер је и сам био високо образован и студиозан што сведоче многе његове белешке у читаним књигама своје велике библиотеке".[7] Познато је такође да се дружио и дописивао са значајним савременицима, лекаром Константином Пеичићем, Стефаном Митровим Љубишом, књижевником и политичаром, Јожефом Етвешом, књижевником и политичаром.

Овај господствени владика, високе крхке телесне конституције, велике беле браде, аскетског изгледа и понашања причињавао се Сентандрејцима светачки. Виђали су га само када редовно, поплочаном стазом, кроз зарасло двориште из свог скромног двора прелази у Саборну цркву где је редовно држао службу. Када би повремено одлазио на службу у неки од осталих шест сентандрејских храмова на свету литургију, иако су сви били на дохват руке, возио се у великим старинским затвореним кочијама. Стојковић се јако разболео још око тридесете године. Према опису болести Т. С. Виловског да се закључити да је то била туберкулоза, коју је невероватном једногодишњом дисциплином савладао, хранећи се по лекарском упутству, не говорећи ни једне речи, општећи „написмено". Бојао се болести па је веома пазио на своје здравље. Одлазио је сваке године у светски познату геронтолошку бању Бад-Гастајн, водећи собом свог телохранитеља, искушеника манастира Грабовца Адријана Станишића. Тамо је долазио и стари немачки цар. Прича се да се интересовао за ортодоксног епископа иако се нису виђали.

Мада се Стојковић држао на дистанци од обичних људи, његов светитељски лик подстицао је леп самарићански обичај да се свакодневно сентандрејској сиротињи, без обзира на веру и нацију, дели укусно спремљен ручак.

Уживао је свеопште поштовање сентандрејских грађана, па је поводом педесетогодишњице од замонашења, изабран за почасног грађанина Сентандреје, једна улица је добила његово име, које и данас носи, предат

---

6 Стеван Чампраг: *Аутобиографија* : <рукопис>. - 1956. - Нови Сад, Војвођански музеј, инв. бр. 2447, стр. 156.

7 С. Чампраг. - Стр. 156-157.

му је велики сребрни ловоров венац који се урамљен чува у његовој библиотеци.

Стојковић је постао члан Матице српске 1853. године. Српско учено друштво из Београда изабрало га је 1873. године за свог почасног члана.

* * *

Библиотеку Арсенија Стојковића помиње његов савременик и пријатељ Тодор Стефановић Виловски, који у својим мемоарима каже: „Напротив, Стојковић је био човек необично просвећен који се радо занимаше научном лектиром и чија је књижница у Сентандреји била препуна најразноврснијих и најмодернијих научних дела".[8]

Друго ближе сведочанство о Стојковићевој библиотеци даје Стеван Чампраг, конзисторијални бележник Будимске епархије и секретар епископа 1898-1939. године. Када је на место старог двора у Сентандреји, у којем је стално боравио Стојковић, сазидан нов, репрезентативан двор, у њега је пренет намештај, већином својина владике Арсенија, са уметнутим монограмом A.S., епископски портрети и библиотека која је „само његова тековина". До данас је сачуван његов писаћи сто и лични писаћи прибор, две драгоцене архијерејске одежде, владичанско жезло и потпун сребрни прибор за архијерејску службу.

Чампрага је тадашњи епископ Лукијан Богдановић задужио да смести и уреди Стојковићеву библиотеку. Библиотека је смештена у једну пространу собу за коју су купљени застакљени ормари дуж свих зидова.

Смештај и попис Стојковићеве библиотеке био је огроман посао па су Чампрагу помагали Ђорђе Бешлић, инжењер без запослења и ђакон Доситеј Поповић. Књиге су тада сложене по формату без икаквог другог критеријума. Затим је направљен каталог по реду како књиге стоје. Очигледно то је био топографски каталог у виду књиге. Тај каталог је преписао и направио „цетл каталог" (лисни) дијуриста капетан Теодор Јанковић „који се сада чува у библиотеци и чека стручњака да га сортира по струкама".[9]

Стојковићева библиотека налази се и данас у истој пространој соби, у застакљеним ормарима, који су набављени 1901. године. Очуване књиге пресијавају се у раскошним повезима рађеним у царским бечким књиговезницама, означене његовим екслибрисом и његовим белешкама.

Библиотекари Народне библиотеке Србије урадили су 1981. ревизију Стојковићеве библиотеке. Наредних година су је инвентарисали. Урађена је превентивна заштита фонда. Библиотека садржи 2.872 библиотечке јединице (2.846 књига и 26 географских карата). Најбројније су књиге на немачком и латинском, затим на српском, руском и грчком језику а мало

---

8 Виловски. - Стр. 87.

9 Чампраг. - Стр. 154.

на осталим језицима. Ово је најстарија и најразноврснија библиотечка целина у Сентандреји. Међу другим вредностима у њој се налази: *Октоих петогласник*, издање Божидара Вуковића у Венецији, 1537. године и *Молитвеник - Требник*, издање Јеролима Загуровића у Венецији, 1570. године.

Потпун увид у вредности ове значајне библиотеке имаће се тек кад се цела обради и грађа систематизује.

Коришћена литература

Светли и тамни дани / Тодор Стефановић Виловски. - Београд : Просвета, 1985. - 199 стр.

Srpsko-rumunsko klirikalno učilište u Vršcu : (1822-1867) / Nikola Gavrilović. - Novi Sad : Filozofski fakultet, 1983. - 307 str.

Застава. - Нови Сад : С. Милетић, 1866- . - Год. 1871, 1873 и 1874.

Српски народни сабори / Димитрије Кириловић. - Нови Сад : Историјско друштво, 1937-1938. - 2 књ. (223; 286 стр.)

Први шематизам Православне српске епархије будимске : за годину 1896 / саставио Георгије Марјановић. - У Ср. Карловцима : Српска манастирска штампарија, 1896. - 111. стр.

Историја Матице српске. Књ. 1, Време националног буђења и културног препорода : 1826-1864 / Живан Милисавац. - Нови Сад : Матица српска, 1986. - 974 стр.

Садржај Заставе : 1871-1875 / Трива Милитар. - Нови Сад : Матица српска, 1985. - 381 стр.

Орао : велики илустровани календар / уређује Стеван В. Поповић. - Нови Сад : Накладом Поповића и Тителбаха, 1875- . - Год. 1875. и 1880.

Сентандрејски зборник. - Београд : Српска академија наука и уметности, 1987. - Бр. 1

Народна енциклопедија : српско-хрватско-словеначка. Књ. IV / Ст. Станојевић. - Загреб : Библиографски завод, 1929. - IV, 1088 стр.

Црква, школа и општина Мокрина. - Мокрин : Месна заједница, 1990. - 95 стр.

Аутобиографија / Стеван Чампраг. - 1956. - Рукопис бр. 2447 (Војвођански музеј).

Ивана Мразовић-Радовић

БИБЛИОТЕКА РАШКА ДИМИТРИЈЕВИЋА

Легат професора Димитријевића чува се у Библиотеци Матице српске од 1991. године

Habent sua fata libelli

Човек и књига

Од 15. марта 1898. до 30. јула 1988. године исти зидови исте куће у истој улици, са истим двориштем, голубовима, бршљаном и стазом поплочаном, некада новим, циглама. Рођен је у Београду, у Улици два бела голуба, живео у Светогорској, па у Битољској, затим у Жоржа Клемансоа, да би се вратио у Битољску и умро у Улици Лоле Рибара. Не преселивши се ниједном. Рођен и умро у истој кући. Рекло би се - миран живот, статичан. А у оквиру тог пута, од појаве до нестанка, сместио се један богат живот. Тај је живот почео да се пуни лепотом, делом и захваљујући месту куће у којој је рођен. Још као дете, познавао је и виђао сликара Уроша Предића, професора Станоја Станојевића, историчара, и Војислава Бакића, педагога, песнике Велимира Рајића, Милутина Бојића, Милана Ракића (кога је упознао у детињству, а касније, женидбом, још боље, јер је Ракић био теча његове супруге), Симу Пандуровића, а доцније се дружио и са Тином Ујевићем, Станиславом Винавером, Момчилом Настасијевићем, познавао Нушића. Био је близак са Добрицом Ћосићем, Мешом Селимовићем, пријатељевао са Ивом Андрићем (кога је упознао још 1934. године). У Београду је видео и слушао и Тагору.

Рашко Димитријевић је рођен као једно од четворо деце (мала сестра му је умрла када је био младић) у породици лекара др Васе Димитријевића. Основну школу и гимназију завршио је у Београду (матуру полаже приватно 1918. године - због рата и болести), да би затим, испуњавајући родитељску жељу, покушао да иде стопама свога оца уписујући медицину у Монпељеу. После три семестра, због болести, напушта Француску и

медицину и за две године завршава студије француског језика и књижевности на Филозофском факултету у Београду.

Није дуго млади Рашко Димитријевић био ван земље коју је, после Србије, волео највише. Као француски стипендиста две године студира у Паризу и Стразбуру упоредну историју књижевности. Ту је имао срећу да упозна Сент-Егзиперија, срео се са Албером Камијем, а слушао предавања Гистава Коена, Пола Азара, Данијела Морнеа, Едмона Жалуа, Балданспержеа. Тих се година у Стразбуру зближио са Жаном Гомијеом, пре тога у Београду са Ив Шатењоом, а 1940. упознаје Жоржа Диамела са којим остаје пријатељ до краја. Познавао је и песника Пола Елијара. Сви ти утицаји, силна љубав према књижевности, као и срећа што је рођен у породици интелектуалаца, формирали су људски и професионални лик Рашка Димитријевића.

Тренутком повратка са студија почиње професорска каријера која ће, уз прекид између 1948. и 1955. године, када је био главни уредник београдске „Просвете", трајати све до 1973, односно, безмало 50 година. Предавао је француску књижевност у Мушкој реалној гимназији у Земуну од 1924. до 1930, у Реалки у Београду од 1930. до 1940, па на Академији ликовних уметности од 1941. до 1948. године. Када је 1955. године обновљена Катедра за светску књижевност и теорију књижевности на Београдском универзитету, прихватио је место предавача и на том је послу остао све док се 19. маја 1968. године није (званично) опростио са својим студентима, да би наставио да предаје до 1973. године. Хонорарно је предавао још на неким образовним институцијама: српскохрватски језик у Руско-српској гимназији у Београду (1930-1935), а француски језик и књижевност на Вишој педагошкој школи у Београду (1936-1938), у Француском институту при Београдском универзитету (1938-1941), у Економско-комерцијалној високој школи у Београду (1937-1941) и на Економском факултету у Београду (1945-1952). Општу књижевност је предавао још и на курсевима за старије библиотекаре (1948. и 1955) и на Филозофском факултету у Новом Саду (1955-1963). Скоро све време рада на Катедри за светску књижевност Филолошког факултета у Београду, професор Димитријевић је био одговоран за семинарску библиотеку.

Сем своје професорске каријере, имао је Рашко Димитријевић многа интересовања. Почео је да објављује одмах након матуре, прво поезију, касније огледе из књижевности, преводе са француског и немачког језика, трудећи се да нашој читалачкој публици приближи мање познате, али добре песнике и писце. У младости је један од најбољих пијаниста у Београду, а име ће му остати забележено и у историји спорта, јер је био први српски алпиниста. Своје дружење са планином, Димитријевић је забележио у путописима, есејима и роману.

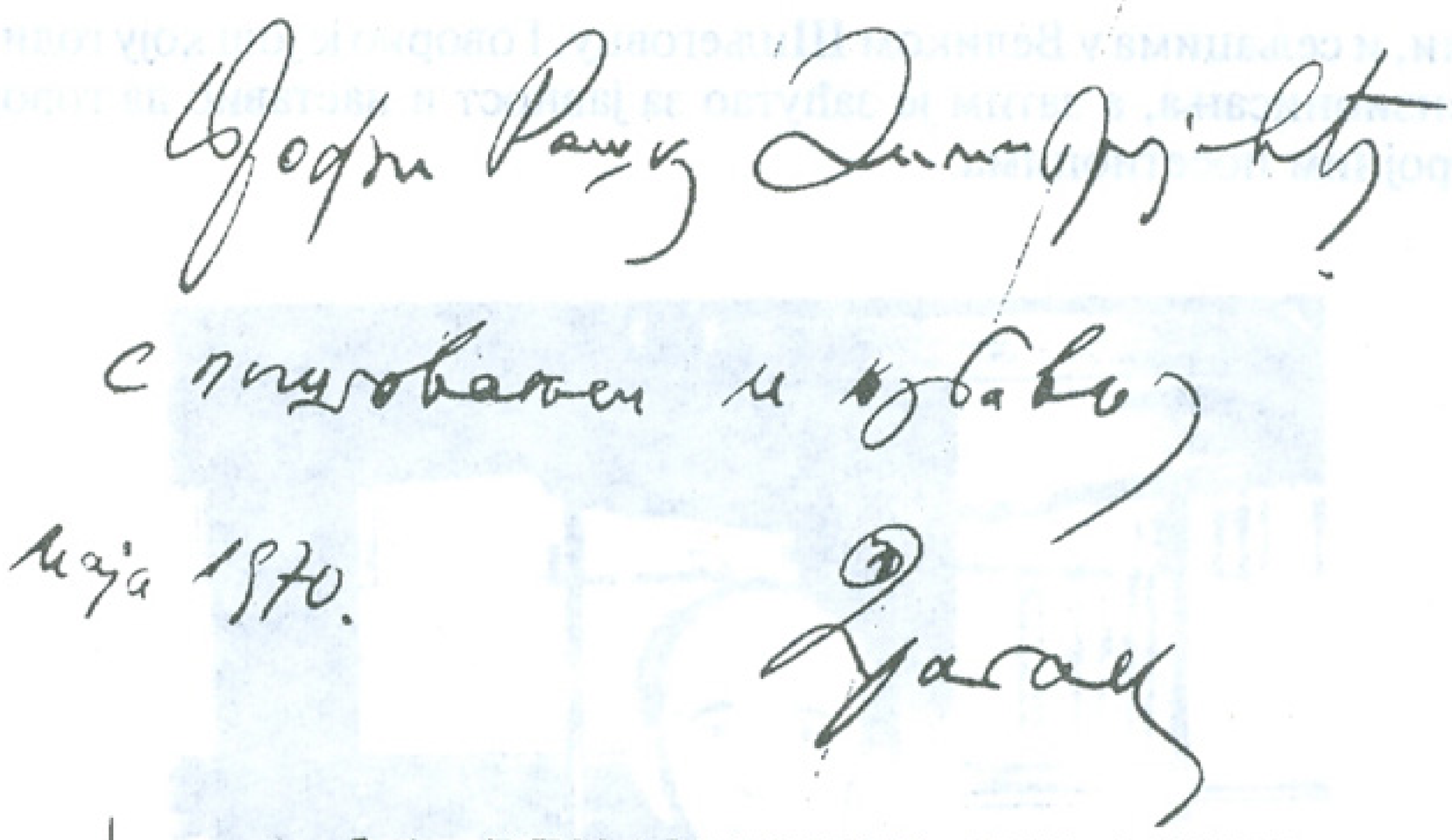
Велики беседник, прави маг речи, одржао је око пет стотина јавних предавања - у Београду, Новом Саду, Суботици, Руми, Сомбору, Земуну, Крагујевцу, Крушевцу, Убу, Нишу, Аранђеловцу, Загребу, Сарајеву, Новој Вароши и многим другим местима. Говорио је о књижевности, када

су га звали, и сељацима у Великом Шиљеговцу. Говорио је још коју годину после пензионисања, а затим је заћутао за јавност и наставио да говори својим бројним посетиоцима.

Рашко Димитријевић (снимак из 1968. године)

Мада је немачки језик почео да учи већ у првом разреду основне школе, а има података да су га, као и француски, знали и његови родитељи, ипак се у животу највише бавио Француском и увек јој се поново враћао. Као део дуга, та му је земља 1939. године доделила Легију части витешког реда. Ту је дискретну црвену трачицу Професор стављао у рупицу ревера у свечанијим приликама и када је говорио ван Београда. Одликован је и Орденом светог Саве V и VI степена (1930. и 1936. године),

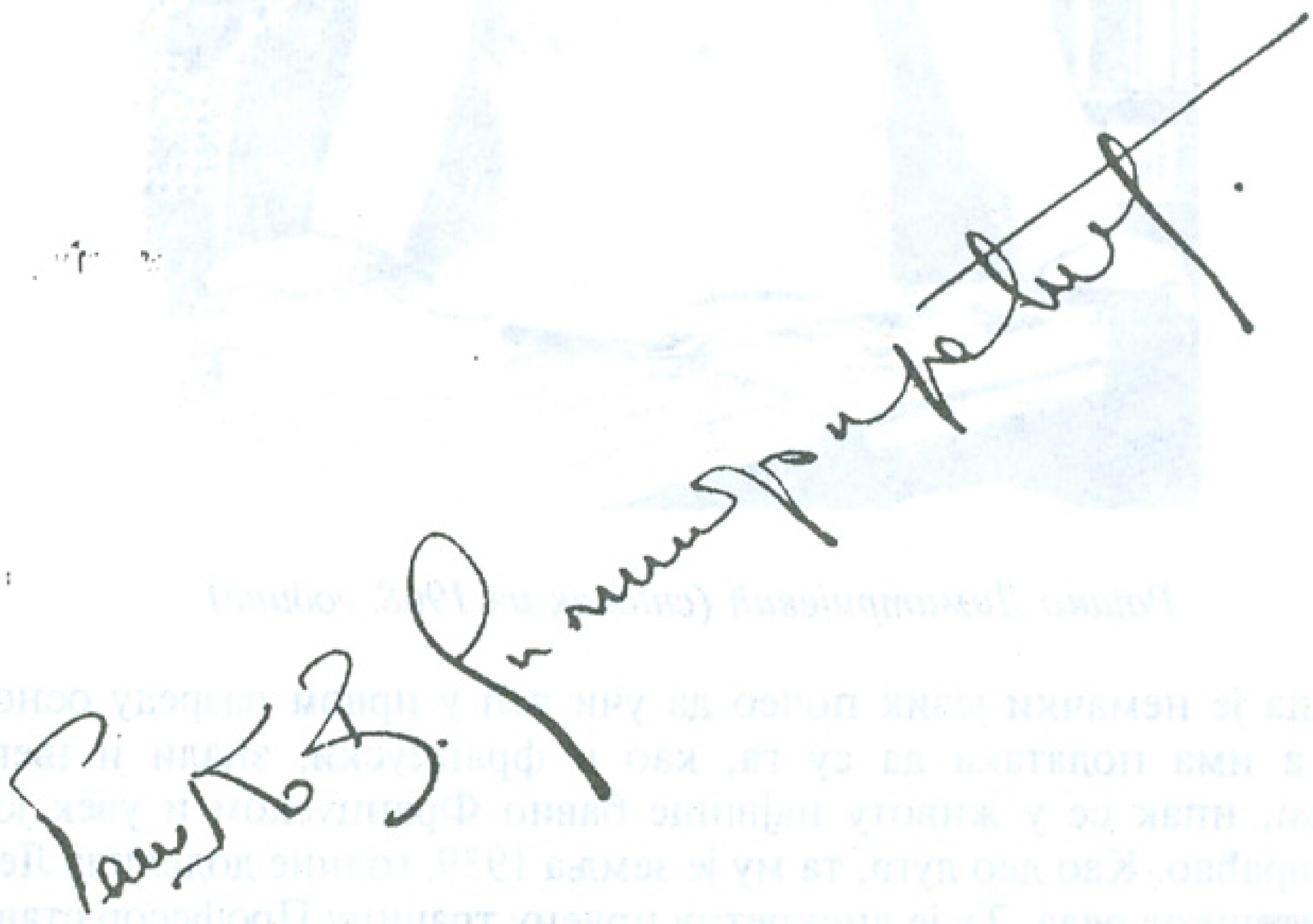
LA RENAISSANCE DU LIVRE

JEAN GILLEQUIN & Cie, Éditeurs

— 78, Boulevard Saint-Michel. — PARIS —

Les Cahiers

de Malte Laurids Brigge

Професоров потпис на омиљеној Рилкеовој књизи. - Посвета проф. Недељковића на књизи Romain Rolland et Stefan Zweig.

Орденом рада са црвеном заставом (1970), а Седмојулску награду и националну пензију је добио 1979. године.

Цео свој живот, професор Димитријевић је посветио књизи и њеном тумачењу, али је и та књига стварала и изграђивала њега.

Настанак и судбина библиотеке

При пажљивијем прегледању књига, уочава се неколико сталних потписа који потврђују да библиотека није дело једног човека. Тиме се објашњава и присуство књига које се, иначе, не би могле довести ни у какву везу ни са животом, ни са интересовањима, ни са радом Рашка Димитријевића. Овде, наравно, не мислим на књиге са посветама, којих је много, већ на ствараоце библиотеке. Јавља се потпис Професоровог оца. Тако је и на књизи *Waldwildnis* Василија Ангарина. Латиницом је написано „Dimitrijević Vasa, Juli 92. Wien", што је сигуран знак да му је отац путовао, као и да је знао немачки. На коричном листу књиге *La Peau de Chagrin* налази се ћирилични потпис „Каја Ристић". Нажалост, не знам да ли је то сестра или мајка професорове супруге, али је то показатељ да се у тој кући говорило француски. Још сигурније се потврђују поклоњене књиге. На избору Цанкарових приповедака на француском језику, на пример, написана је посвета на француском: „A Mme Jeanne Ristić...", а на књизи *Colette Baudoche* Мориса Бареса стоји: „A ma petite amie Roujitza son (...) en France à Comky 9 juillet 1919." На тој се књизи налазии потпис „Roujitza Ristich" на листу испред насловне стране (посвета је на коричном листу), као и „Рашко В. Димитријевић" на насловној страни. Управо едиција Nelson, низ од 41 књиге на француском језику, носи највише потписа Професорове супруге са девојачким презименом. Касније их је пренела у нови дом. И, као професор француског језика, набављала нове.

Присуство књига везаних за законодавство или државне установе објашњава потпис на *Закону о државном саобраћајном особљу* - „Др Синиша В. Ристић пристав правног отсека 1. - IX - 42".

Мајка професора Димитријевића била је кћи пуковника Радована Милетића, једног од оснивача Радикалне странке, па ту има и књига њему посвећених (*Први топографски премер Краљевине Србије*, на пример) или његових дела - *Базис-апарат* из 1884. године.

Судећи по печату „Мих. Г. Ристић" на делу *L'Alpe enchanteresse* из 1913. године, у породици Ристић је било и љубитеља планина.

То су неки потписи људи за које се, на основу познавања породице професора Димитријевића, може тврдити да су били учесници у стварању библиотеке. На књигама се могу наћи и туђи потписи, али треба знати да је Професор књиге куповао и по антикварницама, тако да власници тих потписа немају никаквог удела у грађењу ове библиотеке.

A Raiko Dimitrijeviću
mon nouvel ami, mon
ami de toujours.
D'un coeur fraternel
Danilo

JOURNAL DE SALAVIN
Beograd. février 1940 –

ДАНИЛО КИШ

ПЕШЧАНИК

РОМАН

Svom profesoru
Raiku Dimitrijeviću
s poštovanjem i
ljubavlju
Danilo Kiš

Bgd. 9.3.73.

ПРОСВЕТА — БЕОГРАД

Посвете Жоржа Диамела и Данила Киша

У библиотеци се налази и понека књига коју је Професор некоме наменио, а сада се више заиста не може знати да ли је није никада уручио или је она опет, некако, стигла до њега. На књизи *Choix de poésies françaises* из 1915. године пише „Драгом Радмилу за успомену Рашко 1919.", а на *L'Europe galante* стоји „À Jeanne et à Siniša, Ružica et Raško novembre 1936."

Књига из медицине нема. Ту су књижице др Васе Димитријевића *Белешке о Рибарској бањи* из 1907. и *Рибарска бања* из 1911. године и само једна књига из области медицине: *Introduction à l'étude de la médecine* из 1918. године. Та књига има, сем Професоровог, и потпис „Petrovich Bogdan".

На две књиге сам наишла на потпис Слободана Јовановића. Да ли су се затекле на читању, па остале, или су набављене касније?

То што се на неким нотама налази потпис Професорове сестре или на понекој књизи његовог брата је, наравно, логично. Сви су остали у истој кући. Из породичних разлога је занимљива *Алгебра за гимназије* из 1863. године. На предњим корицама су два потписа „Рад. Милетић" и „Љ. Димитријевић". На предњем коричном листу пише „Hoch Serbien!" и „Vive la Serbie!" и потписи „Радован Милетић државни саветник у пензији Београд", па „Radovan Miletić Staatsrat in Pension Belgrad". На задњим корицама су се потписала деца Димитријевића - „Рашко, Вука, Љубиша, Ксенија" и опет „Рад. Милетић".

Део библиотеке, о којем ћу касније говорити, чине књиге са посветама. Бројне су - има их 895 са посветама на француском, немачком, српском, словеначком језику. Међу њима има сепарата из најразличитијих научних области, збирки песама, приповедака, превода, романа, али и монографија, нота...

Један мали део у библиотеци је попунио и непознати немачки официр.[1] Пред немачко повлачење, у јесен 1944. године, зазвонио је тај неименовани, наводно, професор књижевности у униформи на улазу куће професора Димитријевића. Београд је тада био мали. Слични се препознају и налазе. Предао је књиге и отишао. Професор - професору. Није се представио. Не знам тачно које су то књиге, али је скоро сигурно да је дело *Mein Vater Knut Hamsun* Тореа Хамсуна једна од тих књига. На њој се на унутрашњој страни предњих корица налази печат (недовољно добро отиснут, па се средњи део не види) „Höherer Artillerie - H... andeur 305". У дну предњег коричног листа стављен је црвени печат „Alfred Rosenberg-Spende für die Deutsche Wehrmacht 1941/42 Gau Niederschlesien". На листу испред насловне стране пише плавим мастилом „Unseren tapferen Soldaten gewidmet". Испод тог текста је печат „Graf Schaffgotsch'sche Kurverwaltung Bad Flinsberg", а руком „November 1941".

---

1 Податак је из разговора с Професором.

Само још за тренутак да се вратим књигама из медицинске области. Јасно је да је после Другог светског рата било мало оних којима је било лако. Породици бившег лекара бившег краља (Петра I) бивше државе сигурно је било изузетно тешко. Књиге те врсте су увек скупе и увек тражене. После рата нарочито. Продаване су највредније књиге да би се сачувао живот. Живот је један - књига ће бити. Та максима важи у свим тешким временима. Животи су сачувани (и прошли), а књигама се не зна крај. То су оне које би чиниле део библиотеке да су остале ту. Овако су, можда, део неке друге, ко зна чије и ко зна где. Можда из истог разлога нема много књига из XIX века - 91, а само је једна из XVIII.

Део библиотеке чиниле су и оне књиге које нису ту, јер их је Професор поклонио некоме. То је почео да чини када је, разочаран, схватио да нико није заинтересован за њих. Тако је и говорио, показујући руком на ормане са књигама: „Ово никога не занима." Али, редом.

Библиотека професора светске књижевности Рашка Димитријевића једна је од новијих у Библиотеци Матице српске, стигла је 1991. године. Његови наследници, Марија Кујунџић и њен син Бранислав, који су бринули о Професору, уступили су је, готово поклонили, за скромну своту која је надокнадила део трошкова око преузимања наследства. У тестаменту је тако и записано - они располажу оставштином, а професор Миодраг Радовић може да узме књиге које жели (није узео ниједну).

Пре тога, једина жеља у вези са књигама је била да оне остану у Београду, понајпре у Градској библиотеци. Тако је првобитно и било написано у тестаменту. Градска библиотека није била заинтересована. Народна библиотека Србије није имала простора. Семинарској библиотеци Катедре за општу књижевност и теорију књижевности није желео да остави своју библиотеку, јер му колеге нису испуниле неке људске жеље, за које је сматрао да на њих има право - почасни докторат и предлог за националну пензију (предлог није потекао од њих). Одбио је и понуду свог бившег студента да се на Филозофском факултету у Новом Саду установи спомен-соба са библиотеком. Разлог је сасвим разумљив: рад на Филозофском факултету у Новом Саду престао је професору Димитријевићу без његовог знања. Само је, дошавши једнога дана, затекао закључана врата до тада свог кабинета и није више било његовог имена на њима.

Захваљујући залагању и великој жељи управника Библиотеке Матице српске и бившег Професоровог студента Мира Вуксановића да се библиотека сачува у целини, наследници су књиге уступили овој библиотеци. На тај је начин бар библиотека сачувана у целости и доступна је читаоцима.

Од тренутка преноса, ова библиотека чини саставни део књижног фонда Библиотеке Матице српске, али се чува посебно, као целина. Књиге немају свој посебан инвентар, али имају издвојену сигнатуру. Њу чине ћириличка слова Дм, ознака величине - римски бројеви I, II, III и IV и арапски бројеви за редни низ, за сваки формат од 1.

Заједно са књигама и орманима у којима су се налазиле, преузета је и периодика, исечци из новина и часописа, фотографије, слике, збирка камења, алпинистичка опрема... и 5.280 писама која су предата на чување Рукописном одељењу Матице српске. Треба нагласити да то нису сва писма, јер су неки адресанти повукли своја писма, после смрти професора Димитријевића, како је он то унапред и одобрио. Преписка је сређена по именима, онако како је писма и Професор чувао - уредно сложена у обележене кутије.

Све књиге, 2.928 јединица, обрађене су одмах по преузимању, 1991. године, и подаци унети у електронски каталог. Смештене су (привремено, до завршетка нове зграде БМС) на првом спрату тзв. чешког магацина, на металним полицама и поређане онако како су и обрађене - по форматима.

Своје књиге Професор је чувао на три места: у великом црном застакљеном орману који је захватао скоро читав зид у великој соби према улици; то су биле „обичне" књиге за рад; у закључаном застакљеном орману у радно-дневној соби која гледа на двориште биле су најдрагоценије и најдраже књиге, а у, такође застакљеном, орману поред прозора у истој соби - књиге са посветама. Сем у оном закључаном, где су били Рилке, Ман, Диамел, књиге су у орманима биле сложене у два реда, а оних са посветама, којих је бивало све више и више, било је и положених преко низа поређаних књига.

Професор није увек потписивао своје књиге. Има их и непотписаних. Потпис је, без обзира на језик и писмо књиге, најчешће написан ћирилицом, косо преко насловне стране, са средњим словом, тачком на крају и често подвучен. У младости се јављао и потпис само „Рашко" или на француским и немачким књигама „Rachko V. Dimitrijevitch". Касније се то губи. Понекад је презиме скраћено на „Дим" без тачке која би означавала скраћивање. После женидбе се јавља, Професоровом руком, и потпис „Ружица и Рашко В. Димитријевић" или само „Р. Р.В. Димитријевић". Датуми куповине су ретки на књигама. Штета, јер би и они могли бити показатељи интересовања или путовања. На делу *Nerval par lui-mêtme* има и потпис и година и место, па тако знамо да је и те године био у Француској: „Рашко В. Дим Париз, јун 1967".

Професор Димитријевић свакако није био библиофил. Његова је библиотека стварана и створена страсном жељом и потребом за читањем и тежњом предавача да проширује своја знања.

Рано је почео да чита „праву" литературу. У својим је сећањима као прве прочитане књиге наводио дела Кнута Хамсуна *Victoria* и *Pan*.

У библиотеци, наравно, преовладава тзв. белетристика, скоро искључиво на немачком и француском језику. За рад се служио књигама на своја два друга „матерња" језика. Француских књига има укупно 1.096, немачких 819, српских 991 (али су оне, углавном, добијене касније) и занемарљиво мали број на осталим језицима - словеначком, италијанском, енглеском, чешком.

Одмах после лепе књижевности, ту су књижевно-историјске студије, историје књижевности, есеји, много речника: *La littérature comparée*; *Руска књижевност; Histoire de la littérature française; Geschichte der Weltliteratur*; *Античка књижевност; Историја француске књижевности*; *Journal: mémoires de la littérature* у девет томова; много књига из едиција *Poètes d'aujourdhui, Écrivains de toujours, Vies des hommes illustrés, Solfèges.*

Речника има много. Али, пада у очи један необичан: *Норвешко-данско-француски речник.* Ту су, затим, немачко-енглески и француско-енглески речник, мада је енглески језик Професору био најдаљи.[2]

Неки од речника су прилично стари, што је још један од показатеља да се у породици говорило немачки и француски. Тако је француско-српски речник изашао 1846, латинско-српски 1849, а немачко-француски 1861. године. Међу књигама је и *Нови завет* са упоредним текстом на немачком и француском језику, из 1866. године.

Преглед библиотеке даје слику о професору Димитријевићу као широко образованом и заинтересованом интелектуалцу. Читао је дела из психологије, етике, филозофије, историје, политике, биографије великих владалаца и, наравно, дела о музици и музичарима. Музика је заузимала важан и значајан део његових интересовања, љубави и ангажовања. Све док му старост није отврднула прсте - свирао је. У младости са Винавером, са браћом Настасијевић. А онда је отмени црни пијанино заћутао. Остале су ноте, дела о музичарима, музички лексикон...

Однос према књигама

Књиге су професору Димитријевићу биле, пре свега, неопходан алат за рад. Очигледно је да их није куповао према изгледу. Није их прекоричавао да би биле лепе и једнаке. Наравно да има добро очуваних, као да нису узимане у руке, али и раскоричених, са недостајућим страницама, са отцепљеним или одсеченим деловима насловних листова.

Читајући, обележавао је делове текста, увек оловком - графитном и, ређе, у боји, благо, цртицом, крстићем или би подвукао реч коју би са стране коментарисао. На пример, у *Weltliteraturgeschichte* су са стране, на маргинама, исписана имена писаца, године. У Хајнеовој *Buch der Lieder* обележене су песме на које је неко написао музику и име тог композитора стоји написано на маргини поред песме.

Најчешће на почетку и на крају дела налазимо забележен датум почетка, односно завршетка читања. Таквих забележака нема увек. Али их има на Рилкеовим *Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge*. Рилке јесте био најомиљеније штиво професора Димитријевића. По неким белешкама, баш су му *Записи* на француском језику били стални сапут-

[2] За некога ко није баш стручан, имао је обичај да каже: „Он то зна као ја енглески."

ник. Налазим и ту књигу, *les Cahiers de Malte Laurids Brigge* из 1926. године.

Према сопственој изјави, био је „први рилкеовац у нашем свету".

Још је једном први - „открио је", донео у Београд и превео *Великог Мона* Алена Фурнијеа. И том се делу стално враћао.

Има још једна књига која је била често у рукама професора Димитријевића. То је *Волтер* Георга Брандеса из 1923. године, на немачком језику. Према датумима, читана је два пута, али је исписана и обележена сва. Волео је Брандесовог *Волтера* и често га цитирао.

На предњем коричном листу, са обе стране, и листу испред насловне стране књиге *Pâques d'Islande* par Anatole Le Braz исписао је младић Рашко 1920. године мастилом три песме Анте Цетинеа: *Серенада, Пратња* и *Ностагија*. То касније није чинио.

У низу књига, падају у очи две књижице. Обе су Манове. Не случајно. То је други најважнији писац у Професоровој лествици вредновања. То су *Tristan* и *Zwei Festreden*.

Нагласила сам већ да у књигама нема увек бележака. Своје праве белешке о делима Професор је пажљиво слагао у фасцикле. А у књиге је стављао исечке из новина, који су се односили на дело, аутора или проблематику о којој је реч. Нажалост, многе од тих бележака су повађене и чувају се посебно, као архивски материјал. Али, има и доста књига где су такви исечци (и понека висибаба) остали на месту где их је Професор ставио.

Као пример чувања „архиве" у књигама, навешћу пример књиге професора Драгољуба Недељковића. Докторска теза професора Недељковића *Romain Rolland et Stefan Zweig* чува читаво богатство. Ту је, пре свега, копија писма које је професор Димитријевић упутио удовици Ромена Ролана, датирано 28. јула 1970. Испод текста куцаног писаћом машином руком је додато „послато 29. јула 1970". У писму Професор, после представљања, пише да је Драган Недељковић написао добру докторску тезу (књига је већ била штампана) и да се он радује што је један Србин написао нешто тако лепо о Ромену Ролану. То је, очигледно, био покушај спречавања тужбе коју је удовица ипак подигла. О томе сведоче исечци из „Политике". Прво је ту приказ дела из пера професора др Зорана Константиновића, 31. октобра 1970. године, затим 14. новембра исте године „Књига нашег професора у центру спора у Паризу", 23. јануара 1971. „Суђење једној књизи", 22. маја „Париски суд се ставио потпуно на страну нашег професора др Драгана Недељковића", да би, после дуже паузе, 12. фебруара 1972. године изашла још једна „Критика књиге о Ролану и Цвајгу проф. Недељковића". Тако је Рашко Димитријевић пратио судбину дела свог млађег колеге, поштоваоца и пријатеља.

Освајач врхова - техника и поезија планине

Љубав према пространствима и висинама, према освајању тих, наизглед, недокучивих и непријатељских врхова, јавила се још у дечаку Рашку. У време када му је отац радио у Рибарској бањи, распусте је проводио лутајући пропланцима и шумама Јастрепца. И то сам. Оквир тој љубави ка освајању висина чини целокупна природа која му је била не само блиска и драга, већ ју је и бескрајно волео. Та је љубав ишла одмах иза оне према књижевности и музици, или паралелно са њима. Љубав према планинарењу, тачније - алпинизму, трајала је до последњег тренутка Професоровог живота, а бавио се тим опасним али, кажу, дивним хобијем све док су му снаге дозвољавале - и у шестој деценији. Најчешћи и најмилији сапутник био му је Аркаша Столипин. До краја је на зиду изнад писаћег стола висио алпинистички штап, уже са кукама и ципеле за пењање по глечерима.

Књиге о природи, планинама, планинарењу, књижевна дела везана за алпинизам, али и за путовање уопште, чине један део библиотеке.

Дарови, дарови...

У тако дуг и до пред сам крај динамичан живот стало је, наравно, много познанстава, сусрета, пријатељстава. Познавали су га, а и он њих, безмало сви који су икада нешто желели или успели да напишу. Једноставно би му дошли. Или писали. И они који су касније постали познати, и они који су се зауставили после првог покушаја. Сем домаћих, и доста страних писаца. Највећи пријатељ међу писцима, ван наших граница, свакако му је био Жорж Диамел. Прва датирана посвета на књизи (Диамелових књига има у овој библиотеци 68, а 17 их има ауторову посвету), написана је у Београду 1940. године, последња 1962.

Велики пријатељ био је и са Шарлом Дедејаном и Андре Розамбером.

На књигама има познатих имена, али и мени неразрешивих - „За успомену од Давида", на пример. Најчешће су у питању ауторске посвете - из љубави, али и да се покаже успех, да се добије мишљење професора о ђачком раду - свеједно да ли ће то бити похвала или покуда. Јер, умео је Професор да покара, али на начин који подстиче. Има, наравно, и правих поклона, поводом рођендана, на пример: на монографији *Montagne* пише: „Драгом професору Рашку, поводом 80-ог рођендана, да подсећа на пријатељевање са његовим ученицима - у школи и после школског доба - трајно као планине у које су уграђени његови погледи, његов ђак Саша Демајо, Београд, 15. марта 1978." На *Словенским горама* пише: „Поштованом и драгом Професору с љубављу ученица Душанка Томић Београд, 15. марта 1986."

Књига *Планине су наша љубав* носи посвету: „Мом најмилијем учитељу и великом сунцољупцу Рашку Димитријевићу, који на овај свет гледа

са врхунца своје неизмерне људскости. Његов до гроба захвални ђак Љубиша Рајковић Кожељац 7. март 1983. Рожаје".

Као што се и овде види, сви су знали за велику и непотрошиву љубав професора Димитријевића према „висинама и ћутању".

Обичај је да се имена живих људи не узимају за називе. Желећи да Професор зна колико је цењен, тај је обичај занемарио Живодраг Живковић и литерарну секцију у својој школи у Зеници назвао Професоровим именом. И редовно му слао зборнике литерарних радова својих ђака. Девет је таквих, са посветама.

Најчешће речи у посветама су захвалност и љубав. Веома често је називан поочимом, духовним оцем. Много је знао и хтео и умео да помогне - на делу *Прилог за систематику југословенске дивокозе* В. Мартина пише „... са дубоком захвалношћу за помоћ..." И то је знао. Професоров велики пријатељ др Владета Јеротић пише: „Драгом Рашку, са захвалношћу и љубављу Владета 1984. године".

Заиста би било тешко набројати све нијансе љубави и поштовања наведених у посветама за 895 књига. А имена набрајати - сасвим немогуће. Једноставно, нема познатијег имена којег не стоји на некој од тих књига.

С обзиром на углед који је професор Рашко Димитријевић имао као предавач, а нарочито због овог обиља књига са посветама, можда би било сврсисходно штампати каталог ове библиотеке. У том будућем каталогу требало би направити најмање пет регистара: ауторски, регистар наслова, потписника посвета, хронолошки и предметни.

Волео је висине и покрет. Волео да чита. Волео музику. Да ли то тако мора да буде - да увек нестане оно што се највише воли. Прво је почео да му попушта слух. Није желео никаква спољна помагала. Напрезао се не би ли натерао своје чуло слуха да поново добро чује. Знао је за свој недостатак и није говорио прегласно.

Онда су ноге постајале све слабије. Да ли због њих или из неког само њему познатог разлога, крајем седамдесетих година затворио се Професор у свој дом, примао бројне госте, кувао кафе, водио разговоре... Најдаље што је ишао ка спољњем свету је преко терасе до излазних врата према степеницама да дочека и испрати госта.

И читао је. Неуморно је читао, све док и очи нису почеле да га издају. Полако је морао да се помири са тим да му и за читање омиљених новина треба скоро цео дан, уз паузе и помоћ лупе.

А онда је отишао.

Остале су књиге. И у њима део њега. Да га препознајемо и упознајемо.

Литература

1. Рашко Димитријевић: *Књига о планини*, Београд, Француско-српска књижара А. М. Поповића, 1938.

2. Рашко Димитријевић: *Први сусрет с планином*, Београд, Штампарија Д. Грегорића, 1941.

3. Рашко Димитријевић: *Ка висинама и ћутању*, Београд, Delta Press, 1982.

4. Рашко Димитријевић: *Са другим и собом*, Београд, 1984. (с пописом радова проф. Димитријевића).

5. Коста Димитријевић: *Јучерашњи свет професора Рашка Димитријевића*. - Синтеза, Крушевац, 1980, бр. 7, 55-80.

6. *Месечина је имала на шта да се спушта*. - Репортер, Београд, април 1983, 4-5.

7. Нада Синдик: *Волтерова библиотека*. - Библиотекар, Београд, 94-101.

Жељко Вучковић
Весна Степановић

МАТИЧНИ ПОСЛОВИ У БИБЛИОТЕЦИ МАТИЦЕ СРПСКЕ

Матичне функције у савременим библиотекама имају два основна циља: јединствено обављање библиотечке делатности у складу са законским и стручним нормативима и међународним стандардима и њено унапређење и развој. Ови послови у Библиотеци Матице српске имају свој континуитет од 1948. године до данашњих дана, посебно када се ради о праћењу и унапређивању стручног рада мреже народних и високошколских библиотека у Војводини и њиховом укључивању у јединствени и кооперативни библиотечко-информациони систем. То је први разлог да се у овом тексту подсетимо основних етапа у развоју матичности у Библиотеци Матице српске. Други разлог проистиче из чињенице да је Законом о библиотечкој делатности од 26. маја 1994. године и Решењем о одређивању библиотека које обављају матичне функције од 11. јула 1994. дошло до значајних промена у организацији и устројству матичних надлежности у библиотекама у Републици Србији. Према новим законским решењима, Народна библиотека Србије обављаће матичне функције за све библиотеке и библиотечке јединице у Републици, док се матичне надлежности за општинске народне библиотеке поверавају библиотекама у средиштима округа. Библиотека Матице српске обављаће матичне послове за библиотеке факулета, виших школа и научно-истраживачких институција у Војводини. Стога бисмо овим текстом желели и да дамо преглед досадашњих искустава и резултата у обављању матичних послова Библиотеке Матице српске.

У годинама после Другог светског рата Библиотека Матице српске улази у фазу интензивног развоја. Постаје општа научна и централна библиотека Покрајине, повећавају се фондови, обим стручних послова и број стручних радника.

Већ 1948. године говори се о оснивању Одељења за изградњу библиотекарства у АП Војводини које би радило у оквиру Библиотеке Матице српске. На првом редовном заседању Народне скупштине АПВ о томе се каже: „Њено (односи се на централну библиотеку Војводине -

прим. а.) посебно инструкторско-пропагандно одељење изграђиваће младо народно библиотекарство Војводине давањем стручних савета за уређење библиотека, књижница и читаоница, изграђивање библиотечких кадрова и вршење пропаганде за књигу и читање."(1)

Одељење почиње да ради исте године, а фебруара 1952. трансформише се у Библиотечки центар Покрајине, прву институцију у Војводини која има за циљ старање о народним књижницама и читаоницама. „Оснивање Библиотечког центра Војводине при Библиотеци Матице српске, као централној библиотеци Војводине, јесте, у ствари, прва фаза преношења неких функција са државних органа на стручну установу у области библиотекарства у нашој Покрајини. Овим актом Библиотечки центар је примио на себе обавезу и дужност да брине о изградњи библиотечке мреже и даљем развоју градских библиотека и среских и сеоских књижница и читаоница у Војводини."(2)

Активности Центра манифестују се кроз указивање стручне помоћи јавним библиотекама у Војводини, усавршавање стручних кадрова, издавање билтена *Књижничар*, штампање и растурање образаца за статистичку евиденцију у библиотекама, прикупљање података о стању на терену (тромесечни извештаји), проучавање тог стања и давање предлога и сугестија за његово побољшање.

Стручна помоћ библиотекама одвија се у тесној вези са Саветом за просвету и културу АПВ. У периоду од 1950. до 1952. године помоћ је указана у 157 књижница, читаоница и библиотека. Акценат је стављан на обнављање и сређивање књижног фонда и организовање различитих облика рада са читаоцима.

Постојало је више форми деловања у „изградњи" кадрова. Организоване су, током 1951. године, петодневне практичне вежбе за библиотекаре среских и градских библиотека. Овај облик рада подразумевао је вежбања у Библиотеци Матице српске и библиотекама рејона, уз свакодневне, веома корисне, двочасовне дискусије о стручним проблемима који се сусрећу у раду.

Одржавани су сваке године и једномесечни течајеви (а 1950. године и двомесечни), који су дали неопходне кадрове за среске и градске библиотеке. Тако је ојачана кадровска структура и Центру олакшан рад на терену. Године 1952. организована су и два саветовања за библиотекаре у Војводини. На саветовању одржаном 4. фебруара 1952. године размотрени су задаци и проблеми среских и градских библиотека са посебним освртом на проблематику и потребе сеоских књижница. У јесен исте године, 25. октобра, одржано је саветовање које „... није имало за циљ да претресе целокупну библиотечку проблематику, већ да третира само она питања која су на прошлом саветовању постављена као стожерна питања, а то су: организација и рад библиотечких савета, педагошки и културно-просветни рад у библиотекама, помоћ градских и среских библиотекара сеоским народним књижницама, дискусија о Билтену и

обрасцима Библиотечког центра АПВ и избор савета при Библиотечком центру АПВ-е."(3)

Библиотечки центар АП Војводине је покренуо издавање свог билтена под називом *Књижничар* који излази од 1952. до 1958. године. Књижничар је имао уско стручни карактер. У уводнику првог броја се каже: „Овај билтен, који ће излазити повремено, има за задатак да помогне нашем књижничару, нарочито ономе на селу, да правилно среди своју књижницу, да научи да њоме рукује, да се упозна са досадашњим искуствима културно-масовног рада у њој, да види све могућности уношења књиге у народ и њеног популарисања, да поставља питања о нејасним проблемима из области библиотекарства и да пише о својим искуствима."(4)

Активности Библиотечког центра АПВ најпотпуније илуструје садржај *Књижничара.*

Већ у првим бројевим билтен доноси, за оно време више него неопходан, текст о уређењу библиотека - о смештају, инвентарисању, сигнирању, чувању и расходовању, коришћењу, благајничком пословању, читаоници, статистици, каталогизацији и класификацији.

Изузетно велика пажња посвећивана је популаризацији књиге и читања, односно народном просвећивању. „Да би одговорио својој правој дужности, књижничар треба да буде широког образовања, јер библиотека не сме да буде само магацин добро одабраних и сложених књига, већ пре свега и васпитни центар своје средине."(5) *Књижничар* пише о томе како треба организовати дебатне састанке и приказе књига.

Неговање укуса читалаца такође је важан момент. „Наши књижничари треба да се боре и за то да развију укус читалаца правилно каналишући њихово интересовање. Књижничари морају да воде културну борбу и против оног малограђанског менталитета једног дела читалачке публике, а нарочито читатељки, који тражи искључиво посредну, сладуњаву и сентименталну литературу, углавном тзв. љубавне романе (напр. Хрватска читаоница у Новом Сланкамену)."(6)

Набавка књига, значај каталога; село и пољопривредна литература, библиографија, уређење просторија библиотеке, периодика, болести књига и хартије, стара књига, књига и радник, књига и дете, анкете - теме су којима се бавио *Књижничар.* Ту су и прикази нових књига, а стална рубрика је била *Календар културно-просветног рада*, која је била веома корисна у организовању књижевних вечери, предавања, приказа књига, читалачких часова и изложби књига, јер је уз значајне датуме доносила и неопходне библиографске изворе за организовање ових манифестација.

Редовно су представљане библиотеке и читаонице у Србији, али и иностранству, активности библиотекарских асоцијација, објављивани позиви на саветовања библиотекара, поруџбенице за наручивање штампаних образаца неопходних за рад библиотека (које је Центар и штампао). Укратко, *Књижничар* је био актуелан стручни часопис.

Библиотечки центар је формирао и фототеку, која је била интересантан покушај комплетирања документације о животу и раду библиотека, књижница и читаоница. „Један фотограф из Новог Сада, снабдевен нашим овлашћењем, снимаће повремено по селима и градовима народне књижнице и читаонице. Моле се управе књижница и библиотека да нам шаљу фотографије својих установа, како бисмо наш рад и наше стање, добро или лоше, могли и фотографијама документовати."(7)

Након оснивања Библиотечког центра Народне Републике Србије при Народној библиотеци Србије (почетком 1953. године), *Књижничар* постаје јединствени билтен ова два Центра.

Библиотечки центар АПВ је, преко *Књижничара*, настојао да успостави што комплекснију сарадњу и везу са књижничарима и библиотекарима на терену који су били мање или више препуштени сами себи, својој иницијативи и сналажљивости, те да организује мрежу библиотека на територији Покрајине и да у стручном погледу даје упутства и смернице за рад библиотека. Знатан је допринос Библиотечког центра за ново схватање библиотека, за јачање њихове друштвене улоге и њихово модерно уређење.

Полазећи од новог Закона о библиотекама НР Србије, донетог 1960. године, после чега је проглашена за матичну библиотеку АП Војводине, Библиотека Матице српске је формирала ново Одељење за унапређење библиотечке делатности у Покрајини (матично одељење). У делокруг рада Библиотеке ушли су послови унапређивања стручног рада народних, научних и стручних и специјалних библиотека у Војводини. Рад среских и општинских матичних библиотека, чије функције је дефинисао Закон, координира Библиотека Матице српске као покрајинска матична библиотека и спроводи заједничке програме рада. Организује саветовање за управнике среских матичних библиотека, спроводи анкету о стању матичних библиотека, покреће питање редовног школовања и стручног усавршавања библиотечких кадрова.

С циљем утврђивања заједничких основа и смерница развоја библиотечке делатности стварана је и основа за праћење делатности у Војводини. Новоформирано Матично одељење Библиотеке Матице српске прикупља годишње податке о раду народних библиотека а анкетама податке о стању школских и специјалних библиотека. На основу годишњих извештаја о раду народних библиотека израђују се анализе о раду допуњене табеларним статистичким прегледима, које пружају могућност праћења и проучавања развоја библиотечке делатности. Библиотека Матице српске пружа библиотекама неопходну стручну помоћ при устројавању завичајних збирки и научних одељења и при изради предлога статута јавних библиотека. Матично одељење такође активно помаже остваривање идеје централизоване набавке и обраде књига. Посебна брига указује се формирању и развијању одељења за децу при народним библиотекама, као и стручном вођењу и даљем развитку школских библио-

тека. Матично одељење организује и рад на музејском преуређењу библиотека у Сремским Карловцима, Бођанима и Ковиљу.

Знатан допринос стручном усавршавању библиотекара и књижничара даје билтен *Преглед библиотекарских новости* (почиње да излази 1963. године). Од 1971. године билтен мења назив и форму и излази као *Библиотекарске новости - Реферативни билтен матичне службе БМС.* Циљ билтена је да обавести библиотечке раднике о актуелним збивањима у струци код нас и у свету, објављеним у стручним часописима и књигама које БМС редовно прима.

Да би се створила комплексна сарадња са библиотекама у Војводини, БМС је покренула иницијативу за оснивање Покрајинског одбора матичних библиотека, који је 1964. године прерастао у Заједницу матичних библиотека Војводине. Задаци Заједнице су да организује, развија и унапређује матичне библиотеке и њихове матичне службе, да пружа стручну помоћ библиотекама, да брине о кадровима, да израђује систем координације матичних послова у Војводини, да негује стручну сарадњу са централном матичном библиотеком СР Србије и установама и организацијама заинтересованим за књигу и библиотеке, као и да издаје свој билтен *Матична библиотека*, који наставља позитивне традиције *Књижничара.*

Матично одељење БМС заузима значајно место у активностима Заједнице матичних библиотека Војводине. Покретач је и организатор акција за унапређивање библиотекарства и свих заједничких акција у области развоја стручног рада библиотека. Одељење се ангажује на припреми и издавању *Матичне библиотеке.* Непосредну стручну помоћ пружа матичним општинским и среским библиотекама које настоје да конципирају и организују своју матичну службу. У овом периоду народне библиотеке обогаћују своје књижне фондове и кадровски и стручно јачају. Њихова делатност проширује се стварањем завичајних збирки, дечјих и научних одељења. У свим овим активностима драгоцена је помоћ Библиотеке Матице српске.

Након доношења Устава из 1974. године, све републике и покрајине доносе посебне законе о библиотечкој делатности.

У Закону о библиотечкој делатности и библиотекама Војводине, у одредбама о Централној библиотеци, наведени су и задаци матичне службе од заједничког интереса за библиотечку делатност у Покрајини. Они обухватају праћење и проучавање стања, потреба и услова рада и развоја библиотека и предлагање мера за унапређивање делатности, пружање стручне помоћи, праћење и организовање стручног усавршавања кадрова, вођење централних каталога и регистара библиотека и обављање надзора над стручним радом народних и високошколских библиотека. За тадашњи статус Библиотеке Матице српске довољно је индикативна чињеница да у Закону из 1974. њено име није ниједном поменуто. Чланом 61. предвиђа се да Извршно веће САП Војводине одређује библиотеку којој се поверавају послови Централне библиотеке

Војводине. Стручна делатност Библиотеке Матице српске ипак није могла бити пренебрегнута и њој се поверавају све поменуте функције. Библиотека је тада већ имала развијену матичну делатност коју и даље успешно наставља.

У овом периоду Матична служба прикупља и анализира податке о стању и раду народних и високошколских библиотека, пружа стручну помоћ и обавља надзор над њиховим радом. Редовно се организују састанци и стручна саветовања (о завичајним збиркама, о раду дечјих одељења, о питањима развоја научних библиотека и слично). Библиотека Матице српске успоставља разноврсне облике међународне сарадње. Тако је са Сечењијевом библиотеком из Будимпеште 1976. године организовано заједничко саветовање о завичајним збиркама. Библиотека Матице српске почиње редовно да снабдева књигама библиотеке у местима са српским живљем у Румунији и Мађарској. Доста пажње посвећује се праћењу и изучавању друштвено-економског положаја библиотечке делатности и њене повезаности са друштвеним процесима, као и сагледавању проблематике читања и читалачких потреба у образовању, култури и научно-истраживачком раду. Библиотека Матице српске координира функције од заједничког интереса за библиотечко-информациону делатност библиотечких јединица Универзитета у Новом Саду, у складу са потребама њеног обједињавања и укључивања у систем научних и технолошких информација. За уједначавање каталошко-библиографске праксе и унапређивање информативног рада у библиотекама посебан значај имају бројни стручни семинари о методологији примене ISBD(M) и ISBD(S). Библиотека Матице српске активно је укључена у припрему подзаконских аката, стандарда и норматива рада. Од 1980-1990. године организује и стручни испит за звања библиотекар, виши књижничар и књижничар.

Законом о библиотечкој делатности из 1990. године, ова делатност је јединствено регулисана на целој територији Републике Србије. Треба истаћи да се на основу овог Закона библиотечка делатност остварује у оквиру јединственог библиотечко-информационог система у Републици, као и да матичне функције централне републичке библиотеке обавља Народна библиотека Србије у Београду. Библиотека Матице српске и даље обавља матичне послове за територију Војводине и над радом народних и високошколских библиотека.

Поменимо неколико главних матичних послова које Библиотека обавља последњих година. На основу текстуалних и статистичких извештаја редовно се израђују, а од 1987. године и објављују годишње анализе рада народних и високошколских библиотека у Војводини. Ове публикације садрже основне индикаторе стања мреже народних и високошколских библиотека и тенденције њиховог даљег развоја. Анализе су сведочанства о напорима библиотека и библиотекара да, упркос тешком економском статусу, високој инфлацији и санкцијама Уједињених нација, одрже и очувају континуитет своје делатности. Свеска за 1993. годину

завршава се карактеристичним запажањем из извештаја о раду Народне библиотеке „Доситеј Обрадовић" из Старе Пазове: „Данас, у ово апокалиптично време, светлост духа што зрачи са прашњавих полица могла би бити наговештај наде и напретка. Како другачије објаснити чињеницу да нам библиотеке никад мање нових књига нису добиле, а да је читалаца све више. Деца, омладина запослени и остали као да су се присетили књиге као најбољег друга, или можда долазе у библиотеку несвесно трагајући за сигурним уточиштем".

Поред праћења и проучавања рада и развоја библиотечке делатности у Војводини, редовно се обављају и стручни надзори у народним и високошколским библиотекама. Сврха надзора није само инспекцијска, већ им је правасходни циљ стручна помоћ, унапређење и осавремењивање стручног рада. Од 1987-1994. године обављено је 57 надзора у народним и 58 у високошколским библиотекама. У истом периоду овим библиотекама Библиотека Матице српске пружила је стручну помоћ 168 пута, у вези са статусом, матичношћу, организацијом стручног рада, набавком и обрадом публикација, аутоматизацијом пословања и слично.

Из домена стручно-истраживачког рада у области матичних послова последњих година издвајамо два пројекта. Године 1990. објављени су резултати истраживања *Потребе корисника БМС*. Истраживањем је обухваћено 250 корисника, а резултати пројекта коришћени су у изради средњорочног програма и конкретних планова рада БМС. Истраживање *Обим и структура библиотечке делатности у Србији* започето је 1989. године као заједнички пројект са Народном библиотеком Србије и Народном и универзитетском библиотеком Косова. БМС је завршила обраду основних показатеља стања целокупне библиотечке мреже у Војводини (близу 900 библиотечких јединица са преко 10 милиона публикација) и објавила резултате овог истраживања у свом *Годишњаку* за 1991. годину. На основу прикупљених података објављен је *Водич кроз библиотеке у Војводини*.

Тежиште матичних функција данас се све више помера ка аутоматизацији библиотечке делатности. Рад на пројектовању библиотечко-информационог система Војводине као дела јединственог БИС-а Србије и Југославије траје већ више година. Јуна 1988. године при Библиотеци Матице српске оснива се Радна група за БИС Војводине као стручно тело које се бави овом проблематиком. Радна група је израдила и усвојила концепцију библиотечко-информационог система Војводине и Предлог аутоматизације ВОБИС-а. На основу тих докумената и залагања Библиотеке Матице српске, осам највећих народних библиотека у Војводини (Нови Сад, Суботица, Сомбор, Зрењанин, Кикинда, Панчево, Вршац; Сремска Митровица) набавља прву рачунарску опрему која се састојала од персоналних рачунара и матричних штампача, а народне библиотеке у Сомбору и Суботици касније купују и рачунаре VAX 3100. Основну техничку опрему за рад у систему узајамне каталогизације обезбеђују и 23 високошколске библиотеке. Библиотека Матице српске организовала је

обуку за аутоматизовану обраду података. То је било могуће захваљујући чињеници да су сви послови у Библиотеци били компјутеризовани. Од самих почетака изградње југословенског система узајамне каталогизације Библиотека Матице српске била је његов најактивнији учесник, како у изградњи заједничке базе података, тако и у изради одговарајућих програма (софтвера) за библиотечке функције. Због ратних догађаја 1992. године долази до распада система узајамне каталогизације.

Стручњаци БМС укључени су у израду Плана развоја библиотечке мреже СНТИС, који треба да пружи конкретне одговоре на питања даљег рада и развоја јединственог аутоматизованог БИС-а Републике Србије. Циљ пројекта је да се поново успостави систем узајамне каталогизације, уз очување до сада изграђених локалних база података. Посао воде Министарство за науку и технологију и Народна библиотека Србије, а извођачи су Институт за математику из Новог Сада и Институт „Михајло Пупин" из Београда. Урађена је прва верзија програма која се тестира у Библиотеци Матице српке.

Значајан допринос матичним пословима и унапређивању библиотечке делатности дају и разноврсни облици стручне сарадње са библиотекама и библиотечким асоцијацијама у земљи и иностранству. Овоме треба додати и изузетан значај праћења домаће и стране стручне литературе. Стога је у просторијама Одељења за матичне послове БМС маја 1992. године оформљена специјална читаоница за публикације из библиотекарства. Овим су створене могућности да библиотечки радници брже и лакше прате новости у својој професији. Размени стручних информација доприносе и *Вести - гласило БМС* које се такође припрема у Одељењу за матичне послове. *Вести* се објављују од 1987. године, а од јула 1992. излазе са новом концепцијом, у штампаној форми и садрже актуелне информације о БМС и другим библиотекама, као и информације о књигама које се налазе у штампи.

На крају овог прегледа основних етапа у развоју матичне делатности у БМС поменимо југословенско саветовање *Место и улога развојних служби у конституисању и развоју библиотечко-информационог система у републикама и покрајинама*, одржаног у Зајечару 1986. године. Учесници саветовања били су јединствени у оцени да без матичних и развојних послова, који обухватају планско-програмске, стручно-методске, научно-истраживачке и координативне функције, није могуће пројектовање ни изградња савременог библиотечко-информационог система. Ови ставови и даље су подједнако актуелни. Од организације мреже матичности и спровођења поменутих функција у значајној мери зависиће развој библиотека и њихова друштвена афирмација.

Извори:

1. Стојановић, Милош: *О библиотекама у ослобођеној Војводини.* Библиотекарски годишњак Војводине 1970; Нови Сад, 1971; стр. 140-141.

2. Стајић, Мара: *Нешто о извештајној служби.* Књижничар, 5/1953; Нови Сад; стр. 76.

3. Самоловчев, Бора: *Осврт на саветовање библиотекара Војводине.* Књижничар, 5/1953; Нови Сад, 1953; стр. 74-76.

4. Крцалић, Зора: *Уводна реч.* Књижничар, 1/1952; Нови Сад, 1952; стр. 1-2.

5. Југовић, Меланија: *Нешто о раду на популарисању библиотеке.* Књижничар, 4/1952; Нови Сад, 1952; стр. 53-54.

6. Табаковић, Милан: *Стање књижница и читаоница у Старопазовачком срезу.* Књижничар, 4/1952; Нови Сад, 1952; стр. 56-58.

7. *Фототека Библиотечког центра.* Књижничар, 8/1953; Нови Сад, 1953; стр. 131.

Остала грађа:

1. Малетин, Павле; Чурчић, Лазар: *Библиотека Матице српске.* Нови Сад, 1964.

2. Матична библиотека - билтен Заједнице матичних библиотека у Војводини. Нови Сад, годишта 1964-1968.

3. Мићић, Радован: *Рад на унапређивању библиотекарства САП Војводине у Библиотеци Матице српске.* Годишњак Библиотеке Матице српске, Нови Сад, 1977; стр. 105-109.

4. *Годишње анализе рада народних и високошколских библиотека у Војводини.* Библиотека Матице српске, 1986-1994.

5. *Место и улога развојних служби националних и универзитетских библиотека у конституисању и развоју библиотечко-информационог система у републикама и покрајинама.* Београд, 1986.

6. *Зборник прописа о библиотекарству у СФРЈ.* Нови Сад, Београд, 1987.

7. *Закон о библиотечкој делатности.* Службени гласник СР Србије, 6/1990.

8. Лесковац, Младен: *Рад Библиотеке Матице српске од 1945. до 1953. године.* Годишњак Библиотеке Матице српске за 1991, Нови Сад, 1992; стр. 17-39.

9. *Закон о библиотечкој делатности.* Службени гласник Републике Србије, 34/94.

10. *Решење о одређивању библиотека које обављају матичне функције у библиотечкој делатности.* Службени гласник Републике Србије, 46/94.

Бранислава Аврамовић
Иванка Клајн
Душко Вртунски

УНЕСКОВ КОМПАКТНИ ДИСК
INDEX TRANSLATIONUM

Библиотека Матице српске, и не само она, добила је септембра 1994. године Унесков компактни диск *Index translationum* који је пописао преведене књиге у свету између 1979. и 1992. године. С обзиром да Библиотека Матице српске поседује исту публикацију у папирној форми за неке раније године (1962-1966. и 1968-1971), и да нам је она била позната, занимало нас је ово издање због тога што се електронским претраживањем добијају и они одговори које ниједна конвенционална публикација не може дати. Сем тога, обухватан поглед за релативно дуг период од 14 година омогућава да се дође до мноштва индикативних података за културолошка истраживања.

У пропратном материјалу пише да је библиографија „од 1979" и да садржи податке о 600.000 књига. Испитујући диск, закључили смо да је у њој 595.785 записа, али и да је вишетомно дело обухватано само једним записом, тако да број библиографских јединица свакако превазилази бројку од 600.000. Поред издања између 1979. и 1992. године, међутим, унето је и око 25.000 записа за књиге изашле у периоду 1975-1978. и 93 записа из 1993. године, за шта немамо право објашњење уколико то нису допуне оних записа који нису објављени у ранијим издањима *Индекса*.

Овде је наслове могућно претраживати по аутору, наслову оригинала, наслову превода, колективном аутору, земљи издања, едитору, години издања, језику оригинала, језику превода, издавачу, преводиоцу, речима садржаним у наслову и по оквирној класификацији, а при претраживању је могућно укрштати два или више параметара.

Класификација коју је издавач предвидео врло је сумарна и сврстава наслове у само 9 група. По тој класификацији, структура објављених превода изгледа овако:

Област	Преведени наслови
Књижевност	295.926
Право - друштвене науке - образовање	65.456
Примењене науке	60.730
Историја - географија - биографије	39.831
Религија	35.831
Филозофија и психологија	31.990
Природне и егзактне науке	30.852
Уметност - игре - спорт	30.550
Опште и информационе науке	4.619

Табела формирана на основу података из Унесковог диска пластично потврђује наша ранија сазнања о природи преводилаштва. Као што се из неумољивих нумеричких односа може запазити, превођење је најзначајније у лепој књижевности. Ту је без превођења готово и немогућно замислити многоструке везе између појединих језика и култура (или, као што се Иво Андрић једном запитао: „Шта бисмо без преводилаца знали о иностраним књижевностима?" - да би одмах и одговорио: „Баш ништа"). Треба се и овом приликом сетити да су модерне националне књижевности настале и настајале превођењем, и то првенствено превођењем Библије, и да су преводи Библије најчешће постајали модели књижевног језика тих култура. Треба се сетити и дефиниције Нортропа Фраја по којој књижевност не настаје „из живота" него да јој је извориште у постојећој књижевности – при чему се подразумева да то није само књижевност писана оним језиком којим писац пише. Киш и Павић, какве их познајемо, не би били могућни да нису читали Борхеса, Маркеса и друге хиспаноамеричке писце - у преводу, разуме се. Уосталом, изолованих књижевности више нема нити их је могућно замислити, а потпуно изолованих није било никад и нигде, без обзира на чињеницу што су неке културе у историји биле за данашња мерила крајње затворене. О овој теми би се могло још штошта рећи, али ово није есеј о књижевности.

Преведена књига је значајна и у друштвеним наукама: и капитална дела из филозофије, психологије, теологије, социологије, права, политичких и економских наука, теорије и историје уметности, географије и историје превођењем постају битан део националних култура. Примери ту нису ни потребни.

Релативно је мали значај превода у егзактним и примењеним наукама јер се радови из ових области објављују претежно у часописима. Њихов век трајања је ограничен, они брзо застаревају, а кад се објаве у књизи онда су то или већ превазиђена сазнања, или се ради о систематизованим знањима стандардизоване науке и о универзитетским уџбеницима. Број од око 90.000 преведених књига из ових области за 14 година готово је занемарљив ако се има на уму да се у свету сваке године објави преко 2 милиона чланака из природних и примењених наука и да далеко највећа сума нових знања припада управо овим наукама. Превођењу ту скоро и

нема места, за то нема ни времена; због тога се 75% литературе из ових дисциплина објављује на енглеском који је, тако, постао универзални језик науке, као некад латински. У овим наукама важи правило: ако хоћеш да читаш или да те читају, мораш читати и писати енглески.

Index translationum бележи издања из стотинак земаља. Иако се тежило универзалности, она није постигнута јер је у свету до пре неколико година било око 160 земаља, а сада их је око 180. То, ипак, није највећа мањкавост ове публикације: земље које нису обухваћене вероватно имају занемарљиво малу преводилачку продукцију. Далеко је већа мана диска у томе што недостаје много података о издањима за неких 5 година (1988-1992), што је видљиво из броја записа по годинама издања:

Година	Број записа	Година	Број записа
1979.	52.662	1986.	57.496
1980.	49.861	1987.	48.650
1981.	49.104	1988.	23.284
1982.	49.635	1989.	7.859
1983.	50.246	1990.	15.762
1984.	53.634	1991.	28.261
1985.	56.734	1992.	23.561

Док је од 1979. до 1987. у базу уношено око 50.000 записа годишње, наредних 5 година тај број је далеко мањи, као што се види, при чему није јасно зашто је то тако ако се претпостави да је и у тим годинама превођено бар онолико колико и у ранијем периоду. Како год било, база за последњих 5 година није ни потпуна ни поуздана. А то потврђује и југословенски инпут у бази: док је у периоду 1979-1987. укупно 11.218 таквих записа, с просечним уносом од 1.246 записа годишње, за 1988, 1989. и 1990. годину нема ниједног записа, за 1991. је само 1 (1988-1991. у Југославији је преведено 5.736 наслова), а за 1992 - 449. *Библиографија превода у СФРЈ* коју је издавао Југословенски библиографски институт за године 1969-1991. просечно је бележила око 1.400 записа годишње, чему треба додати још и стотинак наслова годишње оних наших књига које су превођене у иностранству и које су представљане и у *Индексу*, што је код нас бележила Југословенска ауторска агенција у библиографији *Југословенска књижевност у иностранству* (упоређивањем података из ове библиографије за 1985. годину установили смо да је 75% њених записа ушло и у *Индекс*). Из свега се може закључити да Унесков компактни диск није потпун ни за првих 9 година, а о последњих пет да се и не говори, као што је очигледно и да југословенски инпут није једини који је овако лоше прошао.

Свесни условности које су наметнуте поменутим недостацима Унесковог диска, дакле иако нумерички подаци не могу бити тачни, претпостављамо да су пропорције остале углавном веродостојне, па смо због тога сачинили неколико табела, рећајући нумеричке податке по опадајућем

низу, које веома речито указују на односе у преводилаштву. По земљама у којима су књиге превођене, та ранг-листа изгледа овако:

Земља	Преведени наслови	Земља	Преведени наслови
Немачка (Савезна и Демократска)	100.756	Југославија	12.543
СССР	79.477	Чехословачка	12.215
Шпанија	70.745	Финска	11.723
Француска	49.013	Мађарска	11.564
Јапан	26.345	Пољска	10.861
Холандија	18.407	Велика Британија	10.578
Бразил	18.266	Норвешка	10.145
Италија	17.088	Швајцарска	9.627
Шведска	16.517	Белгија	8.878
Данска	14.788	Бугарска	7.791
		САД	7.388

Немци су, дакле, неупоредиво најбољи и најрадозналији преводиоци, као што су то били не само у XX него и у XIX веку, а Велика Британија и САД су готово довољне саме себи; табела говори и о односима међу другим културама, као што ће врло одређено осветљење бацити на то питање и следећа упоредна табела:

Језик оригинала	Прев. наслови	Језик превода	Прев. наслови
Енглески	283.485	Немачки	111.646
Француски	66.419	Шпански	81.150
Руски	65.399	Француски	61.536
Немачки	51.328	Енглески	38.150
Италијански	17.568	Руски	28.170
Шведски	10.597	Јапански	26.584
Шпански	9.719	Португалски	25.745
Чешки	6.869	Холандски	25.730
Латински	6.232	Италијански	18.742
Мађарски	6.146	Шведски	16.827
Дански	5.928	Дански	14.416
Стари грчки	5.747	Српскохрватски	6.692
Холандски	5.117	Словеначки	2.305
Српскохрватски	4.059	Македонски	672
Словеначки	668		
Македонски	444		

На диску је забележено укупно 12.543 наслова преведених у Југославији који су по областима овако распоређени:

Књижевност	5.865
Право - друштвене науке - образовање	2.733
Природне и примењене науке	1.135
Религија - теологија	751
Уметност - игре - спорт	620
Филозофија - психологија	609
Остале дисциплине	687

Највећи издавачи у Србији су објавили преведене наслове:

Просвета	500
Нолит	403
Рад	293
Вук Караџић	189
Народна књига	161
Матица српска	143

За неке од наших најпознатијих књижевника унесени су ови подаци о преводима њихових књига, при чему је на први поглед уочљив мали број превода Павићевих дела која су највише издања имала управо у периоду у којем је база најнепотпунија:

Иво Андрић	90	Бранислав Нушић	15
Данило Киш	41	Милош Црњански	13
Бранко Ћопић	23	Добрица Ћосић	13
Васко Попа	17	Александар Тишма	13
Десанка Максимовић	17	Миодраг Булатовић	11
Меша Селимовић	15	Душан Радовић	8
Бранимир Шћепановић	15	Милорад Павић	8

Пун запис у *Индексу* изгледа овако:

INDEX TRANSLATIONUM - 228770 UNESCO

Author(s): . . . . . Andric, Ivo
Title . . . . . : La chronique de Travnik.
Translated in . . . . . : French.
Translator . . . . . : Glouchevitch, Michel.
Publisher . . . . . : Paris, Centre de diffusion
Country . . . . . : France.
Date of publication . . . . . : 1981.
Number of pages . . . . . : 418.
Translated from . . . . . : Serbo-croatian.
Original title . . . . . : Travnicka hronika.
UDC . . . . . : Literature

Треба се надати да ће будућа електронска издања Унесковог *Индекса* бити потпунија. У том случају би и његова информативност и употребљивост биле неупоредиво значајније. Овако смо могли да стекнемо углавном интуицију о ономе што се догађа у светском преводилаштву. Кад је реч о пројектима толике обухватности, нажалост, потпуност и тачност је веома тешко постићи.

И тако крња сума података, међутим, биће корисна за набавку књига у Библиотеци Матице српске у којој се купују све књиге наших аутора објављене у иностранству. Наша прва истраживања указала су на податке о преко три стотине таквих књига за које нисмо знали и које ћемо покушати да набавимо.

Жан Нузиј

АУСТРИЈСКА ВОЈНА ГРАНИЦА И ЈУЖНИ СЛОВЕНИ (1522-1881)

Аустријска војна граница, позната на српскохрватском и као Војна крајина, на немачком као Militärgrenze, постојала је током три и по столећа као место сучељавања хришћанства и ислама.* У ствари, она је штитила хабзбуршке поседе и Свету империју од отоманских напада. Али је она била и место додира хришћанске и муслиманске цивилизације.

Коначно распуштање Војне границе 1881. године, пошто је аустро-угарска војска окупирала Босну и Херцеговину 1878. године, последица је приметног слабљења опасности од Турака и поклапа се са знатним повлачењем ислама из Европе. Постепено организовање Војне границе предузимано је испрва као покушај заустављања даљег турског продирања, а затим да би се између Отоманског царства и хабзбуршких поседа створила тампон зона у коју ће се населити и у којој ће живети наоружано становништво способно да интервенише и с једне и с друге стране границе, према потреби.

Постојање те оригиналне институције налаже и дефинисање самог концепта Војне границе или Војне крајине - јер ова два термина бечки двор подједнако користи. „За људе нашег времена нема ничег обичнијег од идеје о линеарној граници. Али реч 'граница' се у том значењу једва и користи почетком XVII века,"[1] утолико пре што је често немогућно

* Чланак Жана Нузија објављујемо пре свега због графика насталих од XVI до XVIII века које чува Национална библиотека Француске у Паризу и које се односе на нашу историју, па су самим тим и историјски извор, али и због тога што нашу јавност треба упознати с оним што се у свету зна и пише о Србима. Аутор је докторирао на теми о Војној граници, као што се види из његових референци, и то га само препоручује нашој пажњи. - За узгредну и специфичну библиотекарску информацију: Национална библиотека Француске настала је јануара 1994. фузијом оне библиотеке коју је у XVII веку основао Ришеље (Bibliothèque Nationale) и Француске библиотеке (Bibliothèque de France). Тако је њено ново име проширено (Bibliothèque Nationale de France), као и име познатог библиотекарског часописа који ове године, због тога, започиње своју нумерацију бројем 1. (Уредник)

1 Edmond Préclin et Victor Tapié: *Le XVIIe siècle*, Paris, 1943, p. XI.

прецизно одредити тачне рубове административних области чак и у унутрашњости држава. „Несигурност која влада на територијама проширује се и на људе. Концепт националности, који се данас чини тако јасним, мало је значио у XVII веку."[2]

„Државне границе имају своју историју. Примитивни народи не знају за линеарну и конвенционалну белегу, они су навикнути на рубне области често лишене сваке популације, изоловане у двема државама религијским убеђењима... Рацел је већ показао у књизи *О општим особинама географске границе (Über allgemeine Eigenschaften der geographischen Grenze)* колико је била дуга та еволуција од рубног подручја до линије."[3]

Границе у прошлости, као и ове данашње, повезане су с политиком и историјом. „Одржати и увећати државу зависило је од владара, а граница се заустављала тамо где су искрсавале препреке које заустављају силу."[4] Концепт политичке границе, линије која дели две државе, није био дефинисан све док се државе нису заиста конституисале. Гранична линија изражава експанзију једне државе, али ретко раздваја народе, језике и религије. Границе се могу усталити кад државе више не желе експанзију, или се могу померати, као што је то био случај и у Централној и Источној Европи до 1945. године.

Концепт војне границе или крајине, део неке територије смештене на својим крајњим међама и границама неке друге територије, много је старији. Војна граница се јавља у облику уже или шире траке земљишта. Војне границе могу бити или полазна основа за офанзивне операције према суседним земљама или одбрамбени систем, више или мање утврђен, и намењен заустављању противничких напада.

Једна од највећих опасности које су упознали Запад и хришћанство, опасност од Турака, изазвала је стварање дефанзивног система, Војну границу, с циљем да заустави и да закочи отоманско напредовање. Та Граница, установљена између Драве и Јадранског мора, чија је одбрана битна за сигурност хабзбуршких поседа, мало се мењала између 1522. и 1878. године.

Права тампон зона којом управља Ратно веће у Бечу, била је саставни део царске војске, Војна граница је чинила, све до њеног распуштања 1881. године, аутономну војничку државу у којој су развијане ратничке врлине Јужних Словена у корист Хабзбуршке монархије.

Садашњи догађаји у Југославији посредно подсећају на Војну границу јер су потомци народа који је насељавао прва гранична подручја Хрватске, у већини православни Срби, остали на оним територијама на којима су њихови преци бранили крст против полумесеца. Они страхују од католика-Хрвата у које имају врло ограничено поверење. У ствари,

---

[2] Ibidem.

[3] Michel Korinman, *Quand l'Allemagne pensait le monde. Grandeur et décadence de la géopolitique*, Paris, 1990, p. 48.

[4] Jean Dabin, *L'État ou le politique, essai de définition*, Paris, 1950, p. 30.

тражећи „коначно решење" проблема Срба, Јевреја и Цигана, влада у Загребу, коју је признала хитлеровска Немачка, одлучила је јула 1941. године да уз немачку помоћ уклони из Хрватске поменуте етничке групе. У интервјуу датом ревији *Le point* 26. децембра 1992. лорд Карингтон је изјавио да је Европа погрешила што је признала Словенију и Хрватску пре него што је постигнут глобални споразум шест југословенских република. „Може се рећи да су Хрвати запалили фитиљ промовишући устав који није водио рачуна о посебном положаја Срба у Хрватској. Ако се сетимо покоља из 1941, моћи ћемо разумети стрепњу Срба из Србије за њихове истоверника." Срби у Хрватској су били узнемирени констатацијом да је, педесет година после Хитлеровог признавања независности Хрватске, Немачка канцелара Кола признала независност Хрватске без икаквих гаранција за националне мањине.

Војна граница у Хрватској

У XIV и XV веку налети турских хорди на Балканско полуострво изазивају формирање војне границе на југу Мађарске. Те мађарске територије се ослањају на линију утврђења сграђених на десној обали Дунава, од Гвоздених врата до ушћа Драве у Дунав.[5]

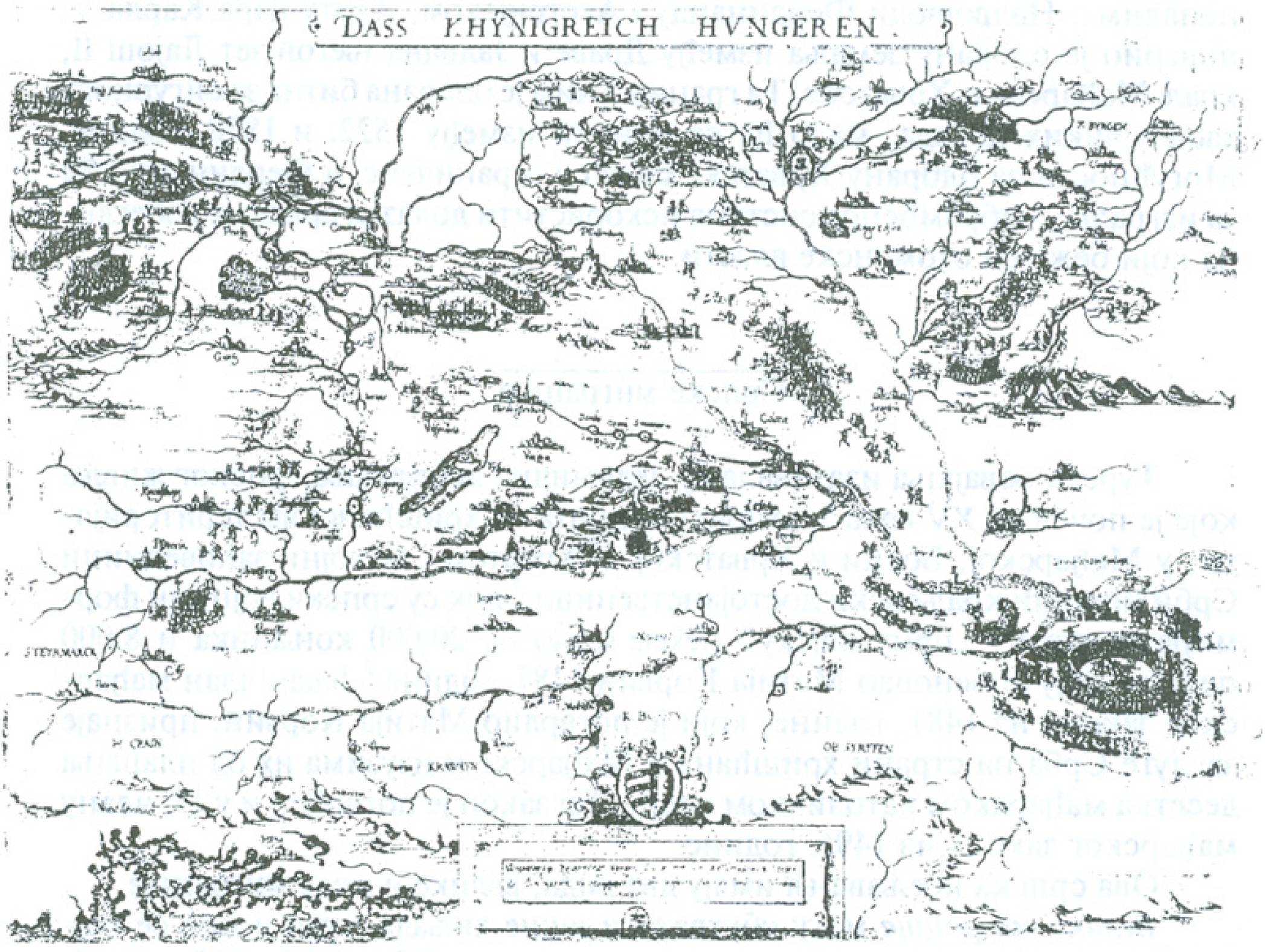
Турски напади на Мађарску

Године 1463. Турци су се дочепали Босне за неколико дана, а њихова извидница и пљачкашки упади допиру далеко и сеју страх међу хришћанима. Године 1571. Турци дубоко продиру у Штајерску и пустоше је, по први пут прекорачујући границу Светог царства. Цео терет одбране Западне Европе од тада пада на Хрватску и Мађарску. Матија Корвин, мађарски краљ, успева да заустави турско напредовање 1479. године код Футога и Темишвара. Отоманска војска потискивала је пред собом хиљаде Срба-избеглица према Хрватској и Мађарској. Те избеглице повремено упадају на непријатељску страну, одакле њихово име *ускока* (од српскохрватског *ускочити*, кретати се скоковито). Краљ Матија Корвин насељава те избеглице у Лику и Крбаву, у западној Хрватској, даје им земљу, гарантује им слободно исповедање православне вере и задужује их да бране границу Хрватске. Хрватска је персоналном унијом била повезана с Мађарском од 1102. године.

Година 1521. важна је за историју Мађарске, па према томе и за Војну границу. С једне стране, отоманска војска се дочепала важних утврђења, београдског и шабачког, што Турцима допушта да ојачају своје положаје

5 Александар Дероко, *Средњовековни градови на Дунаву*, Београд, 1964.

на јужној обали Дунава и да установе полазну основу за продирање у Централну Европу. С друге стране, Лајош II Јагелонски, мађарски краљ, жени се Маријом Хабзбуршком, сестром Карла V и Фердинанда I Аустријског, док се овај последњи жени Аном Јагело, сестром Лајоша II којег ће она наследити. Тако ће убудуће судбина Мађарске бити везана за аустријски двор све до 1918. године.

Ханс Ван Лифринк, Мађарско краљевство, *1566.*
(Национална библиотека Француске, Гравире, Vc *213)*

Из Београда, чију су тврђаву Турци назвали „вратима светог рата", полазиће сви отомански походи према мађарској низији и Бечу. Тврђаву Петроварадин, која се налази на супротној страни Дунава од данашњег Новог Сада, Турци су на јуриш освојили 15. јула 1526. Од тог тренутка је пут према Мађарској био отворен. На Мохачком пољу, близу десне обале Дунава и на око 200 километара северозападно од Београда у ваздушној линији, војску Лајоша II поразио је Сулејман Величанствени. Никаква одбрана више није могла зауставити султанову војску која је напредовала дуж Дунава све до Беча. Хабзбуршка престоница први пут је била опсед-нута од 27. септембра до 15. октобра 1529. Само је лоше време принудило Сулејмана да одустане од даље опсаде.

Док је Мађарска предата на милост и немилост Турцима, а ови се ту постепено учвршћују, Хрватска се припрема за отпор према њиховим нападима. Надвојводи Фердинанду I Аустријском,[6] брату цара Карла V, поверио је одбрану земаља између Драве и Јадрана његов зет Лајош II, краљ Мађарске и Хрватске. Та граница, чија је одбрана битна за сигурност хабзбуршких поседа, мало ће се мењати између 1522. и 1878. године. Могућности за одбрану Хрватске биле су ограничене, а Фердинанд I ће за изградњу одбрамбеног система искористити долазак српских избеглица који беже од отоманске власти.

Српске миграције

Турска освајања изазивала су делимична исељавања српског живља које је почев од XV века тражило уточишта на хришћанским територијама, у Мађарској, Босни и Хрватској. У Хрватској су војни заповедници Срби постали краљевски достојанственици,[7] док су српски војници формирали чувену „црну војску" (fekete sereg) од 20.000 коњаника и 8.000 пешака коју је основао Матија Корвин 1487. године.[8] Један члан мађарског закона из 1481. године, који је потврдио Матија Корвин, признаје заслуге Срба на страни хришћана и Мађарске и изузима их од плаћања десетка мађарском католичком клеру. Тај закон је потврђен и у 14. члану мађарског закона из 1495. године.

Ова српска исељавања имају два вида, велике и мале миграције.

Велике миграције могу обухватити више хиљада људи и оне се најчешће дешавају после побуна, нарочито оних из 1594, 1595, 1597. и 1608. године, побуна изазваних турским прогонима или наиласцима глади.

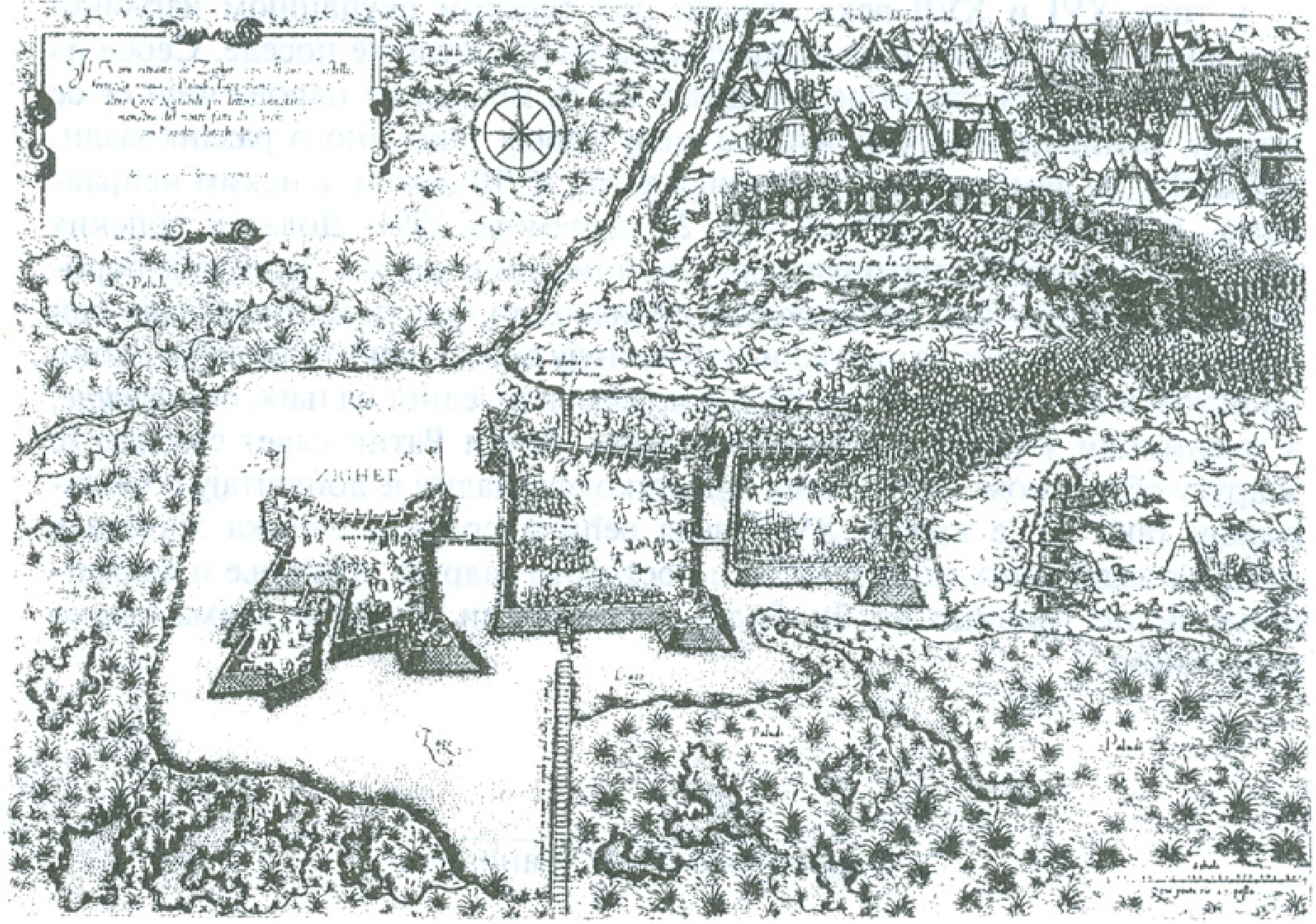
---

6 Карло V признао је свог брата Фердинанда I (1503-1564) уговором у Вормсу 1521. године за суверена наследних хабзбуршких поседа (Доња и Горња Аустрија, Корушка, Горењска и Штајерска). После смрти Лудвига II Јагелонског (1526), он је изабран за краља Чешке и Мађарске (1526) и краља Хрватске (1527). За римског краља изабран 1531, он прихвата Царство тек од 1556, кад је Карло V абдицирао, што је ратификовано 1558. године.

7 Ferenc Festy, *Brankovics György*, Budapest, 1877, p. 480.

8 Bálint Hóman és Gyula Szekfü, *Magyar története*, Budapest, 1953, t. I, p. 497.

Велика сеоба из 1690. коју је описао српски писац Милош Црњански (1893-1977) у својој романескној фресци *Сеобе*[9] мотивисана је позивом Хабзбурговаца српском патријарху. *Мале миграције* су ствар појединих породица, али су оне готово непрекидне.

Хенрик ван Шел према Антонију Лафријерију, Турска опсада Сигета 1566, *(Национална библиотека Француске, Гравире*, Vc *213)*

Ове миграције имају вишеструке узроке. Прво, између 1672. и 1676. јаничари су регрутовали физички напредне и интелектуално обдарене дечаке између шесте и петнаесте године живота да би их слали у војну школу у Цариград где су припремани да постану чиновници или јаничари. То одвођење деце или devsirme (од турског devsirmek, брати, жњети)

---

9 Milos Tsernianski, *Migrations*, Paris, 1986, t. I-IV. - Аутор овог написа ипак, изгледа, није пажљиво прочитао *Сеобе* Црњанског.

понекад представља 20% српске деце и подстиче родитеље да беже испред отоманске власти. Затим, неродне године и проблеми паше за стоку коју су терали ка Панонској низији наоружани албански пастири и пљачкаши, такође су гонили Србе на север.[10] Најзад, велик наталитет међу Албанцима доводио је до пренасељености њихове земље, па су се албански досељеници почели постепено настањивати на српским земљама.[11]

Последице сеоба биле су значајне. Неки историчари процењују да су у току XVI и XVII века крајеви под турском окупацијом изгубили половину популације која се преселила на хабзбуршке поседе. Сеобе из основе мењају састав становништва. Из те мешавине народа чији су се језици, религије и начин живота међу собом тако много разликовали, произаћи ће демографска и етничка карта XVIII века и, с неким исправкама, и карта XX века[12] од пре 23. децембра 1991. Долазак српских избеглица ојачало је патријархалну организацију *задруге*. Задруга је породична заједница која подразумева произвољан број појединаца који сви потичу од заједничког претка и који станују ако не сви у истој кући, а оно на истом имању, заједнички раде под вођством једног од њих, *старешине*, а заједнички уживају плодове свог рада. Бечки Ратни савет сматрао је задругу обавезном. У цивилној Хрватској феудалци је допуштају и оживљавају тако да је крајем XVIII века већина српских сељака живела у режиму задружних заједница. Без постојања задруга стварање и формирање Војне границе не би било могућно или би било веома тешко изводљиво.[13]

Формирање Војне границе

Прве миграције су од почетка и прве Војне границе. После турског освајања Босне 1463, Хрватска је одвојена од Отоманске царевине правом *no man's land* или *ничијом земљом* (*senki földje*, на мађарском). Депопулација и опустелост те зоне настале су у исти мах због покоља и почињених турских пљачки, као и због тактике спаљене земље коју су спроводили хрватски феудалци Зрински и Франкопани. Та пракса је једини ефикасан начин одбране од турских *акинција* (од турског *akin*, упад, провала, пљачка) чији је правац акције тако ограничен немогућношћу снабдевања храном на терену.

---

[10] Тома Смиљанић, *Сточарство на Бистри, Строгову, Крциму и Корабу*, Београд, 1932, стр. 25-30.

[11] Fernand Braudel, *La Méditerranée et le monde méditeranéen à l'époque de Philippe II*, Paris, 1950, pp. 25-26.

[12] Ibidem, note 33.

[13] Johann Heinrich Schwicker, *Politische Geschichte der Serben in Ungarn*, Budapest, 1880, p. 3.

Дефанзивна организација Војне границе у Хрватској се врло споро остварује, нарочито због финансијских разлога. Фердинанд I је изабран за краља Хрватске 1. јануара 1527. свечано издејствовавши ангажовање 1.000 пешака и 200 коњаника, да обнови тврђаве и да штити хрватске слободе.

Георг Хефнагел, Будимпешта. *Из: Браун и Хогенберг,* Theatri praecipuarum totius mundi urbium, *књ. 6, табла 30, 1618.*
(Национална библиотека Француске, Гравире, Ua *4)*

Хрватски сабор, који је заседао у Крижевцима 1537. и 1538. године, одлучио је да сваки хрватски племић мора за стајаћу војску опремити по једног војника на тридесет породица, а да су феудалци дужни да петину својих вазала уступе стајаћој војсци у случају опасности. Сем тога, Сабор је дужан да стално издржава 200 пешака и 100 коњаника.

Први избегли Срби су стигли у Хрватску 1522. године, на поседе грофа Франкопана око Огулина, око 80 километара југозападно од Загреба, и на поседе грофа Зринског, у масиву Зринске горе, око 60 кило-

метара југоисточно од Загреба. А већ 1538. српске избеглице су дошле да се трајно настане у Горњој Славонији, на четрдесетак километара источно од Загреба. Они су дошли из Старе Србије или Рашке под вођством својих војвода, с намером да цару понуде услуге у замену за своју безбедност. Многобројне српске избеглице, долазећи из земаља које су Турци заузели, ставили су се под заштиту пограничних аустријских гарнизона. Навикнути на герилски начин ратовања, ти насељеници су узимали учешћа у аустријским војним походима против Турака. Фердинанд I им је 5. септембра 1538. доделио прву привилегију. Као накнаду за њихово чување границе и за штете које изазивају Турци, цар их у следећих двадесет година ослобађа пореза и препушта им трећину плена до којег дођу у рату с Турцима. Друга трећина припада царској благајни, док је последња трећина била предвиђена за откуп српских граничара које Турци заробе, и за најамнину и награде. Привилегија налаже сваком заповеднику насељених Срба (Uskokenkapitän) да стално има на окупу 200 војника под својом командом. Необрађено земљиште и пашњаци додељени су на уживање насељеницима чији су број брзо увећавале нове избеглице. Од 1559. године целу хрватску Границу бране насељени Срби које зову *граничарима*, на немачком *Grenzer*.[14] Одбрану хрватске границе 1563. године осигурава 55 тврђава, утврђења или утврђених места.[15]

Документом *Brucker Libell* (одлука из Брука на Мури, у Штајерској) створен је 1. јануара 1578. Ратни савет Доње Аустрије (Inneroesterreich) са седиштем у Грацу и утврђено плаћање најамних трупа у Војној граници, убудуће на терет наследних хабзбуршких земаља а не више на трошак царске благајне. Бројно стање најамника утврђено је на 2.435 људи за Војну границу у Хрватској и 1.573 човека у Славонији.[16] Цар Рудолф II именује надвојводу Карла за свог намесника у командовању и управљању Војном границом. Надвојвода Карло је 13. јула 1579. поставио камен темељац за тврђаву која носи његово име, Карлштат (данас Карловац, у Хрватској). Нове привилегије избеглицама из Босне и Србије додељене су 1579. и 1598. године.

После побуна Срба-војника из Војне границе, цар им 1630. издаје повељу *Statuta Valachorum*,[17] названу тако по најраније насељеној покрајини у којој су се настанили, у Горњој Славонији, која се тада звала Мала Влашка. Та повеља уређује прву Војну границу. Документ је повољан по Србе који су се укоренили у Хрватској и Славонији и који служе у јединицама пограничне одбране. Документ утврђује дужности и права граничарске страже.

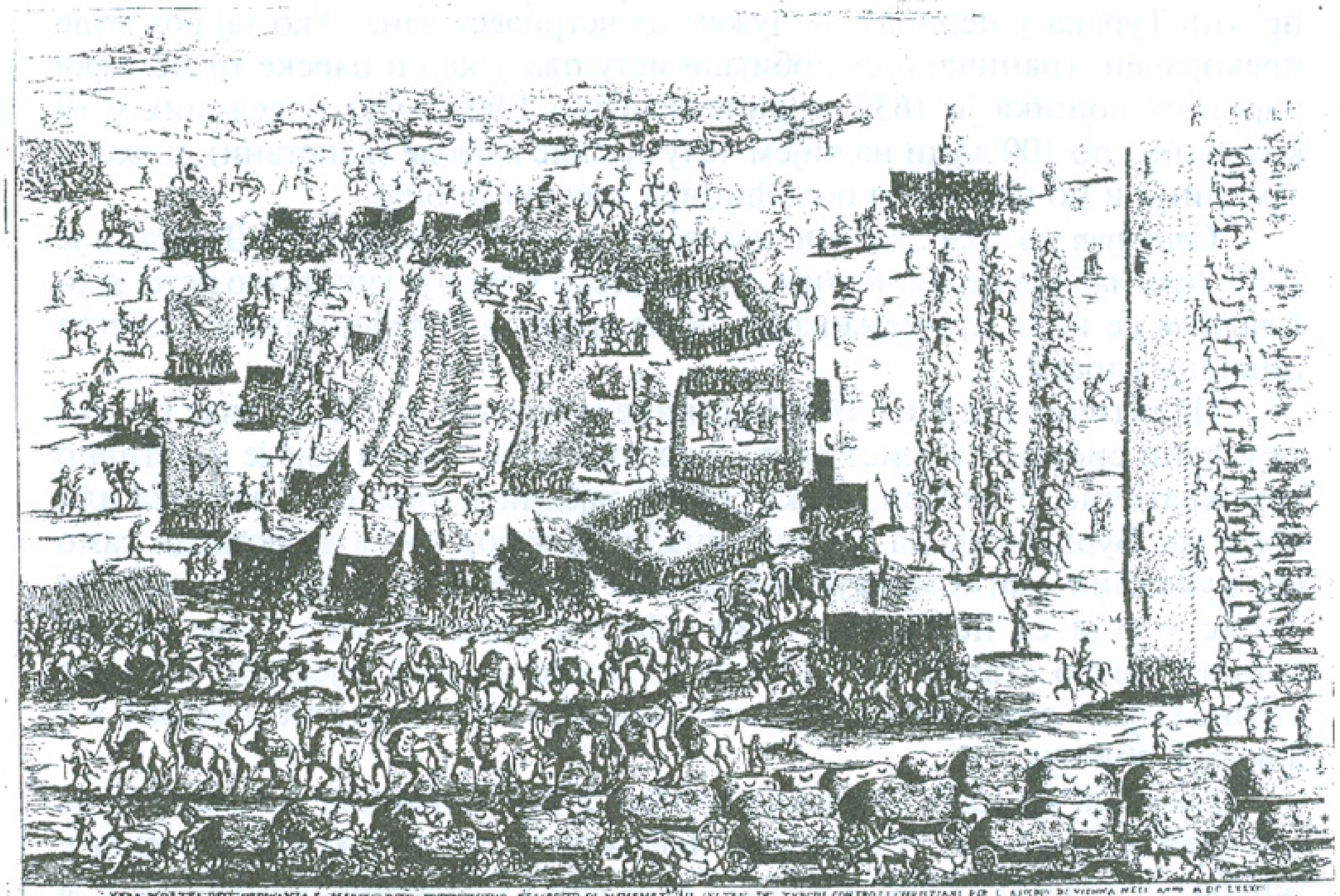
---

[14] Kriegsarchiv Wien (KA), Hofkriegsrat (HKR), Instruction du 1er juillet, 1559, Reg. Nr. 86, I. O.

[15] Ibidem, Instruction du 4 aout 1563, Reg. Nr. 26, I. O.

[16] Franz Vaniček, *Specialgeschichte der Militärgrenze*, Wien, 1875, t. I, p. 42.

[17] Ibidem, pp. 87-101.

Поредак турског марша приликом опсаде Беча 1683. *Из:* Teatro della guerra contra il Turco ... *Штампарија Ђованија Ђакома де Роси, 1687, табла 2. Уочавају се и војници из Босне, Београда, Темишвара и Будима. (Национална библиотека Француске, Гравире,* Xg *18)*

Статут подсећа да Војна граница има сасвим аутономну управу која непосредно одговара Дворском ратном већу (Hofkriegsrat) у Бечу. Институт задруге се задржава, а сваки мушки члан заједнице обавезан је за војну службу у граничарским јединицама почев од осамнаесте године. Задруга је основна јединица, а старешина задруге сад постаје и војни шеф одговоран за војне активности породице. Граничарска војска мора положити заклетву верности цару и покоравати се именованом команданту Војне границе. У случају узбуне, сви мушкарци старији од 18 година дужни су да се прихвате оружја и одмах да оду на места која су унапред одређена за окупљање. За два до три часа тако се могло скупити шест до седам хиљада људи који ће се супротставити турској опасности. Становници Војне границе су награђивани или новцем или уживањем земље.

Подвргнути су истим војним прописима као и царске трупе. Изван свог ужег подручја, граничари морају бесплатно учествовати у операцијама против Турака у периоду не дужем од четрнаест дана. Ако тај рок буде прекорачен, граничари су добијали исту плату као и царске трупе. Број најамних војника је 1630. године износио 1.900 људи подељених у 19 компанија по 100 људи на чијем челу су биле војводе (капетани), њихови заменици и по неколико подофицира, сви аутохтони.

Статут из 1630. године изазвао је реакције. Мађарска Дијета га је 1635. прогласила незаконитим, а и хрватски Сабор је учинио то исто. Али *Статут* се ипак примењивао и Војна граница је дефинитивно избегла цивилну управу.

Политичко уређење Војне границе је оригинално јер је овде укинут феудални систем у корист словенског обичајног права које је релативно демократично. У ствари, свака српска заједница бира свог челника или *кнеза* на Ђурђевдан, на годину дана, а тај избор треба да потврди само још пуковник који командује тим делом Границе. Кнез је обавезан да води попис у који се не бележе само куће тог региона него и све мушко становништво старије од 17 година. Представници заједница са своје стране бирају врховног судију или оберкнеза који се разуме у законе и у локалне обичаје.

Статут из 1630. поделио је одбрану Војне границе у Хрватској на две велике команде. Генералат у Вараждину, граду у којем је седиште генерал-пуковника који заповеда Границом у Славонији, одговоран је за одбрану границе између Драве и Саве. Генералат у Карлштату (Карловцу), град у којем је седиште генерал-пуковника за Хрватску, осигурава одбрану границе између Јадранског мора и Саве. Тај генералат је такође подељен на два дела планинским масивом Капеле, на део око Карловца, на североистоку, и на приморски део, на југозападу.

Заузимајући стратегијски важан положај у хабзбуршком одбрамбеном систему, Војна граница у Хрватској између 1538. и 1683. зауставила је турско продирање ка Доњој Аустрији и северној Италији.

У периоду између 1630. и 1683. мало је важних догађаја који су се десили на хрватском фронту. Трупе у Војној граници будно је чувају у корист наследних земаља Хабзбурговаца и царске земље. Хајдучија се свакодневно и неуморно прогони. Војник у Војној граници се бори и да би се одбранио и да би економски побољшао свој положај. Он сања и о томе да ослободи своју браћу коју Турци тлаче.

Сваке године, од пролећа до јесени, Османлије су упадали у подручја Војне границе да би пљачкали, палили, силовали, убијали и депортовали заробљенике, као што су и граничари упадали у турске земље, па чак и у венецијанску terra ferma у Далмацији, да би се светили, али и да би се дочепали плена.

Док су редовне трупе царске војске осигуравале ретке пограничне гарнизоне, словенске јединице у Војној граници имале су задатак да бране насељена места која су се често налазила усред шумских и планинских области, без икаквих могућности комуницирања с унутрашњошћу земље.

Винченцо Франческини, Опсада Темишвара. *Штампарија Ђиролама Росија, 1716. (Национална библиотека Француске, Гравире,* Vc *213)*

Војна граница је исто тако служила и као основа за важну службу информисања, а ова је имала своје изворе на највећем делу Балкана. Агенти ове службе били су скоро искључиво Срби због њихових могућности да контактирају с рођацима, пријатељима или истоверницима на другој страни. Шпијунска мрежа је имала пипке и на двору босанског паше, па чак и у Цариграду.[18]

---

18 Jean Nouzille, *Le prince Eugène de Savoie et les problèmes des confins militaires autrichiens* (1699-1739). Thèse de doctorat. Strasbourg, 1979.

Војна граница у Мађарској

После турских освајања мађарске низије у XVI веку, Хабзбурзи су установили одбрамбени систем на граници између краљевске Мађарске и турске Мађарске. У XVII веку, мађарска Војна граница је била подељена на четири генералата: У Великој Кањижи за простор између Драве и Балатона, код Ђера за Трансданубију, у Ершекујвару (на словачком Нове Замки) за рударска места у Словачкој, и у Каши (данас Кошице) за Горњу Мађарску (данас источна Словачка).

Војна граница у Мађарској била је брањена системом палисада, шанчевима осигураним дрвеним оградама и утврђењима почев од Леграда, на ушћу Муре у Драву све до Сатмара (данас Сату Маре). Утврђена места бранили су стајаћи гарнизони које су сачињавали војници регуларне хабзбуршке војске. Иза утврђене линије била је зона настањена насељеницима који се подвргавају заповедништву војних власти и тиме избегавају феудалне обавезе. Та зона је прибежиште за оне који одбацују феудални режим. Бекства сељака који се стављају под војну заштиту узнемиравају мађарско племство које се због тога жали. Те жалбе је проучавао Жан Беранже, за период 1655-1681, у представкама мађарске Дијете познатим под именом *Gravamina*.[19] Мађарски племићи захтевају да заповедници из Војне границе враћају бегунце, у складу с низом закона који су објављивани током целог XVII века. У ствари, погранични регион остаје у XVII веку зона великих слобода и мале безбедности, зона која привлачи све оне који су незадовољни својим правним положајем у боље заштићеним регионима.

Почев од 1675, тј. после завере земљопоседника, сталне гарнизоне у Мађарској сачињавају већином немачке трупе чувене по суровости приликом наплате феудалних намета.

У тренутку кад поново започиње рат између Хабзбурговаца и Османлија, 1682. године, посада Војне границе достиже близу 12.000 људи: 5.980 коњаника, 5.736 пешака, 165 артиљераца и 110 осталих. Од тог броја је 2.100 немачких најамника (deutsche Knechte).

Нове војне границе

Крајем XVII века, нови односи који су завладали између Аустрије и Турске знатно су изменили ситуацију у Централној Европи и на Балкану.

Битка коју су 12. септембра 1683. добиле код Каленберга, западно од Беча, војска пољског краља Јана III Собјеског и царске трупе војводе Карла Лоренског, означава одлучујући преокрет у историји овог дела

---

19 Jean Béranger, *Les „Gravamina", remontrances des diètes de Hongrie de 1655 à 1681*, Paris, 1973.

света. Тај пораз је приморао Турке не само да одустану од опсаде Беча него означава и почетак њиховог повлачења из Европе. Победа хришћанске војске охрабрила је опрезног Леополда I, кога је подстицао папа Иноћентије XI, да покрене контраофанзиву и да започне нову источноевропску политику.

Нова дунавска политика

Нову источноевропску политику карактерисаће тражење неке природне границе, на југу Мађарске, ако је могућно заштићене узвишењима, с насељеним српским сељацима на јужним границама који би били задужени за одбрану пограничних крајева и непосредно одговорни Ратном већу у Бечу, тј. изван феудалног система; опустошену и девастирану земљу коју су ослободили од Турака настанили би Срби и други досељеници, првенствено германског порекла; то је изазивало узнемиреност мађарског племства. Ако је Südostpolitik подразумевала војне аспекте, као што су тражење и организацију најудаљенијих могућих граница на европском југоистоку које би се лако могле бранити, она је подразумевала и демографске и социјалне аспекте, с пријемом и насељавањем Срба хришћана избеглих од турске власти, политичке и правне аспекте повезане с ослобађањем Мађарске, као и трговачке аспекте. У ствари, под утицајем меркантилизма, Свето царство се све више ограничава на аустријску трговину, а са уздизањем држава као што су Пруска и Хановер, за бечки двор је било неопходно да потражи нова тржишта на европском југоистоку и на Блиском истоку.

Битни инструмент југоисточне политике је царска војска. Она се знатно увећава почев од 1688, приликом ратова против Француске (1688-1697. и 1701-1714) и против Турске (1682-1699, 1715-1718. и 1737-1739). Број војника под оружјем попео се од 97.000 у 1699. на 159.000 у 1739. години. Војни трошкови најчешће премашују 90% укупног државног буџета. С повећањем војника заоштравају се и проблеми снабдевања, нарочито на југоистоку где је практично немогућно живети као у Западној Европи и где је транспорт животних намирница, ратног материјала и муниције немогућан, изузев речним путевима, јер друмови постају неупотребљиви после сваке кише.

Цар је радије смањивао војне издатке него што је повећавао порезе. У ствари, последња реч о финансијским питањима није његова него зависи од државних скупштина које изгласавају све оне дажбине које чине 80% царских прихода. Отуда потиче идеја да се војне границе прошире, да би се остварile уштеде у области одбране.

Победе које је царска војска задобила против Турака омогућиле су бечкој влади да далеко на југоисток прошири границе хабзбуршких поседа. Карловачки мир 1699. године је границе означио рекама Савом, Дунавом, Тисом и Марошом (Mures). Пожаревачки мир 1718. проширио

их је јужно од Саве и Дунава, обухвативши део Србије и Влашке до Олта. Касније порази царске војске довели су до потписивања Београдског мира 1739. године по којем су границе између два царства поново Сава и Дунав, а ту се и стабилизују све до 1918.

Формирање јужне Границе

Хабзбурзи предузимају поновно освајање Мађарске 1684. године. Од 1685. царској војсци се придружује 5.000 српских добровољаца да би допринели истеривању Турака из Славоније и Срема. Будим је ослобођен 1687, а 6.000 католичких Срба (Буњевци) настањују се у Војводини, у околини Сегедина и Суботице. Од 1687. до 1689. ослобођене су и насељене области Лике и Крбаве у западној Хрватској.[20] Турци су 1688. потучени код Мохача, а царске трупе су заузеле и Београд, али су га Турци вратили 1690. године.

Насељавање Срба на новим границама појачало се Великом сеобом (1690). Пошто се после пораза у Србији у лето 1690. царска војска морала повући до Београда, за њом је кренуло 40.000 породица из Старе Србије, а ове су одушевљено биле дочекале, годину дана раније, хришћанске ослободиоце. Заплашени турским покољима над Албанцима који су се побунили 1689,[21] бојећи се турских репресалија, 40.000 српских породица, под вођством патријарха Арсенија III Чарнојевића морало је бежати пред турским напредовањем. Оне су прво избегле до Београда, а затим северно, преко Дунава. Велика сеоба изазвала је проблеме јер су Мађари рђаво прихватали присуство српских досељеника који су друге вероисповести и који су били поштеђени намета привилегијама од 21. августа 1690. и 4. марта 1695, а ове обнављају привилегије мађарских краљева из 1481. и 1495. године. Избеглице логорују пред капијама мађарских градова у којима им није допуштано да бораве.[22] Случајеви насиља између две заједнице ојачаће српско-мађарске антагонизме, а бечки двор ће приморати да Србе насели првенствено на југу Мађарске.[23] Иако је цар потврдио привилегије 1690, сукобљавања између Мађара и Срба, католика и православних, настављају се.[24] Срби ће бити пресељени углавном на југ, где ће више година провести под шаторима и у земуницама, увек мобилни, у случају потребе, да промене боравиште.

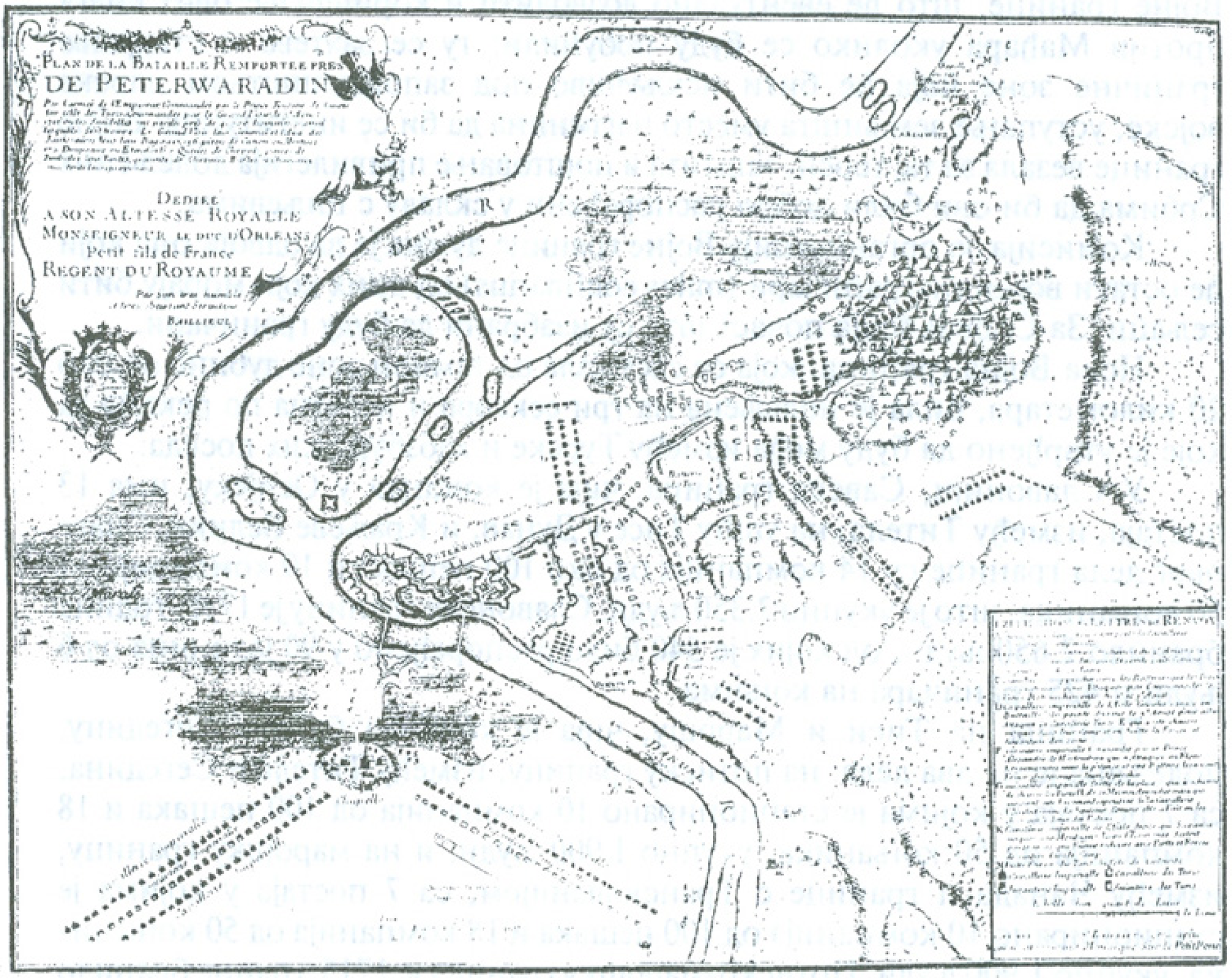
20 Rupert von Schumacher, *Des Reiches Hofzaun*, Darmstadt, 1940, p. 71.

21 Joseph von Hammer-Purgstall, *Geschichte des osmanischen Reiches*, Pest, 1836, t. III, p. 839.

22 Johann Heinrich Schwicker, op. cit., p. 16.

23 Karl von Czoernig von Czernhausen, *Etnographie der oesterreichischen Monarchie*, Wien, 1885, t. III, p. 94.

24 Joseph Fiedler, *Beiträge zur Union der Valachen in Slavonien und Sirmien*, Wien, 1867.

Бајел, План Петроварадинске битке 5. августа 1716.
(Национална библиотека Француске, Гравире, Vc *213)*

Српски одреди за борбу против Турака били су формирани 1691. године.[25] Ратни савет у Бечу планирао је 1695. да претвори српске трупе у регуларну војску, али су финансијске прилике то онемогућиле. Цар Леополд I је 1698. упутио захтев неколицини маршала, међу њима и принцу Евгенију Савојском, да изграде одбрамбени систем на југу Мађарске.[26]

После потписивања Карловачког мира, 26. јануара 1699, задужена је једна комисија за организацију Границе да проучи одбрану нових граница по цену најмањих трошкова. По упутствима која је формулисала та

---

25 KA Wien, HKR, Protokolle, Expedit, Februar 1691, fol. 236.

26 Mortiz von Angeli, *Feldzüge des Prinzen Eugen von Savoyen*, t. II, Wien, 1876, pp. 102-105.

комисија, Ратни савет захтева удруживање српског народа у формирању Војне границе, што ће евентуално дозволити и коришћење ових снага против Мађара уколико се буду побунили; ту се захтева и стварање граничне зоне која ће бити искључиво под заповедништвом царске војске, уступање земљишта уместо најамнина да би се институција Војне границе везала за тај терен, заштита и поштовање привилегија додељених Србима да би ови били добро распоређени у складу с циљевима.

Комисија за организацију Војне границе дужна је да одвоји оне који ће остати војници-граничари (miles confinarius) од оних који морају бити сељаци. За Србе је била почаст што су изабрани да буду граничари.

Нова Војна граница, која се састојала од тампон зоне дубине од око 20 километара, била је подељена на три сектора и названа по рекама за које је утврђено да буду међа између Турске и хабзбуршких поседа.

У Славонији, Савска граница, чија је команда у Осијеку, има 13 постаја, између Тителa, на ушћу Тисе у Дунав, и Краљеве Велике. Снаге овог дела границе су 14 компанија од око 100 пешака и 19 компанија од 50 коњаника, што је укупно 2.350 људи. Славонску границу је 1715. године бранило 2.650 људи, од којих је 540 било распоређено у 90 јединица од 6 људи и 425 граничара на коњима.

Граница на Тиси и Марошу, чија је команда била у Сегедину, подељена је на два дела: на потиску границу, између Тителa и Сегедина, са 7 постаја у којима је стационирано 10 компанија од 100 пешака и 18 компанија од 50 коњаника, укупно 1.900 људи, и на марошку границу, између Чанада и границе с Трансилванијом, са 7 постаја у којима је стационирано 10 компанија од 100 пешака и 18 компанија од 50 коњаника, укупно 1.900 људи. Потиско-марошку границу је 1715. године бранило 2.741 граничар који су били распоређени у 17 пешачких и 17 коњичких компанија, а од тог броја бугарске снаге учествују с 300 пешака и 225 коњаника. Проширивањем границе на исток, међу граничарима се све чешће јавља и румунски елемент.[27]

У ова три сектора 1702. године има два генералата, славонски и потиско-марошки. Ту су аустријске ефективе биле само 21 официр и војник у Славонији и 18 на Тиси и Марошу.

Кордон осматрачница званих чардацима изграђен је за надгледање граница. Осматрачнице су подигнуте дуж Саве на удаљености од око пола часа хода међу њима (2-3 километра). Том кордону је било неопходно 3.199 људи (Tcsardakenvolk). У сваком чардаку је посада од 30 људи, шест чардака чине компаније од 191 човека, а 15 компанија осигуравају надгледање границе.

У унутрашњости, иза граница, делује локална милиција (reguläre Landmiliz) Славоније која има задатак да одржава ред и да се првенствено сузбијају разбојништво и кријумчарење. Те снаге су бројале 2.525 људи.

---

27 KA Wien, HKR, Exp., August 1703, Nr 547.

Становништво јужне Војне границе 1702. године дели се на четири категорије: локалну милицију (Landmiliz), посаде чардака, emeriti (оне који су већ били у војној служби али су неспособни због болести или рањавања) и exempti, који су поштеђени војне глужбе. Прве три категорије су под војном, а четврта је остала подложна локалној цивилној јурисдикцији.

Земља је подељена на војна добра (Militärlehen) и на покрајинске земље (Provinzialgründen). Војна добра су бесплатно дељена на уживање војницима уместо плате у новцу. Земљу је војник дужан да уступи свом наследнику. Емерити доживотно користе земљу, али се после њихове смрти она враћа у државни фонд.

У Војној граници само генерали, команданти тврђава и чланови главног штаба примају плату у новцу. Официри и подофицири су у новцу примали само трећину, а остале две трећине су намиривали коришћењем додељене земље и пашњака. Војници нису добијали у готовом ништа на име плате.

Проблеми Војне границе

Организовање Војне границе било је суочено с више тешкоћа. Најпре, поплаве Саве мењале су услове за дизање грађевина за осматрање дуж речне границе и захтевале су проширења савске границе у дубину.[28] Корито Саве регулисано је тек у XIX веку. Затим, борба против куге започела је тек документом *Pestpatent* из 1709. године.[29] Карантини су, међутим, установљени још касније, уредбом *Kontumazordnung* из 1730. године кад их је подигнуто два, један у Земуну, други у Славонском Броду.[30] Требало је чекати до 2. јануара 1770. да би био донесен *Pestregulament* којим је предвиђена озбиљнија борба против куге. Устанак Ференца II Ракоција у Мађарској угрозио је Границу у Славонији, тако да је било потребно формирати и Границу на Драви између 1701. и 1704. године да би се отклонила опасност с мађарске стране.[31] Српска милиција под командом пуковника Монастерлије поразила је Ракоцијеве побуњенике код Сегедина 1707. године.

Да Војна граница не би морала користити војне кредите, бечка влада штеди ангажујући Србе уместо регуларних трупа. Само за славонску Границу те уштеде су у 1734. години достигле 500.000 флорина.

Религијски проблеми су били од нарочитог значаја. Потреба да се Срби искористе за одбрану граница навела је Леополда I да им допусти

---

[28] KA Wien, HKR, Exp., 1714, Marz, 424, izveštaj generala Lefelholca od 10. marta 1714.

[29] KA Wien, HKR, 1709, Dezember, 300.

[30] Erna Lesky, *Die oesterreichische Pestfront an der k.k. Militärgrenze*. In: Saeculum, Jahrbuch für Universalgeschichte, Wien, Heft 1/1957, p. 82.

[31] Mortiz von Angeli, op. cit., tome VI, pp. 81-86, 763-767.

слободно исповедање њихове вере, мада остали поданици наследних земаља нису могли исповедати ниједну веру осим католичке, а мађарски калвинисти су прогањани. Цар је морао признати духовну власт српске патријаршије која је преживела турску окупацију. Срби су били окупљени око свог патријарха који је био у исти мах и симбол православне цркве и нестале српске државе.

Током XVII века водила се велика борба за утицај између римокатоличке и српске православне цркве. За Србе је била неприхватљива идеја о унији с Римом и католичка пропаганда није имала успеха међу Србима који су живели у хабзбуршким земљама. Католичке црквене власти су покушале и Србе у Славонији да придобију за унију. Покушаји насилног покрштавања Срба у Хрватској и Славонији показали су се узалудним па чак и штетним.[32] И бечка влада је тражила начина да ограничи власт српског патријарха, што је изазивало незадовољство које ће довести до српског устанка 1735. године.

Аустријско-турски рат 1716-1718. године допушта Хабзбурзима да наставе продирање на југоисток. Одредбе мира потписаног у Пожаревцу 27. јула 1718. доделиле су аустријском цару Темишварски Банат, појас земљишта у Босни јужно од Саве, Малу Влашку или Олтенију и највећи део Србије. У Србији је после 1718. установљена народна војска. Она се састојала од 18 компанија од којих је свака имала по 150 пешака и 50 коњаника. Та војска је имала да надгледа нову Границу у Србији.[33] Између 1718. и 1739. није била установљена ниједна погранична јединица у Малој Влашкој и Банату, али је Потиско-марошка граница одржавана иако је била удаљена од нове аустријско-турске међе. Она ће бити распуштена 1741. године.

Године 1740. у аустријској Војној граници има 45.165 људи спремних да буду ангажовани и за походе ван Границе, што представља четвртину укупних војних снага Аустрије.[34] Поред тога, 20.000 граничара је остајало у Крајинама, да би бранили Границу. Задужен да реорганизује Карловачку војну границу, војвода Сакс-Хилдбургхаузен оснива 1742. четири пешадијске и једну коњичку регименту. Реформе војводе Сакс-Хилдбургхаузена означавају преломну тачку у историји организовања Војне границе. Одлуком од 23. априла 1747. Марија Терезија проглашава да јединице у Војној граници не треба сматрати нерегуларним него их треба упоређивати с региментама састављеним од људи немачког порекла и другим регуларним региментама.[35]

---

[32] Jean Nouzille, *Les confins militaires, les Serbes et leurs privilèges religieux*. In: Études danubiennes, t. II, No 2, 1986, pp. 138-160.

[33] Jean Nouzille, *Histoire des frontières, l'Autriche et l'Empire ottoman*, Paris, 1991, pp. 162-182.

[34] *Oesterreichische Militärzeitschrift, 1827, Heft. I, annexe, p. 47.*

[35] Jean Nouzille, *Le duc de Saxe-Hildburghausen et l'évolution des confins militaires autrichiens au XVIIIe siècle*. In: Études danubiennes, t VII, No 1, 1991, pp. 49-61.

Од 1745. до 1770. бечка влада реализује прави одбрамбени појас од Јадрана до Буковине у источним Карпатима, а Границу у Трансилванији формира почев од 1764. године. У тој тампон зони стациониране су специјализоване трупе за борбу против Турака, прилагођене специфичностима терена и климе, трупе које најбоље знају да користе локалне околности и које су вичне ратовању с Турцима. Те заштитне трупе намењене су и да прикупљају податке о непријатељу, да се саме снабдевају и да у зачетку осујете сваки упад и офанзиву непријатеља у очекивању интервенције царске војске. За време Седмогодишњег рата (1756-1763) ове трупе су се придружиле регуларним па се 40.000 војника из Војне границе борило у Чешкој и Моравској. Војници из Војне границе су 16. октобра 1757. изненадили Прусе и продрли у Берлин, у оквиру похода који је предводио генерал Хадик фон Футак. Граничари учествују и у Рату за баварско наслеђе 1778-1779, у аустријско-турском рату 1788-1791. и у аустријским ратовима против Француске револуције.[36]

Да би заштитила јужне границе хабзбуршких поседа од Турака, бечка влада постепено гради одбрамбени систем користећи словенску популацију која бежи од отоманске власти. Аустријске Војне границе су тампон зона између два царства. Тамошње становништво је принуђено на војну службу, а за узврат ужива земљиште које му је додељено. Тај одбрамбени систем у највећем броју случајева подржава начин живота јужнословенске заједнице, а Хабзбурзима обезбеђује заштитне трупе чије издржавање није скупо.

Војна граница има неких сличности са системом *limesa* из времена Римске империје, а *liminatei* су далеки преци граничара из аустријске Војне границе. Али, док су римски лимеси подлегли пред великим најездама варвара, јер снаге које су покривале границу нису могле бити подржане довољним маневарским снагама, аустријска Војна граница се одржала све до пред крај XIX века захваљујући и томе што је турска сила све више слабила.

Распуштање аустријске Војне границе између 1871. и 1881. године претвара ту граничну зону - по немачком географу Рацелу, рубну зону - у модерну границу између Аустроугарске и држава наследница Отоманског царства.

Објављено у Revue de la Bibliothèque Nationale de France, 1994, No 1.

Превео Душко Вртунски

---

36 Jean Nouzille, *L'influence de la Révolution française sur les confins militaires autrichiens de Croatie*. In: L'influence de la Révolution française sur les armées en France, en Europe et dans le monde, Vincennes, 1991, t. II, pp 81-96.

Ксенија Минчић-Обрадовић

СОБА РАРИТЕТА ЏОРЏА ГРЕЈА У ГРАДСКОЈ БИБЛИОТЕЦИ У ОКЛАНДУ

За отварање Градске библиотеке у Окланду (Auckland City Library), Нови Зеланд, заслужна су два човека, Едвард Костли, чијим је новцем сграђена библиотечка зграда и Џорџ Грej, који је иницирао отварање и који је грађанима Окланда поклонио своју личну библиотеку.

Први од њих, Едвард Костли, живео је у Окланду преко четрдесет година готово непримећен, у мајици и у памучним панталонама. Био је скоро непознат својим сугрђанима све до априла 1883. када је све запањио тиме што је граду завештао енормну суму од 168.000 долара, са жељом да се подели на седам једнаких делова, од којих је један био намењен Библиотеци. Нагађања је било пуно, али нико није тачно сазнао одакле му толики новац. До те мере је био повучен да никада није пронађена ниједна његова фотографија. Из почасти, градоначелник и градски већници ишли су на његовој сахрани пешке.

За разлику од његовог, име другог човека било је сасвим добро познато. Сер Џорџ Грej, гувернер и премијер Новог Зеланда, рођен је 1812. године у Лисабону, у породици енглеско-ирског пуковника. Образовање је стекао у Енглеској, на краљевском војном колецу у Сендхарсту. Током политичке каријере био је гувернер најпре Јужне Аустралије, где је успео да заустави спекулације око куповине земље, затим Новог Зеланда, где је успоставио мир са Маорима, и гувернер Кејп Колоније, где је учврстио и обезбедио границе према кафирским племенима. Када је 1861. године на Новом Зеланду опет избио сукоб са Маорима, Грej је по други пут постављен за гувернера.

О његовом угледу политичара мишљења су контроверзна, јер је био јединствена смеша ароганције, проницљивости, немилосрдности и самилости, али његова интелектуална интересовања отишла су далеко испред политичких. Он је био надарен лингвиста, добар математичар и пасионирано је проучавао религију. Познавао је и одржавао контакте са многим значајним истраживачима свог доба.

Године 1882, кад је Окланд добио универзитет, предложио је да се отвори библиотека. Сматрао је да је то право време за овај подухват више

пута наговештаван. Желео је да за Окланд учини исто што и двадесет једну годину раније за Кејп Таун, када је овом граду даровао велику колекцију књига међу којима је било и пуно рукописних и старих штампаних, као и књига и рукописа везаних за језике и обичаје афричких племена.

Вест је преко ноћи одјекнула градом. Грej је поклон условио тиме да градски оци морају да се старају о библиотеци и да јој обезбеде достојну зграду, али опречан, какав је увек био, јасно им је ставио до знања да је библиотека већ власништво града и да могу да располажу њоме, осим што нико сем њега не може из ње да изнесе ниједну књигу.

У марту 1887. године Библиотека је отворила своја врата под именом Слободна народна библиотека у Окланду (The Auckland Free Public Library). Имала је тада преко 15.000 књига од чега је више од половине био дар сер Џорџа Греја. Из тог разлога је и Вајн Колган своју књигу, писану поводом прославе стогодишњице Библиотеке, назвао *Гувернеров поклон*.[1] Из Грејове донације израстао је данашњи систем народних библиотека у Окланду (Auckland Public Library System), највећи ове врсте на Новом Зеланду. Обухвата 16 општинских библиотека, две покретне библиотеке и једину новозеландску референсну библиотеку, лоцирану у згради Градске администрације. Централна библиотека (Auckland City Library) има 1.000.000 књига, а годишњи број захтева корисника прелази 4 милиона. Осим давања на позајмицу књига, аудио-видео и другог (типичног и нетипичног) библиотечког материјала, Библиотека пружа и друге услуге као што су референсне, или претраживања локалних и међународних компјутерских база података.

Збирка ритета издвојена је из осталог дела фонда, а одељење је добило име *Соба ритета Џорџа Греја* (The George Grey Rare Books Room) због тога што је међу поклоњеним књигама било много средњовековних рукописа и старих штампаних књига. Међутим, и даље траје полемика о томе колико је ово име прикладно, пре свега због Грејовог спорног политичког угледа. Свакако да је био необичан човек, а није сувише тешко замислити како је могао да сакупи тако велику колекцију књига. Он је био човек знатног богатства и моћи и провео је добар део живота у Енглеској, која је у то време имала најбоље тржиште антикварних књига.

Најстарије књиге које се чувају у Библиотеци су из његове збирке. То су два грчка рукописа из 12. или 13. столећа, један од 166 листова, други нешто већи, од 199 листова, оба писана на пергаменту.[2] И једна од најлепше илустрованих књига, *Missale Romanum*, манастирски рукопис из 15. века, стигао је са овим поклоном, као и лепо илустрован рукописни *Часловац* из 15. века.

---

1 Wynne Colgan, *The Governor's gift: the Auckland Public Library* 1880-1980, Auckland, 1980.

2 Margaret M. Manion, Vera F. Vines, Christopher de Hamel, *Medieval & Renaissance Manuscripts in New Zealand Collections*, Melbourne, London, New York, 1898.

Грej је оставио највећу колекцију Библија на свету. Он је сматрао да сви посетиоци Окланда треба да дођу у Градску библиотеку и да им ту буде омогућено да реч Божију читају на свом матерњем језику. Из тог разлога сакупио је огроман број издања Библије, комплетних, делимичних, препричаних, на преко 160 језика, на португалском, велшком, монголском, малајском, тахићанском, самоанском, малтешком, на језицима америчких Индијанаца, афричких црнаца итд. Веома сам се обрадовала што се у збирци налази и Вуков превод Новог Завјета.

У оквиру ове колекције су и данас веома ретки примерци прве две књиге штампане на Новом Зеланду, *Јеванђеља по Луци* (*Ko te Rongo Pai i Tuhituhia e Ruka*) и *Посланице св. Павла Ефесцима и Филипљанима* (*Ko nga Pukapuka o Paora te Apotoro Ki te hunga o Epeha o Piripai*), на маорском језику, издатих 1835. године у Паихији. Ту су и већ помињане две најстарије књиге, *Изабрана читања из јеванђеља за недеље и свете дане*, и *Четворојеванђеље*, на грчком језику, из 12. или 13. века, рукописна холандска Библија из 1419. године, прва Библија штампана на холандском језику 1477. године, прва енглеска Библија штампана 1541. године, *Hebraica Biblia Latina*, штампана у Базелу 1534. године, факсимил Гутенбергове Библије из 1455-56. године итд.

Осим Библија, Грej је сакупљао и Шекспирова дела. Међу многобројним књигама (преко 75 издања) налазе се и сва четири издања целокупних Шекспирових дела из 17. века, укључујући и посебно вредно издање из 1623. године, које се процењује на преко милион долара.

Веома много Грej се интересовао и за дела Вилијама Блејка, те се у његовој личној библиотеци нашла и веома лепа и богата колекција Блејкових дела са оригиналним цртежима. Књиге *Europe, a prophecy* из 1794. и *America, a prophecy* из 1793. године, које је Блејк написао, илустровао и штампао, спадају међу најређе у збирци раритета. Осим тога, Грej је набављао и дела других аутора које је Блејк илустровао, као што су *Басне* популарног песника Џона Геја из 1793. године са дванаест Блејкових гравира[3] или поема Вилијама Хејлија *Тријумф времена*, из 1803. године.[4] Невероватна је иронија да је баш Блејк илустровао ову књигу. Наиме Хејли се толико трудио да одврати Блејка од губљења времена тиме што пише мистичне стихове и толико је нападао Блејков рад да није имао довољно времена да се посвети свом. Ипак, својевремено, он је био проглашен за великог песника а Блејк исмејан.

Збирка раритета и касније се увећавала, пре свега поклонима. Веома је вредна библиотека браће Шо. Старији брат, Хенри Шо, био је скроман књиговођа а његов млађи брат Фред часовничар. Ниједан од њих није много путовао, па ипак су успели да сакупе дивне књиге уз помоћ каталога антикварних књига. Током 1913. године Хенри Шо је био

---

3 John Gay, *Fables*, London: J. Stockdale, 1793.

4 William Hayley, *The triumphs of temper*, Chichester, 1803.

ко-управник Грејове колекције. Он је сачинио и каталог ове библиотеке.[5] Том приликом додао је и своју донацију. Иако прилог браће Шо није био тако обиман и бројан књигама као Грејов, драгоцен је јер је био богат средњовековним рукописима и инкунабулама. Из ове донације је најстарија штампана књига у Библиотеци, *De Civitate Dei* светог Августина, издата у Стразбуру 1467. године. Посебно интересантна је збирка енглеске драме 17, 18. и почетка 19. века, која броји 162 дела, међу којима су: Francis Beaumont, *The chances*, London, 1780. и од истог аутора Philaster, London, 1780, затим *A collection of the most esteemed farces and entertainments perfomed on the British Stage*, Edinburgh, 1792, Henry Fielding, *The debauchees or the jesuit caught*, London, 1780, Thomas Otway, *Titus and Berenice* [with] *The Cheats of Scapin*, London, 1677 (најстарија књига у збирци, иначе адаптација дела Расина и Молијера) итд.

Значајна је и донација Френка Рида, старијег брата познатог издавача А. Х. Рида. У поређењу са браћом Шо, за које се може рећи да су ретко путовали, Френк Рид дословце није мрдао од куће. Рођен је у Енглеској, али када је имао 12 година његови су се родитељи доселили на Нови Зеланд. Од тада је Фангареи, град у којем је живео, напустио свега неколико пута и то да би дошао у Окланд. Ипак, некако је добавио највећу и најбољу збирку дела Александра Диме оца изван Париза. Прву Димину новелу, *Краљичину огрлицу*, прочитао је када је имао 9 година. Његов ентузијазам за француског аутора је био толики да је сакупио 3.500 његових књига на енглеском и француском језику. Чини се да их је све прочитао. Интересантно је питање када. Он је био апотекар чији је радни дан веома дуго трајао, од 8 ујутру до 8 увече током недеље и од 8 ујутру до 10 увече недељом. Његова је жена била инвалид, тако да је морао да обавља и кућне послове. Осим тога, он је у својој четвртој деценији успео за годину дана да научи француски, да би могао да чита и у оригиналу. Уза све то, саставио је и библиографију дела Александра Диме оца,[6] која је дуго била једина библиографија овог писца на енглеском језику, заправо све до 1978. године, када је Даглас Манро, такође Новозеланђанин и инспирисан Ридовим делом, направио нову.[7]

Још један апотекар, Џон Кендедајн, учинио је Градској библиотеци у Окланду несвакидашњи поклон. Он је годинама сакупљао дела персијског песника Омара Хајама и крајем тридесетих година овог века даровао Библиотеци збирку од преко двеста издања *Рубаија*, на енглеском језику али и у оригиналу, од којих су многе веома лепо илустроване.

---

5 Henry Show, *A Guide to the principal manuscripts early printed books autograph letters etc. contained in the Auckland Free Public Library*, Auckland, 1908.

6 F. W. Reed, *A Bibliography of Alexandre Dumas père*, London, 1933.

7 Douglas Munro, *Alexandre Dumas père. A Bibliography of Works Translated into English to 1910*, New York, London, 1978-1981.

Колекција и даље расте. Сваке године се купи по неколико књига од локалних и прекоморских трговаца, углавном више ретких него старих издања.

Међутим, Градска библиотека доскора није имала посебно одељење раритета, него су све ове књиге биле у оквиру осталог фонда. Године 1971. Библиотека је пресељена у садашњу зграду. Том приликом формирано је одељење и на другом спрату нове зграде издвојен је посебан простор за чување и коришћење највреднијег дела фонда. Ту се данас налази преко 11.000 раритета. Поред 44 средњовековна рукописа, 105 инкунабула и већ поменутих збирки оригинала Вилијама Блејка, Шекспиријане, колекција Диминих и Хајамових дела и драмских дела Фреда Шоа, у збирци се међу осталим књигама издвајају илустроване књиге 19. и 20. века, књиге са посебном опремом и штампом, колекција екслибриса и реклама из часописа 19. века итд. Новозеландски раритети, рукописи и књиге на маорском језику, писма, документи везани за маорску и новозеландску историју, уметност и слично, такође су највећим делом из Грејове колекције, али не спадају у ово одељење, већ су окупљени у Пацифичком одељењу.

Збирка је само делимично презентована кроз штампане каталоге. За Грејову колекцију израђен је 1888. године *Генерални каталог*,[8] а касније су, у четири наврата, прављене допуне. Ту су пописане и књиге које су данас у Одељењу раритета. Осим тога постоји Шоов *Водич за Грејову колекцију* из 1908. године.[9] Комплетан опис, по савременим археографским принципима, урађен је само за рукописне књиге и то у оквиру каталога *Средњовековни и ренесансни рукописи у новозеландским збиркама*.[10] Остале збирке имају само лисни каталог, израђен пре више деценија.

У читаоници се налази један терминал, доступан само библиотекару. Преко њега, Соба раритета Џорџа Греја укључена је у систем Dynix и у мрежу градских библиотека и повезана са другим новозеландским и интернационалним мрежама и базама података. Један део раритета има записе у бази података, али њих не ради библиотекар из овог одељења, него он даје потребне податке које у базу уносе библиотекари из обраде.

Веома се много ради на популарисању збирке. У ту сврху су направљене разгледнице са најлепшим и најинтересантнијим илустрацијама. Сви туристички проспекти позивају да се, поред осталих значајних места у граду, посети и Соба раритета Џорџа Греја. У читаоници раритета постоји и простор за изложбе. Оне су бесплатне и редовно се одржавају, тако да је део библиотечког блага увек доступан публици. Осим тога, покренута је серија Rare Books, у веома лепо дизајнираној али, уједно,

---

8 *General Catalogue of Grey Collection Free Public Library*, Auckland, 1888.

9 Henry Show, *A Guide to the principal manuscripts early printed books autograph letters etc. contained in the Auckland Free Public Library.*

10 Margaret M. Manion, Vera F. Vines, Christopher de Hamel, *Medieval & Renaissance Manuscripts in New Zealand Collections.*

веома јевтиној опреми. То су кратки пописи, само са основним подацима о књигама у оквиру збирке. Изложени су у читаоници раритета да би сви посетиоци могли да их виде или купе по веома приступачним ценама. До сада их је публиковано пет: *1. Shakespeare; 2. Fred Show English Drama Collection; 3. Medicine and Herbals; 4. Early printed Books 1455-1500; 5. The William Blake Collection.* У припреми је списак рукописних књига.

У магацинима, смештеним уз читаоницу раритета, рукописи и старе штампане књиге до краја 17. века смештени су хронолошки, најпре рукописи па старе штампане књиге. Остале књиге су сложене по Дјуијевој класификацији.

С обзиром на то како су набављане и на то да их никаква непогода није снашла откад су стигле најпре у личне колекције а потом у Библиотеку, потпуно је разумљиво да су књиге, великом већином, изврсно очуване и да им, стога, није потребна рестаурација. Веома се води рачуна о даљој физичкој заштити књига. Читаоница има специјално ублажено светло. Књиге се чувају од прегрејавања, зато се за потребе читалаца не израђују фотокопије, него смо фотографије. Специјалним уређајима контролишу се и одржавају температура и ниво влажности ваздуха и у магацинима и у читаоници. Чисте се посебним усисивачем који има газу на врху.

Међутим, у потпуности се поштује идеја сер Џорџа Греја да књиге постоје да би се читале и жеља да сваки посетилац Окланда има право да их види. Стога су све књиге доступне свим читаоцима и могу да их користе колико дуго желе у читаоници раритета. Постоји само неколико књига које се не издају и то због веома лошег физичког стања. Жеља сер Џорџа Греја се у толикој мери дословно схвата да је мене Доналд Кер, једини библиотекар у Одељењу, провео кроз цео магацин и сам ми додавао највредније и најинтересантније књиге да их што боље видим, а да сам ја само казала да сам библиотекар из Одељења старе и ретке књиге Библиотеке Матице српске и да бих волела нешто да напишем о њиховој збирци. Ипак, у будућности се планира да се поједине књиге дају на коришћење само по договору, јер су и сами свесни да су њихова врата отворенија него иједна у свету.

Ернестина Перковић

ШТАМПАНИ КАТАЛОЗИ ЕПАРХИЈСКЕ БИБЛИОТЕКЕ У СЕНТАНДРЕЈИ

Пракса заједничких издања Народне библиотеке Србије и Библиотеке Матице српске у покренутој едицији Српска црквено-уметничка и научна збирка у Сентандреји добила је своје пуно оправдање. Штампани каталози скрећу пажњу јавности на значајну заоставштину из културне, црквене и политичке историје оног дела српског народа који је, отргнут од матице земље пре 300 година у време Велике, а и каснијих сеоба, расут по Мађарској широм Панонске равнице.

Под заједничким насловом *Каталог књига Библиотеке Српске православне епархије будимске од XIX до XX века* појавило се 1992. године двотомно дело које приказује целокупни фонд монографских публикација Епархијске библиотеке у Сентандреји. Оба тома су приредиле, са осталим сарадницима на пројекту, Мирјана Бабовић и Светлана Јанчић. Исте године излази из штампе и трећа публикација: *Каталог серијских публикација Библиотеке Српске православне епархије будимске од XIX до XX века*; приређивач је Бранка Булатовић.

Публикације су технички једнообразно опремљене. Тврде, тамносмеђе картонске корице, са називом збирке на врху и насловом одговарајућег каталога, све отиснуто у златотиску, скрећу и овом опремом пажњу на озбиљност грађе. Грађа је по савременим библиотечким правилима представила фонд Епархијске библиотеке у више од 5.000 библиографских јединица монографских и серијских публикација. Значај објављених каталога потврђује и њихова посвета: „Посвећено 300-годишњици Велике сеобе Срба под Арсенијем III Чарнојевићем, 1690-1990."

Уз насловну страну на српском је и насловна страна на енглеском језику, а потом, и предговор и уводне напомене на оба језика. Осврт на историјске прилике, средину и настанак Српске црквено-уметничке и научне збирке у Сентандреји даје предговор врсног познаваоца ове грађе мр Надежде Синдик, а ближа објашњења о устројству каталога, распореду грађе, каталогизацији и сл. у уводним напоменама пружају сами приређивачи.

Краћи историјат Епархијске библиотеке казује да је она део Библиотеке Српске православне епархије будимске и да сем ње још три веће књижне целине - Библиотека манастира Грабовца и личне библиотеке будимских епископа Арсенија Стојковића (1804-1892) и Георгија Зубковића (1878-1951) чине целокупни фонд ове популарно зване Сентандрејске библиотеке. Треба напоменути да је за формирање и окупљање већег дела Библиотеке заслужан угледни сентандрејски адвокат, потоњи епархијски библиотекар, Георгије Хужвик (1916-1976). Почевши око 1950, низ година провео је у сакупљању већег броја публикација расутих широм Мађарске по напуштеним српским црквама, у манастиру Грабовцу, као и у свим оним местима у којима је српски живаљ оставио трагове своје духовности и писане речи уопште. Схвативши значај ове заоставштине за историју и културу свога народа, доносио ју је у летњу резиденцију будимских владика у Сентандреји. Публикације није само одлагао, већ их је и груписао и пописивао, започевши тако елементарно сређивање библиотечког фонда, онолико колико је то било у његовој моћи.

Прикупљене и у летњиковцу затечене књиге имале су кров над собом, али је даља судбина Библиотеке у условима који су овде постојали била крајње неизвесна. Наиме, смештене у згради коју је зуб времена видно оштетио, у чије се зидове увукла влага и плесан, а густо растиње околног парка спречавало продор сунчеве светлости, са књигама углавном на отвореним полицама, вапила је таква библиотека за што хитнијом заштитом. След догађаја у годинама које су, затим, дошле омогућио је да се овај значајни споменик српске културе у Мађарској сачува и трајно заштити.

Негде шездесетих година и са ове стране границе културна јавност се почела интензивније интересовати за духовну баштину свога народа, насталу на тлу суседних земаља. У периоду од десетак година, више библиотечких радника из Београда и Новог Сада одлазило је у Сентандреју и при том се упознавало са стањем у којем се налази тамошња библиотека. Међутим, тек од седамдесетих година поведена је организована брига око сређивања и заштите њеног фонда. Носиоци ових послова постале су две наше највеће библиотеке - Народна библиотека Србије и Библиотека Матице српске, а правну основу и сигурност будућим пословима дала је потписана Конвенција, каснији Споразум између држава СФРЈ и НР Мађарске о научној, образовној и културној сарадњи. Снажну потпору цео подухват добија и у ауторитету Светог архијерејског синода Српске православне цркве, као и Сентандрејског одбора, формираног при САНУ, живо заинтересованих за питање културне баштине свога народа.

Практична реализација послова одвија се према начињеном Сентандрејском пројекту и на њему насталим краткорочним и дугорочним плановима рада. Они су омогућили већем броју конзерватора и библиотекара обеју библиотека да осамдесетих година крену у Сентандреју и

започну рад на заштити и обради целина тамошње библиотеке. До 1991, са неколико прекида, обављени су велики послови: од превентивне заштите и ревизије фондова, до инвентарисања, сигнирања, каталогизације и, на крају, издавања штампаних каталога засебних библиотека.

Редослед појављивања ових каталога може се пратити током више година. Археографска грађа, стари рукописи и старе штампане књиге из периода од 11. до 19. века, расута у више целина Сентандрејске библиотеке, описана је у публикацији *Опис рукописа и старих штампаних књига Библиотеке Српске православне епархије будимске у Сентандреји*, аутори Надежда Р. Синдик, Мирослава Гроздановић-Пајић, Катарина Мано-Зиси, 1991. Следи затим *Каталог књига Библиотеке Српске православне епархије будимске од XIX до XX века* (у два тома), приређивачи Мирјана Бабовић, Светлана Јанчић, 1992. У редоследу излажења трећа је публикација *Каталог серијских публикација Библиотеке Српске православне епархије будимске од XIX до XX века*, приређивач Бранка Булатовић, 1992. Завршен је, такође, и *Каталог књига личне библиотеке Георгија Зубковића*, редактор Мара Тодоровић, који се налази у завршној фази штампања. Преостаје још рад на библиотеци манастира Грабовца и личној библиотеци Арсенија Стојковића.

Штампани каталози представљају заједничко издање обеју библиотека, али су у конкретној реализацији послова, у складу са материјалним могућностима, послови подељени на следећи начин: Народној библиотеци Србије додељене су: Епархијска библиотека, библиотека манастира Грабовца и археографски фондови; Библиотеци Матице српске: лична библиотека Георгија Зубковића и касније придодата још каталогизација личне библиотеке Арсенија Стојковића.

Незаобилазна је и напомена да је у време интензивирања послова на заштити и обради Сентандрејске библиотеке почела и припрема за прославу јубилеја - 300-годишњице Велике сеобе под Арсенијем III Чарнојевићем. Уз много добре воље са југословенске и мађарске стране, као и уз финансијску помоћ обеју држава, детаљно је реновиран епархијски двор, па се библиотека у њему нашла у новим, одговарајућим условима смештаја. Послови реновирања и доградње протегли су се и на трошну зграду у околном дворишту, која је, потом „израсла" у одговарајући објекат подесан за црквени архив, Епархијску библиотеку и изложбен простор за богату збирку црквене уметности (експонати прикупљени из свих места у којима су живели или живе Срби). Тако сада архив, музеј и библиотека чине јединствен споменик културне баштине Срба у Мађарској, назван Српска црквено-уметничка и научна збирка у Сентандреји. Формирана 1979, она је тек 1990, поводом великог јубилеја, добила свој коначни изглед.

Од историјата треба се окренути садашњем животу Библиотеке, пређеном у штампане каталоге њених фондова. Заинтересованим поштоваоцима старије књиге, пре свега научним и библиотечким радни-

цима, користиће информација о структури фонда Епархијске библиотеке, његовом каталошком уобличавању и презентацији јавности.

У фонд ове Библиотеке слиле су се неколике мање библиотечке целине: библиотека сентандрејског српског певачког друштва „Јавор", библиотека Лазе Терзина (школског надзорника српских вероисповедних школа, 1880-1965), школска збирка Будимске богословије, збирка књига владике Дионисија Поповића (1750-1828). Овим целинама фонд није омеђен и затворен, напротив, он се и даље увећава поклонима значајних издавачких кућа и библиотека из Србије, као и поклонима угледних дародаваца из земље и иностранства. Зато је ово једина „жива" међу осталим сентандрејским библиотекама, па се и каталог њеног фонда презентује у форми која не мора бити дефинитивна, могуће је бавити се њиме и касније у виду одређених допуна.

На полицама Епархијске библиотеке нашле су се монографске и серијске публикација старијих и савремених, текућих издања, садржински и језички разноврсне, у распону излажења од почетка 19. века до данашњих дана. Ближе одређујући тематски профил фонда, запажа се да је он изразито теолошко-филозофско-књижевног карактера. Библиотеком доминира теолошка литература, на српском, црквенословенском и страним језицима, што је схватљиво јер је она (литература) служила потребама богослужења и образовања свештених лица. Том фонду припадају, поред осталих, различита издања Светог писма, православне литургике, потом дела о православном црквеном праву, пастирске посланице учених теолога и црквених отаца и сл. Теолошком образовању, такође, намењена су и дела из црквене историје и филозофије, писана у духу хришћанског, као и другчијих погледа на свет. Дела најпознатијих филозофа, у оригиналу и преводу, заузела су почасно место у Библиотеци. Национални дух и матерњи језик у туђој средини негују се делима наших најпознатијих књижевника 19.и 20. века, присутним овде у знатном броју својих издања. Уз Вука и Његоша, Јакшића и Лазаревића, Ћипика, Кочића, Исидору Секулић, да наведемо само највеће, сусрешћемо и Ћопића, Десанку Максимовић, Иву Андрића, Васка Попу и др., али и дела из националне историје Слободана Јовановића, Душана Ј. Поповића, Алексе Ивића. Литерарном и општем образовању служе дела светских класика, преведена и у оригиналу. Куриозитет су, на пример, Гетеова дела на немачком у 60 томова. Дода ли се уз ово још и известан број секундарне литературе - различитих речника, енциклопедија, лексикона, као и извештаја, школских и црквених, шематизама, алманаха, правилника и упутстава, за манастирски живот, за српске школе, за свештенике, и низ других којима се одсликавао живот епархије у ширем смислу, добија се, макар и површно, сазнање о томе којим су књигама задовољаване духовне потребе, интерес и ниво образовања оних који су се њима служили.

Серијска издања обилују, такође, разноврсношћу тематике. Сакупљен је већи број најпознатијих књижевних и филолошких часописа,

теолошких листова, годишњака, извештаја, зборника, листова разних друштава, удружења. Старија издања, из 19. века, заступљенија су у односу на млађа, из 20. века. Кроза све њих провејава интерес за укупност културног и друштвеног живота уопште, пре свега у старој домовини, али и у непосредном окружењу. У тој богатој збирци периодике почасна места заузели су, међу осталима, *Летопис Матице српске*, примерци *Босанске виле, Бранковог кола, Данице, Српског књижевног гласника* и других, све до текућих Матичиних зборника за књижевне, друштвене и природне науке. Теолошко-просветну проблематику прате међу осталим *Глас цркве, Богословље, Учитељ, Школски лист, Просветни гласник*.

Све изложено може се библиотечком терминологијом сажето исказати на следећи начин: у штампаном каталогу монографских публикација Епархијске библиотеке има 2.579 библиографских јединица на српском језику и 2.211 библиографских јединица на страним језицима. (У тај фонд уклопљен је и један мањи део серијских публикација чији је континуитет излажења сведен само на неколико бројева). Фонд периодичних издања, као засебна целина, изражен је у 261 библиографској јединици, претежно на српском, знатно мање на страним језицима.

Библиотечки радници су ову садржајно, језички и хронолошки разноврсну материју уобличили на јединствен начин и учинили је „читљивом" путем утврђених форми савремене каталогизације. При изради каталога коришћена су међународна правила, садржана у два стандарда - ISBD(M) за монографске и ISBD(S) за серијске публикације. Одреднице монографских публикација формиране су у складу са поставкама *Правилника и приручника за израдбу абецедних каталога*, Дио I, Еве Вероне.

Фонд је каталошки тако приказан да свакој публикацији у њему, односно сваком наслову (код серијских публикација) одговара одређена библиографска јединица, под одређеним редним бројем и са релевантним бројем података у опису који ће одговарајућу монографску или серијску публикацију тачно идентификовати. При формирању одреднице доследно је заступан основни каталошки принцип о јединственој одредници.

Језик публикације је респектујући елеменат за избор писма одреднице, па је у вези с тим начињена подела целокупног фонда књига на два дела: на књиге на српском и на књиге на страним језицима. (Сваки део приказан је у посебној публикацији). У складу са поменутим, књиге на српском језику имају ћириличну одредницу, исписану савременим правописом, а фонетски су транскрибована страна имена. Код књига на страним језицима, због неједнаког односа међу језичким целинама, а да би се и овде испоштовао принцип јединствене одреднице, извршена је подела на више језичких каталога (каталог немачке књиге, каталог мађарске књиге, каталог стране латиничке и каталог стране ћириличке књиге). У сваком од одговарајућих каталога имена аутора изворно писана латиничким писмом задржавају у одредници изворни облик свог имена, аутори изворно писани ћириличким писмом се транслитерирају. Исти принцип заступљен је у каталогу стране ћириличке књиге: аутори извор-

но писани ћириличким писмом задржавају у одредници изворни облик имена, страна имена писана латиничким писмом се транслитерирају.

Каталошки опис осталих подручја рађен је према правилима за скраћени опис монографских публикација. То подразумева навођење само неопходних елемената, у сваком од подручја, потребних за идентификацију одређене публикације. Зато су и у подручју напомена изостале информације о предговору, поговору, прикривеним радовима, белешкама, посветама на књигама, ISBN код савремених издања и сл. Каталошки опис дат је језиком и писмом публикације.

За разлику од каталога књига, код којег је приступ одредници комплекснији, код серијских публикација одредницу чини главни стварни наслов или један његов део и она се не издваја изнад каталошког описа (редалица је прва реч главног стварног наслова на почетку текста). Испод сваког каталошког описа, писмом и језиком публикације, наведена спецификација даје информацију о годишту, години и броју одређене публикације. Велика пажња при каталогизацији поклоњена је пољу напомена, оне детаљно бележе податке о библиографској историји публикације. Све серијске публикације, без обзира на језик, ушле су у један заједнички каталог; у њему има највише српских издања, следе, затим, издања на мађарском и немачком језику, а знатно мање на осталим језицима.

Каталошки обрађена грађа монографских и серијских публикација сложена је у каталог према утврђеним принципима: каталошке јединице књига на српском и страним језицима уврштене су у јединствен низ према азбучном, односно абецедном редоследу својих одредница, а у каталогу серијских публикација, занемарујући писмо појединачне публикације, грађа је сложена абецедним редом.

Ради лакшег сналажења у фонду Библиотеке, информацију о топографском смештају сваке од публикација пружа сигнатура исписана испод каталошког описа одговарајуће библиографске јединице. Састављена је од словних ознака за назив библиотеке и врсту књижне грађе, као и текућег броја који прати затечени редослед књижног фонда. Уз одговарајућу каталошку јединицу, под истим редним бројем, може бити наведено и више сигнатура. Реч је о делима исте вишетомне или издавачке целине или о већем броју примерака једног дела који су при новом сигнирању добили различите сигнатуре, које се све наводе.

Неопходан пратећи инструмент сваког штампаног каталога, намењен лакшем и тачном сналажењу у његовој обимној и разноврсној грађи, свакако су одговарајући регистри. Каталог књига садржи прецизан *Ауторски регистар* и *Регистар наслова*. Сваки од регистара у тому публикација на страним језицима подељен је на латинички и ћирилички. Ауторски регистар окупља све индивидуалне и колективне ауторе заступљене у подручју наслова и ауторства, без обзира на степен њиховог значаја у односу на одређену публикацију. *Регистар наслова* уз све главне стварне

наслове бележи и алтернативне наслове, као и главне стварне наслове садржајно самосталних радова.

Главни регистар у каталогу серијских публикација је *Регистар наслова листова и часописа* - латинички за страна и ређа домаћа издања и ћирилички за српска и друга ћириличка издања. Ширу обавештеност о библиографској историји листова пружа *Регистар имена власника, уредника, издавача и директора листова и часописа*, такође латинички и ћирилички. Као последњи је, не и по значају, *Регистар издања по језицима*.

На крају, треба још једном рећи: све акције предузете у вези с Епархијском библиотеком у Сентандреји постигле су циљ - књижни фонд Епархијске библиотеке трајно је сачуван од пропадања одговарајућим смештајем, а, пре свега, штампањем његовог каталога. Приређивачима, који су учествовали у свим етапама његове израде, за уложен труд и високу стручност у раду признање је сам каталог који је пред нама.

Катица Шкорић

КАТАЛОГ СЕНТАНДРЕЈСКИХ РАРИТЕТА

У едицији Опис јужнословенских ћирилских рукописа као трећи том објављен је каталог *Опис рукописа и старих штампаних књига библиотеке Српске православне епархије будимске у Сентандреји*, поводом тристогодишњице Велике сеобе Срба под Арсенијем III Чарнојевићем. Каталог су урадиле Надежда Р.Синдик, Мирослава Гроздановић-Пајић и Катарина Мано-Зиси. Ово вредно издање објавиле су Народна библиотека Србије (Београд) и Библиотека Матице српске (Нови Сад).

Каталог чине две целине: *Рукописне и старе штампане књиге XV-XIX века* (1-364) и *Српске штампане књиге XVI-XVII века* (367-408). Целинама претходе уводне напомене аутора, Надежде Р. Синдик (1-14) и Катарине Мано-Зиси (367-372). Ова два уводна текста су драгоцена и интересантна. Откривају садржину библиотеке Српске православне епархије будимске и потврђују њен културни значај, првенствено значај рукописних и старих штампаних књига, које су по својој намени у подунавским крајевима Угарске, било да су на тим просторима настале или да су донесене у сеобама из постојбине биле не само споменици културног блага, већ и обележје српске нације. Уводи садрже и детаљне информације о највреднијем делу ове библиотеке, тј. о рукописима и старим штампаним књигама и њиховој судбини, о профилу ове археографске збирке, о српским преписивачким центрима који су радили на тлу Угарске и о преписивачима, као и о онима чијим су се трудом ове књиге окупљале и очувале, затим о онима који су се бавили истраживањима српских старина у јужној Угарској као изворима за српску културу, а све то поткрепљено је обимном и важном коришћеном литературом.

Уводни текстови показују и на који начин је, а на основу специфичних програма сарадње између наше земље и Мађарске, Народна библиотека Србије године 1979. организовала сређивање Сентандрејске библиотеке и како је текао вишегодишњи тимски рад у реализацији пројекта обраде и заштите библиотеке Српске православне епархије будимске у Сентандреји.

Исцрпно и јасно је описан и утврђен методолошки поступак који је примењиван у анализи споменика, а у складу је са принципима који се користе у савременој ћирилској археографији.

Сентандрејска археографска збирка, разноврсна по пореклу, хронолошким границама и садржају, обрађена је посебно, али није посебно издвојена, већ се, као део целине, налази у фондовима одређених библиотека (библиотека манастира Грабовца, библиотека Арсенија Стојковића и Епархијска библиотека).

Распоред грађе у делу *Рукописне и старе штампане књиге XV-XIX века* је дат према затеченом топографском стању у оквиру једне целине. Књиге су добиле нове сигнатуре (скраћени назив збирке или места порекла), које су истовремено и њихов инвентарни број под којим су заведене у инвентар. У овом делу су описане 143 књиге, међу њима је неколико старих штампаних књига, српских и руских, из грабовачке збирке, а остале су све рукописне.

На основу праћења најрелевантнијих елемената у археографским истраживањима рукописа и старих штампаних књига прикупљена грађа за опис споменика изнесена је у следећим одељцима: физички опис, писар, место и време настанка, повез и орнаментика, писмо и језик, садржај, записи и литература. Коришћени научни појмови у археографским описима су јасни, одређени и уједначени. На тешкоће које се тичу дефиниције писма, одн. утврђивања типа писма у појединим рукописима указано је и у самом предговору. Сматрам да посебну вредност и значај имају детаљно исписани садржаји рукописа. Такође бих истакла и важност опредељења да се у описима у одељку *Записи* пренесу разне белешке, одн. све са страница књига, без селекције и без категоризације исписа по важности, јер различите врсте записа могу имати исту вредност у различитим истраживањима.

Иза описа су регистри (169-180), и то за рукописне књиге регистар аутора, садржаја, писара, личних и географских имена у записима, хронолошки и предметни записа, хронолошки рукописа, па списак сигнатура рукописа и редних бројева описа, а за грабовачке старе штампане књиге урађен је регистар места издања са штампаријама и хронолошки издања. Затим следе *Скраћенице коришћене литературе у описима* (181), *Скраћенице које су употребљене уз опис водених знакова* (182), *Палеографски албум* (185-312), *Албум водених знакова у рукописима XV-XIX века* (315-359), са уводним текстом Мирославе Гроздановић-Пајић (315-320) и са неколико регистара (361-364). На основу прецизно и врло поуздано прикупљене филигранолошке грађе извршено је и датирање већине рукописа. Стручни избор водених знакова за овај *Албум* чини га посебно значајним - дати су сви водени знаци из рукописа насталих у рачанском скрипторијуму у Сентандреји, а из осталих рукописа првенствено они који у односу на досада објављене представљају нешто ново.

У делу *Српске штампане књиге XVI-XVII века* описане су, у оквиру библиотеке Српске православне епархије будимске у Сентандреји, као

посебна целина, и две старе штампане књиге које се сада тамо налазе. Ова збирка садржи 27 књига. Описи се нижу хронолошким редом по издањима, са једним или више примерака који се налазе у збирци. По утврђеном реду се смењују следећи елементи описа: физички опис, повез и записи. Појмови коришћени у описима врло су одређени и јасни. И овде се записи и белешке доносе без селекције према важности.

Иза описа се налазе регистар имена издања са штампаријама, хронолошких издања, наслова књига, личних имена и географских назива у записима, предметних и хронолошких записа и топографско-сигнатурни регистар, затим скраћенице коришћене литературе за опис старих ћирилских издања (389) и избор илустрација из ових књига (393-408).

И овај веома сложен посао комплексног описивања рукописа и старих штампаних књига ауторке, већ у традицији Археографског одељења Народне библиотеке Србије, урадиле су квалификовано и поуздано.

Каталог *Опис рукописа и старих штампаних књига библиотеке Српске православне епархије будимске у Сентандреји* је значајан за изучавање културне заоставштине Срба у Мађарској и организовано и систематски је и на овај начин учињено да се заштити наше културно и духовно наслеђе, важно за историју Срба у Угарској. Садржински, језички и палеографски разноврсна, овде презентована збирка драгоцена је и за историју књижевности, језика и писма. Приложени регистри омогућују лако сналажење и сваковрсно другачије коришћење садржином књиге.

Александар М. Петровић

САВРЕМЕНА ЊЕГОШОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА

Владимир Отовић: *Белешке на белинама Његошевих књига*, Нови Сад, Библиотека Матице српске, 1994

Библиотека Матице српске у својим издавачким подухватима већ је постала позната по томе што успева да прибави занимљиве и значајне рукописе, који својим доприносима обогаћују нашу културу. Едиција „Трагови" испуњена је четвртом књигом по реду, која више него узорно показује у којој мери културно-историјски садржаји обогаћени библиотекарском микрофилијом могу да засветле сјајем истраживачких висина. У тој књизи сабрао је њен дугогодишњи радник и научни истраживач Владимир Отовић своја запажања и мисли из вишедеценијског дружења са делом Петра II Петровића Његоша. Књижевни историчар у њој је исказао сву стилску снагу која сведочи о потанкости разумевања и упућује на изворна достигнућа.

Избегавајући да обнавља фолклорно-митске стереотипе о песнику, господару и владици Црне Горе, Владимир Отовић осветлио нам је вероватно ону најдубљу и најсвојственију страну ове наше велике личности. Он се тиме определио за савремено и стварно сагледавање Његоша у приликама у којима се затекао, као и у координатама духа великог калибра који у интимној људској драми живљења у стваралаштву налази право уточиште. Множина анализираног материјала, од којег у његошологији многи елемент бива истицан и по први пут, није у раскораку са оном потребном топлином приказа без које излагање лако постане и сувопарно и досадно. Јасним и лапидарним изразом он је бележио важне детаље и неуочена значења „на белинама Његошевих књига", т.ј. пренебрегнуте и запостављене моменте који понекад из основа мењају увређене представе које је досадашња литература о песнику стварала. Било да пише о првом Његошевом песничком сновиђењу или о могућем утицају Захарије Орфелина на његово дело, о коњу Бураку у његовим стиховима, он јасно и садржајно износи важне елементе за тему који се крију у духу Његошеве поезије и његових других списа. Већ први оглед у књизи то

списа, који почиње ванредно лепим: „Ноћас у сну...”. Он изненађује као прозни покушај, будући да је могуће да је надахнуће дошло оном линијом мотивације која може накнадним ишчитавањем да се открије и у књизи Георгија Рихтера Горлиција *Јеликон или средство украшенија душе и усавершедствованија човеческог* (Будим, 1827. и 1829). Владимир Отовић то не сматра никаквом „преписивачком срамотом” или нечим мање вредним, него смело и јасно истиче: „Јер, упркос провокативне мотивске и сижејне подређености Рихтеровом фрагменту, Његошев *Сан* очевидно је и аутентична творевина младог писца, који се, додуше, изгледа, послужио подстицајем из лектире, али који је своју причицу успео да сачини видљивом властитом речју и зачини видљивом властитом мишљу ”(стр. 13).

Та истакнута властита мисао заправо је она о ваљаности људског постојања на земљи, према којој Његош испољава оправдано подозрење. Земља човеку није неко предодређено боравиште за срећу и она му је *поузана* (а не „поуздана” како су у заносу дијалектичко-материјалистичких схватања то неки желели да „прочитају”). У неодговарајућим димензијама за људски дух, тесна и кратка, земља ипак даје човеку и подстицаје за узношење погледа према звездама, тако да се и „грдно позориште” и „састав паклене неслоге” ипак односи пре на побуњеничке страсти људске душе, јер и еротичност „свете хармоније” звезданоземског склада и близина смрти и бесмртника чини тај живот изазовним и испуњеним. О томе сведоче тзв. „доњи регистри” спева *Луча микрокозма* у којима је Аница Савић-Ребац пронашла елементе богомилске гнозе, а Милан Будимир и оне прасловенске и докласичне у наизглед једноставним и успутним исказима.

Величина Његошева и јесте сабрана углавном у тој питкости редања стихова у којима готово ништа не штрчи, како се привија и обавија око неколико средишњих замисли, оплићући природни простор духовног обитавања као што и паук из своје сопствене утробе оплиће готово савршено једноставну мрежу нити из једног центра. Постојање божанског, човекова егзистенција, смисао и судбина људске душевности, смисао настанка света, ето неколико тема око којих се окреће тај величанствени спев, чији се стихови нижу невероватним складом у фонетским склоповима, у сагласју ритма и мелодије. Остаје и питање самог назива - *Луча микрокозма*, на шта је Владимир Отовић обратио пажњу.

Природа настанка речи *микрокозам* у Његошевом делу тим се истраживањем показује као загонетна. Наводећи разна мишљења о смислу и пореклу те речи код Његоша, Владимир Отовић је зашао у дубље културно-историјске слојеве наше баштине, да би тамо изнашао могући узор. Тај могући узор, који и данас изгледа савремено, он је сагледао у књизи Јована Стејића - *Сабор истине и науке* из 1832. године, наиме један одломак: „у коме се појам човека, у прози *Бог*, већ преведеног изразом 'мали свет', сад појавио у оригиналном, непреведеном изразу 'микрокосмос'” (стр. 37). Појам *микрокосмос* који Стејић употребљава у наведеном

делу и мотивски је упоредив са мислима из стихова из *Посвете Сими Милутиновићу* која претходи спеву *Луча микрокозма*. Премда су Стејићеве мисли и казивања објављени 13 година пре спева *Луча микрокозма*, оне су по свом занимљивом историјском приступу: „...чини ми се, природније и поучније и од коментара најпознатијих и најпозванијих коментатора *Луче микрокозма*" (стр. 38).

Следећи оглед, *Орфелиново житије Петра Великог у праживоту Његошевог Горског вијенца*, забављен је генезом овог идејно и литерарно вероватно најуспелијег, а у сваком случају најпознатијег Његошевог дела. У њему су ствари сагледаване и казиване из пуне зрелости писца. Оно обједињава опште и посебне елементе целине људскости која се испољава у сукобима и смислу цивилизације. То је, опет, морало да се доживи и искуси „на муци", на коју Владимир Отовић веома пажљиво упућује: „...5. октобра 1847. године, дакле у години у којој је *Горски вијенац* био објављен, у писму Осман-паши Скопљаку, турском везиру у Скадру, самосвесно је и сетно саопштио: 'ја сам инокосан, ја сам сирак', па да се разуме да је његов владика Данило већ у стиховима свога првог монолога у *Горском вијенцу*:

'А ја што ћу, али са киме ћу?
мало руках, малена и снага,
једна сламка међу вихорове,
сирак тужни без ниђе никога!
Моје племе сном мртвијем спава,
суза моја нема родитеља,
нада мном је небо затворено,
не прима ми плача ни молитве;
у ад ми се свијет претворио,
а сви људи паклени духови...'

између осталог и пре осталог, казивао оновремену Његошеву муку и да је у тој муци он написао ове своје стихове, у којима је већ, на пример, са само три речи: сламка, сирак и суза, са три своја у овако затамњеном тексту светлуцава поетска бисера, осветлио себе у свом пустом Цетињском пољу и усред своје непоправљиве црногорске невоље и несреће (стр. 41). Пажљиво одабраним, даљим навођењем цитата, Владимир Отовић упозорава на трајност оваквог расположења, које је: „...надмоћним умом савладана и сажета историја дуго ношеног и са горчином негованог осећања света и свога живота у њему" (стр. 43), која га у крајњој линији приближава владарској личности Петра Великог и његовим огромним напорима које је уложио у мучне реформе големог руског друштва и државе. Засигурно да је књига Захарије Орфелина посвећена том великом Русу нашла снажан одјек у Његошевом духу, који је био далеко од тога да не схвати далекосежни значај његовог дела по словенски ареал уопште, као и за светску културу. По Орфелиновом историографском извештају, цар Петар Велики позива владику Данила у бој против Турака својом

грамотом из 1711. године, а зарад литерарне узвишености Његош то у *Горском вијенцу* пребацује на истрагу потурица у неизвестан и историјски недатован смисао. То, по изузетно проницљивом запажању Владимира Отовића, значи да је успео: „...да избегне непосредно наслањање на Орфелинов текст и да изабере нови, непрозирнији и необавезнији историјски тренутак за обраду своје основне теме, а да при томе, ипак, искористи Орфелинову ситуацију и у њој владици Данилу повери да у његово име, то јест, наравно његовим срцем, умом и маштом и у његовој речи, доживи драматичне доживљаје са којима се сам носио читавог живота - доживљаје владаоца у муци и недоумици" (стр. 56). За такав увид он налази потврду и у *Магазину Српско-далматинском* из 1841. године, у приказу књиге *Дика црногорска* Симе Милутиновића Сарајлије од Теодора-Божидара Петрановића, у којем се изричито спомиње Орфелиново *Житије Петра Великог*. Трагајући даље за Његошевим присуством у ондашњој српској периодици, као и темама које су са тиме у вези покретане у *Горском вијенцу*, које се наиме такође појављују у тој периодици, Владимир Отовић профилише Његошев лик као лик интелектуалца свог времена, који сигурним књижевним нервом и поетском жицом резонује на све што се историјски и литерарно догађа. То важи за тему *Коњ Бурак у Милутиновићевим и Његошевим стиховима* (слично као и за појам „лабрис" као секире са двоструким сечивом која је истакнута у радовима о Његошу Милана Будимира), као и у истраживањима имена руског кнеза Пожарског у стиховима Матије Бана и Његоша.

Познавање легендарног крилатог коња Бурака у стиховима 1149-1150 *Горског вијенца*, Његошу је, према одличној експликацији, било могуће преко читања *Сербијанке* (песме *Соперник вожда* и *Просвит*) и *Тројебратства (Семберац или врлост и надежда Бошњака*) Симе Милутиновића Сарајлије, чији је он лични ђак постао 1827. године (само годину дана по издавању *Сербијанке*). Ова „Мухамедова кобила" о којој „казују Бошњаци", самом је Милутиновићу вероватно постала позната из народске приче.

Име руског кнеза Пожарског у посвети *Горском вијенцу* изазвало је истраживачку пажњу Владимира Отовића. Лист *Подунавка* је објавио 21. јула 1845. године велику песму Матије Бана посвећену Карађорђу. Исте године 25. августа, Матија Бан објавио је песму *Сумња*: „која је и с мишљу којом је била инспирисана - да словенска садашњост и будућност изгледају јадно и безнадно у поређењу са часном и прекрасном словенском прошлошћу, и с осећањем којим је интонирана - да је тешко и тужно то знати и признати, за Његоша, који ће следећих година судбину Словена на свету и сам слично описивати и оцењивати, опет била занимљив и запамтљив текст и читалачки доживљај" (стр. 107). У њој он зазива велике мужеве „времена прошлога" Пожарског и Кошћушка, критикујући изрођавање словенских племена у ропски и послушнички менталитет, западање у стање дремежа, док све около обузима мук и тама. Исто мишљење Његошево Владимир Отовић упечатљиво представља вештим проналажењем цитата из његових писама. Николи Томазеу он се жали

на злу клетву која је пала на Словене, а неком неидентификованом грађанину Трста он чак изјављује да та ропска црта данас Словенима као да је урођена. Он се није либио да то саопшти равно у лице великим сабљоносцима као и људима вештим на перу међу Словенима, географски и ближим и даљим. Јосипу Јелачићу: „Твој је задатак велик, њим Европа нови лик добива, он миче гадну љагу од лица силних Славјанах, који до дана данашњег друго нијесу били до продани и жалосни робови и надничари других народа... Ради чега мимо проче народе овај зли нарок нас прати? Рашта смо привикли робовати, рашт своје силе не познавамо? Рашта неко слијепо задахнуће управља Славјанима, те самовољно у туђе вериге вежу?..." Или Францу Миклошичу: „С нестрпљењем очекујем ваш ријечник. Та то је светиња словенска, која је до данас трунула у талогу невјежества, заборављена народом забаченим самим собом..." Или Вацлаву Ханки: „Мало Славјани пишу, а многи су почели пискарати. Да смо силни морално како смо физически, нигдје се мрачнога облака на нашем поднебију не би могло видјети... Ја се никад домислити не могу откуд Славјанима ово славно име којијем се називају... А да сам здравији и код куће, бих вам се ситан натужио на моју залудну и слијепу браћу Славјане..."

И у својим разговорима са Љубомиром Ненадовићем, напоменутим у овим коментарима, али прибележеним у Ненадовићевим *Писмима из Италије*, Његош ће говорити: „Ала се ми Словени наробовасмо!" и „Љутим се на туђинце, љутим се на своје. Седамдесет милиона мога племена мртвим сном спава кад сви народи напредују и уживају плодове просвете..." (стр. 108, 109).

Име кнеза Пожарског, овде је тиме показано да је узето промишљено као име изабраног јунака који је и пожељан и погодан за поређење са Карађорђем, а тиме Владимир Отовић установљава важну индицију да је Његош: „свога Пожарског изабрао подстакнут, свестан или несвестан порекла своје асоцијације, стиховима о њему и Карађорђу прочитаним у Бановој *Сумњи*...вероватно зато што је то име уочио и на ум узео у некој недавној и нарочитој прилици" (стр. 109-110).

Дугачким, бујним и метафорама богатим реченицама, Владимир Отовић постигао је у књизи *Белешке на белинама Његошевић књига* и један висок естетско-литерарни ниво излагања. Упечатљиво и бираним речима, али у исти мах читко и разговетно, он нас је повео кроз лавиринт могућих Његошевих литерарних подстицаја и преокупација. У напоменама ставио нам је до знања да његова оријентација у погледу сазнања о овим питањима у његошологији није баш најбоље стајала. У аргументацији таквог његовог става не запажа се никаква усиљеност или зловоља, већ пре жеља да се захваћена сазнања јасније и прегнантније оцртају. И заиста, шта је природније, него да се литерарни подстицаји и идеје потраже пре свега у Његошу духом и језиком сродној савременој српској и хрватској књижевности, а тек потом у књижевности других народа. Владимир Отовић узорно је успео да покаже како то не значи одмах и

свођење на уско-локалне оквире певања и мишљења, једнако као што не значи ни ксенофобично затварање према свему другом и другачијем. Баш супротно томе, управо у тој књижевности која му је била прва при руци и духовно-језичкој близини, он је наилазио на подршку за широка отварања према свету и његовим тајнама, идући све до васељенских оквира и тајне постојања човека самог у том непрегледном свемирском пространству.

Прегледности садржаја књиге веома је допринео спретно израђен регистар Радована Мићића, који заједно са *Напоменама* оставља утисак научне тежине, са којом ће будући његошолози и теоретичари који се баве Његошевим делом итекако морати да рачунају. Тиме књига не само да оправдава своје постојање, него обећава и висину могућности постизавања оног значаја који може да јој обезбеди будућност. Са предвиђањем таквог читалачког занимања у тој екстази времена, њеном аутору - Владимиру Отовићу - као научнику и као колеги, желимо да се захвалимо за овако узоран подвиг и незаобилазан допринос нашој култури.

Мирјана Брковић

ГРАЂА ЗА БИБЛИОГРАФИЈУ ЈОВАНА ГРЧИЋА МИЛЕНКА

Јован Грчић Миленко био је српски песник, приповедач, преводилац и публициста. Крштено име Јован Грчки посрбио је у Јован Грчић, а касније је додао и надимак Миленко у спомен на своју младалачку љубав Милену Стефановић. Љубитељи његове поезије прозвали су га „фрушкогорски славуј".

Родио се у Черевићу 15. новембра 1846. године. Школовао се у Новом Саду, Петроварадину, Сегедину и Пожуну (Братислави). У Бечу је уписао 1867. године медицину, али прерана смрт га је спречила да доврши започете студије. Сарађивао је у ђачким удружењима „Слога", „Слобода" и „Зора". Објављивао је у најугледнијим књижевним часописима свог времена *Даници, Матици* и *Младој Србадији*. Повремено је био и дописник познатих дневних листова *Српског дневника, Заставе* и *Народа*. За живота је објавио само збирку *Песме* у Бечу 1869. године, мислећи да од прихода објави и друге своје радове. Критика на *Песме* је била негативна, приходи су били недовољни, кредит од Матице српске није успео да испослује, тако да су сви радови које је имао у рукопису остали необјављени. После његове смрти, 29. маја 1875. године, рукописи су чувани у породици, али су током Првог светског рата уништени.

Било је неколико покушаја да се сачини библиографија радова Јована Грчића Миленка. Први покушај је *Био-библиографска грађа о Јовану Грчићу Миленку* коју је објавио Живорад Јовановић у *Летопису Матице српске* 1952. године (књ. 369, год. CXXVIII, бр. 5, стр. 417-418). Овде је грађа подељена у три групе: I Хронологија, II Библиографија и III Литература. Ова библиографија има укупно 30 јединица. Друга персонална библиографија Јована Грчића Миленка објављена је у *Лексикону писаца Југославије*. Књ. II. (Нови Сад: Матица српска, 1979, стр. 290-291). Ова библиографија има 41 јединицу. Грађа је подељена у следеће три групе: Монографске публикације, Преводи [на стране језике] и Литература. Остале библиографске јединице биле су расуте по библиографијама наведеним у продужетку овог текста.

Основи извори за прикупљање грађе били су: 1. каталог Библиотеке Матице српске у Новом Саду, 2. каталог Народне библиотеке Србије у Београду, 3. каталог Универзитетске библиотеке у Београду, 4. *Библиографија Југославије*. Књиге, брошуре, музикалије, 5. *Библиографија Југославије*. Чланци и прилози у серијским публикацијама. Серија С, Уметност, спорт, филологија, књижевност, 6. *Српска библиографија*. Књиге 1868-1944. Књ. 1-10, 7. *Библиографија Војводине*. Монографске публикације, 8. *Библиографија Матице српске*. Књ. I-IV / Јелена Николић, 9. *Даница*. Садржај и предметни регистар / Иванка Веселинов, 10. *Садржај Заставе* 1871-1875. / Трива Милитар, 11. *Јавор*. Књ. I-II / Иванка Веселинов, 12. *Садржај Летописа Матице српске* 1825-1950. Књ. I-II / Марко Малетин, 13. *Садржај Летописа Матице српске* 1961-1970. / Стојан Трећаков, 14. *Матица*. Садржај и предметни регистар / Ђурђевка Љубибратић, 15. *Млада Србадија*. Садржај и предметни регистар / Ђурђевка Љубибратић, 16. *Стражилово*. Књ. I-II / Ђурђевка Љубибратић, 17. *Библиографија српских алманаха и календара*. Књ. I / Миодраг Матицки.

Коришћено је и неколико историја српске књижевности. То су: 1. *Историја новије српске књижевности* / Јован Скерлић, 2. *Историја српске књижевности* / Јован Грчић, 3. *Историја српске књижевности* / Јован Деретић, 4. *Романтизам* / Миодраг Поповић, 5. *Европски оквири српске књижевности*. Књ. I-III / Драгиша Живковић. Консултоване су такође и доступне енциклопедије, *Лексикон писаца Југославије* и *Југословенски књижевни лексикон*.

Закључак до којег смо дошли радећи на овој грађи је да су рукописи Миленкови вероватно уништени, али да је обим његових објављених радова већи него што се до сада мислило. У ту групу радова за које се није знало спадају четири дописа *Србском дневнику* (в. бр. 6, 10, 21, 22), пет прилога у часопису *Матица* (в. бр. 59, 64, 73, 105, 110-111) и један превод у прози (в. бр. 538-540).

За разлику од ових радова који су се до сада водили под шифром у разним библиографијама, те нису приписивани Јовану Грчићу Миленку, дешава се да се радови Јована Грчића, професора из Новог Сада, воде под именом Јована Грчића Миленка. То је случај са преводима песама *Сципијон и Ханибал* од Франца Грилпарцера и *Чини* од Тараса Шевченка. Оба превода се у *Библиографији Југославије* воде као Миленкови преводи, док се у библиографији часописа *Јавор*, где су били првобитно објављени, воде исправно, односно као преводи Јована Грчића. Да би забуна била већа, у књизи *Песнички преводи* Иван В. Лалић је као узорне примере песничког превођења објавио под именом Јована Грчића Миленка управо песму *Чини* Тараса Шевченка, чији је преводилац Јован Грчић, поред Гетеове песме *Драгој на далеко* чији преводилац јесте Миленко.

Да ли су још негде објављивани радови Јована Грчића Миленка, ми до овог тренутка нисмо успели да утврдимо. Изван нашег интересовања остале су читанке и школски уџбеници који су сигурно доносили и

понеку од Миленкових песама. Уочи сто двадесете годишњице од смрти Јована Грчића Миленка објављујемо грађу за његову библиографију. Тиме ћемо надокнадити и недостатак монографије *Јован Грчић Миленко - личност и дело* Миливоја Јовановића у којој нема Миленкове библиографије. У припреми се налази и књига аутора ове библиографије под насловом *Фантастика у делу Јована Грчића Миленка*. Све то показује да „фрушкогорски славуј" није и не може бити заборављен, јер је за собом оставио невелико дело, али дело вредно пажње и проучавања.

1. Песме. Књ. 1. - У Бечу: Из тискарне L. Sommera и друга, 1869. - 224 стр.; 16 цм.

Садржај: Предговор (3 - 6); Песникова срећа (7 - 8). - Село. Девојачке песме (9 - 78): Моје селанце (13 - 14); На чесми (15 - 17); Девојка и суза јој (17); Летња ноћ у Врушкој Гори (18 - 20); Ох, како сам срећан био! (21 - 22); Путник (23 - 24); Несташна девојка (25 - 26); Стари звонар (27 - 28); Заљубљена девојчица (29 - 30); Одбијена грана (31 - 32); Заборављена вереница на самрти (33); Млади волујар (34 - 35); Пакосна девојка (36); Иванско цвеће (37 - 40); Сунце за гором (41 - 43); Славујев сватовац на јорговану (43); Девојкин сватовац (44); Груда снега по врх планине (45 - 46); Убијен голуб (47 - 51); Регрут (52 - 55); Прстен (56); Сирочад (57 - 58); Девојка и зумбул (59); Шајка на Дунаву (60); Задовољна река (61 - 65); Девојка несретне руке (66 - 67); Девојка драгог куша_ _ _ (68); Девојка драгог ишчекује_ _ _ (69); Звезда (70 - 73); Брига материна (73); Бербанска ноћ (74 - 76); Пастиркино „младо" и „старо" сунце (77); Мајкина душица (78). - Патриотске песме (79 - 140): Српски дан (83); Мајко моја, српска славо! (84 - 86); Невера Вук (87 - 92); Вилина суза (92); О Видову дну (93 - 94); Девет девојака (95 - 100); Соколови (101 - 106); Заход сунца (107 - 110); Рајина суза (111 - 115); Светковина душе (116 - 120); Моја и њена срећа (121); Попирни ветре, додирни лишће_ _ _ (122 - 123); Чедо вилино (124 - 127); Кандијот (128 - 129); Три ковача (130 - 131); Српкиње на збору (132 - 133); Пехар (134 - 137); Свети оци (138); Тамо, тамо, - преко Саве! (139); Усређен јавор (140). - Тужан љубавни спомен (141 - 154): Моја добра и лепа девојчица (143); Сећање (144 - 145); Срца куцање, - драгог уздање (145); Кроз тијану_ _ _ (146); У зору (147); Тужна песма (148); Тебе нема_ _ _ (149): Роса и суза (150); Венац (151 - 152); Моја ружа (153 - 154); Ох, како ми перо дршће_ _ _ (154). - Пролеће (155 - 200): Пролетња зора (159 - 160); Пролетњи дан (160 - 162); Љубичице (162); Путници (163 - 164); Царска круна (164); Шева (165); Пчела (166); Зрачна свила (167); Висибаба (168 - 170); Љубимче пролећа (171); Тице у гори (171 - 172); Несташни дечаци (173 - 174); Роса (174); Облаци (175); Пролеће вида девојку (175 - 180); Лахор и његове сасе (181); Ђурђев-дан (181 - 183); Хајдуци на рочишту (183 - 185); Ласте (185-187); Киша пролетница на селу (187 - 188); После кише (189 - 190); Дуга (190 - 191); Лепа бубарица (192); Врбица (192 - 193); Коларић (193 - 196); Тежакова песма у пролеће (197 - 198); Опроштај (199); Приметба (200). - Разне песме (201 - 224): Река (205); Спомен (206 - 208); Митров-дан (208 - 211); Мојој срећи (212 - 213); Поточара (213 - 215); Доситију (215 - 216); На гробу Бранка Радичевића (217 - 219); Јесење лишће (219); Венци (220 - 223); Да завршим у прози (224).

2. Песме. - Београд: Учитељска књижара, 1923. - 65, [4] стр.: ауторова слика; 20 цм. - (Добре књиге нашој деци).

Садржај: Пролеће (7 - 25): Облаци (9); Пролетња зора (9 - 10); Пролетње јутро (10 - 11); Пролетњи дан (11 - 12); Лахор и његове сасе (13); Љубичице (13); Царска круна (14); Тежакова песма у пролеће (14 - 15); Киша пролетњица на селу (16); После кише (17); Дуга (18); Пчела (18 - 19); Лепа бубарица (19); Љубимче пролећа (19 - 20); Тице у гори (20); Свечан тренутак (21); Бујна је киша пала_ _ _ (21); Планинска слика (21 - 22); Беспослен пастир (22); Зрачна свила (22 - 23); Тице селице (23); Јесење лишће (24); Митров-дан (24 - 25). - Мати (27 - 34): Мојој старој мајци (29); Најскупља реч (29); Мајкина душица (29 - 30); Мати и кћи (30); Девојчин сватовац (31); Звезда (31 - 34); Брига материна (34). - Песников живот (35 - 59): Врбица (37); На чесми (37 - 39); Несташни дечаци (39 - 40); Ласте (40 - 41); Шева (41 - 42); Тебе нема (42 - 43); Венац (43 - 44); Моја ружа (44 - 45); Ох, како ми перо дршће_ _ _ (45); Путници (45 - 46); Ох, како сам срећан био_ _ _ (46 - 47); Бербанска ноћ (48 - 50); Моја и њена срећа (50 - 51); Српски дан (51); Тамо, тамо, - преко Саве (51 - 52); У гори (52); Песникова срећа (52 - 53); Моје селанце (53 - 54); Живот (55); Некад и сад (55); Код матере (55 - 56); И њен је син ђак (56); На Дунаву (56); Тужно сећање (57); Фрушкој гори (57);

При растанку (57 - 58); Последња песма (59). Јован Грчић Миленко / Милан Шевић (61 - 65). Азбучни ред песама (67). Преглед слика (68).

3. Целокупна дела / за штампу приредио Милан Кашанин. - Београд : Народна просвета [1928] - XLIV, 461 стр.: ауторова слика, 19 цм. - (Библиотека српских писаца).

Садржај: Јован Грчић Миленко. Живот и рад / Милан Кашанин (XIX-XLIV). Песме (1 - 264): Не бој ми се_ _ _ (3); Кад сам био_ _ _ (4); Питао сам_ _ _ (4 - 5); Слози (5); Мојој вили (6); На Давидовцу (7 - 9); Тужне песме (10 - 14); Заплакаће_ _ _ (14); У поноћи (15 - 16); Тужно сећање (16 - 17); Љубичице (17 - 18); Даници на Нову годину (19 - 20); Љубичице (20 - 21); Ево ти песме_ _ _ (21 - 22); Враголан славуј (22 - 23); Мили санци (23); Болном злату (24); Птица на грани (25 - 27); Раздраганој браћи (27 - 28); Пламенови; Кад кишица сипи (45); Растанак с драгом (45 - 46); Коло Срдановo (46 - 48); Миле сељанке (48 - 49); Пролеће усрећило пастира (49 - 50); Пролеће на гробљу (51 - 52); Пролог (53 - 56); Предговор (59 - 60); Песникова срећа (61 - 62). - Село. - Девојачке песме (67 - 110); Моје селанце (67 - 68); На чесми (68 - 69); Девојка и суза јој (70); Летња ноћ у Фрушкој Гори (70 - 72); Ох, како сам срећан био! (72 - 73); Путник (73 - 74); Несташна девојка (74 - 75); Стари звонар (75 - 76); Заљубљена девојчица (77); Одбијена грана (77 - 79); Заборављена вереница на самрти (79); Млади волујар (80 - 81); Пакосна девојка (81 - 82); Иванско цвеће (82 - 85); Сунце за гором (85 - 86); Славујев сватовац на јорговану (87); Девојкин сватовац (87 - 88); Груда снега по врх планине (88 - 89); Убијен голуб (89 - 92); Регрут (93 - 95); Прстен (95 -96); Сирочад (96 - 97); Девојка и зумбул (97); Шајка на Дунаву (97 - 98); Задовољна река (98 - 101); Девојка несрећне руке (102 - 103); Девојка драгог куша (103 - 104); Девојка драгог ишчекује (104); Звезда (104 - 106); Брига материна (107); Бербанска ноћ (107 - 109); Пастиркино „младо" и „старо" сунце (109 - 110); Мајкина душица (110). - Патриотске песме (115 - 154): Српски дан (115); Мајко моја, српска славо! (15 - 116); Невера Вук (116 - 120); Вилина суза (120 - 121); О Видову дну (121-122); Девет девојака (122 - 126); Соколови (127 - 131) [illegible] сун[illegible] Рајина[illegible] (134 - 137); Свет[illegible]а душа ([illegible] - 141); [illegible]на сре[illegible] додирни лишће_ _ _ (142 - 143); Чудо вил[illegible] (143 - [illegible] ковача (147 - 148); Српкиње на збору (149); Пехар (150 - 152); Свети оци (152 - 153); Тамо, тамо, преко Саве! (153); Усрећен јавор (154). - Тужан љубавни спомен (157 - 163): Моја добра и лепа девојчица (157); Сећање (158); Срца куцање, драгог уздање (159); Кроз тијану_ _ _ (159); У зору (160); Тебе нема_ _ _ (160 - 161); Роса и суза (161); Венац (161 - 162); Моја ружа (162 - 163); Ох, како ми перо дршће_ _ _ (163). - Пролеће (169 - 198): Пролетња зора (169 - 170); Пролетњи дан (170 - 171); Љубичице (172); Путници (172 - 173); Царска круна (173 - 174); Шева (174 - 175); Пчела (175); Зрачна свила (176); Висибаба (176 - 178); Љубимче пролећа (178); Птице у гори (179); Несташни дечаци (179 - 180); Роса (181); Облаци (181); Пролеће вида девојку (181 - 185); Лахор и његове сасе (185 - 186); Ђурђев-дан (186 - 187); Хајдуци на рочишту (187 - 188); Ласте (188 - 190); Киша пролетница на селу (190 - 191); После кише (191 - 192); Дуга (192); Лепа бубарица (193); Врбица (193); Коларић (194 - 196); Тежакова песма у пролеће (196 - 198); Опроштај (198). - Разне песме (205 - 264): Река (205); Спомен (206 - 207); Митров-дан (207 - 210); Мојој срећи (210 - 211); Поточара (211 - 212); Доситију (213); На гробу Бранка Радичевића (214 - 215); Јесење лишће (215 - 216); Венци (216 - 219); Да завршим у прози (220); Бадњи дан у туђини (221 - 225); Сирота девојка (225 - 228); Шала и збиља (228 - 229); Две гранчице (229 - 230); Звоно (230 - 231); Санак јаву посестрио (232 - 242); Заљубљен гајдаш (242 - 244); Брзојавне песме (245 - 247); Мозаик (247 - 258); Мозаик, Друга група (258 - 261); Себично дете (261); Моје срце (261); Страсна недеља (262 - 263); Са Фрушке Горе (263); У болести (263 - 264). - Приповетке (267 - 442): У гостионици код „Полу звезде" на имен-дан шантавог торбара (267 - 348); Сремска ружа (349 - 435); Змијина кошуљица (437 - 442). - Дописи (445 - 447): Беседа у Великој Кикинди (445 - 447). Туђе и мање о познате речи (449 - 454). О овом издању / М. /Милан/ К. /Кашанин/ (455 - 461).

4. Песме / избор Жарко М. Бабић, Бранислав Петричевић; опремио Мирослав Настасијевић. - Нови Сад: Народна библиотека; Музеј града Новог Сада, 1973. - 55 стр.: ауторова слика; 20 цм. - (Благо завичаја; 5).

Садржај: Певајући своје песме (7 - 8); Летња ноћ у Фрушкој Гори (9); Пролеће на гробљу (10 - 11); На чесми (12 - 13); Девојкин сватовац (14); Брига материна (15); Задовољна река (16 - 18); Пастиркино „младо" и „старо" сунце (19); Тебе нема (20); Ох, како ми перо дршће (21); Зрачна свила (22); Пролетња зора (23); Пролетњи дан (24 - 25); Путници (26 - 27); Шева (28); Дуга (29); Висибаба (30 - 31); Несташни дечаци (32 - 33); Врбица (34); Коларић (35 - 37); Река (38); Митров-дан (39); Поточара (40 - 41); Санак јаву посестрио (42); Мозаик (43); Наша љубав (44); Ласте (45); Забава на селу (46); Планинска слика (47); Некад и сад (48); На Дунаву (49); Тужно сећање (50); Фрушкој Гори (51).

5. Сремска ружа / За штампу приредио и предговор написао Драгиша Живковић. - 1. изд. - Нови Сад: Братство-Јединство, 1987. - 173 стр.: ауторова слика; 20 цм. - (Библиотека Други поглед. Коло 1, Пет српских приповедача).

Садржај: Модерна новелистика Јована Грчића Миленка / Драгиша Живковић (5 - 36). У гостионици код „Полу-звезде" на имен-дан шантавог торбара (37 - 98); Сремска ружа (99 - 164). Хронологија живота и рада Јована Грчића Миленка (165 - 166). Литература о Ј. Грчићу Миленку (166). Белешка о овом издању Грчићевих приповедака (167). Речник страних и мање познатих речи (169 - 173).

Радови у серијским публикацијама и антологијама

6. Из Граца. - Србски дневник, 7. III 1863, XII, бр. 53, стр. 3.
7. Кад сам био_ _ _. - Даница, 17. XI 1863, IV, бр. 46, стр. 731-732.
8. Не бој ми се_ _ _. - Даница, 1. IX 1863, IV, бр. 35, стр. 557.
9. Сећаш ли се_ _ _. - Даница, 22. XII 1863, IV, бр. 51, стр. 810.
10. У Вуковару 10. априла. - Србски дневник, 14. IV 1863, XII, бр. 83, стр. 3.
11. Беседа у Вел. Кикинди. - Даница, 14. VI 1864, V, бр. 24, стр. 383-384.
12. Кроз тијану_ _ _. - Даница, 15. III 1864, V, бр. 11, стр. 170.
13. Мојој вили. - Даница, 19 IV 1864, V, бр. 16, стр. 244.
14. На Давидовцу. - Даница, 7. VI 1864, V, бр. 23, стр. 359.
15. О Видову дну. - Даница, 14. VI 1864, V, бр. 24, стр. 369.
16. Опомена (с немачког). - Даница, 19. VII 1864, V, бр. 29, стр. 455.
17. Питао сам_ _ _. - Даница, 1. III 1864, V, бр. 9, стр. 137.
18. Роса и суза. - Даница, 12. VII 1864, V, бр. 28, стр. 438.
19. Слоги. - Даница, 29 III 1864, V, бр. 13, стр. 203.
20. Тужне песме. - Даница, 13. IX 1864, V, бр. 37, стр. 577-578.
21. У Пешти, о петрову дне. - Србски дневник, 5. VII 1864, XIII, бр. 74. стр. 3-4.
22. У Пешти, трећи дан дуова. - Србски дневник, 21. VI 1864, XIII, бр. 68, стр. 3-4.
23. Хеј витеже! - Годишнякъ, 1864, XV, стр. 70-71.
24. Баштованки (по немачком). - Даница, 20. I 1865, VI, бр. 2, стр. 30.

25. Венац. - Даница, 31. VIII 1865, VI, бр. 24, стр. 568.
26. Заплакаће_ _ _. - Даница, 28. II 1865, VI, бр. 6, стр. 138.
27. Кад сам био_ _ _. - Даница, 20. VII 1865, VI, бр. 20, стр. 470-471.
28. Кад у зору_ _ _. - Даница, 10. IV 1865, VI, бр. 10, стр. 235.
29. Моја ружа. - Даница, 30. IV 1865, VI, бр. 12, стр. 276.
30. Од драгога драже (на немачком). - Даница, 31. I 1865, VI, бр. 3, стр. 62.
31. Ох како сам_ _ _. - Даница, 10. I 1865, VI, бр. 1, стр. 5-6.
32. Тужно сећање. - Даница, 10. VIII 1865, VI, бр. 22, стр. 521.
33. У поноћи. - Даница, 20. III 1865, VI, бр. 8, стр. 188-189.
34. Задовољна река. - Даница, 10. X 1866, VII, бр. 28, стр. 649-650.
35. Заход сунца. - Даница, 31. VII 1866, VII, бр. 21, стр. 481-482.
36. Звезда. - Даница, 20. XII 1866, VII, бр. 35, стр. 817-818.
37. Љубичице. - Даница, 30. VI 1866, III, бр. 18, стр. 409.
38. Моја и њена срећа. - Даница, 31. III 1866, VII, бр. 9, стр. 197.
39. Светковина душе. - Даница, 30. XI 1866, VII, бр. 33, стр. 769-770.
40. Спомен. - Даница, 31. V 1866, VII, бр. 15, стр. 337.
41. Бербанска ноћ. - Матица, 10. IV 1867, II, бр. 10, стр. 251-252.
42. Болном злату. - Даница, 10. VIII 1867, VIII, бр. 22, стр. 510.
43. Враголан славуј. - Даница, 31. V 1867, VIII, бр. 15, стр. 344.
44. Даници на Нову годину. - Даница, 10. I 1867, VIII, бр. 1, стр. 1.
45. Девојка и сузе јој. - Даница, 31. I 1867, VIII, бр. 3, стр. 49-50.
46. Доситију на дан 15. августа 1867. - Даница, 31. VIII 1867, VIII, бр. 24, стр. 553.
47. Ђурђев-дан. - Даница, 10. V 1867, VIII, бр. 13, стр. 289.
48. Ево ти песме_ _ _. - Даница, 10. IV 1867, VIII, бр. 10, стр. 221.
49. Иванско цвеће. - Матица, 31. VII 1867, II, бр. 21, стр. 511-512.
50. Кандијот. - Даница, 10. II 1867, VIII, бр. 4, стр. 86-87.
51. Летња ноћ у Врушкој Гори. - Даница, 20. XII 1867, VIII, бр. 35, стр. 817.
52. Љубичица. - Даница, 20. III 1867, VIII, бр. 8, стр. 169.
53. Мили санци. - Даница, 30. VI 1867, VIII, бр. 18, стр. 416-417.
54. Невера Вук. - Даница, 10. VI 1867, VIII, бр. 16, стр. 361-362.
55. Пламенови. - Матица, 20. VIII 1867, II, бр. 23, стр. 561-562.
56. Пламенови II. - Матица, 10. IX 1867, II, бр. 25, стр. 607-608.
57. Пламенови III. - Матица, 31. X 1867, II, бр. 30, стр. 728-730.
58. Раздраганој браћи. - Матица, 20. V 1867, II, бр. 14, стр. 348.
59. Светковина „Слободе" у Пожуну. - Матица, 30. VI 1867, II, бр. 18, стр. 453-456.
60. Тица на грани. - Даница, 20. IX 1867, VIII, бр. 26, стр. 601.
61. Венци. - Матица, 20. VIII 1868, III, бр. 23, стр. 533-534.
62. Девојка драгог куша. - Даница, 31. I 1868, IX, бр. 3, стр. 49.
63. Девојка несретне руке. - Матица, 30. VI 1868, III, бр. 18, стр. 412-413.

64. Живот - на папиру : Радозналост. - Матица, 31. XII 1868, III, бр. 36, стр. 856-858.

65. Змијина кошуљица. - Матица, 31. XII 1868, III, бр. 36, стр. 845-848.

66. Зрачна свила. - Матица, 30. XI 1868, III, бр. 33, стр. 780.
Из циклуса „Пролеће" XVI.

67. Кад кишица сипи_ _ _. - Матица, 20. I 1868, III, бр. 2, стр. 36.

68. Коло Срдановo. - Матица, 10. IX 1868, III, бр. 25, стр. 580-581.

69. Ласте. - Матица, 20. XI 1868, III, бр. 32, стр. 749-750.
Из циклуса „Пролеће" XII.

70. Лахор и његове сасе. - Матица, 20. X 1868, III, бр. 29, стр. 679.
Из циклуса „Пролеће" VII.

71. Љубичице. - Матица, 10. X 1868, III, бр. 28, стр. 655.
Из циклуса „Пролеће" IV.

72. Миле сељанке. - Матица, 10. XI 1868, III, бр. 31, стр. 728.
Из циклуса „Пролеће" X.

73. Монгкут, краљ од Сијама. - Матица, 20. XI 1868, III, бр. 32, стр. 764-766.

74. На гробу Бранка Радичевића. - Матица, 10. I 1868, III, бр. 1, стр. 5.

75. Несташни дечаци. - Матица, 10. XI 1868, III, бр. 31, стр. 728.
Из циклуса „Пролеће" IX.

76. Облаци. - Матица, 10. X 1868, III, бр. 28, стр. 654.
Из циклуса „Пролеће" III.

77. Пламенови IV. - Матица, 29. II 1868, III, бр. 6, стр. 126-127.

78. Поточара. - Матица, 31. X 1868, III, бр. 30, стр. 703-704.
Из циклуса „Пролеће" VIII.

79. Пролетња зора. - Матица, 30. IX 1868, III, бр. 27, 633.
Из циклуса „Пролеће" I.

80. Пролетњи дан. - Матица, 30. IX 1868, III, бр. 27, стр. 634.
Из циклуса „Пролеће" II.

81. Пролеће вида девојку. - Матица, 20. XII 1868, III, бр. 35, стр. 820-822.
Из циклуса „Пролеће" XVIII.

82. Пролеће - на гробљу. - Матица, 31. XII 1868, III, бр. 36, стр. 844-845.
Из циклуса „Пролеће" XIX.

83. Пролеће усрећило пастира. - Матица, 10. XII 1868, III, бр. 34, стр. 796.
Из циклуса „Пролеће" XVII.

84. Путници. - Матица, 10 X 1868, III, бр. 28, стр. 655.
Из циклуса „Пролеће" V.

85. Пчела. - Матица, 30. XI 1868, III, бр. 33, стр. 780.
Из циклуса „Пролеће" XV.

86. Рајина суза. - Матица, 31. I 1868, III, бр. 3, стр. 53-54.

87. Растанак с драгом. - Матица, 20. II 1868, III, бр. 5, стр. 111.

88. Роса. - Матица, 10. XI 1868, III, бр. 31, стр. 728.
Из циклуса „Пролеће" XI.

89. Соколови. - Матица, 20. IV 1868, III, бр. 11, стр. 244-245.

90. Сремска ружа : Приповетка из народног живота. - Матица, 30. XI 1868, III, бр. 33, стр. 773-779.

91. Сремска ружа : Приповетка из народног живота. - Матица, 10. XII 1868, III, бр. 34, стр. 796-802.

92. Сремска ружа : Приповетка из народног живота. - Матица, 20. XII 1868, III, бр. 35, стр. 822-828.

93. Српкиње на збору. - Матица, 10. IV 1868, III, бр. 10, стр. 219.

94. Тице у гори. - Матица, 20. X 1868, III, бр. 29, стр. 678.
Из циклуса „Пролеће" VI.

95. У гостионици код „Полу звезде" на имен-дан шантавог торбара : Приповетка из народног живота. - Матица, 10. IX 1868, III, бр.25, стр. 581-589.

96. У гостионици код „Полу звезде" на имен-дан шантавог торбара : Приповетка из народног живота. - Матица, 20. IX 1868, III, бр. 26, стр. 606-612.

97. У гостионици код „Полу звезде" на имен-дан шантавог торбара : Приповетка из народног живота. - Матица, 30. IX 1868, III, бр. 27, стр. 634-638.

98. У гостионици код „Полу звезде" на имен-дан шантавог торбара : Приповетка из народног живота. - Матица, 10. X 1868, III, бр. 28, стр. 655-662.

99. У гостионици код „Полу звезде" на имен-дан шантавог торбара : Приповетка из народног живота. - Матица, 20. X 1868, III, бр. 29, стр. 679-686.

100. У гостионици код „Полу звезде" на имен-дан шантавог торбара : Приповетка из народног живота. - Матица, 31. X 1868, III, бр. 30, стр. 704-710.

101. У гостионици код „Полу звезде" на имен-дан шантавог торбара : Приповетка из народног живота. - Матица, 10. XI 1868, III, бр. 31, стр. 729-734.

102. У гостионици код „Полу звезде" на имен-дан шантавог торбара : Приповетка из народног живота. - Матица, 20. XI 1868, III, бр. 32, стр. 750-757.

103. Убијен голуб. - Матица, 31. VIII 1868, III, бр. 24, стр. 557-558.

104. Хајдучки усклик у пролеће. - Матица, 20. XI 1868, III, бр. 32, стр. 749-750.
Из циклуса „Пролеће" XIII.

105. Човек - пред фотографом. - Матица, 20. VIII 1868, III, бр. 23, стр. 550-551.

106. Шева. - Матица, 30. XI 1868, III, бр. 33, стр. 779-780.
Из циклуса „Пролеће" XIV.

107. Висибаба. - Матица, 10. I 1869, IV, бр. 1, стр. 13.
Из циклуса „Пролеће" XX.

108. Дуга. - Матица, 31. I 1869, IV, бр. 3, стр. 54.
Из циклуса „Пролеће" XXIV.

109. Киша пролетница на селу. - Матица, 31. I 1869, IV, бр. 3, стр. 53.
Из циклуса „Пролеће" XXII.

110. Ко неби хтео да зна колико је сунце? - Матица, 10. I 1869, IV, бр. 1, стр. 22-23.

111. Ко неби хтео да зна колико је сунце? - Матица, 20. I 1869, IV бр. 2, стр. 44-45.

112. Ковчежић. - Матица, 31. III 1869, IV, бр. 9, стр. 196.

113. Коларић. - Матица, 20. I 1869, IV, бр. 2, стр. 34-35.
Из циклуса „Пролеће" XXI.

114. Мајко моја, српска славо! - Матица, 30. VI 1869, IV, бр. 18, стр. 404-405.

115. После кише. - Матица, 31. I 1869, IV, бр. 3, стр. 53.
Из циклуса „Пролеће" XXIII.

116. Пролог. - Матица, 10. II 1869, IV, бр. 4, стр. 84-85.

117. Сремска ружа : Приповетка из народног живота.- Матица, 10. I 1869, IV, бр. 1, стр. 7-12.

118. Сремска ружа : Приповетка из народног живота. - Матица, 20. I 1869, IV, бр. 2, стр. 29-34.

119. Сремска ружа : Приповетка из народног живота. - Матица, 31. I 1869, IV, бр. 3, стр. 54-61.

120. Сремска ружа : Приповетка из народног живота. - Матица, 10. II 1869, IV, бр. 4, стр. 78-84.

121. Сремска ружа : Приповетка из народног живота. - Матица, 20. II 1869, IV, бр. 5, стр. 102-107.

122. Сремска ружа : Приповетка из народног живота. - Матица, 28. II 1869, IV, бр. 6, стр. 128-133.

123. Српски дан. - Матица, 10. IV 1869, IV, бр. 10, стр. 226.

124. Бадњи дан-у туђини. - Млада Србадија, 15. V 1870, I, бр. 2, стр. 76-77.

125. Сирота девојка. - Млада Србадија, 15. VII 1870, I, бр. 4, стр. 171-172.

126. Заљубљен гајдаш. - Млада Србадија, 20. XII 1871, II, бр. 32, стр. 487-488.

127. Санак јаву посестрио. - Млада Србадија, 10. V 1871, II, бр. 10, стр.153-155.

128. Сужник. - Млада Србадија, 30. VI 1871, II, бр. 15, стр. 228-229.

129. Брзојавна песма. - Црногорац, 10. VI 1872, II, бр. 23, стр. 92.

130. Брзојавне песме. - Застава, 26. V 1872, VII, бр. 62, стр. 1.

131. Брзојавне песме. - Народ, 25. V 1872, III, бр. 61, стр. 1.

132. Дуга. - Божићни дар : низ песама / нанизао га одраслој српчади чика Стева [Стеван В. Поповић]. - Нови Сад: Српска народна задружна штампарија, 1872. - Стр. 20-21.

133. Јесење лишће. - Божићни дар : низ песама / нанизао га одраслој српчади чика Стева [Стеван В. Поповић]. - Нови Сад : Српска народна задружна штампарија, 1872. - Стр. 22.

134. Киша пролетница на селу. - Божићни дар : низ песама / нанизао га одраслој српчади чика Стева [Стеван В. Поповић]. - Нови Сад: Српска народна задружна штампарија, 1872. - Стр. 19-20.

135. Ласте. - Божићни дар : низ песама / нанизао га одраслој српчади чика Стева [Стеван В. Поповић]. - Нови Сад: Српска народна задружна штампарија, 1872. - Стр. 42-44.

136. Ласте. - Слике и прилике за одраслу српчад / написао чика Стева [Стеван В. Поповић]. - Пешта: В. Хорњански, 1872. - (Дечији свет; 2). - Стр. 22.

137. Летњи снег. - Божићни дар : низ песама / нанизао га одраслој српчади чика Стева. - Нови Сад: Српска народна задружна штампарија, 1872. - Стр. 21-22.

138. Пролетњи дан. - Божићни дар : низ песама / нанизао га одраслој српчади чика Стева [Стеван В. Поповић]. - Нови Сад: Српска народна задружна штампарија, 1872. - Стр. 15-17.

139. Тежакова песма у пролеће. - Божићни дар : низ песама / нанизао га одраслој српчади чика Стева [Стеван В. Поповић]. - Нови Сад: Српска народна задружна штампарија, 1872. - Стр. 32-33.

140. Тежакова песма у пролеће. - Слике и прилике за одраслу српчад / написао чика Стева [Стеван В. Поповић]. - Пешта: В. Хорњански, 1872. - (Дечији свет; 2). - Стр. 31.

141. Тице у гори. - Божићни дар : низ песама / нанизао га одраслој српчади чика Стева [Стеван В. Поповић]. - Нови Сад: Српска народна задружна штампарија, 1872. - Стр. 17-18.

142. Бербанска ноћ. - Глас народа, 16. IX 1873, III, бр. 37, стр. 294-295.

143. Братство и богатство. - Србадија, 26. I 1875, I, бр.4, стр. 79.
Из циклуса „Мозаик" XVII.

144. Беспослен пастир. - Србадија, 26. I 1875, I, бр. 4, стр. 79.
Из циклуса „Мозаик" XIV.

145. Девојко, девојко! - Србадија, 26. I 1875, I, бр. 4, стр. 78.
Из циклуса „Мозаик" III.

146. Добром другу. - Србадија, 26. I 1875, I, бр. 4, стр. 79.
Из циклуса „Мозаик" VII.

147. Живот. - Србадија, 26. I 1875, I, бр. 4, стр. 79.
Из циклуса „Мозаик" XVI.

148. Забава на селу. - Србадија, 26. I 1875, I, бр. 4, стр. 79.
Из циклуса „Мозаик" XI.

149. И њен је син ђак. - Србадија, 26. I 1875, I, бр. 4, стр. 79.
Из циклуса „Мозаик" XXIV.

150. Јутарњи поздрав. - Србадија, 26. I 1875, бр. 4, стр. 79.
Из циклуса „Мозаик" XII.

151. [Камен и камен]. - Србадија, 26. I 1875, I, бр. 4, стр. 78.
Из циклуса „Мозаик".

152. Код матере. - Србадија, 26. I 1875, I, бр. 4, стр. 79.
Из циклуса „Мозаик" XXIII.

153. Ласте. - Србадија, 26. I 1875, бр. 4, стр. 79.
Из циклуса „Мозаик" IX.

154. Моје сунце. - Србадија, 26. I 1875, I, бр. 4, стр. 78.
Из циклуса „Мозаик" II.

155. На Дунаву. - Србадија, 26. I 1875, бр. 4, стр. 79.
Из циклуса „Мозаик" XXV.

156. Најскупља реч. - Србадија, 26. I 1875, бр. 4, стр. 79.
Из циклуса „Мозаик" XXI.

157. Наша љубав. - Србадија, 26. I 1875, I, бр. 4, стр. 79.
Из циклуса „Мозаик" IV.

158. Некад' и сад'. - Србадија, 26. I 1875, I, бр. 4, стр. 79.
Из циклуса „Мозаик" XXII.

159. Није друкче. - Србадија, 26. I 1875, I, бр. 4, стр. 79.
Из циклуса „Мозаик" XVIII.

160. Њен поздрав. - Србадија, 26. I 1875, I, бр. 4, стр.79.
Из циклуса „Мозаик" V.

161. Одложена песма. - Србадија, 26. I 1875, I, бр. 4, стр. 80.
Из циклуса „Мозаик" XXIX.

162. Он и његова драга. - Србадија, 26. I 1875, II, бр. 4, стр. 79.
Из циклуса „Мозаик" VIII.

163. Питање. - Србадија, 26. I 1875, I, бр. 4, стр. 79.
Из циклуса „Мозаик" VI.

164. Планинска слика. - Србадија, 26. I 1875, I, бр. 4, стр. 79.
Из циклуса „Мозаик" XV.

165. После кише. - Србадија, 26. I 1875, I, бр. 4, стр. 79.

Из циклуса „Мозаик” X.

166. При растанку. - Србадија, 26. I 1875, I, бр. 4, стр. 80.
Из циклуса „Мозаик” XXVIII.

167. Проклетство. - Србадија, 26. I 1875, I, бр. 4, стр. 79.
Из циклуса „Мозаик” XX.

168. Просто правило. - Србадија, 26. I 1875, I, бр. 4, стр. 79.
Из циклуса „Мозаик” XIX.

169. Свечан тренутак. - Србадија, 26. I 1875, I, бр. 4, стр. 79.
Из циклуса „Мозаик” XIII.

170. Суза. - Србадија, 26. I 1875, I, бр. 4, стр. 78.
Из циклуса „Мозаик” I.

171. Тужно сећање. - Србадија, 26. I 1875, I, бр. 4, стр. 79.
Из циклуса „Мозаик” XXVI.

172. У болести. - Јавор, 10. VI 1875, II, бр. 17, стуб. 515-516.

173. Фрушкој гори. - Србадија, 26. I 1875, I, бр. 4, стр. 79.
Из циклуса „Мозаик” XXVII.

174. Ђак светује оца. - Србадија, 16. I 1876, II, бр. 2, стр. 19.
Из циклуса „Мозаик” (друга група) VI.

175. Златно доба. - Србадија, 16. I 1876, II, бр. 2, стр. 19.
Из циклуса „Мозаик” (друга група) II.

176. [Ко не зна за род пасти]. - Србадија, 16. I 1876, II, бр. 2, стр. 19.
Из циклуса „Мозаик” (друга група) VII.

177. Мати светује синчића. - Србадија, 16. I 1876, II, бр. 2, стр. 19.
Из циклуса „Мозаик” (друга група) V.

178. Притворном. - Србадија, 16. I 1876, II, бр. 2, стр. 19.
Из циклуса „Мозаик” (друга група) IV.

179. Пролетња зора. - Радован, III 1876, I, бр. 3, стуб. 145-146.

180. Пролетњи дан. - Радован, III 1876, I, бр. 3, стуб. 129-130.

181. Пчела. - Србадија, 16. I 1876, II, бр. 2, стр. 19.
Из циклуса „Мозаик” (друга група) III.

182. Страстна недеља. - Србадија, 1. I 1876, II, бр. 1, стр. 11.

183. Тежакова песма у пролеће. - Божић : дар доброј деци. Књ. 3 / уредио Стеван В. Поповић. - Панчево: Књижара Браће Јовановића, 1876. - Стр. 22-23.

184. Тежакова песма у пролеће. - Радован, IV 1876, I, бр. 4, стуб. 233-234.

185. У гори. - Србадија, 16. I 1876, II, бр. 2, стр. 19.
Из циклуса „Мозаик” (друга група) I.

186. Шта да се играмо? - Радован, III 1876, I, бр. 3, стуб. 183-184.

187. Живота пути. - Јавор, 6. II 1877, IV, бр. 6, стуб. 175-176.

188. После кише. - Божић : дар доброј деци. Књ. 4 / приредио Стеван В. Поповић. - Панчево: Књижара Браће Јовановић, 1877. - Стр. 28-29.

189. Срећа и несрећа. - Јавор, 6. III 1877, IV, бр. 10, стуб. 303-304.

190. Bolná vzpominka / preveo L. Tesar. - Lumír, 1879, br. 7, str. 373-374.

191. Po dešti / preveo L. Tesar. - Lumír, 1879, br. 7, str. 373-374.

192. Posvátny okamžik / preveo L. Tesar. - Lumír, 1879, br. 7, str. 373-374.

193. После кише. - Велики српски декламатор : збирка одабраних песама за декламовање у народним и средњим школама, приликом беседа и светковина / прибрао их Стеван В. Поповић. - Нови Сад: Књижара Браће М. Поповића, 1879. - Стр. 15.

194. Пролетњи дан. - Велики српски декламатор : збирка одабраних песама за декламовање у народним и средњим школама, приликом беседа и светковина / прибрао их Стеван В. Поповић. - Нови Сад: Књижара Браће М. Поповића, 1879. - Стр. 13-14.

195. Též jej í syn jest žákem / preveo L. Tesar. - Lumír, 1879, br. 7, str. 373-374.

196. Тице селице. - Велики српски декламатор : збирка одабраних песама за декламовање у народним и средњим школама, приликом беседа и светковина / прибрао Стеван В. Поповић. - Нови Сад: Књижара Браће М. Поповића, 1879. - Стр. 41.

197. Horská skizza / preveo L. Tesar. - Lumír, 1879, br. 7, str. 373-374.

198. Песмице о цвећу а уз говор цвећа. - Говор цвећа по најновијем тумачењу / С немачког превео П. - Панчево: Штампарија Браће Јовановића, 1881. - Стр. 35-38.

199. Пролетња зора. - Српске илустроване новине, 2. VIII 1881, I, бр. 2, стр. 20.

200. [Сећаш ли се чедо моје,...]. - Говор цвећа по најновијем тумачењу / С немачког превео П. - Панчево: Штампарија Браће Јовановића, 1881. - Стр. 43-44.

201. Der alte Glöckner. - Serbische Frauenlieder / Ausgewählt und im Vermasse der Originale ins Deutsche übertragen von Svetozar Manojlović. - Eisenstadt: Im Selbstverlage des Uebersetzers, 1882. - Str. 27-28.

202. Die gute Schwägerin. - Serbische Frauenlieder / Ausgewählt und im Vermasse der Originale ins Deutsche übertragen von Svetozar Manojlović. - Eisenstadt: Im Selbstverlage des Uebersetzers, 1882. - Str. 29-30.

203. Mara, die Shäferin und der Postbote. - Serbische Frauenlieder / Ausgewählt und im Vermasse der Originale ins Deutsche übertragen von Svetozar Manojlović. - Eisenstadt: Im Selbstverlage des Uebersetzers, 1882. - Str. 21.

204. Пролетња зора. - Орао, 1882, VIII, стуб. 57-60.

205. Die treulos verlassene Braut auf dem Sterbebette. - Serbische Frauenlieder / Ausgewählt und im Vermasse der Originale ins Deutsche übertragen von Svetozar Manojlović. - Eisenstadt: Im Selbstverlage des Uebersetzers, 1882. - Str. 22.

206. Das übermüthige Mädchen. - Serbische Frauenlieder / Ausgewählt und im Vermasse der Originale ins Deutsche übertragen von Svetozar Manojlović. - Eisenstadt: Im Selbstverlage des Uebersetzers, 1882. - Str. 23.

207. Шала и збиља. - Српске илустроване новине, 15. VI 1882, II, бр. 23, стр. 165.

208. Доситију. - Споменица српског академског друштва „Зора" у Бечу о стогодишњици прве књиге Доситеја Обрадовића. - Сомбор: Штампарија Фердинанда Битермана, 1883. - Стр. 1.

209. Ласте. - Радован. Песме и приче за децу од чика Јове Змаја и чика Стеве [В. Поповића] Књ. I. Са 48 слика. - У Београду: Краљевско-српска државна штампарија, 1883. - Стр. 149-150.

210. Тежакова песма у пролеће. - Радован. Песме и приче за децу од чика Јове Змаја и чика Стеве [В. Поповића]. - Књ. II. Са 43 слике. - У Београду: Краљевско-српска државна штампарија, 1883. - Стр. 13-15.

211. Где је? (По Словеначком). - Јавор, 18. XI 1884, XI, бр. 47, стуб. 1473-1474.

212. Тежакова песма у пролеће. - 31. V 1884, III, бр. 18, стр. 282-284.
Објављено уз ноте Јосифа Маринковића.

213. Der alte Glöckner. - Serbische Dichtungen / Ausgewählt and überstetzt von Svetozar Manojlović. - (Zweite bedeutend Vermehrte Ausgabe der „Serbischen Frauenlieder"). - Eisenstadt: Im Selbstverlage des Verfassers, 1885. - Str. 74-75.

214. Бадњи дан у туђини. - Јавор, 10. II 1885, XII, бр. 6, стуб. 161-164.
Из циклуса „Пламенови".

215. Две гранчице. - Стражилово, 24. I 1885, I, бр. 4, стуб. 97-98.
Из циклуса „Пролеће".

216. Звоно. - Стражилово, 24. I 1885, I, бр. 4, стуб. 98-100.
Из циклуса „Пламенови".

217. Mara, die Schäferin und der Postbote. - Serbische Dichtungen / Ausgewählt und übersetzt von Svetozar Manojlović. - (Zweite bedeutend vermehrte Ausgabe der „Serbischen Frauenlieder"). - Eisenstadt: Im Selbstverlage des Verfassers, 1885. - Str. 72.

218. Die treulos verlassene Braut auf dem Sterbebette. - Serbische Dichtungen / Ausgewählt und übersetzt von Svetozar Manojlović. - (Zweite bedeutend vermehrte Ausgabe der „Serbischen Frauenlieder"). - Eisenstadt: Im Selbstverlage des Verfassers, 1885. - Str. 73.

219. Моје срце. - Стражилово, 21. II 1885, I, бр. 8. стуб. 233-234.
Из циклуса „Пламенови".

220. Себично дете. - Стражилово, 21. II 1885, I, бр. 8, стуб. 231-232.
Из циклуса „Пламенови".

221. Der alte Glöckner. - Serbisch-croatische Dichtungen / Ausgewählt und im Vermasse der Originale ins Deutsche übertragen von Svetozar Manojlović. - Dritte auf. - Wien: Commissionsverlag von J. Bretzner Comp., 1888. - Str. 15-16.

222. Убијени голуб. - Дом и свиет, 1893, VI, бр. 15, стр. 237.

223. После кише. - Нови српски декламатор : пјесме за Српчад / прибрао их Србољуб. - Мостар: Књижара Владимира М. Радовића, 1894. - Стр. 30-31.

224. Пчела. - Нови српски декламатор : пјесме за Српчад / прибрао их Србољуб. - 2. доп. изд. - Мостар: Књижара Владимира М. Радовића, 1894. - Стр. 8-9.

225. Песма тежакова. - Песмарица за православне вероисповедне народне школе према наставној основи изданој од великог школског савета израдио Александар Јорговић. - У Сремским Карловцима: Издање Српске манастирске штампарије, 1897. - Стр. 40-42.

226. Поточара. - Песмарица за православне вероисповедне народне школе према наставној основи изданој од великог школског савета израдио Александар Јорговић. - У Сремским Карловцима: Издање Српске манастирске штампарије, 1897. - Стр. 20-21.

227. Соколови. - Дневни лист, 1897, XV, бр. 292, стр. 3.

228. Тежакова песма у пролеће. - Смиље: књига за омладину / Саставио Саватије М. Грбић. - Београд: Дворска књижарница Мите Стајића, 1897. - Стр. 52-54.

229. Убијен голуб. - Голуб, 1898, IX, стр. 45-49.

230. Дуга. - Песнички зборник : Угледни производи српског, хрватског и страног песништва за школску и домаћу употребу / Саставио Јован Максимовић. - У Мостару: Књижарница Пахера и Кисића, 1900. - Стр. 386.

231. Зрачна свила. - Песнички зборник : Угледни производи српског, хрватског и страног песништва за школску и домаћу употребу / Саставио Јован Максимовић. - У Мостару: Књижарница Пахера и Кисића, 1900. - Стр. 11.

232. Киша пролетница на селу. - Песнички зборник : Угледни производи српског, хрватског и страног песништва за школску и домаћу употребу / Саставио Јован Максимовић. - У Мостару: Књижарница Пахера и Кисића, 1900. - Стр. 402.

233. Летња ноћ у Фрушкој Гори. - Песнички зборник : Угледни производи српског, хрватског и страног песништва за школску и домаћу упоребу / Саставио Јован Максимовић. - У Мостару: Књижарница Пахера и Кисића, 1900. - Стр. 77.

234. Љубичице. - Песнички зборник : Угледни производи српског, хрватског и страног песништва за школску и домаћу употребу / Саставио Јован Максимовић. - У Мостару: Књижарница Пахера и Кисића, 1900. - Стр. 399.

235. Мелъница. - Славянскія извѣстия, 1900, стр. 88.

236. На чесми. - Песнички зборник : Угледни производи српског, хрватског и страног песништва за школску и домаћу употребу / Саставио Јован Максимовић. - У Мостару: Књижарница Пахера и Кисића, 1900. - Стр. 12.

237. Облаци. - Песнички зборник: Угледни производи српског, хрватског и страног песништва за школску и домаћу употребу / Саставио Јован Максимовић. - У Мостару: Књижарница Пахера и Кисића, 1900. - Стр. 35.

238. После кише. - Песнички зборник : Угледни производи српског, хрватског и страног песништва за школску и домаћу употребу / Саставио Јован Максимовић. - У Мостару: Књижарница Пахера и Кисића, 1900. - Стр. 402-403.

239. Тебе нема_ _ _. - Песнички зборник : Угледни производи српског, хрватског и страног песништва за школску и домаћу употребу / Саставио Јован Максимовић. - У Мостару: Књижарница Пахера и Кисића, 1900. - Стр. 33.

240. Тежакова песма у пролеће. - Смиље : Књига за омладину / Саставио Саватије М. Грбић. - 2. увећано изд. - Београд: Дворска књижарница Мите Стајића, 1902. - Стр. 71-72.

241. Из Фрушке Горе_ _ _. - Правда, 1904, I, бр.112, Прилог, стр. 5.

242. Ја сам добре воље. - Збирка дечјих песама у један, два, три и четири гласа / за ученике основних школа удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - Јагодина: [б. и.], 1904. - Стр. 6.

243. Ја сам ђаче. - Да читамо. Књига трећа. За сеоске ђаке / Спремио В[итомир] С. Јовановић. - Београд: Књижара В. Валожића, 1904.

244. Лет, лет тичице мале. - Збирка дечјих песама у један, два, три и четири гласа / за ученике основних школа удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - Јагодина: [б. и.], 1904. - Стр. 17.

245. Несташни дечаци. - Збирка дечјих песама у један, два, три и четири гласа / за ученике основних школа удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - Јагодина: [б. и.], 1904. - Стр. 4.

246. Ох, пролеће. - Збирка дечјих песама у један, два, три и четири гласа / за ученике основних школа удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - Јагодина: [б. и.], 1904. - Стр. 18.

247. Поточара. - Збирка дечјих песама у један, два, три и четири гласа / за ученике основних школа удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - Јагодина: [б. и.], 1904. - Стр. 42.

248. Бербанска ноћ. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 745-746.
Из циклуса „Село - Девојачке песме".

249. Беспослен пастир. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 760.
Из циклуса „Мозаик" XIV.

250. Братство и богатство. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 760.
Из циклуса „Мозаик" XVII.

251. Брига материна. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 745.
Из циклуса „Село - Девојачке песме".

252. Висибаба. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 751-752.
Из циклуса „Пролеће".

253. Девојко, девојко! - Бранково коло, 16.VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 758.
Из циклуса „Мозаик" III.

254. Добром другу. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 759.
Из циклуса „Мозаик" VII.

255. Живот. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 760.
Из циклуса „Мозаик" XVI.

256. И њен је син ђак. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 761.
Из циклуса „Мозаик" XXIV.

257. Јесење лишће. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 758.
Из циклуса „Разне песме".

258. Јутарњи поздрав. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 759.
Из циклуса „Мозаик" XII.

259. Киша пролетница на селу. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 753.
Из циклуса „Пролеће".

260. Код матере. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 760-761.
Из циклуса „Мозаик" XXIII.

261. Коларић. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 754-755.
Из циклуса „Пролеће".

262. Мајкина душица. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 746.
Из циклуса „Село - Девојачке песме".

263. Моја и њена срећа. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 747.
Из циклуса „Патриотске песме".

264. Моја ружа. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 748.
Из циклуса „Тужан љубавни спомен".

265. Моје сунце. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 758.
Из циклуса „Мозаик" II.

266. На гробу Бранка Радичевића. - Бранково коло, 16.VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 757-758.
Из циклуса „Разне песме".

267. На Дунаву. - Бранково коло, 16.VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 761.
Из циклуса „Мозаик" XXV.

268. На растанку. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 761.
Из циклуса „Мозаик" XXVIII.

269. На чесми. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 743.
Из циклуса „Село - Девојачке песме".

270. На чесми. - Цариградски гласник, 15. VIII 1905, XI, бр. 29, стр. 2.

271. Најскупља реч. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 760.
Из циклуса „Мозаик" XXI.

272. Наша љубав. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 758-759.
Из циклуса „Мозаик" IV.

273. Некад и сад. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб 760.
Из циклуса „Мозаик" XXII.

274. Несташни дечаци. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 752.
Из циклуса „Пролеће".

275. Њен поздрав. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 759.
Из циклуса „Мозаик" V.

276. О Видову дну. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 746-747.
Из циклуса „Патриотске песме".

277. Ох, како ми перо дршће_ _ _. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 748-749.
Из циклуса „Тужан љубавни спомен".

278. Одбијена грана. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 743-744.
Из циклуса „Село - Девојачке песме".

279. Одложена песма. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 761-762.
Из циклуса „Мозаик" XXIX.

280. Питање. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 759.
Из циклуса „Мозаик" VI.

281. Планинска слика. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 760.
Из циклуса „Мозаик" XV.

282. После кише. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 754.
Из циклуса „Пролеће".

283. После кише. - Бранково коло, 16.VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 759.
Из циклуса „Мозаик" X.

284. Поточара. - Бранково коло, 16.VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 756-757.
Из циклуса „Разне песме".

285. Поточара. - Цариградски гласник, 8. VII 1905, XI, бр. 28, стр. 2.

286. Пролетња зора. - Бранково коло, 16.VI 1905, XI, бр. 24, стуб 749.
Из циклуса „Пролеће".

287. Пролетњи дан. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 749-750.
Из циклуса „Пролеће".

288. Путници. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 750.
Из циклуса „Пролеће".

289. Свечан тренутак. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 759-760.
Из циклуса „Мозаик" XIII.

290. Сирочад. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 744.
Из „Села - Девојачке песме".

291. Српски дан. - Бранково коло, 16.VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 746.
Из циклуса „Патриотске песме".

292. Суза. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 758.
Из циклуса „Мозаик" I.

293. Тебе нема_ _ _. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 748.
Из циклуса „Тужан љубавни спомен".

294. Тебе нема_ _ _. - Цариградски гласник, 1. VII 1905, XI, бр. 27, стр. 2.

295. Тежакова песма у пролеће. - Бранково коло, 16.VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 755-756.
Из циклуса „Пролеће".

296. Тужно сећање. - Бранково коло, 16.VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 761.
Из циклуса „Мозаик" XXVI.

297. У болести. - Бранково коло, 16.VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 762.

298. У зору. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 747-748.
Из циклуса „Тужан љубавни спомен".

299. Фрушкој Гори. - Бранково коло, 16.VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 761.
Из циклуса „Мозаик" XXVII.

300. Хајдуци на рочишту. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 752-753.
Из циклуса „Пролеће".

301. Шева. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 750-751.
Из циклуса „Пролеће".

302. Ја сам добре воље. - Збирка дечјих песама у један, два, три и четири гласа / за ученике основних школа удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - Јагодина: [б. и.], 1906. - Стр. 6.

303. Лет, лет тичице мале. - Збирка дечјих песама у један, два, три и четири гласа / за ученике основних школа удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - Јагодина: [б. и.], 1906. - Стр. 17.

304. Несташни дечаци. - Збирка дечјих песама у један, два, три и четири гласа / за ученике основних школа удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - Јагодина: [б. и.], 1906. - Стр. 4.

305. Ох, пролеће. - Збирка дечјих песама у један, два, три и четири гласа / за ученике основних школа удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - Јагодина: [б. и.], 1906. - Стр. 18.

306. Поточара. - Збирка дечјих песама у један, два, три и четири гласа / за ученике основних школа удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - Јагодина: [б. и.], 1906. - Стр. 42.

307. Тежакова песма у пролеће. - Голуб, 1906, XVII, стр. 53-54.

308. Тежакова пјесма у прољеће. - Српска зора, 2. II 1907, I, бр. 3, стр. 3.

309. Брига материна. - Породица у уметничкој песми српској / приредио и предговор написао Милан Шевић. - Нови Сад: Матица српска, 1908. - (Књиге за народ; 123). - Стр. 44.

310. Венчани венци. - Породица у уметничкој песми српској / приредио и предговор написао Милан Шевић. - Нови Сад: Матица српска, 1908. - (Књиге за народ; 123). - Стр. 11-12.

311. Звезда. - Породица у уметничкој песми српској / приредио и предговор написао Милан Шевић. - Нови Сад: Матица српска, 1908. - (Књиге за народ; 123). - Стр. 42-44.

312. И њен је син ђак. - Породица у уметничкој песми српској / приредио и предговор написао Милан Шевић. - Нови Сад: Матица српска, 1908. - (Књиге за народ; 123). - Стр. 86.

313. Код матере. - Породица у уметничкој песми српској / приредио и предговор написао Милан Шевић. - Нови Сад: Матица српска 1908. - (Књиге за народ; 123). - Стр. 64-65.

314. Мајкина душица. - Породица у уметничкој песми српској / приредио и предговор написао Милан Шевић. - Нови Сад: Матица српска, 1908. - (Књиге за народ; 123).- Стр. 64.

315. Мајкина душица. - Њива, 1908, XI, бр. 21, стр. 333.

316. Најскупља реч. - Породица у уметничкој песми српској / приредио и предговор написао Милан Шевић. - Нови Сад: Матица српска, 1908. - (Књиге за народ; 123). - Стр. 65.

317. Благо нама тицама. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - Јагодина: [издање аутора], 1909. - Стр. 21.

318. Живота пути. - Далматинац, 1909, XIII, стр. 17.

319. Живота пути. - Српски Великокикиндски илустровани календар, 1909, стр. [18].

320. Ја сам добре воље. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - Јагодина: [издање аутора], 1909. - Стр. 19-20.

321. Лет, лет тичице мале. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - Јагодина: [издање аутора], 1909. - Стр. 68.

322. Несташни дечаци. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Јовановић. - Јагодина: [издање аутора], 1909. - Стр. 19.

323. Ох, пролеће. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Јовановић. - Јагодина: [издање аутора], 1909. - Стр. 28.

324. Поточара. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Јовановић. - Јагодина: [издање аутора], 1909. - Стр. 48.

325. Grcsics Milenko János. - Szerb költőkből / forditotta Szászy István. - Budapest: Franklin-társulat, 1910. - (Olcsó könyvtár; 1554-1558). - Str. 124-127.
Sadrži: Felhők (124); Nyári és a „Fruska Gorá"-n (124-126); A bús szerelem dalaiból (126-127).

326. Тице у гори. - Њива, 1910, XIII, бр. 48, стр. 764.

327. Брига материна. - Антологија новије српске лирике / саставио Богдан Поповић. - [1. изд.]. - Загреб: Матица хрватска, 1911. - Стр. 51.

328. Доситеју. - Штампа, 1911, X, бр. 85, стр. 1.

329. Брига материна. - Смиље, 1911/1912, XL, бр. 10, стр. 156.

330. Брига материна. - Антологија новије српске лирике / саставио Богдан Поповић. - 2. изд. - Београд: Књижара С. Б. Цвијановића, 1912. - Стр. 89.

331. Живота пути. - Банаћанин, 1912, стр. [101].

332. Живота пути. - Родољуб, 1912, стр. [53].

333. Живота пути. - Сремац, 1912, стр. [37].

334. Зелени се мио брег. - Српски витез, 1912, IV, бр. 5-6, стр. 130-131.

335. После кише. - Њива, 1912, XV, бр. 27, стр. 428.

336. Вера - невера. - Граничар, 1913, V, стр. 31.

337. Брига материна. - Антологија. Књ. 1 : Поезија / [саставио] Миливој Павловић. - Ница: [б. и.], 1917. - Стр. 82.

338. Киша пролетница на селу. - Ружа : Српска читанка / Љубица Карчевићка и Василија Качандоновићева. - Солун: Штампарија „Акваронe", 1917. - Стр. 61-62.

339. Љубичице. - Антологија. Књ. I : Поезија / [саставио] Миливој Павловић. - Ница: [б. и.], 1917. - Стр. 82.

340. На чесми. - Антологија. Књ. I : Поезија / [саставио] Миливој Павловић. - Ница: [б. и.], 1917. - Стр. 81.

341. После кише. - Ружа : Српска читанка / Љубица Карчевићка и Василија Качандоновићева. - Солун: Штампарија „Акваронe", 1917. - Стр. 65-66.

342. Тежакова песма у пролеће. - Њива, 1917, X, стр. 72.

343. Брига материна. - Антологија новије српске лирике / саставио Богдан Поповић. - 3. изд. - Загреб: Књижара З. и В. Васића, 1919. - Стр. 49-50.

344. Киша пролетница на селу. - Ружа : Српска читанка / Љубица Карчевићка и Василија Качандоновићева. - Пирот: Књижара Миодрага А. Ђорђевића, 1919. - Стр. 61-62.

345. После кише. - Ружа : Српска читанка / Љубица Карчевићка и Василија Качандоновићева. - Пирот: Књижара Миодрага А. Ђорђевића, 1919. - Стр. 65-66.

223. Брига материна. - Антологија новије српске лирике / саставио Богдан Поповић. - 4. изд. - Београд: Књижара С. Б. Цвијановића, 1920. - Стр. 45.

347. Висибаба. - Народно јединство, 17. IV 1920, III, бр. 77, Листићи. Прилог „Народног јединства", бр. 16, књ. 1, стр. 153.

348. Добар ђак. - Дечја лира. Књ. I. - [Нови Сад]: [Издање просветног прегледа]: Српска манастирска штампарија у Сремским Карловцима, 1920. - Стр. 10-11.

349. Ја сам добре воље. - Збирка одабраних песма у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - 2. изд. - Београд: [б. и.], 1920. - Стр. 23-24.

350. Ја сам ђаче добре воље. - Дечја лира. Књ. I. - [Нови Сад]: [Издање Просветног прегледа] : Српска манастирска штампарија у Сремским Карловцима, 1920. - Стр. 8-9.

351. Јован Грчић Миленко. - Антологија српске лирике од Бранка до данас / [саставио] Војислав Ј. Илић Млађи. - Београд: Књижарница Рајковића и Ћуковића, 1920. - Стр. 159-166.
Садржи: На чесми (159-160); Брига материна (161); Несташни дечаци (162-163); Разговор цвећа (164-166).

352. Лет, лет тичице мале. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - 2. изд. - Београд: [б. и.], 1920. - Стр.45.

353. Лет, лет тичице мале. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - 2. изд. - Београд: [б. и.], 1920. - Стр. 55.

354. Несташни дечаци. - Дечја лира. Књ. I. - [Нови Сад]: [Издање Просветног прегледа]: Српска Манастирска штампарија у Сремским Карловцима, 1920. - Стр. 6-7.

355. Несташни дечаци. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - 2. изд. - Београд: [б. и.], 1920. - Стр. 14.

356. Ох, пролеће. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - 2. изд. - Београд: [б. и.], 1920. - Стр. 24-25.

357. Поточара. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - 2. изд. - Београд: [б. и.], 1920. - Стр. 31.

358. Ја сам добре воље. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - 3. изд. - Београд: [б. и.], 1921. - Стр. 23-24.

359. Лет, лет тичице мале. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - 3. изд. - Београд: [б. и.], 1921. - Стр. 45.

360. Лет, лет тичице мале. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - 3. изд. - Београд: [б. и.], 1921. - Стр. 55.

361. Несташни дечаци. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - 3. изд. - Београд: [б. и.], 1921. - Стр. 14.

362. Ох, пролеће. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - 3. изд. - Београд: [б. и.], 1921. - Стр. 24-25.

363. Поточара. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - 3. изд. - Београд: [б. и.], 1921. - Стр. 31.

364. Тежакова песма у пролеће. - Српски задругар, 1921, стр. [119].

365. Благо нама. - Песме, декламације и игре за I и II разред народне школе / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - Београд: Књижарница Рајковића и Ћуковића, [1922]. - Стр. 6.

366. Дуга. - Песме, декламације и игре за I и II разред народне школе / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - Београд: Књижарница Рајковића и Ћуковића, [1922]. - Стр. 46.

367. Ја сам ђаче. - Песме, декламације и игре за I и II разред народне школе / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - Београд: Књижарница Рајковића и Ћуковића, [1922]. - Стр. 12-13.

368. Љубичице. - Песме, декламације и игре за I и II разред основне школе / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - Београд: Књижарница Рајковића и Ћуковића, [1922]. - Стр. 34.

369. На чесми. - Песме, декламације и игре за III и IV разред народне школе / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - Београд: Књижара Рајковић и Ћуковић, [1922]. - Стр. 24-25.

370. Несташни дечаци. - Песме, декламације и игре за I и II разред основне школе / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - Београд: Књижарница Рајковића и Ћуковића, [1922]. - Стр. 5.

371. Ох, пролеће. - Песме, декламације и игре за III и IV разред основне школе / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - Београд: Књижара Рајковић и Ћуковић, [1922]. - Стр. 6.

372. После кише. - Песме, декламације и игре за I и II разред народне школе / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - Београд: Књижарница Рајковића и Ћуковића, [1922]. - Стр. 37.

373. Тежакова песма у пролеће. - Смиље : Књига за омладину са сликама / Саставио Саватије М. Грбић. - 4. увећано изд. - Београд: Књижарница Ђоме Јовановића и Вујића, 1922. - Стр. 67-68.

374. Бадњи дан у туђини. - Венац, 1. I 1923, VIII, бр. 4-5, стр. 337-338.

375. Брига материна. - Антологија новије српске лирике / саставио Богдан Поповић. - 5. изд. - Београд: Књижара С. Б. Цвијановића, 1924. - Стр. 44.

376. Ја сам добре воље. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - 4.изд. - Београд: Књижара Геце Кона, 1924. - Стр. 23-24.

377. Лет, лет тичице мале. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - 4. изд. - Београд: Књижара Геце Кона, 1924. - Стр. 44.

378. Лет, лет тичице мале. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - 4. изд. - Београд: Књижара Геце Кона, 1924. - Стр. 55.

379. Несташни дечаци. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - 4. изд. - Београд: Књижара Геце Кона, 1924. - Стр. 14.

380. Ох, пролеће. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - 4. изд. - Београд: Књижара Геце Кона, 1924. - Стр. 24-25.

381. Поточара. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - 4. изд. - Београд: Књижара Геце Кона, 1924. - Стр. 31.

382. Пролетња зора. - Гласник подмлатка Црвеног крста, III 1924, III, бр. 7, омот, стр. 4.

383. Чесма пред селом. - Млади задругар, VIII 1924, I, бр. 5, стр. 129-130.

384. Mutters Sorge / preveo Zlatko Gorjan. - Belgrader Zeitung, 12. IV 1925, II, br. 164, str. 3.

385. Мајкина душица. - Гласник подмлатка Црвеног крста, 7. III 1926, V, бр. 7, омот, стр. 3.

386. На чесми. - Гласник подмлатка Црвеног крста, V, 1926, V, бр. 9, омот, стр. 4.

387. Брига материна. - Антологија. Књ. 1 : Песништво / с предговором Јаше Продановића; саставио у Ници 1917. године Миливоје Павловић. - 2. изд. - Београд: Књижарница Г. Кона, 1927. - Стр. 244.

388. Ја сам добре воље. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - 5. изд. - Београд: Књижара Геце Кона, 1927. - Стр. 23-24.

389. Лет, лет птичице мале. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - 5. изд. - Београд: Књижара Геце Кона, 1927. - Стр. 45.

390. Лет, лет тичице мале. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - 5. изд. - Београд: Књижара Геце Кона, 1927. - Стр. 55.

391. Љубичице. - Антологија. Књ. 1 : Песништво / с предговором Јаше Продановића; саставио у Ници, 1917. године Миливоје Павловић. - 2. изд. - Београд: Књижарница Г. Кона, 1927. - Стр. 244.

392. На чесми. - Антологија. Књ. 1 : Песништво / с предговором Јаше Продановића; саставио у Ници, 1917. године Миливоје Павловић. - 2. изд. - Београд: Књижарница Г. Кона, 1927. - Стр. 243.

393. Несташни дечаци. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - 5. изд. - Београд: Књижара Геце Кона, 1927. - Стр. 14.

394. Ох, пролеће. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - 5. изд. - Београд: Књижара Геце Кона, 1927. - Стр. 24-25.

395. Поточара. - Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа / за школску омладину удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - 5. изд. - Београд: Књижара Геце Кона, 1927. - Стр. 31.

396. Тебе нема. - Антологија љубавне лирике / Изабрао Божидар Ковачевић. - Београд: Књижара Здравка Спасојевића, [1927]. - Стр. 139.

397. Брига материна. - Антологија новије српске лирике /саставио Богдан Поповић. - 6. изд. - Београд: Књижара С. Б. Цвијановића, 1928. - Стр. 44.

398. Зрачна свила. - Венац песама / сплео за малу Српчад чика Стева [Стеван В. Поповић]. - 3. изд. - Београд: „Мироточиви", 1928. - (Дечији свет). - Стр. 17-18.

399. Ја сам добре воље. - Певанка за ученике основних и учитељских школа у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца / Удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - Београд: Књижарница Геце Кона, 1928. - Стр. 61-62.

400. Лет, лет птичице мале. - Певанка за ученике основних и учитељских школа у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца / Удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - Београд: Књижарница Геце Кона, 1928. - Стр. 74-75.

401. Несташни дечаци. - Певанка за ученике основних и учитељских школа у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца / Удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - Београд: Књижарница Геце Кона, 1928. - Стр. 30.

402. Ох, пролеће. - Певанка за ученике основних и учитељских школа у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца / Удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - Београд: Књижарница Геце Кона, 1928. - Стр. 36-37.

403. После кише. - Венац песама / сплео за малу Српчад чика Стева [В. Поповић]. - 3. изд. - Београд: „Мироточиви”, 1928. - (Дечији свет). - Стр. 21-22.

404. Поточара. - Певанка за ученике основних и учитељских школа у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца / Удесио Влад[имир] Р. Ђорђевић. - Београд: Књижарница Геце Кона, 1928. - Стр. 56.

405. Пчела. - Венац песама / сплео за малу Српчад чика Стева [В. Поповић]. - 3. изд. - Београд: „Мироточиви”, 1928. - (Дечији свет). - Стр. 18.

406. Тице селице. - Венац песама / сплео за малу Српчад чика Стева [В. Поповић]. - 3. изд. - Београд: „Мироточиви”, 1928. - (Дечији свет). - Стр. 27.

407. Благо нама. - Ђачко певање, игре и декламације за I и II разред основне школе. По новом програму О. Н. Бр. 45131, од 6-X-1927 год. / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - Београд: Књижарница Радомира Д. Ћуковића, [1929]. - Стр. 4-5.

408. Несташни дечаци. - Ђачко певање, игре и декламације за I и II разред основне школе. По новом програму О. Н. Бр. 45131, од 6-X-1927 год. / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - Београд: Књижарница Радомира Д. Ћуковића, [1929]. - Стр. 19.

409. Ох, пролеће. - Ђачко певање, игре и декламације за III и IV разред основне школе. По новом програму О. Н. Бр. 45131, од 6-X-1927 год. / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - Београд: Књижарница Рајковића и Ћуковића, [1929]. - Стр. 9.

410. Шева. - Гласник подмлатка Црвеног крста, III 1929, VIII, бр. 7, стр. 12.

411. Благо нама. - Ђачко певање, игре и декламације за I и II разред основне школе. По новом програму О. Н. Бр. 45131, од 6-X-1927 год. / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - 2. изд. - Београд: Књижарница Рајковића и Ћуковића, [1930]. - Стр. 4-5.

412. Брига материна. - Календар Српски задругар, 1930, стр. 85.

413. Дуга. - Песме, декламације и дечје игре за I и II разред основне школе / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - 2. изд. - Београд: Књижарница Рајковића и Ћуковића, [1930]. - Стр. 50.

414. Ја сам ђаче. - Песме, декламације и дечје игре за I и II разред основне школе / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - Београд: Књижарница Рајковића и Ћуковића, [1930]. - Стр. 13-14.

415. Љубичице. - Песме, декламације и дечје игре за I и II разред основне школе / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - 2. изд. - Београд: Књижарница Рајковића и Ћуковића, [1930]. - Стр. 38.

416. Несташни дечаци. - Ђачко певање, игре и декламације за I и II разред основне школе. По новом програму О. Н. Бр. 45131, од 6-X-1927 год. / Приредио Драг[ољуб] П. Илић.- 2. изд. - Београд: Књижарница Рајковића и Ћуковића, [1930]. - Стр. 19.

417. Несташни дечаци. - Песме, декламације и дечје игре за I и II разред основне школе / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - 2. изд. - Београд: Књижарница Рајковића и Ћуковића, [1930]. - Стр. 5.

418. Ох, пролеће. - Ђачко певање, игре и декламације за III и IV разред основне школе. По новом програму О. Н. Бр. 45131, од 6-X-1927 год. / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - 3. изд. - Београд: Књижарница Радомира Ћуковића, [1930]. - Стр. 9.

419. После кише. - Песме, декламације и дечје игре за I и II разред основне школе / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - 2. изд. - Београд: Књижарница Рајковића и Ћуковића, [1930]. - Стр. 41.

420. Поточара. - Искра, 1930, I, бр. 7, стр. 11.

421. Благо нама. - Ђачко певање, игре и декламације за I и II разред основне школе. По новом програму О. Н. Бр. 45131, од 6-X-1927 год. / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - 3. изд. - Београд: Књижарница Рајковића и Ћуковића, [1931]. - Стр. 4-5.

422. Несташни дечаци. - Ђачко певање, игре и декламације за I и II разред основне школе. По новом програму О. Н. Бр. 45131, од 6-X-1927 год. / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - 3. изд. - Београд: Књижарница Рајковића и Ћуковића, [1931]. - Стр. 19.

423. Благо нама. - Ђачко певање, игре и декламације за I и II разред основне школе. По новом програму О. Н. Бр. 45131, од 6-X-1927 год. / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - 4. изд. - Београд: Књижарница Радомира Д. Ћуковића, [1932]. - Стр. 4-5.

424. Несташни дечаци. - Ђачко певање, игре и декламације за I и II разред основне школе. По новом програму О. Н. Бр. 45131, од 6-X-1927 год. / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - 4. изд. - Београд: Књижарница Радомира Д. Ћуковића, [1932]. - Стр. 19.

425. Ох, пролеће. - Ђачко певање, игре и декламације за III и IV разред основне школе. По новом програму О. Н. Бр. 45131, од 6-X-1927 год. / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - 5. изд. - Београд: Књижарница Рајковића и Ћуковића, [1932]. - Стр. 9.

426. Благо нама. - Ђачко певање, игре и декламације за I и II разред основне школе. По новом програму О. Н. Бр. 45131, од 6-X-1927 год. / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - 5. изд. - Београд: Књижарница Радомира Д. Ћуковића, [1933]. - Стр. 4-5.

427. Лет, лет тичице мале. - Хорови у два и три гласа / удесио за омладину Владимир Р. Ђорђевић. - Београд: [б. и.], 1933. - Стр. 23.

428. Несташни дечаци. - Ђачко певање, игре и декламације за I и II разред основне школе. По новом програму О. Н. Бр. 45131, од 6-X-1927 год. / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - 5. изд. - Београд: Књижарница Радомира Д. Ћуковића, [1933]. - Стр. 19.

429. Несташни дечаци. - Правда, 2. IV 1933, XXIX, бр. 10201, стр. 13.

430. Ох, пролеће. - Ђачко певање, игре и декламације за III и IV разред основне школе. По новом програму О. Н. Бр. 45131, од 6-X-1927 год. / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - 6. изд. - Београд: Књижарница Рајковића и Ћуковића, [1933]. - Стр. 9.

431. На чесми. - Најновији велики декламатор : Књ. I : за школску децу / Приредили Вој[ислав] J. Илић Млађи и Драг[ољуб] П. Илић. - Београд: Књижарница Р. Д. Ћуковића, 1934. - Стр. 168-169.

432. Несташни дечаци. - Најновији велики декламатор : Књ. I : за школску децу / Приредили Вој[ислав] J. Илић Млађи и Драг[ољуб] П. Илић. - Београд: Књижарница Р. Д. Ћуковића, 1934. - Стр. 167.

433. Разговор цвећа. - Најновији велики декламатор : Књ. I : за школску децу / Приредили Вој[ислав] J. Илић Млађи и Драг[ољуб] П. Илић. - Београд: Књижарница Р. Д. Ћуковића, 1934. - Стр. 125-127.

434. Благо нама. - Ђачко певање, игре и декламације за I и II разред основне школе. По новом програму О. Н. Бр. 45131, од 6-X-1927. год. / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - 6. изд. - Београд: Књижарница Радомира Д. Ћуковића, [1935]. - Стр. 4-5.

435. Мајкина душица. - Сељанка, III 1935, III, бр.3, стр. 3.

436. Несташни дечаци. - Ђачко певање, игре и декламације за I и II разред основне школе. По новом програму О. Н. Бр. 45131, од 6-X-1927. год. / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - 6. изд. - Београд: Књижарница Радомира Д. Ћуковића, [1935]. - Стр. 19.

437. Ох, пролеће. - Ђачко певање, игре и декламације за III и IV разред основне школе. По новом програму О. Н. Бр. 45131, од 6-X-1927. год. / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - 7. изд. - Београд: Књижарница Рајковића и Ћуковића, [1935]. - Стр. 9.

438. Тежакова песма у пролеће. - Отаџбина, 1935, стр. 15.

439. Тежакова песма у пролеће. - Србобран, 1935, стр. 23.

440. Брига материна. - Антологија новије српске лирике / саставио Богдан Поповић. - 7. изд.,, 1. држ. - Београд: Државна штампарија Краљевине Југославије, 1936. - Стр. 52.

441. Ох, како сунце сија. - Песме за један глас и клавир / Јосиф Маринковић; одабрао и за штампу припремио др Милоје Милојевић. - [Београд: Државна штампарија Краљевине Југославије, 1936]. - Стр. 13-17.

442. Ох, пролеће. - Ђачко певање, игре и декламације за III и IV разред основне школе. По новом програму О. Н. Бр. 45131, од 6-X-1927. год. / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - 8. изд. - Београд : Књижарница Рајковића и Ћуковића, [1936]. - Стр. 9.

443. Благо нама. - Ђачко певање, игре и декламације за I и II разред основне школе. По новом програму О. Н. Бр. 45131, од 6-X-1927. год. / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - 7. изд. - Београд: Књижарница Радомира Д. Ћуковића, [1937]. - Стр. 4-5.

444. Брига материна. - Антологија новије српске лирике / саставио Богдан Поповић. - 8. изд., 2. држ. - Београд: Државна штампарија Краљевине Југославије, 1937. - Стр.61.

445. Задовољна река. - Хорске песме уз пратњу клавира / Јосиф Маринковић. - Београд: [Copyright by Marinković], 1937. - Стр. 31-43.

446. Несташни дечаци. - Ђачко певање, игре и декламације за I и II разред основне школе. По новом програму О. Н. Бр. 4531, од 6-X-1927. год. / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - 7. изд. - Београд: Књижарница Радомира Д. Ћуковића, [1937]. - Стр. 19.

447. Ох, пролеће. - Ђачко певање, игре и декламације за III и IV разред основне школе. По новом програму О. Н. Бр. 45131, од 6-X-1927. год. / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - 9. изд. - Београд: Књижарница Рајковића и Ћуковића, [1937]. - Стр. 9.

448. Поточара. - Хорске песме уз пратњу клавира / Јосиф Маринковић. - Београд: [Copyright by Marinković], 1937. - Стр. 82-100.

449. Пролетња зора. За мешовити хор / Јосиф Маринковић. - У редакцији Косте П. Манојловића. - Београд: [Copyright by Marinković-Valčić], 1937. - Стр. 10 нота са текстом+[2].

450. Благо нама. - Ђачко певање, игре и декламације за I и II разред основне школе. По новом програму О. Н. Бр. 45131, од 6-X-1927. год. / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - 8. изд. - Београд: Књижарница Радомира Д. Ћуковића, [1938]. - Стр. 4-5.

451. Лет, лет_ _ _. - Ђачка песмарица : Песме, игре и декламације за III и IV разред народних школа / Станиша П. Коруновић. - Београд: Књижарница Душана Делића, [1938]. - Стр. 16.

452. Несташни дечаци. - Ђачко певање, игре и декламације за I и II разред основне школе. По новом програму О. Н. Бр. 45131, од 6-X-1927. год. / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - 8. изд. - Београд: Књижарница Радомира Д. Ћуковића, [1938]. - Стр. 19.

453. Несташни дечаци. - Ђачка песмарица : Песме и декламације за I и II разред народних школа / Станиша П. Коруновић. - Београд: Књижарница Душана М. Делића, [1938]. - Стр. 18.

454. Ох, пролеће. - Ђачка песмарица : Песме, игре и декламације за III и IV разред народних школа / Станиша П. Коруновић. - Београд: Књижарница Душана Делића, [1938]. - Стр. 6-7.

455. Ох, пролеће. - Ђачко певање, игре и декламације за III и IV разред основне школе. По новом програму О. Н. Бр. 45131, од 6-X-1927. год. / Приредио Драг[ољуб] П. Илић. - 10. изд. - Београд: Књижарница Рајковића и Ћуковића, [1938]. - Стр. 9.

456. После кише. - Ђачка песмарица : Песме и декламације за I и II разред народних школа / Станиша П. Коруновић. - Београд: Књижарница Душана М. Делића, [1938]. - Стр. 30.

457. Поточара. - Ђачка песмарица : Песме, игре и декламације за III и IV разред народних школа / Станиша П. Коруновић. - Београд: Књижарница Душана Делића, [1938]. - Стр. 22.

458. Тежакова песма у пролеће. - Бачка песмарица : Песме, игре и декламације за III и IV разред народних школа / Станиша П. Коруновић. - Београд: Књижарница Душана Делића, [1938]. - Стр. 23.

459. Брига материна. - Антологија наше мајке / саставио Бранислав Ил. Дражић. - Београд: [Издање аутора], 1939. - Стр. 19.

460. Живот. - Амерички Србобран, 1939, стр. 47.

461. После кише. - У часу одмора : Књига за децу / Саставио Саватије М. Грбић. - Београд: Књижара Рајковића и Ћуковића, [1940]. - Стр. 53.

462. Тамо, тамо преко Саве. - Телеграм, 1940, II, бр. 108, стр. 19.

463. Мајчина душица. - Декламатор : избор уметничких песама за рецитовање на разним дечјим приредбама и у разним приликама / Сава Ристановић. - Београд: Дечја књига, 1952. - Стр. 226.

464. Брига материна. - Антологија новије српске лирике / саставио Богдан Поповић. - 9. изд. - Београд: Српска књижевна задруга, 1953. - (Српска књижевна задруга; 323). - Стр. 89.

465. Na breg, na breg_ _ _/ preveo Janko Fejsa. - Pionirska zagradka, 1954, VIII, br. 7, str. 2.

466. Брига материна. - Антологија новије српске лирике / саставио Богдан Поповић. - 10. изд. - Београд: Српска књижевна задруга, 1956. - Стр. 87.

467. Висибаба. - Урнебесник : зборник песничког хумора / Васко Попа. - Београд: Нолит, 1960. - (Библиотека „Орфеј"; 20). - Стр. 79-80.

468. Врбица. - Урнебесник : зборник песничког хумора / Васко Попа. - Београд: Нолит, 1960. - (Библиотека „Орфеј"; 20). - Стр. [81].

469. [Афоризми о сновима]. - Поноћно сунце : зборник песничких сновиђења / Васко Попа. - Београд: Нолит, 1962. - (Библиотека „Орфеј"; 26). - Стр. 50-51.

470. [Мртав ће камен...]. - Поноћно сунце : зборник песничких сновиђења / Васко Попа. - Београд: Нолит, 1962. - (Библиотека „Орфеј"; 26). - Стр. [192].

471. У гостионици код „Полу - звезде" на имендан шантавог торбара. - Поноћно сунце : зборник песничких сновиђења / Васко Попа. - Београд: Нолит, 1962. - (Библиотека „Орфеј"; 26). - Стр. 193-[194].

472. Сремска ружа. - Приповедачи Књ. 1 / Новаковић Бошко. - Нови Сад: Матица српска; Београд: Српска књижевна задруга, 1963. - (Библиотека Српска књижевност у сто књига; 11). - Стр. 155-[218].

473. Брига материна. - Антологија новије српске лирике / саставио Богдан Поповић. - 11. изд. - Београд: Савремена школа; Љубљана: Младинска књига, 1964. - (Библиотека Микрокозма; Посебна издања; 1). - Стр. 72.

474. Јован Грчић Миленко. - Песници. Књ. 1 / Бошко Петровић. - Нови Сад : Матица српска; Београд: Српска књижевна задруга, 1964. - (Библиотека Српска књижевност у сто књига; 9). - Стр. 61-[86].
Садржи: На чесми (61-62); Девојкин сватовац (63); Брига материна (64); Мајкина душица (65); Тебе нема (66); Путници (67-68); Дуга (69); Митров-дан (70); Поточара (71-72); Заљубљен гајдаш (73-75); Лепа бубарица (76); Коларић (77-79); Река (80); Мојој срећи (81-82); Мозаик (83-85); Себично дете (86).

475. Планинска слика. - Антологија српског песништва : XIII - XX век / Миодраг Павловић. - Београд: Српска књижевна задруга, 1964. - Стр. 337.

476. Briga materina. - Antologija novejše srbske lirike / sestavil Bogdan Popović. - Beograd: Vuk Karadžić; Ljubljana: Mladinska knjiga, 1965. - (Knjižnica Sivi kondor: izbrana dela iz domače in svetovne književnosti; 6). - Str. 72.

477. Јован Грчић Миленко. - Видици, X-XI 1965, XIII, бр. 96-97, стр. 5.

Садржи: У гостионици код „Полузвезде" на имендан шантавог торбара (5); Из „Мозаика" (5); Зрачна свила (5); Кад кишица сипи (5).

478. Јован Грчић Миленко. - Антологија југословенске поезије за децу / Живојин Д. Карић. - Титоград: Графички завод, 1966. - („Вијенац" библиотека за децу; 7). - Стр. 46-49.
Садржи: На чесми (46-47); Разговор цвећа (47-49).

479. Пламенови. - Антологија српског родољубивог песништва : XIV - XV век / Зоран Гавриловић. - Београд: Српска књижевна задруга, 1967. - Стр. 190-192.

480. Брига материна. - Антологија новије српске лирике / саставио Богдан Поповић. - 12. изд. - Београд: Српска књижевна задруга, 1968. - Стр. 65.

481. Планинска слика. - Антологија српског песништва: XIII-XX век / саставио Миодраг Павловић. - 2. изд. - Београд: Српска књижевна задруга, 1969. - Стр. 133.

482. У гостионици код „Полузвезде" на имендан шантавог торбара. - Летопис Матице српске, 1970, 146, књ. 405, бр. 1, стр. 57-71.

483. Брига материна. - Антологија новије српске лирике / саставио Богдан Поповић. - 13. изд. - Београд: Српска књижевна задруга, 1971. - Стр. 65.

484. Јован Грчић Миленко. - Песници. Књ. 1 / Бошко Петровић. - Нови Сад: Матица српска; Београд: Српска књижевна задруга, 1971. - (Библиотека Српска књижевност у сто књига; 57). - Стр. 65-[90].
Садржи: На чесми (65-66); Девојкин сватовац (67); Брига материна (68); Мајкина душица (69); Тебе нема (70); Путници (71-72); Дуга (73); Митровдан (74); Поточара (75-76); Заљубљен гајдаш (77-79); Лепа бубарица (80); Коларић (81-83); Река (84); Мојој срећи (85-86); Мозаик (87-89); Себично дете (90).

485. Сремска ружа. - Приповедачи / Бошко Новаковић. - Нови Сад: Матица српска; Београд: Српска књижевна задруга, 1972. - (Библиотека Српска књижевност у сто књига; 66). - Стр. 145-[212].

486. Планинска слика. - Антологија српског песништва : XIII - XX век / саставио Миодраг Павловић. - 3. изд. - Београд: Српска књижевна задруга, 1973. - Стр. 133.

487. Брига материна. - Антологија новије српске лирике / саставио Богдан Поповић. - 14. изд. - Београд: Српска књижевна задруга, 1976. - Стр. 65.

488. Планинска слика. - Антологија српског песништва : XIII - XX век / саставио Миодраг Павловић. - 4. изд. - Београд: Српска књижевна задруга, 1978. - Стр. 133.

489. [Афоризми о сновима]. - Поноћно сунце: зборник песничких сновиђења / Васко Попа. - Београд: Нолит, 1979. - Стр. 49-50.

490. Брига материна. - Песници у дослуху / Добривој Вујин. - Кикинда: Став, 1979. - (Едиција Феникс). - Стр. 18.

491. Висибаба. - Урнебесник : зборник песничког хумора / Васко Попа. - Београд: Нолит, 1979. - Стр. 77-79.

492. Врбица. - Урнебесник : зборник песничког хумора / Васко Попа. - Београд: Нолит, 1979. - Стр. 79.

493. [Мртав ће камен]. - Поноћно сунце : зборник песничких сновиђења / Васко Попа. - Београд: Нолит, 1979. - Стр. [142].

494. На Дунаву. - Песници у дослуху / Добривој Вујин. - Кикинда: Став, 1979. - (Едиција Феникс). - Стр. 18.

495. Тебе нема_ _ _. - Песници у дослуху / Добривој Вујин. - Кикинда: Став, 1979. - (Едиција Феникс). - Стр. 17.

496. У гостионици код „Полузвезде" на имендан шантавог торбара. - Поноћно сунце : Зборник песничких сновиђења / Васко Попа. - Београд: Нолит, 1979. - Стр. 143-144.

497. У гостионици код „Полузвезде” на имен-дан шантавог торбара. - Антологија српске фантастике / Божо Вукадиновић. - Врњачка Бања: Замак културе, 1980. - (Библиотека „Замак културе”; 20). - Стр. 51-64.

498. Брига материна. - Антологија новије српске лирике / саставио Богдан Поповић. - 15. изд. - Београд: Српска књижевна задруга, 1983. - (Антологије). - Стр. 99.

499. Планинска слика. - Антологија српске поезије : XIII-XX век / приредио Слободан Глумац. - Букурешт: Критерион, 1983.- Стр. 140.

500. Несташни дечаци. - Антологија српске поезије за децу / Душан Радовић. - Београд: Српска књижевна задруга, 1984. - (Антологија). - Стр. 59-60.

501. Планинска слика. - Антологија српског песништва : XIII-XX век / саставио Миодраг Павловић. - 5. доп. изд.- Београд: Српска књижевна задруга, 1984. - (Антологија). - Стр. 170.

502. Несташни дечаци. - Змај, IV 1985, XXXII, бр. 4, стр. 116.

503. Несташни дечаци. - Мој први декламатор : антологија дечјих песама погодних за рецитовање / изабрао и уредио Угљеша Крстић. - Београд: Вајат, 1986. - (Бисери дечје књижевности; 15). - Стр. 33.

504. Несташни дечаци. - Антологија српске поезије за децу / Душан Радовић. - 2. изд. - Београд: Српска књижевна задруга, 1987. - (Антологије). - Стр. 59-60.

505. У гостионици код „Полузвезде” на имендан шантавог торбара. - Књига српске фантастике : XII-XX век / избор и предговор Предраг Палавестра. - Београд: Српска књижевна задруга, 1989. - (Српска књижевна задруга; Коло 82; 541). - Стр. 127-144.

506. Брига материна. - Антологија новије српске лирике / саставио Богдан Поповић. - 17. изд. - Београд: Српска књижевна задруга, 1990. - (Антологије). - Стр. 99.

507. Коларић. - Избор песама за рецитаторе старијег узраста : Песниче народа мог / Владислав Матић. - Нови Сад: Савез аматерских позоришних друштава Војводине, 1990. - Стр. 8.

508. Несташни дечаци. - Антологија српске поезије за децу / Душан Радовић. - 3. изд. фототипско. - Београд: Српска књижевна задруга, 1990. - (Антологије). - Стр. 59-60.

509. Планинска слика. - Антологија српског песништва : XIII-XX век / саставио Миодраг Павловић. - 6. изд.- Београд: Српска књижевна задруга, 1990. - (Антологија). - Стр. 169.

510. Несташни дечаци. - Антологија српске поезије за децу / Душан Радовић. - 4. изд. фототипско. - Београд: Српска књижевна задруга, 1991. - (Антологије). - Стр. 59-60.

511. Пехар. - Здравица : вино у српском песништву / Приредио Раша Перић. - Нови Сад: Књижевна заједница Новог Сада, 1991. - (Едиција Нови Сад; 205). - Стр. 40.

512. Несташни дечаци. - Антологија српске поезије за децу / Душан Радовић. - 5. изд. фототипско. - Београд: Српска књижевна задруга, 1992. - (Антологије). - Стр. 59-60.

513. Брига материна. - Антологија новије српске лирике / саставио Богдан Поповић. - 18. изд. - Београд: Српска књижевна задруга, 1993. - (Антологије).

514. Лет лет. - Ђачко певање са декламацијама у III и IV разреду основне школе по новом програму / Прибрао Дим[итрије] Глигорић [Сокољанин]. - 2. доп. изд. - Београд: Књижара Рајковића и Ћуковића, [б. г.]. - Стр. 8.

515. Несташни дечаци. За мешовити хор / Ј[осиф] Маринковић. - [Београд: б. и., б. г.]. - Стр. III нота са текстом.

516. После кише. - Велики српски декламатор : збирка одабраних песама за декламовање у народним и средњим школама приликом беседа и светковина / Прибрао их Стеван В. Поповић. - Ново изд. - Нови Сад: Књижара Браће М. Поповића, [б. г.]. - Стр.16.

517. Поточара. - Ђачко певање са декламацијама у III и IV разреду основне школе по новом програму / Прибрао Дим[итрије] Глигорић [Сокољанин]. - 2. доп. изд. - Београд: Књижара Рајковића и Ћуковића, [б. г.]. - Стр. 39-40.

518. Пролетњи дан. - Велики српски декламатор : збирка одабраних песама за декламовање у народним и средњим школама приликом беседа и светковина / Прибрао их Стеван В. Поповић. - Ново изд. - Нови Сад: Књижара Браће М. Поповића, [б. г.]. - Стр. 14-15.

519. Пролеће. - Ђачко певање са декламацијама у III и IV разреду основне школе по новом програму / Прибрао Дим[итрије] Глигорић [Сокољанин]. - 2. доп. изд. - Београд: Књижара Рајковића и Ћуковића, [б. г.]. - Стр. 9-10.

520. Сећање : Vzpomínka : Il ricordo. - Љубичице српских гора или Три песме за један глас уз пратњу гласовира / сложио Ј[ован] Иванишевић. - [Б. м.]: Сопствено издање, [б. г.].

521. Тице селице. - Велики српски декламатор : збирка одабраних песама за декламовање у народним и средњим школама приликом беседа и светковина / прибрао их Стеван В. Поповић. - Ново изд. - Нови Сад: Књижара Браће М. Поповића, [б. г.]. - Стр. 40-41.

Преводи

522. I [Већ одавно сладак пољуб_ _ _] / Хајнрих Хајне. - Даница, 28. VI 1864, V, бр. 26, стр. 405.

523. II [По души се мојој гони_ _ _] / Хајнрих Хајне. - Даница, 28. VI 1864, V, бр. 26, стр. 405.

524. III [Скопчаше се срца наша_ _ _] / Хајнрих Хајне. - Даница, 28. VI 1864, V, бр. 26, стр. 405.

525. IV [Пролеће је сетно_ _ _] / Хајнрих Хајне. - Даница, 28. VI 1864, V, бр. 26, стр. 405.

526. V [Увек дики очи склопим_ _ _] / Хајнрих Хајне. - Даница, 28. VI 1864, V, бр. 26, стр. 405.

527. Момче на потоку / Јохан Фридрих Шилер. - Даница, 9.VIII 1864, V, бр. 32, стр. 501-502.

528. Опомена / Фридрих Рикерт. - Даница, 23. II 1864, V, бр. 8, стр. 122.

529. Размишљање / [?] Гарф. - Даница, 20. II 1865, VI, бр. 5, стр. 118-119.

530. Дете у жалости / Филип Вилхелм Блуменхаген. - Даница, 20. IV 1866, VII, бр. 11, стр. 255.

531. На води / Јохан Волфганг Гете. - Даница, 20. VII 1866, VII, бр. 20, стр. 465.

532. Невеста / Адалберт фон Шамисо. - Даница, 10. IX 1866, VII, бр. 25, стр. 590.

533. Некад и сад / Николаус Ленау. - Матица, 28. II 1867, II, бр. 6, стр. 133-134.

534. Пастирева тужна песма / Јохан Волфганг Гете. - Даница, 20. X 1867, VIII, бр. 29, стр. 676.

535. Пролећу / Фридрих Шилер. - Даница, 10. III 1867, VIII, бр. 7, стр. 159.

536. Драгој на далеко / Јохан Волфганг Гете. - Матица, 10. III 1868, III, бр.7, стр. 147.

537. Пастирче заволело_ _ _/ Роберт Бурнс. - Матица, 20. V 1868, III, бр. 14, стр. 316-317.

538. На истоку / Драгутин Рихтер. - Матица, 10. III 1869, IV, бр. 7, стр. 163-166.

539. На истоку / Драгутин Рихтер. - Матица, 20. III 1869, IV, бр. 8, стр. 189-191.

540. На истоку / Драгутин Рихтер. - Матица, 31. III 1869, IV, бр. 9, стр. 212-214.

541. Дете у жалости / Филип Вилхелм Блуменхаген. - Јавор, 13. II 1877, [IV], бр. 7, стуб. 201-202.

542. Драгој на далеко / Јохан Волфганг Гете. - Песнички преводи / Иван В. Лалић. - Нови Сад: Матица српска; Београд: Српска књижевна задруга, 1967. - (Библиотека Српска књижевност у сто књига; 96). - Стр. 59-60.

543. Драгој на далеко / Јохан Волфганг Гете. - Песнички преводи / Иван В. Лалић. - Нови Сад: Матица српска; Београд: Српска књижевна задруга, 1972. - (Библиотека Српска књижевност у сто књига; 64). - Стр. 61-62.

544. Главна скупштина Матице српске одржана 21, 22. и 23. августа [1867]. - Матица, 30. IX 1867, II, бр. 27, стр. 670.
Подаци о додели стипендије Јовану Грчићу Миленку.

545. Седница књижевног одбора 24. априла [1868]. - Матица, 20. VI 1868, III, бр. 17, стр. 404.
Подаци о сведочанству Јована Грчића Миленка након завршеног I семестра медицине.

546. Главна скупштина Матице српске одржана 2, 3. и 4. септембра 1868. - Летопис Матице српске, књ. 112, 1867-1869, XL-XLII, стр. 559-560.
О повећању стипендије Јована Грчића Миленка.

547. Књижевне белешке. - Матица, 10. VIII 1869, IV, бр. 22, стр. 518.
Позив на претплату на збирку <*Песме*> коју је Јован Грчић Миленко објавио у Бечу 1867. год.

548. Књижевне белешке. - Матица, 20. X 1869, IV, бр. 29, стр. 685-686.
Обавештење о условима продаје збирке <*Песме*> коју је Јован Грчић Миленко објавио у Бечу 1869. год.

549. Књижевне белешке. - Матица, 20. I 1870, V, бр. 2, стр. 46.
Обавештење да се збирка <*Песме*> Јована Грчића Миленка може добити у уредништву листа Матица.

550. Литерарне екскурзије VI / Артемијев. - Даница, 20. VIII 1870, XI, бр. 23, стр. 367.
Приказ књиге <*Песме*> Јована Грчића Миленка објављене у Бечу 1869. г.

551. Најновији појави у нашој књижевности / Т. [Тоша Недељковић?]. - Млада Србадија, 15. VI 1870, I, бр. 3, стр. 149-150.
Приказ књиге <*Песме*> Јована Грчића Миленка објављене у Бечу 1869. год.

552. Извод из записника Матице српске за год. 1869. - Летопис Матице српске, књ. 113, 1870-1871, XLIII-XLIV, стр. 354-355.
О објављивању приповетке „Сремска ружа" у часопису Матица.

553. Састанак Књижевног одбора 1. августа 1869. - Летопис Матице српске, књ. 113, 1870-1871, XLIII-XLIV, стр. 360.
О додели књижевне награде Јовану Грчићу Миленку.

554. Наша новија лирика I / С[теван] В. Поповић. - Летопис Матице српске, књ. 115, 1873, XLVI, стр. 101-112.
Приказ књиге <*Песме*> Јована Грчића Миленка објављене у Бечу 1869. г.

555. [Из Беочина нам јављају...]. - Застава, 1. VI 1875, бр. 64, стр. 4.
Вест о погребу Јована Грчића Миленка.

556. [Из Черевића нам стиже тужна вест...]. - Застава, 30. V 1875, бр. 63, стр. 4.
Вест о смрти Јована Грчића Миленка.

557. Јован Грчић Миленко. - Србадија, 26. VI 1875, I, бр. 8, стр. 190-191.
Кратка биографија Јована Грчића Миленка.

558. На опелу песника Грчића Миленка (дне 30. маја 1875. у манастиру Беочину) / Александар Сандић. - Застава, 6. VI 1875, бр. 65, стр. 2-3.
Посмртни говор Јовану Грчићу Миленку.

559. Парта .- Јавор, 10. VI 1875, [II], бр. 17, стуб. 513-514.

560. Успомени мога незаборављеног друга Јована Грчића-Миленка / Ђена Павловић. - Србадија, 26. IX 1875, бр. 10, стр. 222-223.
Садржи: Његова „звезда" (222); Слутња му (222); Стара истина (222); Међу љубичицама (222); Варљив санче!_ _ _ (222); Пољуб (222); Сирома Миленко!_ _ _ (222); Сиротиња (222); Из његове „Звезде" (222); Питање (222); Живот (222); Сан (222); Пред његовом сликом (222); Творцу (222); Ох, свете!_ _ _ (222); Сан (222); Жељено миље (222); Питање (222); Трава (222); Његова мајка и путник (222); Творцу (222); Занос мајчин (222); Материна брига (222); Порука на онај свет (223); Његовој мајци (223); Свеједно!_ _ _ (223) Међ браћом (223); У крчми (223); Опроштај (223).

561. Споменик Јовану Грчићу Миленку. - Јавор, 23. V 1876, [III], бр. 21, стуб. 671.
О подизању споменика Јовану Грчићу Миленку.

562. Успомена на Миленка / Грозација. - Јавор, 11. III 1876, [III], бр. 11, стуб. 331-334.
Садржи: Младост (331-332); Месецу (332-333); Живот (333); Песми_ _ _ (333); Сиротан (333-334); Под џбуном (334); Моја звезда (334); Старац (334).

563. Жице Миленкове / Душан Кнежевић. - Јавор, 12. VI 1877, [IV], бр. 24, стуб. 745-748.
Садржи: Роб (745); Немарни (745); Сан (745); Луда (745-746); Сунцу_ _ _ (746); Убица (746); На потоку (746-747); Љубав (747-748); На гробу (748).

564. Жице Миленкове II / Душан Кнежевић. - Јавор, 17. VII 1877, [IV], бр. 29, стуб. 915-918.
Садржи: У ноћи (915); Над прозором (915); Век љубави (915-916); На станици (916); Славују_ _ _ (916); Ништа без ичег (916-917); Тиранину_ _ _ (917-918); Чија ј' земља? (918).

565. С гроба Миленкова / С[има] Јовановић. - Јавор, 13. VIII 1878, [V], бр. 33, стуб. 1021-1022.
Песма.

566. Грчић-Миленка један листак рукописа (превод песме му на немачки) / А[лександар] Сандић. - Застава, 5.VI 1883, XVIII, бр. 86, стр. 1-2.
У чланку објављене песме: Заљубљена девојчица / Јован Грчић Миленко и Das verliebte Mädchen / Јован Грчић Миленко.

567. Грчић-Миленка један листак рукописа (Превод песме му на немачки) / А[лександар] Сандић. - Јавор, 4. VI 1883, X, бр. 23, стуб 727-733.
У чланку објављене песме: Заљубљена девојчица / Јован Грчић Миленко (730) и Das verliebte Mädchen / Јован Грчић Миленко (729).

568. Зима у Черевићу / Н[икола] М...вић [Марковић]. - Застава, 19. II 1884, XIX, бр. 28, стр. 1-3.
Подаци о породици Грчки, односно Грчић.

569. Милена Стефановића / Никола Марковић. - Стражилово, 25. XII 1886, II, бр. 52, стуб. 1787-1792.
Подаци о Милени Стефановић по којој је Грчић узео уметничко име Миленко.

570. На гробу фрушкогорскога славуја / Јов[ан] П. Јовановић. - Босанска вила, 1. IV 1887, II, бр. 7, стр. 97-98.
Кратки биографски подаци о Јовану Грчићу Миленку.

571. Јован Грчић Миленко. - Српски књижевници IV / написао Мита Калић. - Нови Сад: Матица српска: Накладом Српске књижаре и штампарије Браће М. Поповића, 1895. - (Књиге за народ; 51). - Стр. 27-30.

572. Јован Грчић Миленко / Риск. - Луча, 1898, IV, бр. 1, стр. 23-29.
О поезији Јована Грчића Миленка.

573. Знаменити Срби XIX века / Андра Гавриловић. - Загреб: Српска штампарија, 1904. - Стр. 48-50.

574. [Из Беочина нам јављају...]. - Бранково коло, 16.VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 766.
Вест о погребу Јована Грчића Миленка.

575. [Из Черевића нам стиже тужна вест...]. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 766.
Вест о смрти Јована Грчића Миленка.

576. Јован Грчић Миленко. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 762-765.
Биографски подаци о Јовану Грчићу Миленку.

577. Надгробна плоча Миленкова / Ј[ован] Ј[овановић] Змај. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 765.
Песма уклесана на споменик Јована Грчића Миленка у Беочину.

578. Тридесетогодишњи помен / Милан Шевић. - Бранково коло, 16. VI 1905, XI, бр. 24, стуб. 735-742.
О животу и раду Јована Грчића Миленка.

579. Јован Грчић Миленко. - Омладина и њена књижевност / Јован Скерлић. - Београд: Српска краљевска академија, 1906. - Стр. 525-532.

580. Два писма † Јована Грчића Миленка / Славко С. Диклић. - Браник, 12. VIII 1907, XXIII бр. 178, стр. 2.
Писма Јована Грчића Миленка рођацима у Каменици.

581. Покрај Черевића : Путничка и књижевна сећања. - Застава : Јутарњи лист, 10. X 1913, XLVIII, бр. 227, стр. 1-2.
О поезији Јована Грчића Миленка.

582. Јован Грчић Миленко / Милан Шевић. - Песме Јована Грчића Миленка. - Београд: Учитељска књижара, 1923. - (Добре књиге нашој деци). - Стр. 61-65.
Поговор уз <*Песме*> Јована Грчића Миленка, Београд, 1923.

583. Јован Грчић Миленко. Песме / Б[ранислав/ М[иљковић]. - Српски књижевни гласник, 1. VI 1923, IX, стр. 389-390.
Приказ књиге <*Песме*> Јована Грчића Миленка, Београд, 1923.

584. Јован Грчић Миленко. Песме / С[ветозар] М[атић]. - Нови живот, 1923, XIV, стр. 224.
Приказ књиге <*Песме*> Јована Грчића Миленка, Београд, 1923.

585. Јован Грчић Миленко. - Омладина и њена књижевност (1848-1871) / Јован Скерлић. - Београд: Напредак, 1925. - Стр. 407-413.

586. Стипендиста Матице српске / Милан П. Костић. - Матица српска 1826-1926. - Нови Сад: Матица српска, 1927. - Стр. 630.
Кратка биографија Јована Грчића Миленка.

587. Јован Грчић Миленко : Живот и рад / Милан Кашанин. - Целокупна дела Јована Грчића Миленка. - Београд: Народна просвета, [1928]. - (Библиотека Српских писаца). - Стр. XIX-XLIV.
Предговор.

588. Јован Грчић Миленко. Целокупна дела / Љ[убица] Марковић. - Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, 1932, XII, бр. 2-3, стр. 246-248.
Приказ књиге <*Целокупна Дела*> Јована Грчића Миленка, Београд, 1928.

589. На гробу Јована Грчића Миленка / Јован Јовановић Змај. - О деци за децу / Јован Јовановић Змај. - Београд : Издавачка књижарница Геце Кона, 1933. - (Сабрана дела Змаја Јована Јовановића; 7). - Стр. 341.
Песма.

590. Jovan Grčić srbsky spisovateł / A. (Frinta). - Slovansky prehled, 1935, XVIII, str. 434-435.

591. Родољубље Јована Грчића Миленка / Живомир Младеновић. - Глас Матице српске, 15. VII 1936, III, бр. 54, стр. 109-111.

592. Родољубље Јована Грчића Миленка / Живомир Младеновић. - Глас Матице српске, 1. VIII 1936, III, бр. 55, стр. 115-118.

593. Родољубље Јована Грчића Миленка / Живомир Младеновић. - Глас Матице српске, 15. VIII 1936, III, бр. 56, стр. 125-127.

594. Родољубље Јована Грчића Миленка / Живомир Младеновић. - Нови Сад: Матица српска, 1936. - Стр. 109-111, 115-118, 125-127.

595. Српска омладина у Сегедину од 1843-1864. године / Владимир Ћоровић. - Гласник Историјског друштва у Новом Саду, свеска 26, 1936, IX, бр. 4, стр. 401-406.
Подаци о сарадњи Јована Грчића Миленка у друштву „Слога".

596. Јосиф Маринковић и његово тумачење песме Грчића-Миленка „Задовољна река" / Милоје Милојевић. - Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, 1938, XVIII, бр. 1-2, стр. 638-653.

597. Четири песме Јована Грчића Миленка / Мираш Кићовић. - Зборник Матице српске за књижевност и језик, 1954, 1, стр. 197-203.
У чланку су објављене три песме Јована Грчића Миленка: Песме са села : Први дан код куће; повратак са прве шетње (199-200); Чудна песма (201); Zwei Äste (202-203), као и један превод Јована Грчића Миленка: Ноћне мисли / Јохан Волфганг Гете (201-202).

598. Јован Грчић Миленко : поводом 80 годишњице од смрти песникове / Иван Иванић. - Новосадски дневник, 15.VI 1955, II, бр. 67, стр. 6.
Биографски подаци и о поезији Јована Грчића Миленка.

599. Поводом осамдесетогодишњице смрти Јована Грчића Миленка / М. Шиљак. - Република, 14. VI 1955, XXII, бр. 502, стр. 4.
Укратко о смрти и сахрани Јована Грчића Миленка.

600. Један поглед на дјечју поезију код Срба / Павле Ђоновић. - Сусрети, 1957, V, бр. 8-9, стр. 679.
О поезији за децу Јована Грчића Миленка.

601. Грчић-Миленко у Братислави (у школи и дружини „Слободи") / Ристо Ковијанић. - Зборник Матице српске за књижевност и језик, 1956-1957, IV-V, стр. 108-121.

602. Како нам неста... Миленка / Борислав Михајловић Михиз. - Политика, 18. V 1958, LV, бр. 16166, Култура-уметност, II, стр. 58.

603. Песник природе : поводом 60 година од смрти Јована Грчића Миленка / Вељко Петровић. - О књижевности и књижевницима / Вељко Петровић. - Нови Сад: Матица српска, 1958. - (Сабрана дела Вељка Петровића; 6). - Стр. 348-358.

604. Заборављени песник / Душан Попов. - Дневник, 27. I 1959, XVIII, бр. 4503, стр. 9.
Биографски подаци о Јовану Грчићу Миленку.

605. Од чега су боловали и умирали неки српски књижевници / Татјана Радосављевић. - Медицински подмладак, 1962-1963, XIV, бр. 4, стр. 435.
Подаци о болести Јована Грчића Миленка.

606. „Планинска слика" Јована Грчића Миленка / Миодраг Павловић. - Политика, 2. VI 1963, LV, бр. 17835, Култура-уметност, VII, стр. 320.

607. Тренуци приповетке / Бошко Новаковић. - Приповедачи I / избор, редакција и предговор Бошко Новаковић. - Нови Сад: Матица српска; Београд: Српска књижевна задруга, 1963. - (Библиотека Српска књижевност у сто књига; 11). - Стр. 19-21, 325-326.
О прози Јована Грчића Миленка, биографски и библиографски подаци.

608. Заборављени „фрушкогорски славуј" / Светозар Кисић. - Сремске новине, 29. XII 1965, V, бр. 261, стр. 10.
Биографски подаци о Јовану Грчићу Миленку.

609. О поезији Јована Грчића Миленка / Иван Растегорац. - Видици, X-XI 1965, XIII, бр. 96-97, стр. 4.

610. Јован Грчић Миленко као приповедач / Павле Зорић. - Књижевне новине, 19. II 1966, XVIII, бр. 269, стр. 6.

611. Појава модерне новелистике у доба Омладине српске / Драгиша Живковић. - Уједињена омладина српска : зборник радова. - Нови Сад: Матица српска; Београд: Историјски институт, 1968. - Стр. 173-193.
О прози Јована Грчића Миленка.

612. Сеоска реалистичка приповетка у српској књижевности XIX века / Милорад Најдановић. - Београд: Завод за издавање уџбеника Социјалистичке Републике Србије, 1968. - Стр. 69-72.
О прози Јована Грчића Миленка.

613. На гробу Јована Грчића Миленка / Јован Јовановић Змај. - Мисаоне, родољубиве и шаљиве песме / Јован Јовановић Змај. - Нови Сад: Матица српска, 1969. - (Одабрана дела Јована Јовановића Змаја; 3). - Стр. 321.
Песма.

614. Белешке о Грчићевој прози / Д[рагиша] Ж[ивковић]. - Летопис Матице српске, кн. 405, 1970, CXLVI, бр. 1, стр. 72-76.

615. Гогољевско-хајнеовска новелистика у доба Омладине српске / Драгиша Живковић. - Европски оквири српске књижевности / Драгиша Живковић. - Београд: Просвета, 1970. - Стр. 253-285.
О прози Јована Грчића Миленка.

616. Јампски стих Јована Грчића Миленка у циклусу „Мозаик" / Радомир Путник. - Зборник семинарских радова студената југословенских књижевности Филолошког факултета. - Београд: Филолошки факултет, 1970. - Св. 1, стр. 194-198.

617. Портрети из старије српске књижевности: Јован Грчић. / Славко Леовац.- Савременик, 1971, XVII, XXXIV, бр. 12, стр. 461-465.

618. Ритмичка структура песме Јована Грчића Миленка „Пролеће на гробљу" / Жарко Бабић. - Летопис Матице српске, кн. 409, 192, CXLVIII, бр. 6, стр. 624-630.

619. Тренуци приповетке / Бошко Новаковић. - Приповедачи / уредник Бошко Новаковић. - Нови Сад: Матица српска; Београд: Српска књижевна задруга, 1972. - (Библиотека Српска књижевност у сто књига; 66). - Стр. 23-24.

620. Фантастика у прози Јована Грчића Миленка / Жарко Бабић. - Мостови, 1972, IV, бр. 16, стр. 53-57.

621. Замеци симболизма у лирици Јована Грчића Миленка / Жарко Бабић. - Дело, 1973, XIX, бр. 2, стр. 211-228.

622. Језик прозних радова Јована Грчића Миленка / Јован Јерковић. - Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, 1973, XVI, бр. 1, стр. 137-173.

623. Језик прозних радова Јована Грчића Миленка / Јован Јерковић. - Нови Сад: Матица српска, 1973. - Стр. 137-173.
П. о.: Зборник за филологију и лингвистику, 1973, XVI/1.

624. Јован Грчић Миленко / Миодраг Најдановић. - Жута гошћа у српској књижевности / Миодраг Најдановић. - Београд: Нолит, 1973. - Стр. 86-100.

625. Компоненте модерне структуре у прози Јована Грчића Миленка / Жарко Бабић. - Књижевност и језик, 1973, XX, бр. 1, стр. 53-57.

626. Новелистика Јована Грчића Миленка и проза српских реалиста / Жарко Бабић. - Развитак, нова серија, III-V 1973, II, бр. 3-4, стр. 57-58.

627. Природа и село у лирици Јована Грчића Миленка / Жарко Бабић. - Повеља, 1973, бр. 7, стр. 45-60.

628. Учесталост артистичких нагласака у Миленковој дикцији / Жарко Бабић. - Летопис Матице српске, књ. 411, 1973, CXLIX, бр. 5, стр. 543-553.

629. Из ризнице старих књижевних листова и часописа (VI) : Поезија - ретко цвеће у „Младој Србадији" / Васо Милинчевић. - Књижевна реч, 18. X 1974, III, бр. 30, стр. 23.
У чланку је објављена и песма: Заљубљени гајдаш / Јован Грчић Миленко (23).

630. Планинска слика Јована Грчића Миленка / Миодраг Павловић. - Поезија и култура / Миодраг Павловић. - Београд: Нолит, 1974. - Стр. 66-69.

631. Јован Грчић Миленко / Божидар Милидраговић. - Летопис Матице српске, књ. 415, 1975, CLI, бр. 4, стр. 371.
Песма.

632. Јован Грчић Миленко / Божидар Милидраговић. - Стопе / Божидар Милидраговић. - Нови Сад: Матица српска, 1975. - Стр. 12.
Песма.

633. Поезије и проза Јована Грчића Миленка / Александар Пејовић. - Домети, 1975, [II], бр. 4, стр. 65-73.

634. Поезија и проза Јована Грчића Миленка / Александар Пејовић. - Књижевне новине, 16. X 1975, XXVII, бр. 497, стр. 11.

635. Српска приповијетка између романтике и реализма (1865-1875) / Душан Иванић. - Београд: Институт за књижевност и уметност, 1976. - (Студије и расправе; 15). - Стр. 323-333.
О прози Јована Грчића Миленка.

636. Народна фантастика у ткиву српске уметничке приповетке друге половине XIX века / Драгиша Живковић. - Европски оквири српске књижевности II / Драгиша Живковић. - Београд: Просвета, 1977. - Стр. 218-225.
О прози Јована Грчића Миленка.

637. Поезија - ретко цвеће у „Младој Србадији". - Из старих ризница / Васо Милинчевић. - Београд: Рад, 1978. - Стр. 266-[276].
О сарадњи Јована Грчића Миленка у часопису „Млада Србадија".

638. Јован Грчић Миленко. - Песници у дослуху / Добривој Вујин. - Кикинда: Став, 1979. - (Едиција Феникс). - Стр. 15.
Кратка биографија Јована Грчића Миленка.

639. Јован Грчић Миленко / Ристо Ковијанић. - Српски романтичари у Словачкој. - Нови Сад: Матица српска, 1979.- Стр. 139-150.

640. Сећање на „Фрушкогорског славуја" : Хај, хуј, келнеруј! / Љубица Поповић-Бјелица. - Дневник, 18. X 1981, XL, бр. 12561, стр. 13.
О љубави између Јована Грчића Миленка и Милене Стефановић.

641. Мртваја, птица, Панонија / Драшко Ређеп. - Одјек, 1-15. VI 1982, XXXV, бр. 11, стр. 17.
О поезији Јована Грчића Миленка.

642. На гробу Јована Грчића Миленка / Јован Јовановић Змај. - Певанија / Јован Јовановић Змај. - [4. изд.]. - [Нови Сад]: Матица српска, 1983. - (Одабрана дела Јована Јовановића Змаја; 3). - Стр. 84.

643. Ново о „Фрушкогорском славују" / Љубица Поповић Бјелица. - Дневник, 6. XI 1983, XLII, бр. 13299, стр. 13.
Биографски подаци о Јовану Грчићу Миленку.

644. Pisma Jovana Grčića Milenka Antoniju Hadžiću / Vasilije Krestić. - Graz: Akademische Druck-u. Verlagsanstalt, 1986. - Str. 209-218. - P. o. : Pontes Slavici: Festschrift für Stanislaus Hafner.

645. Pisma Jovana Grčića Milenka Antoniju Hadžiću / Vasilije Krestić. - Pontes Slavici : Festschrift für Stanislaus Hafner zum 70. Geburtstag, 1986, str. 209-218.

646. Модерна новелистика Јована Грчића Миленка / Драгиша Живковић. - Сремска ружа / Јован Грчић Миленко. - Нови Сад: Братство-јединство, 1987. - Стр. 5-36.
Предговор књизи <*Сремска ружа*> Јована Грчића Миленка, Нови Сад, 1987.

647. Јован Грчић Миленко : „Брига материна" / Жарко Бабић. - Летопис за шко́лску 1987-88. годину. Језичка школа „Друга београдска гимназија Иво Лола Рибар", Београд, 1988, стр. 10-14.

648. Јован Грчић Миленко. - Знаменити Срби XIX века / Андра Гавриловић. - Фототипско изд. - Београд: Култура, 1990. - Стр. 48-50. треће паг.

649. Језик прозних радова Јована Грчића Миленка / Јован Јерковић. - Језик и писци / Јован Јерковић. - Нови Сад: Матица српска, 1991. - Стр. 119-169.

650. Стожер Миленковог опуса / Љубица Поповић - Бјелица. - Дневник, 11. VII 1993, LII, бр. 16 730, стр. 15.

651. Јован Грчић Миленко : личност и дело / Миливоје Р. Јовановић. - Шид: Графосрем, 1994. - 320 стр.; 21 цм.

652. Монографије : Прва о Јовану Грчићу Миленку / Љ[убица] П[оповић] Б[јелица]. - Дневник, 19. IX 1994, LIII, бр. 17117, стр. 13.
О књизи <*Јован Грчић Миленко - личност и дело*> аутора М. Јовановића.

653. Јован Грчић Миленко. - Знаменити Срби XIX века / Андра Гавриловић. - Загреб: Књижара З. и В. Васића, [б. г.]. - Стр. 48-50. треће паг.

Марија Јованцаи

ГРАЂА ЗА БИБЛИОГРАФИЈУ БОШКА ПЕТРОВИЋА

Поводом 80. годишњице рођења Бошка Петровића, академика, књижевника и председника Матице српске, у Библиотеци Матице српске је припремљена ова *Грађа* за његову библиографију.

Бошко Петровић је рођен у месту Орадеа Маре (Румунија), одрастао је у Моровићу, школовао се у Новом Саду и Београду. За време рата био је заробљен и одведен у немачки логор а после рата се настанио у Новом Саду. Радио је у Издавачком предузећу Будућност, затим у Издавачком предузећу Матице српске, једно време као директор а затим као главни уредник, све до пензионисања 1981. године. Поред редовних послова био је и члан Уредништва Летописа Матице српске (1953-1964), главни и одговорни уредник Летописа Матице српске (1965-1969), секретар Матице српске (1969-1979), председник Матице српске (од 1991) и дугогодишњи члан Управног одбора Српске књижевне задруге. Дописни члан Српске академије наука и уметности постао је 1974, а за редовног члана изабран је 1981. године.

Књижевним радом Бошко Петровић се почео бавити још у гимназијским данима, када је објавио своје прве песме. Осим песама писао је приповетке, романе, есеје о књижевности и уметности, позоришне критике. Познат је и као преводилац с немачког језика, посебно дела Томаса Мана, Ериха М. Ремарка и др.

Грађа за библиографију Бошка Петровића обухвата монографске публикације и прилоге објављене у монографским и серијским публикацијама у периоду од 1930. до 1995. године. *Грађа* укупно садржи 864 библиографске јединице. Све јединице су обрађене de visu, осим јединице 759 за коју су подаци преузети из других библиографија. Монографске публикације су обрађене према *Међународном стандарду за библиографски опис монографских публикација* ISBD(M) а прилози у монографским и серијским публикацијама према модификованом *Међународном стандардном библиографском опису компонентних делова* ISBD(CP). За неке јединице, уз библиографски опис, дате су потребне напомене.

Прикупљене и обрађене библиографске јединице распоређене су по следећим групама: 1. Књиге, 2. Радови у антологијама, зборницима и

серијским публикацијама, 3. Предговори, поговори, 4. Разговори, 5. Преводи, препеви: а) Књиге, б) Прилози, 6. Приређивање, избор, редакција превода, уређивање и 7. Литература: а) О књижевном раду, б) Остала. У оквиру прве четири групе библиографске јединице распоређене су хронолошки, а у оквиру једне године азбучним редоследом наслова. Јединице на страним језицима распоређене су иза јединица на српском језику у оквиру исте године. У групама 5, 6 и 7 библиографске јединице су распоређене азбучним редоследом према имену аутора монографије или прилога. Јединице истог аутора распоређене су азбучно према насловима, а у оквиру истог наслова хронолошки. Библиографске јединице у којима се Бошко Петровић јавља као вишеструки аутор (на пр.: превод и предговор; приређивање и поговор и сл.) обрађене су и распоређене према ауторству које се односи на публикацију у целини (превод, приређивање) а подаци о предговору и поговору стављани су у напомену.

За прикупљање ове *Грађе* коришћени су следећи извори: 1. Каталог Библиотеке Матице српске (електронски и лисни), 2. *Bibliografija Jugoslavije. Knjige, brošure, muzikalije,* 3. *Bibliografija Jugoslavije. Članci i prilozi u serijskim publikacijama. Serija C, Umetnost, sport, filologija, književnost,* 4. *Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova,* 5. *Библиографија Војводине. Серија 1, Монографске публикације,* 6. *Библиографија Матице српске* / Јелена Николић, 7. *Садржај Летописа Матице српске* / Марко Малетин, Стојан Трећаков. Ради прикупљања грађе прелистани су лист *Слободна Војводина* (од 1944. до 1952. г.) и часопис *Наша сцена* (од 1950. до 1960.г.), који нису обухваћени библиографијама.

КЊИГЕ

1. Земља и море. - Нови Сад : Матица српска, 1950. - 147 стр. ; 20 cm

С а д р ж а ј: I Рâна говорења (5-24): Снови (7-8); Излазак из школе у кишу априлског вечера (9); Кише и цвеће (10-11); Дечаков сан (12-13); Погреб (14); Немир пролећног села (15); Кулук (16); Тамно вече (17-18); Басна о ластама и фениксу (19-24). - II Затворени пролази (25-39): Њој (27); Стáринска (28); Разговор драгој (29-30); Стрепња љубави (31-32); Масариково пролеће (33-34); Питање (35); Питање II (36); Слутње (37); Беда периферија (38); Јер заиста (39). - III Заробљеничка ноћ (41-56): Пркосна немоћ (43-45); Одјеци (46-47); На рубу (48-49); Домовина код заробљеника (50-52); Логор у Порајњу (53-56). - IV Јутро после буре (57-101): Четири смрти (59-64); У свежем јутру после буре (65-67); Сејачима страха (68-70); Оцу (71-74); Инвалид у парку (75-78); Сусрет (79-82); Разговор с богомољцем (83-84); Пред кишу (85-86); На фабричком митингу уочи 1. маја (87-88); На горњем граду (89-90); Бура (91-93); Љубавна (94-95); Срце (96-99); Зора у Моровићу (100-101). - V Земља и море (103-144): На путу кроз Фрушку гору (105-121): Вожња (107); Фрушка гора (108-110); Равница (111-117); У аутобусу (118); Око Карловаца (119-121); На мору (123-144); На мору (125-126); Једрилицом (127-129); На Светој Недиљи (130-140); Повратак (141-143); Поређења (144); Напомена (146).

2. Лагано промичу облаци : приповетке. - Београд : Нолит, 1955. - 187 стр. ; 20 cm. - (Савремена проза)

С а д р ж а ј: Три жене (7-18); Слобода (19-35); Циганска песма (36-95); На срцу спаљеног села (96-127); Лагано промичу облаци (128-[188]).

3. Руј. - Београд : Просвета, 1960. - 31 стр. ; 19 cm. - (Албатрос ; коло I, књ. 3)

С а д р ж а ј: Арија (5-6); Отишао је дан (7-8); Празна поља (9-10); На реци (11-12); Позна (13); Јутра (14-15); Одлучност (16); Успаванка (17); Благослов (18); Песма о дрвету (19-21); Знак питања (22-24); Шетња (25-26); Рука (27); О преко неба брише облак бел (28-29).

4. Дневник немачког војника : документ и коментари. - Нови Сад : Матица српска, 1962. - 314 стр., [9] листова с таблама ; 21 cm. - (Библиотека Корист и разонода)

С а д р ж а ј: Почетак путовања (5-15); Дневник немачког војника (17-77); Расправа о размери сличности или Потрага за једним човеком (79-291): 1. Далеки лик у пределу (81-195); 2. Трактат о заробљеном човеку (196-227); 2. Hans Dietrich (228-270); 4. Finale (271-291); Крај путовања (293-300); Напомене (301-[315]).

5. És a felhők elvonulnak / [fordította Lévay Endre]. - Novi Sad : Forum, 1963. - 224 str. ; 21 cm

Prevod dela: Lagano promiču oblaci.

6. Дневник немачког војника : документ и коментари. - [2. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1965. - 315 стр., [9] листова с таблама ; 21 cm . - (Библиотека Корист и разонода)

Садржај идентичан са садржајем 1. изд.

7. Долазак на крај лета : искушења љубави, себе и света. - Београд : Нолит, 1970. - 301 стр. ; 19 cm

8. Mire elszáll a nyár / [fordította Fehér Ferenc]. - Újvidék : Forum, 1972 . - 358 str. ; 20 cm

Prevod dela: Dolazak na kraj leta.

9. Дан међу сликама : есеј. - Београд : Нолит, 1973. - 184 стр., [6] листова с таблама : илустр. ; 22 cm

10. Разговор о тајнама : једанаест приповедака. - Суботица : Минерва, 1974. - 232 стр. : ауторова слика ; 20 cm. - (Библиотека „Наша књига” ; књ. 41)

С а д р ж а ј: Девојка и војник (9-30); Новела од Вирђилија (31-56); Разговор о тајнама (57-71); Пепео (73-89); Плод (91-101); Болно, безболно (103-123); Лице у облаку (125-137); Море (139-155); Стари сокак (157-176); Комад живота (177-189); Данас се све сабласно љуља (191-225). На путу кроз време / Миливоје Марковић (227-232).

11. Доаѓање на крајот од летото / [превод од српскохрватски Димче Билјановски]. - Скопје : Мисла : Македонска книга : Култура : Наша книга, 1978. - 269 стр. ; 21 cm. - (Странски и југословенски автори)

Превод дела: Долазак на крај лета.

12. Облаци, разговори : изабране приповетке. - Београд : Српска књижевна задруга, 1979. - 305 стр. ; 19 cm. - (Српска књижевна задруга ; коло 72, књ. 479)

С а д р ж а ј: Лагано промичу облаци (5-156): Циганска песма (7-65); На срцу спаљеног села (66-96); Лагано промичу облаци (97-156). - Разговор о тајнама (157-305): Девојка и војник (159-174); Новела од Вирђилија (175-194); Разговор о тајнама (195-205); Пепео (206-217); Плод (218-224); Болно, безболно (225-240); Море (241-253); Стари сокак (254-268); Комад живота (269-277); Данас се све сабласно љуља (278-305); Напомена ([307]).

13-14. Певач : роман. - Београд : Нолит, 1979. - 2 књ. (1069 стр.) ; 20 cm

15-16. Певач. - Београд : Нолит, 1982. - 2 књ. (455; 528 стр.) ; 21 cm . - (Српска књижевност. Роман ; 48)

Према напомени, ово је 2. изд.

17. Долазак на крај лета : искушења љубави, себе и света. - 2. изд. - Београд : Нолит, 1983. - 303 стр. ; 20 cm

18-24. Izabrana dela Boška Petrovića. - Novi Sad : Dnevnik : Matica srpska ; Beograd : Srpska književna zadruga, 1985. - 7 knj. ; 20 cm. - (Kairos)

18. Knj. 1: Pesme. - 329 str.

S a d r ž a j: Primarno i nijansa : (o književnom delu Boška Petrovića) / Slavko Gordić (7-162): Umesto uvoda (9-10); Čin i najava (11-44); Govor o primarnom (45-64); Govor nijanse (65-93); Roman jedne svesti (94-131); Roman-esej, istorijski roman, epopeja (132-159); Bibliografija radova o Bošku Petroviću : (izbor) (160-162). - Pesme (163-329): Zemlja i more (165-242): Râna govorenja (167-182): Snovi (169); Izlazak iz škole u kišu aprilskog večera (170); Kako bih (171); Napoleonov put u noći (172); Dečakov san (173); Pogreb (174); Nemir prolećnog sela (175); Kuluk (176); Tamno veče (177-178); Basna o lastama i feniksu (179-182). - Zatvoreni prolazi (183-196): Njoj (185); Starinska (186); Razgovor dragoj (187); Strepnja ljubavi (188-189); Masarikovo proleće (190-191); Pitanje (192); Pitanje II (193); Slutnje (194); Beda periferija (195); Jer zaista (196). - Zarobljenička noć (197-208): Prkosna nemoć (199-200); Odjeci (201); Na rubu (202-203); Domovina kod zarobljenika (204-205); Logor u Porajnju (206-208). - Na putu kroz Frušku goru (209-225): Vožnja (211); Fruška gora (212-213); Ravnica (214-218); U autobusu (219); Zora u Moroviću (220-221); Na Gornjem gradu (222-223); U noći (224-225). - Na moru (227-242): Na moru (229-230); Jedrilicom (231-232); Na Svetoj Nedilji (233-239); Povratak (240-241); Poređenja (242). - Srča (243-274): Vetar (245); Devojačka (246); Smrt stara čoveka (247); Ustalac (248); Razvigor (249); Predeo (250); Prizori (251-252); Svetlosna (253-255); Kruženja (256-258); Marš (259-262); Groblje u jesen (263); Sad (264); Exercitatio sectionis (265); Luka (266-267); Srča (268-269); O pesmo ljudi (270-271); Presjaj (272); Poetika (273-274). - Ruj (275-300): Arija (277-278); Otišao je dan (279-280); Prazna polja (281-282); Na reci (283-284); Pozna (285); Jutra (286-287); Odlučnost (288); Uspavanka (289); Blagoslov (290); Pesma o drvetu (291-293); Znak pitanja (294-295); Šetnja (296-297); Ruka (298); O preko neba briše oblak bel (299-300). - Novi Sad (301-327): Panorama (303); Minerva na krovu (304); Gvozdeni čovek (305); Hermes doter (306); Prozori (307); Ej! (308); Otvjet (309); Porta (310-311); Miletić (312-313); Starčevo jutro (314); Uspensko groblje (315-316); Tvrđava (317); Večernje srebro (318); Naša nasušna gimnazija (319-320); Letnji suton sa zvezdom. Žabe (321); Lament (322-323); Вопрос (324); Novi Sad. Jesenje popodne sa suncem (325-326); Odglas (327); Napomena (329).

19. Knj. 2: Pripovetke. - 308. str.

S a d r ž a j: Lagano promiču oblaci (7-170): Tri žene (8-19); Sloboda (20-34); Ciganska pesma (35-86); Na srcu spaljenog sela (87-115); Lagano promiču oblaci (116-170). - Razgovor o tajnama (171-308): Devojka i vojnik (173-186); Lice u oblaku (187-194); Novela od Virđilija (195-211); Razgovor o tajnama (212-221); Pepeo (222-231); Plod (232-237); Bolno, bezbolno (238-251); More (252-262); Stari sokak (263-275); Komad života (276-283); Danas se sve sablasno ljulja (284-308).

20. Knj. 3: Dolazak na kraj leta : iskušenja ljubavi, sebe i sveta : roman. - 254 str.

21. Knj. 4: Pevač I : roman. - 425 str.

22. Knj. 5: Pevač II : roman. - 474 str.

23. Knj. 6: Dnevnik nemačkog vojnika : dokument i komentari. - 276 str. : ilustr.

S a d r ž a j: Početak putovanja (7-15); Dnevnik nemačkog vojnika (21-71); Rasprava o razmeri sličnosti ili Potraga za čovekom (73-253); Kraj putovanja (255-261); Napomene (263-276).

24. Knj. 7: U svetu reči. - 283 str.

S a d r ž a j: Pisci (7-116): Simeon Piščević i njegovi memoari (9-38); Između zore i noći (39-50); Zmaj ili o poeziji (51-54); Zmajev čvorak (55-61); Lektira (62-73); Pripovedanje i priča Bore Stankovića (74-92); Pripovedač Veljko Petrović (93-116). - Povodi (117-147): O Srbima, o srbovanju, o graždanima, o prošlosti i još o ponečem : beleške iz pristupanja XVIII veku (119-141); Značaj jednog teatra : o 90-godišnjici Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu (142-147). - Teme (149-235): Pesnici (151-174); Pretpostavke o čitaocu (175-216); Četiri napomene uz sadašnju situaciju romana (217-221); Pisac: ideolog ili hroničar (222-226); Zastanak na keju (227-232); Digresija (233-235). - Pohvale (237-283): Pripovedač u svojoj priči (239-247); Stvaralački lik Veljka Petrovića (248-255); Oproštaj od pesnika Todora Manojlovića (256-258); O poeziji i jeziku (259-263); Laudacija u čast Desanke Maksimović (264-270); Pesnik Skender Kulenović (271-277); Reč o Dragi Ivaniševiću (278-283); Napomene ([285-286]).

25. Циганска песма. - Нови Сад : Матица српска, 1988. - 84 стр. ; 19 cm. - (Мозаик)

26. Призори. - [1. изд.]. - Ваљево : „Милић Ракић", 1989. - 42 стр. ; 24 cm. - (Песниковом руком писано ; св. 16)

С а д р ж а ј: Уводна реч или уместо ње Поетика (5-6); Јутра (7-8); Одлучност (9); Ветар (10); Гробље у јесен (11); Шетња (12-13); Развигор (14); У аутобусу (15); Успаванка (16-17); Благослов (18); Смрт стара човека (19); Пресјај (20); Рука (21); Летњи сутон са звездом. Жабе (22); Наша насушна гимназија (23-24); Призори (25-26); О песмо људи (27-29); Успенско гробље (30-31); О преко неба брише облак бел (32-33); На реци (34-35); Панорама (36); Сад (37-38); Порта (39-40); Нови Сад. Јесење пополдне са сунцем (41-42).

27. Усмена реч / изабрао и приредио Љубисав Андрић. - Нови Сад : Матица српска, 1991. - 253 стр. ; 20 cm. - (Библиотека Документ)

С а д р ж а ј: Литература „из себе” / [разговарао] Драгослав Адамовић (5-10); Богдан Шупут (11-15); Живот без поенте / [разговарала] Радмила Гикић (16-27); [Бранко Радичевић] (28-29); Основно задовољство стварања јесте - обликовање времена које траје, које је ту! / [разговарао] Милош Јевтић (30-53); Доситеј Обрадовић (54-56); Писање - освешћивање / [разговарао] Драгомир Попноваков (57-68); [Милан Коњовић] (69-71); Привлаче ме обичне ствари / [разговарао] Феликс Пашић (72-76); Стефан Стефановић (77-79); Писање је увек једна врста копања руде / [разговарао] Радован Поповић (80-96); Емануило Јанковић (97-99); Увек сам нарочито желео да напишем приповетку / [разговарао] Милосав Ђалић (100-108); Иво Андрић (109-111); Силе пролазе, књижевност остаје / [разговарао] Душан Станковић (112-118); [Житије Петра Великог] (119-122); Историја без калупа / [разговарала] Љиљана Шоп (123-128); [Матица српска] (129-132); Понекад, књига је есеј / [разговарао] Славко Гордић (133-139); Јохан Волфганг Гете (140-143); На језику се поставља дијагноза живота / [разговарала] Александра Томић (144-151); Меша Селимовић (152-155); Језик и ломови / [разговарао] Владимир Копишл (156-160); [Антоније Исаковић] (161-164); Историја и певање / [разговарала] Милка Лучић (165-168); [Конгрес писаца] (169-171); Читати и мислити / [разговарао] Драган Стојановић (172-178); Седмојулска награда (179-181); Град - главни јунак / [разговарао] Милан Живановић (182-188); [Вуков сабор] (189-193); Kulturni stiki v srednji Evropi so za nas najpomembnejši / [разговарао] Франце Форстнерич (194-201); [Ликовна јесен] (202-205); Инат - наша судбина / [разговарао] Стефан Грубач (206-216); [Вук Караџић] (217-221); Срећа је склад са собом / [разговарао] Миодраг Кујунџић (222-226); [Бој на Косову] (227-230); Не успевам, али и не одступам / [разговарао] Љубисав Андрић (231-245). Реч приређивача / Љ. А. (247-249); Извори (250-252).

РАДОВИ У АНТОЛОГИЈАМА, ЗБОРНИЦИМА И СЕРИЈСКИМ ПУБЛИКАЦИЈАМА

28. Јесење вече. - Јужнословенска искра, Београд, 1930, I, бр. 12, стр. 14.
29. Октобарски дан. - Јужнословенска искра, Београд, 1930, I, бр. 10, стр. 12.
30. Басна о ластама и фениксу. - Војвођански зборник, Нови Сад, 1939, бр. 2, стр. 163-165.
31. Масариково пролеће. - Летопис Матице српске, 1939, CXIII, књ. 351, св. 4, стр. 274-275.
32. Село. - Наша младост, Суботица, 1939, II, бр. 3, стр. 7.
33. Слушкиња. - Војвођански зборник, Нови Сад, 1939, бр. 2, стр. 158-162.
34. Како бих радо ---.- Годишњак Матице српске : календар за просту 1941. годину, Нови Сад, 1940, стр. 181.
35. Поподневни час. - Летопис Матице српске, 1940, CXIV, књ. 353, св. 3-4, стр. 277.
36. У тишини пева јесен ---.- Летопис Матице српске, 1940, CXIV, књ. 354, св. 3-4, стр. 225-226.
37. Импресија. - Летопис Матице српске, 1941, CXV, књ. 355, св. 1-2, стр. 60.
38. Белешке о новој књижарско-издавачкој делатности : поводом рада књижаре „Будућност” у Новом Саду. - Слободна Војводина, 1. V 1945, IV, бр. 154, стр. 8-9.
39. Гогољева „Женидба” на летњој позорници. - Слободна Војводина, 27. VII 1945, IV, бр. 227, стр. 4-5.
40. Две премијере. - Слободна Војводина, 28. IX 1945, IV, бр. 281, стр. 5.
Приказ представа „Антигона” и „Сан летње ноћи” Војвођанског народног позоришта.

41. Доцент лешинар - књижевник издајник. - Слободна Војводина, 31. V 1945, IV, бр. 178, стр. 4.
О др Радивоју В. Ђисаловићу.

42. „Кир-Јања" у Војвођанском народном позоришту. - Слободна Војводина, 6. IV 1945, IV, бр. 132, стр. 3.

43. Молијер: Жорж Данден. - Слободна Војводина, 30. VIII 1945, IV, бр. 256, стр. 5.
Приказ представе

44. „Народни посланик" - од Нушића : премијера у Војвођанском народном позоришту . - Слободна Војводина, 29. IV 1945, IV, бр. 153, стр. 4.

45. О културном раду и подизању омладине у Војводини. - Слободна Војводина, 22. III 1945, IV, бр. 120, стр. 2.

46. По трагу скорашњих великих победа у Срему. - Слободна Војводина, 19. IV 1945, IV, бр. 144, стр. 5.

47. Срем је у својој тврдој школи стекао сазнања која треба памтити као пример. - Слободна Војводина, 13. I 1945, IV, бр. 64, стр. 2.

48. „Туђе дете" В. Шкваркина. - Слободна Војводина, 22. VII 1945, IV, бр. 223, стр. 6.
Приказ представе.

49. У посети ослобођеном Вуковару. - Слободна Војводина, 22. IV 1945, IV, бр. 147, стр. 5.

50. Четири претставе Панчевачке трупе Војвођанског народног позоришта. - Слободна Војводина, 11. IX 1945, IV, бр. 267, стр. 7.

51. Живи пример Лава Николајевића Толстоја. - Летопис Матице српске, 1946, год. 120, књ. 357, св. 1, стр. 80-84.

52. Једна добра књига о Америци. - Летопис Матице српске, 1946, год. 120, књ. 356, св. 3, стр. 235-237.
Приказ књиге: „Белешке из Америке" Владимира Дедијера.

53. Како људи - узревају. - Слободна Војводина, 6, 7. и 8. I 1946, V, бр. 368-370, стр. 13.

54. Каталог сомборске Галерије модерне југословенске сликарске уметности. - Летопис Матице српске, 1946, год. 120, књ. 356, св. 1-2, стр. 169-171.

55. Културни рад Румуна у Војводини. - Летопис Матице српске, 1946, год. 120, књ. 358, св. 1, стр. 90-91.

56. Лик омладинца пред појаву Светозара Марковића : (одломак из огледа људи Св. Марковића). - Летопис Матице српске, 1946, год. 120, књ. 358, св. 2-3, стр. 213-225.

57. Мопасанове приче из француско-пруског рата. - Летопис Матице српске, 1946, год. 120, књ. 358, св. 1, стр. 83.

58. На фабричком митингу уочи 1. маја. - Летопис Матице српске, 1946, год. 120, књ. 357, св. 3, стр. 223-224.

59. Поводом књиге цртежа са војвођанског села. - Слободна Војводина, 14. IV 1946, V, бр. 453, стр. 5.

60. Поводом такмичења аматерских позоришних трупа. - Летопис Матице српске, 1946, год. 120, књ. 358, св. 1, стр. 88-90.

61. Пред кишу. - Летопис Матице српске, 1946, год. 120, књ. 357, св. 3, стр. 222.

62. Пут Војвођанског народног позоришта у првој сезони. - Летопис Матице српске, 1946, књ. 356, св. 1-2, стр. 136-142.

63. У спомен Жарка Васиљевића. - Слободна Војводина, 21. IX 1946, V, бр. 586, стр. 3.

64. Цртачки курс графичких радника. - Летопис Матице српске, 1946, год. 120, књ. 357, св. 3, стр. 276.

65. Инвалид у парку. - Слободна Војводина, 1. V 1947, VI, бр. 785, стр. 10.

66. Лилијан Хелмен, Скакавци : Култура, Београд - Загреб, 1946. - Летопис Матице српске, 1947, год. 121, књ. 360, св. 3, стр. 186-187.

67. Руско питање : у извођењу Војвођанског народног позоришта. - Слободна Војводина, 5. X 1947, VI, бр. 919, стр. 5.

68. „Руско питање" Симонова на војвођанској сцени. - Летопис Матице српске, 1947, год. 121, књ. 361, св. 4, стр. 231-233.

69. Сејачима страха. - Слободна Војводина, 29. XI 1947, VI, бр. 966, стр. 7.

70. Срце. - Слободна Војводина, 21. IX 1947, VI бр. 907, стр. 4.

71. Три жене. - Слободна Војводина, 6, 7. и 8. I 1947, VI, бр. 687, стр. 8.

72. У свежем јутру после буре. - Слободна Војводина, 7. VII 1947, VI, бр. 842, стр. 2.

73. Четири смрти. - Летопис Матице српске, 1947, год. 121, књ. 360, св. 3, стр. 146-149.

74. Чолаковићеви записи из ослободилачког рата: „Свјетлост", Сарајево 1946, књ. 1. - Летопис Матице српске, 1947, год. 121, књ. 360, св. 5, стр. 304-307.

75. Андерсен: Бајке : (превео Станислав Винавер - Ново поколење, Београд, 1947). - Летопис Матице српске, 1948, год. 122, књ. 362, св. 7, стр. 446-447.

76. На Шушњаревом салашу. - Слободна Војводина, 9.I 1948, VII, бр. 1000, стр. 5.

77. О Хајнеу. - Летопис Матице српске, 1948, год. 122, књ. 362, св. 4, стр. 224-232.

78. Примедбе уз Хајнеове песме. - Летопис Матице српске, 1948, год. 122, књ. 362, св. 4, стр. 247.

79. Сусрет. - Летопис Матице српске, 1948, год. 122, књ. 362, св. 5-6, стр. 314-315.

80. Дискусија о драмском стварању у СССР. - Летопис Матице српске, 1949, год. 125, књ. 363, св. 2, стр. 120-122.

81. Књижарска машина Америке. - Летопис Матице српске, 1949, год. 125, књ. 363, св. 2, стр. 122-123.

82. Лик професионалних војвођанских позоришта на овогодишњем фестивалу. - Летопис Матице српске, 1949, год. 125, књ. 364, св. 1-2, стр. 90-96.

83. На срцу спаљеног села. - Летопис Матице српске, 1949, год. 125, књ. 363, св. 1, стр. 8-29.

84. Разговор с богомољцем. - Летопис Матице српске, 1949, год. 125, књ. 364, св. 5, стр. 269.

85. Трећа изложба војвођанских сликара. - Летопис Матице српске, 1949, год. 125, књ. 364, св. 6, стр. 375-379.

86. Уз „Седми крст" Ане Зегерс. - Летопис Матице српске, 1949, год. 125, књ. 363, св. 6, стр. 390-393.

87. Бура : радникова песма. - Слободна Војводина, 1. V 1950, VIII, бр. 1719, стр. 5.

88. Годишња скупштина „Просвјете" у Загребу. - Летопис Матице српске, 1950, год. 126, књ. 365, св. 3-4, стр. 227-228.

89. Једна отаџбина. - Слободна Војводина, 29. XI 1950, VIII, бр. 1899, стр. 4.

90. На Свитој Недиљи. - Летопис Матице српске, 1950, год. 126, књ. 366, св. 4, стр. 286-290.

91. О разноликости и јединству : поводом фестивала народних плесова и песама у Хрватској. - Наша сцена, Нови Сад, 1. X 1950, IV, бр. 7, стр. 4.

92. Пркосна немоћ. - Летопис Матице српске, 1950, год. 126, књ. 365, св. 1-2, стр. 31-32.

93. Слобода. - Летопис Матице српске, 1950, год. 126, књ. 365, св. 3-4, стр. 153-163.

94. Хајнрих Ман: поводом смрти. - Летопис Матице српске, 1950, год. 126, књ. 365, св. 5-6, стр. 304-310.

95. Четврта изложба савремених ликовних уметника Војводине. - Летопис Матице српске, 1950, год. 126, књ. 366, св. 6, стр. 460-465.

96. Autóbuszon / [Ács Károly fordítása]. - Híd, Novi Sad, 1950, XIV, br. 11, str. 769.

97. Vihar : (a munkás éneke) / [Ács Károly fordítása]. - Híd, Novi Sad, 1950, XIV, br. 11, str. 767-768.

98. Furtuna : cântarea muncitorului / traducere de R. Flora. - Lumina, Vršac, 1950, IV, br. 8-9, str. 487-488.

99. Величина једног театра : уз 90-годишњицу Српског народног позоришта у Новом Саду. - Политика, Београд, 10. XII 1951, XLVIII, бр. 14044, стр. 3.

100. Коначни разговор. - Слободна Војводина, 1951, VIII, бр. 2063, стр. 5.

101. На Шушњаревом салашу. - Војводина у борби : збирка чланака из народноослободилачке борбе / уредио Живан Милисавац. - Нови Сад : Матица српска, 1951. - Стр. 206-211.

102. Нушићев „Свет" у извођењу суботичког Позоришта. - Наша сцена, Нови Сад, 15. VII 1951, V, бр. 13-14, стр. 3.

103. Осврт на осврт о превођењу Готфрида Келера. - Књижевност, Београд, 1951, VI, бр. 5-6, стр. 665-669.

104. Скупштина Удружења књижевника Србије. - Летопис Матице српске, 1951, год. 127, књ. 367, св. 5, стр. 465-466.

105. „Сплетка и љубав" Народног позоришта из Панчева. - Наша сцена, Нови Сад, 15. VII 1951, V, бр. 13-14, стр. 3.

106. Уз цртеже Миливоја Николајевића. - Летопис Матице српске, 1951, год. 127, књ. 367, св. 4, стр. 337-348.

107. Фрагменти о „Дубровачкој трилогији". - Наша сцена, Нови Сад, 15. V 1951, V, бр. 10, стр. 2, 4.

108. Libertatea. - Din proza Iugoslava / [traducere şi notiţe biografice de Moise Molcuţiu]. - Vârset : Frăţie şi unitate, 1951. - Str. 341-358.

109. Војвођански писци о Трећем конгресу књижевника. - Стражилово, Нови Сад, 1. XI 1952, I, бр. 4, стр. 3.
Поред осталих и изјава Бошка Петровића.

110. Јован Поповић. - Летопис Матице српске, 1952, год. 128, књ. 369, св. 3, стр. 161-168.
Приказ књижевног рада.

111. Коњовић у Сомбору или о асимилацији модерног ликовног израза : поводом једне мале изложбе. - Књижевност, Београд, 1952, VII, књ. 15, св. 11, стр. 407-419.

112. Luda pogibija. - Svedočanstva, Beograd, 1952, I, br. 5, str. 4.

113. Muzika, muzika : (odlomak iz „Ciganina"). - Svedočanstva, Beograd, 1952, I, br. 13, str. 7.

114. Jovan Popović : (1905-1952) / preložil A. F. - Nový život, Novi Sad, 1952, br. 1, str. 20-25.

115. Бранкова споменплоча у Бечу. - Летопис Матице српске, 1953, год. 129, књ. 372, св. 3, стр. 205-206.

116. Ветар. - Летопис Матице српске, 1953, год. 129, књ. 372, св. 4, стр. 241-242.

117. Дан и ноћ : (одломак). - Дневник, Нови Сад 1, 2. и 3. V 1953, XII, бр. 2636, стр. 12-13.

118. Девојачка. - Летопис Матице српске, 1953, год. 129, књ. 372, св. 4, стр. 239-240.

119. Erih Maria Remark: „Trijumfalna kapija“ : („Bratstvo i jedinstvo” - Novi Sad). - Nova misao, Beograd, 1953, I, br. 1, str. 140-142.

120. Између зоре и ноћи. - Дневник, Нови Сад, 20. IX 1953, XII, бр. 2756, стр. 6.
О Бранку Радичевићу поводом стогодишњице смрти.

121. Милетић. - Летопис Матице српске, 1953, год. 129, књ. 372, св. 4, стр. 240-241.

122. Muzika, muzika : (odlomak iz „Ciganina“). - Poezija - proza : almanah [Saveza književnika Jugoslavije] : 1952, Beograd, 1953, str. 304-307.

123. Неман. - Летопис Матице српске, 1953, год. 129, књ. 372, св. 4, стр. 242.

124. О Богдану Шупуту. - Летопис Матице српске, 1953, год. 129, књ. 371, св. 6, стр. 451-456.

125. Пепео. - Летопис Матице српске, 1953, год. 129, књ. 371, св. 4, стр. 262-270.

126. Сеоски мотив. - Дневник, Нови Сад, 23. VIII 1953, XII, бр. 2732, стр. 6.

127. Сликарство Богдана Шупута. - Борба, Београд, 1, 2. и 3. V 1953, XVIII, бр. 115, стр. 6.

128. Смрт старог човека. - Летопис Матице српске, 1953, год. 129, књ. 372, св. 4, стр. 239.

129. Тако звана лака литература. - Летопис Матице српске, 1953, год. 129, књ. 371, св. 3, стр. 161-164.

130. Туча : (из Јанковићеве приповетке). - Дневник, Нови Сад, 18. I 1953, XII, бр. 2539, стр. 7.

131. Hajnrih Man: „Profesor Unrat“ : (Nopok, Beograd). - Nova misao, Beograd, 1953, I, br. 1, str. 142-143.

132. Hamu / fordította Kis-Jovák Magda. - Híd, Novi Sad, 1953, XVII, br. 12, str. 797-804.

133. Trei femei / traducerea de N. Orza. - Lumina, Pančevo, 1953, VII, br. 7-8, str. 331-337.

134. Двадесетогодишњица Hid-a. - Летопис Матице српске, 1954, год. 130, књ. 374, св. 1-2, стр. 147-148.

135. Закоровљена њива : једно мишљење о народној песми. - Дневник, Нови Сад, 27. VI 1954, XIII, бр. 2991, стр. 2.

136. Змај или о поезији : педесет година од песникове смрти. - Књижевне новине, Београд, 20. V 1954, I, бр. 19, стр. 1.

137. Literarni razgovor u kavani „Kod ibrika“ : s puta po Nemačkoj. - Književne novine, Beograd, 1. IV 1954, I, br. 12, str. 1, 5.

138. Nemačko pozorište u provinciji. - Književne novine, Beograd, 25. III 1954, I, br. 11, str. 2.

139. О томе како нас не преводе и не познају. - Књижевне новине, Београд, 18. III 1954, I, бр. 10, стр. 1, 7.

140. Око мртваје : (одломак из приповетке). - Дневник, Нови Сад, 29, 30. XI и 1. XII 1954, XIII, бр. 3123, стр. 12-13.

141. Под сводом завичаја. - Књижевност, Београд, 1954, IX, књ. 18, св. 3, стр. 188-198.

142. Под сводом завичаја 2. - Књижевност, Београд, 1954, IX, књ. 18, св. 4, стр. 312-339.

143. Слобода. - Календар : 1955 / Матица српска, 1954, стр. 17-26.

144. Терају Цигане. - Летопис Матице српске, 1954, год. 130, књ. 373, св. 4, стр. 291-304.

145. Три жене. - Календар / Матица српска, 1954, стр. 32-38.

146. Уметност и публика. - Новосадски дневник, 8. IX 1954, I, бр. 27, стр. 3.

147. Esik az öszelei eső. - Híd, Novi Sad, 1954, XVIII, br. 9, str. 391-393.

148. Гробље у јесен. - Летопис Матице српске, 1955, год. 131, књ. 375, св. 4, стр. 307.

149. Из дневника. - Дневник, Нови Сад, 7. и 8. VII 1955, XIV, бр. 3307, стр. 7.
Са пута по Западној Немачкој

150. Лето у планини. - Летопис Матице српске, 1955, год. 131, књ. 376, св. 1-2, стр. 3-16.

151. О песмо људи. - Дневник, Нови Сад, 29, 30. XI и 1. XII 1955, XIV, бр. 3432, стр. 5.

152. Отишао је дан. - Летопис Матице српске, 1955, год. 131, књ. 375, св. 4, стр. 307-308.

153. Teraju Cigane. - Poezija - proza : almanah [Saveza književnika Jugoslavije] : 1954, Beograd, 1955, str. 228-238.

154. Ти, светлосна. - Летопис Матице српске, 1955, год. 131, књ. 375, св. 4, стр. 305-306.

155. Три сонета о малим стварима. - Дневник, Нови Сад, 1, 2. и 3. I 1955, XIV, бр. 3149, стр. 5.

156. Nyár a hegyekben. - Híd, Novi Sad, 1955, XIX, br. 9-10, str. 866-868.

157. Болно, безболно. - Летопис Матице српске, 1956, год. 132, књ. 377, св. 5, стр. 431-442.

158. Otišao je dan. - Poezija - proza : almanah Saveza književnika Jugoslavije za 1955, Sarajevo, 1956, str. 297.

159. Равница. - Календар : 1957 / Матица српска, 1956, стр. 8-11.

160. Разговор о тајнама. - Политика, Београд, 15. IV 1956, LIII, бр. 15421, стр. 13-14.

161. Cigánynóta : részlet / fordította Juhász Géza. - Dolgozók, Novi Sad, 30. X 1956, X, br. 45, str. 8.

162. Где је непријатељ?. - Дневник, Нови Сад, 20. I 1957, XVI, бр. 3819, стр. 10-11.

163. Касно сећање : (одломак). - Дневник, Нови Сад 29, 30. XI и 1. XII 1957, XVI, бр. 4129, стр. 6.

164. Старо и ново у нашој поезији. - Дневник, Нови Сад, 1, 2. и 3. I 1957, XVI, бр. 3802, стр. 8.

165. Bolno, bezbolno : (odlomak pripovetke). - Poezija - proza : almanah Saveza književnika Jugoslavije za 1956, Zagreb, 1958, str. 301-304.

166. Једна трагична комедија : (Ф. Диренмат : „Посета старе госпође" - гостовање „Новог театра" из Лођа). - Дневник, Нови Сад, 27. IV 1958, XVII, бр. 4274, стр. 8.

167. Јубиларна изложба Милана Коњовића. - Летопис Матице српске, 1958, год. 134, књ. 382, св. 6, стр. 496-498.

168. Клице модерног у нашој старој поезији. - Дневник, Нови Сад, 16. III 1958, XVII, бр. 4232, стр. 10.

169. Кружења. - Летопис Матице српске, 1958, год. 134, књ. 382, св. 4, стр. 258-261.

170. Маргине на страни која се зове: Дан. - Дневник, Нови Сад, 29, 30. XI и 1. XII 1958, XVII, бр. 4456, стр. 15.

171. Марш. - Летопис Матице српске, 1958, год. 134, књ. 382, св. 4, стр. 256-258.

172. О Србима, о србовању, о грађанима, о прошлости и о још понечем : (белешке из приступања XVIII веку). - Летопис Матице српске, 1958, год. 134, књ. 381, св. 2, стр. 119-134.
Дневничке белешке са путовања по Немачкој и Аустрији 1953/54.

173. Безалкохолни меланж. - Летопис Матице српске, 1959, год. 135, књ. 384, св. 2-3, стр. 163-171.

174. Ђаво и мртви пријатељ : одломак једног разговора. - Дневник, Нови Сад, 1, 2. и 3. V 1959, XVII, бр. 4583, стр. 10.

175. [Iz „filozofske antikvarnice"]. - Polja, Novi Sad, 1959, V, br. 37, str. 12.

176. O Srbima, o srbovanju, o građdanima, o prošlosti i o još ponečem : (beleške iz pristupanja XVIII veku). - Poezija - proza : almanah Saveza književnika Jugoslavije za 1958-1959, [Beograd, 1959], str. 534-539.

177. Успаванка. - НИН, Београд, 1. I 1959, IX, бр. 417-418, стр. 23.

178. Благослов. - Летопис Матице српске, 1960, год. 136, књ. 385, св. 1, стр. 1.

179. Знак питања. - Летопис Матице српске, 1960, год. 136, књ. 385, св. 1, стр. 1-3.

180. [Znak pitanja : odlomak]. - Polja, Novi Sad, 29. II 1960, VI, br. 44, str. 16.

181. Лука. - Дневник, Нови Сад, 1. I 1960, XVIII, бр. 4788, стр. 10.

182. О преко неба брише облак бел. - Летопис Матице српске, 1960, год. 136, књ. 385, св. 1, стр. 5-6.

183. Одлучност. - Летопис Матице српске, 1960, год. 136, књ. 385, св. 1, стр. 5.

184. Песма о дрвету. - Летопис Матице српске, 1960, год. 136, књ. 385, св. 1, стр. 3-5.

185. Тишина старе Македоније. - Дневник, Нови Сад, 29, 30. XI и 1. XII 1960, XVIII, бр. 5070, стр. 15.

186. Тишина старе Македоније. - Календар : 1961 / Матица српска, 1960, стр. 77-84.

187. Благослов. - Равница : песме / [предговор, избор и редакција Драшко Ређеп]. - Нови Сад : Дневник, 1961. - Стр. 76.

188. Дневник немачког војника. - Летопис Матице српске, 1961, год. 137, књ. 388, св. 2-3, стр. 151-171.

189. Зора у Моровићу. - Равница : песме / [предговор, избор и редакција Драшко Ређеп] . - Нови Сад : Дневник, 1961. - Стр. 64.

190. Кружења. - Равница : песме / [предговор, избор и редакција Драшко Ређеп]. - Нови Сад : Дневник, 1961. - Стр. 82-84.

191. Лагано промичу облаци. - Ратне приповетке / J. Поповић... [и др.]; [избор Бошко Петровић]. - Нови Сад : Дневник, 1961. - Стр. 172-224.

192. На реци. - Равница : песме / [предговор, избор и редакција Драшко Ређеп]. - Нови Сад : Дневник, 1961. - Стр. 73-74.

193. Наше прво позориште : уз стогодишњицу Српског народног позоришта у Новом Саду . - Летопис Матице српске, 1961, год. 137, књ. 388, св. 6, стр. 419-423.

194. О преко неба брише облак бел. - Равница : песме / [предговор, избор и редакција Драшко Ређеп]. - Нови Сад : Дневник, 1961. - Стр. 80-81.

195. Отишао је дан. - Равница : песме / [предговор, избор и редакција Драшко Ређеп]. - Нови Сад : Дневник, 1961. - Стр. 71-72.

196. Отишао је дан. - Трибина, Нови Сад, 1. V 1961, бр. 35, стр. 11.

197. Песма о дрвету. - Равница : песме / [предговор, избор и редакција Драшко Ређеп]. - Нови Сад : Дневник, 1961. - Стр. 77-79.

198. Позна. - Равница : песме / [предговор, избор и редакција Драшко Ређеп]. - Нови Сад : Дневник, 1961. - Стр. 75.

199. Први корак модерне драме. - Дневник, Нови Сад, 26. XI 1961, XIX, бр. 5407, стр. 12. О драми Стефана Стефановића „Смрт Уроша Петог".

200. Пркосна немоћ. - Равница : песме / [предговор, избор и редакција Драшко Ређеп]. - Нови Сад : Дневник, 1961. - Стр. 62-63.

201. Равница. - Равница : песме / [предговор, избор и редакција Драшко Ређеп]. - Нови Сад : Дневник, 1961. - Стр. 65-69.

202. Старинска. - Равница : песме / [предговор, избор и редакција Драшко Ређеп]. - Нови Сад : Дневник, 1961. - Стр. 61.

203. Судбина. - Дневник, Нови Сад, 1. I 1961, XVIII, бр. 5097, стр. 8.

204. Тишина старе Македоније. - Избор српског путописа / [предговор, избор и редакција Бошко Новаковић]. - Нови Сад : Матица српска ; Београд : Српска књижевна задруга, 1961. - Стр. 289-298.

205. У аутобусу. - Равница : песме / [предговор, избор и редакција Драшко Ређеп]. - Нови Сад : Дневник, 1961. - Стр. 70.

206. Размера сличности или потрага за једним човеком 1 : далеки лик у пределу. - Летопис Матице српске, 1962, год. 138, књ. 389, св. 4, стр. 279-308.

207. Размера сличности или потрага за једним човеком : (наставак 2). - Летопис Матице српске, 1962, год. 138, књ. 389, св. 5, стр. 388-422.

208. Размера сличности или потрага за једним човеком : (наставак 3) : запис о глади. - Летопис Матице српске, 1962, год. 138, књ. 389, св. 6, стр. 502-527.

209. Дар талента и опасност. - Дневник, Нови Сад, 19. V 1963, XXII, бр. 5936, стр. 17.
Реч Бошка Петровића као члана жирија „Дневникове" награде на Стеријином позорју.

210. Дигресија. - Летопис Матице српске, 1963, год. 139, књ. 391, св. 2, стр. 181-182.

211. Застанак на кеју. - Летопис Матице српске, 1963, год. 139, књ. 391, св. 3, стр. 291-295.

212. Лектира. - Летопис Матице српске, 1963, год. 139, књ. 391, св. 4, стр. 390-397.
О поезији Јована Дучића.

213. Песници. - Летопис Матице српске, 1963, год. 139, књ. 392, св. 1, стр. 1-20.

214. Производња музике. - Летопис Матице српске, 1963, год. 139, књ. 391, св. 2, стр. 183.

215. Фирентинска маргиналија. - Летопис Матице српске, 1963, год. 139, књ. 391, св. 5, стр. 505-506.

216. Човеков лик. - Летопис Матице српске, 1963, год. 139, књ. 391, св. 6, стр. 596-597.

217. Egy német katona naplója : részletek Boško Petrović könyvéből. - Magyar Szó, Novi Sad, 3. III 1963, XX, br. 60, str. 13.

218. Hans Dietrich / Ács Károly fordította. - Híd, Novi Sad, 1963, XXVII, br. 3, str. 301-322.

219. „Pour moi, c'est une grande oeuvre". - Летопис Матице српске, 1963, год. 139, књ. 391, св. 2, стр. 183-184.

220. Запис о гладу : [виривок] / преложел М. [Микола] Ск. [Скубан]. - Руске слово, Нови Сад, 1. XI 1963, XIX, бр. 45, стр. 4.

221. Новела од Вирђилија. - Скерлићева споменица. - Београд : Српска књижевна задруга, 1964. - Стр. 251-263.

222. Приповедање и прича Боре Станковића. - Багдала, Крушевац, 1964, XXVI, бр. 308, стр. 1-6.

223. Равница. - Дневник, Нови Сад, 29. и 30. XI и 1. XII 1964, XXIII, бр. 6492, стр. 5.

224. A szabadság / fordította Lévay Endre. - Dolgozók, Novi Sad, 19. VI 1964, XVIII, br. 24, str. 9.

225. Далеки лик у пределу : одломак из Дневника немачког војника. - Виђење рата : (одабране странице о другом светском рату) / [избор, редакција и предговор Митра Митровић]. - Нови Сад : Матица српска ; Београд : Српска књижевна задруга, 1965 . - Стр. 235-244.

226. Једна нечитана књига. - Летопис Матице српске, 1965, год. 141, књ. 395, св. 5, стр. 476-481.
Приказ књиге „Писма са села" Сретена Вукосављевића.

227. Море. - Летопис Матице српске, 1965, год. 141, књ. 396, св. 6, стр. 449-457.

228. Старинска. - Пољопривредник, Нови Сад, 26. XI 1965, X, бр. 522, стр. 8.

229. Рамница / превод А. К. Н. - Културен живот, Скопје, 1965, X, бр. 9-10, стр. 31.

230. Le jour est parti / traduit par Z. Melvinger. - Europe, Paris, 1965, god. 43, br. 435-436, str. 81-82.

231. Брох као музика. - Летопис Матице српске, 1966, год. 142, књ. 398, св. 4, стр. 414-415.

232. Златни тремоло. - Летопис Матице српске, 1966, год. 142, књ. 398, св. 4, стр. 417.

233. Један путопис о Босни из 1875. - Летопис Матице српске, 1966, год. 142, књ. 397, св. 5, стр. 495-497.
Приказ књиге „Кроз Босну и Херцеговину пешке током побуне августа и септембра 1875" А. Ј. Еванса.

234. Јонеско о новом роману. - Летопис Матице српске, 1966, год. 142, књ. 397, св. 4, стр. 393-396.

235. Математика у поезији. - Летопис Матице српске, 1966, год. 142, књ. 398, св. 4, стр. 416-417.

236. Моравија о роману. - Летопис Матице српске, 1966, год. 142, књ. 397, св. 3, стр. 282-283.

237. Око преписке Томаса Мана. - Летопис Матице српске, 1966, год. 142, књ. 398, св. 2-3, стр. 280-283.

238. Прелом. - Летопис Матице српске, 1966, год. 142, књ. 398, св. 4, стр. 413-414.

239. Смрт Сомерсета Моама... - Летопис Матице српске, 1966, год. 142, књ. 397, св. 2, стр. 181-182.

240. Хитлерова слика. - Летопис Матице српске, 1966, год. 142, књ. 397, св. 5, стр. 500-502.

241. Циганска песма. - Приповедачи III / [избор, редакција и предговор Предраг Палавестра]. - Нови Сад : Матица српска ; Београд : Српска књижевна задруга, 1966. - Стр. 245-297.

242. L'Homme révolté. - Летопис Матице српске, 1966, год. 142, књ. 397, св. 2, стр. 179-180.
Белешка о књизи Албера Камија.

243. Zwei Ansichten. - Летопис Матице српске, 1966, год. 142, књ. 397, св. 2, стр. 180-181.
Белешка о књизи Уве Јонсона.

244. Здрави разум Емануила Јанковића : преводилац Голдонија који је писао и о испаравању воде и моралној филозофији. - Дневник, Нови Сад, 21. V 1967, XXVI, бр. 7376, стр. 13.

245. Оно вече, оно јутро : из једне дуге приче. - Летопис Матице српске, 1967, год. 143, књ. 399, св. 6, стр. 519-544.

246. Опроштај од Вељка Петровића. - Летопис Матице српске, 1967, год. 143, књ. 400, св. 4, стр. 269-270.

247. Пастернак о Мајаковском. - Летопис Матице српске, 1967, год. 143, књ. 399, св. 5, стр. 492-496.

248. Песници и поетика. - Летопис Матице српске, 1967, год. 143, књ. 399, св. 4, стр. 388-389.

249. Брехт. - Летопис Матице српске, 1968, год. 144, књ. 401, св. 3, стр. 348.

250. Књижевно дело Томаса Мана. - Летопис Матице српске, 1968, год. 144, књ. 401, св. 5, стр. 466-480.

251. Лик приповедача : реч Бошка Петровића, члана управног одбора Српске књижевне задруге [на комеморативном скупу поводом смрти Вељка Петровића]. - Гласник Српске књижевне задруге, 1968, XXIII, н. с., бр. 1, стр. 12-16.

252. Певач. - Летопис Матице српске, 1968, год. 144, књ. 402, св. 2-3, стр. 145-192.

253. Песник Тодор Манојловић : in memoriam. - Дневник, Нови Сад, 28. V 1968, XXVI, бр. 7747, стр. 9.

254. Толстој - Достојевски. - Летопис Матице српске, 1968, год. 144, књ. 401, св. 3, стр. 346-348.

255. Улога књижевности. - Летопис Матице српске, 1968, год. 144, књ. 401, св. 2, стр. 225-226.

256. Вопрос. - Летопис Матице српске, 1970, год. 146, књ. 406, св. 4, стр. 338.

257. Гвоздени човек. - Летопис Матице српске, 1970, год. 146, књ. 406, св. 4, стр. 331.

258. Долазак на крај лета. - Летопис Матице српске, 1970, год. 146, књ. 405, св. 2, стр. 113-137.

259. Долазак на крај лета II. - Летопис Матице српске, 1970, год. 146, књ. 405, св. 3, стр. 244-268.

260. Ламент. - Летопис Матице српске, 1970, год. 146, књ. 406, св. 4, стр. 337-338.

261. Летњи сутон са звездом. Жабе. - Летопис Матице српске, 1970, год. 146, књ. 406, св. 4, стр. 336-337.

262. Минерва на крову. - Летопис Матице српске, 1970, год. 146, књ. 406, св. 4, стр. 330-331.

263. Наша насушна гимназија. - Летопис Матице српске, 1970, год. 146, књ. 406, св. 4, стр. 335-336.

264. Непознати Вељко Петровић : уз трећу годишњицу смрти знаменитог писца. - Дневник, Нови Сад, 26. VII 1970, бр. 8524, стр. 11.

265. Нови Сад. Јесење пподне са сунцем. - Летопис Матице српске, 1970, год. 146, књ. 406, св. 4, стр. 338-339.

266. Отвјет. - Летопис Матице српске, 1970, год. 146, књ. 406, св. 4, стр. 333.

267. Панорама. - Летопис Матице српске, 1970, год. 146, књ. 406, св. 4, стр. 330.

268. Порта. - Летопис Матице српске, 1970, год. 146, књ. 406, св. 4, стр. 333-334.

269. Прозори. - Летопис Матице српске, 1970, год. 146, књ. 406, св. 4, стр. 332-333.

270. Старчево јутро. - Летопис Матице српске, 1970, год. 146, књ. 406, св. 4, стр. 334.

271. Тврђава. - Летопис Матице српске, 1970, год. 146, књ. 406, св. 4, стр. 335.

272. Успенско гробље. - Летопис Матице српске, 1970, год. 146, књ. 406, св. 4, стр. 334-335.

273. Хермес дотер. - Летопис Матице српске, 1970, год. 146, књ. 406, св. 4, стр. 332.

274. More / preložil Jozef Valihora. - Nový život, Novi Sad, 1970, XXII, br. 3, str. 241-247.

275. 29. новембар. - Политика, Београд, 30. IV и 1. и 2. V 1971, LXVIII, бр. 20679, стр. 18.

276. Једна друкчија слика. - Политика, Београд, 11. XII 1971, LXVIII, бр. 20899, Култура, уметност, XV, бр. 850, стр. 3.

Одговор Бошка Петровића, председника жирија филмског фестивала у Пули, на питање редакције да ли је филм у кризи и каква је филмска стварност.

277. Немушти језик. - Борба, Београд, 30. IV и 1. и 2. V 1971, XLIX, бр. 118, стр. 12.

278. О поезији и језику. - Летопис Матице српске, 1971, год. 147, књ. 407, св. 4, стр. 446-449.
О поезији Десимира Благојевића, поводом додељивања Змајеве награде.

279. Рад Матице српске : поводом поновног покретања. - Рад Матице српске, 1971, I, бр. 1, стр. 5.

280. Сврха мемоара : да ли је писање личних успомена „камелеонска врста" књижевности . - Дневник, Нови Сад, 7. III 1971, бр. 8744, стр. 13.

281. Симеон Пишчевић и његови мемоари. - Летопис Матице српске, 1971, год. 147, књ. 407, св. 2, стр. 123-146.

282. Mire elszáll a nyár—- : részlet a szerző regényéből / Fehér Ferenc fordítása. - Magyar Szó, Novi Sad, 14. VIII 1971, XXVIII, br. 222, str. 11.

283. Бошко Петровић открива бисту Теодора Павловића. - Рад Матице српске, 1972, CXLVI, бр. 6, стр. 16-18.

284. Песник и сликар : реч на отварању изложбе „Орфелиново Житије Петра Великог" у Галерији Матице српске. - Дневник, Нови Сад, 8. X 1972, бр. 9317, стр. 15.

285. Mire elszáll a nyár—-: [részlet] / Fehér Ferenc fordítása - Magyar Szó, Novi Sad, 17. XII 1972, XXIX, br. 346, str. 21.

286. Дан међу сликама. - Летопис Матице српске, 1973, год. 149, књ. 411, св. 6, стр. 571-592.

287. Дан међу сликама : (наставак). - Летопис Матице српске, 1973, год. 149, књ. 412, св. 1, стр. 25-52.

288. Дан међу сликама : (свршетак). - Летопис Матице српске, 1973, год. 149, књ. 412, св. 2-3, стр. 152-196.

289. У Бечу, пред конгрес. - Књижевне новине, Београд, 16. VI 1973, XXV, бр. 441, стр. 6.

290. Blagoslov. - Romor ravnice : antologija / [priredio] Pero Zubac. - Zrenjanin : Centar za kulturu, 1974. - Str. 14.

291. Бошко Петровић о програму 150. годишњице Матице српске. - Рад Матице српске, 1974, CXLVIII, бр. 9, стр. 18-19.

292. Između zore i noći. - Polja, Novi Sad, 1974, XX, br. 181, str. 4-6.
O poeziji Branka Radičevića.

293. Лаудација у част Десанке Максимовић. - Летопис Матице српске, 1974, год. 150, књ. 413, св. 4, стр. 357-362.
Прочитано на свечаној седници МС поводом уручења Змајеве награде.

294. Лаудација у част Десанке Максимовић. - Десанка Максимовић : [избор из дела] / у избору Ивана В. Лалића. - Београд : Народна књига, 1974. - Стр. 240-243.

295. „Николетина" за равнодушне : премијере „Дома" Дејвида Сторија и Ђопићевог „Николетине", и изложба савремене ликовне уметности Румуније. - Борба, Београд, 19. XI 1974, LII, бр. 318, стр. 11.

296. Претпоставке. - Борба, Београд, 28, 29. и 30. XI 1974, LII, бр. 327, стр. 14.

297. Ravnica. - Romor ravnice : antologija / [priredio] Pero Zubac. - Zrenjanin : Centar za kulturu, 1974. - Str. 9-12.

298. Srce. - Romor ravnice : antologija / [priredio] Pero Zubac. - Zrenjanin : Centar za kulturu, 1974. - Str. 13.

299. Starinska. - Romor ravnice : antologija / [priredio] Pero Zubac. - Zrenjanin : Centar za kulturu, 1974. - Str. 13.

300. Уводна реч секретара Бошка Петровића. - Рад Матице српске, 1974, CXLVIII, бр. 9, стр. 6-9.

301. Дньовнїк нємецкого вояка : виривок зоз романа / вибрал и преложел Михал Рамач. - Руске слово, Нови Сад, 31. V 1974, XXX, бр. 21, Литературне слово, бр. 6. стр. 4-5.

302. Благослов. - Дневник, Нови Сад, 28, 29. и 30. XI 1975, XXXIV, бр. 10445, стр. 7.

303. Blagoslov. - Pesnici Vojvodine / [izbor Tomislav Ketig... et al.]. - Irig ; Novi Sad : Srpska čitaonica i knjižnica, 1975. - Str. 26.

304. Благослов. - Поетите на Војводина / Струшки вечери на поезијата, 1975, Струга ; [избор од поезијата Томислав Кетиг... и др ; препев на македонски Евтим Манев]. - Струга : Струшки вечери на поезијата, 1975. - Стр. 23.

305. Борац за нову песничку реч : седамдесет година од рођења Јована Поповића. - Дневник, Нови Сад, 16. XI 1975, XXXIV, бр. 10433, стр. 16.

306. Брегом. - Летопис Матице српске, 1975, год. 151, кн. 416, св. 6, стр. 761-763.

307. Како запалити свет: пером или шибицом? : спомен на Ласла Гала. - Дневник, Нови Сад, 20. VII 1975, XXXIV, бр. 10314, стр. 14.

308. Песник Скендер Куленовић. - Летопис Матице српске, 1975, год. 151, кн. 415, св. 4, стр. 349-354.
Прочитано у Матице српске приликом доделе Змајеве награде.

309. Bénédiction. - Pesnici Vojvodine / [izbor Tomislav Ketig... et al.]. - Irig ; Novi Sad : Srpska čitaonica i knjižnica, 1975. - Str. 194.

310. The Blessing. - Pesnici Vojvodine / [izbor Tomislav Ketig... et al.]. - Irig ; Novi Sad : Srpska čitaonica i knjižnica, 1975. - Str. 122.

311. Благословение. - Pesnici Vojvodine / [izbor Tomislav Ketig... et al.]. - Irig ; Novi Sad : Srpska čitaonica i knjižnica, 1975. - Str. 266.

312. Прича у општежитију : (одломак из романа). - Дневник, Нови Сад, 31. XII 1976. и 1, 2. I 1977, XXXV, бр. 10936, стр. 24-25.

313. Са Андрићем се изменио наш однос према књижевности. - Књижевне новине, Београд, 16. III 1976, XXVIII, бр. 507, стр. 3.

314. L'écrivain: idéologue ou chroniqueur. - Le livre slovéne, Ljubljana, 1976, XIV, br. 3-4, str. 47-48.

315. Матица српска : њен стари и нови лик у нашем времену. - Летопис Матице српске, 1977, год. 153, кн. 419, св. 2, стр. 161-170.
Говор на свечаној академији у част 150-годишњице Матице српске.

316. Матица српска : њен стари и нови лик у нашем времену. - Библиотекар, Београд, 1977, XXIX, бр. 1-3, стр. 13-20.

317. На стваралачком врху : (поводом изложбе Милана Коњовића у Сомбору). - Политика, Београд, 4. VI 1977, LXXIV, бр. 22866, Култура, уметност, XVIII, бр. 1135, стр. 14.

318. Змајев чворак. - Књижевне новине, Београд, 1. и 16. II 1978, XXX, бр. 552-553, стр. 12.

319. Певач II. - Летопис Матице српске, 1978, год. 154, кн. 422, св. 1-2, стр. 13-54.

320. Реч о Драги Иванишевићу. - Летопис Матице српске, 1978, год. 154, кн. 421, св. 5, стр. 639-643.
Прочитано приликом доделе Змајеве награде.

321. Девушка и солдат / [перевод Р. Грецкой]. - Повести и рассказы югославских писателей / [составление и справки об авторах Г.Я. Ильиной... и др.]. - Москва : Художественная литература, 1978. - Стр. 330-343.

322. 29. новембар. - Летопис Матице српске, 1979, год. 155, књ. 424, св. 3, стр. 562.

323. Певач V : (одломак из романа). - Глас / Српска академија наука и уметности; књ. 314. Одељење језика и књижевности; књ. 10, 1979, стр. 177-229.

324. Поређења. - Летопис Матице српске, 1979, год. 155, књ. 424, св. 3, стр. 563.

325. Пркосна немоћ. - Летопис Матице српске, 1979, год. 155, књ. 424, св. 3, стр. 560-561.

326. Равница. - Зелени песак банатски : зборник песама / приредио Уређивачки одбор КОВ-а. - Вршац : Књижевна општина Вршац, 1979. - Стр. 38.

327. Магла. - Домети, Сомбор, 1980, VII, бр. 22, стр. 64-66.

328. Razbojništvo : (iz hartija bivšeg tamničkog duhovnika Pešića). - Polja, Novi Sad, 1980, XXVI, br. 251, str. 8-10.

329. Упрекосна нємоц / прешпивал Дюра Латяк. - Шветлосц, Нови Сад, 1980, XVIII, бр. 3, стр. 335-336.

330. Четири напомене уз садашњу ситуацију романа. - Књижевне новине, Београд, 19. XI 1981, XXXIII, бр. 636, стр. 7.

331. Az énekes : [részlet] / Vasagyi Mária fordítása. - Magyar Szó, Novi Sad, 22. II 1981, XXXVIII, br. 51, str. 12.

332. A gyümölcs / Szebasztián Urbán Katalin fordítása. - Üzenet, Subotica, 1981, XI, br. 4, str. 157-160.

333. Determination / translated from the Serbo-Croat by Aleksandar Nejgebauer. - New directions in prose and poetry 43 / edited by J. Laughlin... [et al.]. - New York : New Direction, 1981. - Str. 181.

334. Four Remarks about the present state of the novel / transl. Zoran Minderović. - Relations, Beograd, 1981, br. 2, str. 11-15.

335. The hand / translated from the Serbo-Croat by Aleksandar Nejgebauer. - New directions in prose and poetry 43 / edited by J. Laughlin... [et al.]. - New York : New Direction, 1981. - Str. 182.

336. Lullaby / translated from the Serbo-Croatian by Aleksandar Nejgebauer.- New directions in prose and poetry 43 / edited by J. Langhlin ... [et al.]. - New York : New Direction, 1981. - Str. 180-181.

337. Гете : о стопедесетогодишњици смрти. - Летопис Матице српске, 1982, год. 158, књ. 429, св. 6, стр. 1093-1095.

338. Laudacija u čast Desanke Maksimović. - Kritičari o pesništvu Desanke Maksimović / priredili Milorad R. Blečić, Viktor B. Šećerovski. - Beograd: Književne novine, 1982. - Str. 182-187.

339. Меша Селимовић. - Књижевна реч, Београд, 25. VII 1982, XI, бр. 193-194, стр. 8. Изговорено над отвореним гробом Меше Селимовића 14. VII 1982. године у Београду.

340. Tri snimka : iz knjige „Dolazak na kraj leta". - Grad tišine. - Novi Sad : Forum : Društvo književnika Vojvodine ; Kanjiža : Kulturni i obrazovni centar, 1982. - Str. 83.

341. Három kép : részlet a Mire elszáll a nyár c. regénybő / [fordította] Fehér Ferenc. - A csönd városa. - Újvidék : Forum : Vajdasági íróegyesület ; Kanizsa : Művelődési és oktatási központ, 1982. - Str. 83-84.

342. Atmosfera i ukus događanja. - Kritičari o djelu Rodoljuba Čolakovića / [priredio Čedo Kisić]. - Sarajevo : Oslobođenje, 1983. - Str. 221-227.

343. Plod. - Mogućnosti, Split, 1983, XXX, br. 7, 8, 9, str. 550-554.

344. Прича наде. - НИН, Београд, 30. I 1983, XXXIV, бр. 1674, стр. 28-29.
Говор приликом доделе Нинове награде.

345. Malnoveca / tradukis Boriša Miličević. - Lirika poemaro el Vojvodino (Serbio). - Novi Sad : Književna zajednica Novog Sada, 1983. - Str. 40.

346. Битне поставке теорије стиха. - Књижевна реч, Београд, 25. V 1984, XIII, бр. 234, стр. 7.
Део текста којим Младен Лесковац и Бошко Петровић препоручују Светозара Петровића за пријем у Војвођанску академију наука и уметности.

347. Blagoslov. - Savremena poezija Vojvodine / Ratkovićeve večeri poezije, Bijelo Polje 1984 . - Bijelo Polje : Organizacioni odbor Ratkovićevih večeri ; Titograd : Univerzitetska riječ, 1984. - Str. 40.

348. Догађаји на Сави. - Политика, Београд, 9. XII 1984, LXXXI, бр. 25568, стр. 13.

349. Недеља дана : дневнички записи 13. VIII - 20. VIII '84. : читајући Гетеа. - Летопис Матице српске, 1984, год. 160, књ. 434, св. 5, стр. 576-586.

350. O preko neba briše oblak bel. - Savremena poezija Vojvodine / Ratkovićeve večeri poezije, Bijelo Polje, 1984. - Bijelo Polje : Organizacioni odbor Ratkovićevih večeri ; Titograd : Univerzitetska riječ, 1984. - Str. 38-39.

351. Претпоставке о читаоцу : приступна беседа одржана на Свечаном скупу Српске академије наука и уметности 25. марта 1982. године. - Глас / Српска академија наука и уметности ; књ. 340. Одељење језика и књижевности ; књ. 12, 1984, стр. 31-60.

352. Приповедач Вељко Петровић : о стогодишњици рођења. - Летопис Матице српске, 1984, год. 160, књ. 433, св. 4, стр. 535-553.

353. Приповедач Вељко Петровић : одломак из предавања књижевника Бошка Петровића одржаног 16. фебруара, на Дан Матице српске, поводом 100-годишњице рођења Вељка Петровића. - Дневник, Нови Сад, 23. II 1984, XLIII, бр. 13404, Култура, наука, уметност, бр. 214, стр. I.

354. A leány és a katona / Szebasztian Urban Katalin fordítása. - Üzenet, Subotica, 1984, XIV, br. 3, str. 113-121.

355. Благослов. - Војводинска поезија / избор Селимир Радуловиќ ; превод од српскохрватски Милош Линдро. - Струга : Совет на Струшките вечери на поезијата, 1985. - Стр. 22.

356. Boško Petrović : [pozdravni govor]. - Dokumenta / IX kongres Saveza književnika Jugoslavije, 18-20. april 1985. - Novi Sad : Književna zajednica Novog Sada, 1985. - Str. 33-35.

357. Дани и поводи (I) : дневничке белешке (cahier à feuillets mobiles). - Летопис Матице српске, 1985, год. 161, књ. 435, св. 1, стр. 83-95.

358. Дани и поводи (II) : дневничке белешке (cahier à feuillets mobiles). - Летопис Матице српске, 1985, год. 161, књ. 435, св. 2, стр. 272-285.

359. Дани и поводи (III) : дневничке белешке (cahier à feuillets mobiles). - Летопис Матице српске, 1985, год. 161, књ. 435, св. 3, стр. 423-439.

360. Дани и поводи (IV) : дневничке белешке (cahier à feuillets mobiles). - Летопис Матице српске, 1985, год. 161, књ. 435, св. 5, стр. 793-809.

361. Дани и поводи (V) : дневничке белешке (cahier à feuillets mobiles). - Летопис Матице српске, 1985, год. 161, књ. 435, св. 6, стр. 958-976.

362. Дани и поводи (VI) : дневничке белешке (cahier à feuillets mobiles). - Летопис Матице српске, 1985, год. 161, књ. 436, св. 1-2, стр. 149-165.

363. Лице Вукове истине : реч књижевника Бошка Петровића на педесетом Вуковом сабору. - Дневник, Нови Сад, 19. IX 1985, XLIV, бр. 13970, Култура, наука, уметност, бр. 299, стр. 13.

364. На састанку са сликама : реч на отварању овогодишње Ликовне јесени у Сомбору. - Домети, Сомбор, 1985, год. 12, бр. 43, стр. 73-75.

365. Позна. - Савремена поезија Војводине / избор Ото Толнаи. - [Смедерево] : Савет XVI фестивала југословенске поезије „Смедеревска песничка јесен", [1985]. - Стр. 13.

366. Filosofija i dva primjera. - Oslobođenje, Sarajevo, 31. XII 1985. i 1. i 2. I 1986, XLII, br. 13481, str. 10.

367. Шетња. - Савремена поезија Војводине / избор Ото Толнаи. - [Смедерево] : Савет XVI фестивала југословенске поезије „Смедеревска песничка јесен", [1985]. - Стр. 11-12.

368. 1945 tavaszán / Borbély János fordításai. - Híd, Novi Sad, 1985, XLIX, br. 5, str. 722-730.

369. Patru morţi . - Antologie de poezie iugoslavă patriotică şi revolutionară / selecţie şi traducere de Ioan Flora. - Panciova : Libertatea, 1985. - Str. 69-73.

370. Бранко : асоцијација о Петнаестом његову колу у Сремским Карловцима. - Летопис Матице српске, 1986, год. 162, књ. 438, св. 6, стр. 894-897.

371. Ej!. - Летопис Матице српске, 1986, год. 162, књ. 437, св. 4, стр. 495-496.

372. Exercitatio sectionis. - Republika, Zagreb, 1986, XLII, br. 3-4, str. 236.

373. Одглас. - Летопис Матице српске, 1986, год. 162, књ. 437, св. 4, стр. 496.

374. Поетика. - Летопис Матице српске, 1986, год. 162, књ. 437, св. 4, стр. 494-495.

375. Предео. - Летопис Матице српске, 1986, год. 162, књ. 437, св. 4, стр. 491-492.

376. Пресјај. - Летопис Матице српске, 1986, год. 162, књ. 437, св. 4, стр. 494.

377. Развигор. - Летопис Матице српске, 1986, год. 162, књ. 437, св. 4, стр. 491.

378. Сад. - Летопис Матице српске, 1986, год. 162, књ. 437, св. 4, стр. 492-493.

379. Снови. - Повеља, Краљево, 1986, XVI, бр. 2-3, стр. 36-38.

380. Срча. - Летопис Матице српске, 1986, год. 162, књ. 437, св. 4, стр. 493.

381. Усталац. - Летопис Матице српске, 1986, год. 162, књ. 437, св. 4, стр. 492.

382. Човек чудне снаге. - Дневник, Нови Сад, 26. VI 1986, XLV, бр. 14244, стр. 16.
Изјава поводом смрти Мирослава Антића.

383. Starodávna / preložil Ján Cicka. - Hlas l'udu, Novi Sad, 29. III 1986, god. 43, br. 13, Obzory, III, br. 3, str. 7.

384. Вук : (беседа на Сарајевским данима поезије). - Јединство, Приштина, 20. V 1987, XLIII, бр. 115, стр. 11.

385. Пиши као што говориш. - Дневник, Нови Сад, 20. IX 1987, XLV, бр. 14689, Култура, наука, уметност, бр. 401, стр. 13.

386. Реч о Вуку. - Летопис Матице српске, 1987, год. 163, књ. 440, св. 6, стр. 942-953.

387. На повратку из позоришта. - Књижевне новине, Београд, 1. и 15. III 1988, XL, бр. 749-750, стр. 22.
Приказ представе „Хамлет" Слободана Шнајдера.

388. Балканска књижевност?. - Развитак, Зајечар, 1989, XXIX, бр. 4-5, стр. 63-64.

389. Косово у сликама. - Писац, Нови Сад, 25. XII 1989, I, бр. 1, стр. 22.
Реч на отварању изложбе у Павиљону „Цвијета Зузорић".

390. Косовски фрагменти. - Књижевне новине, Београд, 1. XI 1989, XLII, бр. 785, стр. 14.

391. [Na vest o smrti Miroslava Antića : izjava]. - Miroslavu Antiću u spomen / [priredio Mita Golić]. - Kikinda : Književna zajednica Kikinde, 1989. - Str. 84.

392. Благослов. - Аух, што живот ушима стриже! : алманах стихова : Стражилово 1970-1990. / [приредио] Ненад Грујичић. - Ириг ; Нови Сад : Српска читаоница и књижница, 1990. - Стр. 75.

393. Blagoslov. - Antologija : savremeno pesništvo u Vojvodini : 1945-1990. / [priredio] Selimir Radulović. - Novi Sad : Književna zajednica Novog Sada, 1990. - Str. 27.

394. Губитак изузетне личности. - Политика, Београд, 26. XII 1990, LXXXVII, бр. 27738, стр. 13.
Изјава поводом смрти Младена Лесковца.

395. Далекога лика реч, питање : из необјављених рукописа. - Политика, Београд, 20. I 1990, LXXXVII, бр. 27402, Култура, уметност, наука, XX, бр. 103, стр. 14.

396. Двоструки призор. - Избор песама за средњи узраст : „Ал је леп овај свет" / [изабрао] Владислав Матић. - Нови Сад : Савез аматерских позоришних друштава Војводине, 1990. - Стр. 34.

397. На поглед Михаљевца : из приче о Милошу Стојици. - Летопис Матице српске, 1990, год. 166, књ. 466, бр. 1-2, стр. 6-15.

398. На поглед Михаљевца : из приче о Милошу Стојици. - Тростолетница велике сеобе . - Нови Сад : Матица српска, 1990. - Стр. 6-15.

399. O pesmo ljudi. - Antologija : savremeno pesništvo u Vojvodini : 1945-1990. / [priredio] Selimir Radulović. - Novi Sad : Književna zajednica Novog Sada, 1990. - Str. 27-29.

400. Отишао је дан. - Избор песама за средњи узраст : „Ал је леп овај свет" / [изабрао] Владислав Матић. - Нови Сад : Савез аматерских позоришних друштава Војводине, 1990. - Стр. 34.

401. Пред Карађорђевим спомеником : прича о Милошу Стојици. - Овдје, Титоград, 1990, XXII, бр. 248, стр. 27.

402. Равница. - Избор песама за рецитаторе старијег узраста : „Песниче народа мог" / [изабрао] Владислав Матић. - Нови Сад : Савез аматерских позоришних друштава Војводине, 1990. - Стр. 45-46.

403. Реч Бошка Петровића [на комеморацији поводом смрти Младена Лесковца]. - Рад Матице српске, Нови Сад, 1990, бр. 27, стр. 49-51.

404. Uspensko groblje. - Antologija : savremeno pesništvo u Vojvodini : 1945-1990. / [priredio] Selimir Radulović. - Novi Sad : Književna zajednica Novog Sada, 1990. - Str. 29.

405. Šta je to što se mimoilazi?. - Rukovet, Subotica, 1990, XXXVI, knj. 78, br. 9, str. 1949-1950.

406. Novelle über Vergil / deutsch von Milo Dor. - Das schwarze Licht : serbische Erzähler der Gegenwart / Milo Dor (Hg.). - Beograd; Prosveta; Wien : ÖBV, 1990. - Str. 37-60.

407. Стварност за себе. - Пут у Сентандреју / приредио Љубисав Андрић. - Нови Сад : Књижевна заједница Новог Сада, 1991. - Стр. 89-90.

408. Boško Petrović. - Monitor, Podgorica, 10. VII 1992, III, br. 90, str. 24.
Odgovor na pitanje kako vidi nemački problem, jugoslovenski problem.

409. Новела од Вирђилија. - Антологија српске прозе постмодерног доба / [приредио] Александар Јерков. - Београд : Српска књижевна задруга, 1992. - Стр. 154-169.

410. Зора у Моровићу. - Међе певања : (антологија шидског песништва) / [приредио] Светислав Ненадовић. - Шид : Књижевни клуб „Филип Вишњић", 1994. - Стр. 11.

411. О песмо људи. - Међе певања : (антологија шидског песништва) / [приредио] Светислав Ненадовић. - Шид : Књижевни клуб „Филип Вишњић", 1994. - Стр. 12.

412. Погреб. - Последњи гост : песме српских песника о смрти / изабрао и приредио Стојан Трећаков. - Нови Сад : Матица српска, 1994. - Стр. 251.

413. Смрт стара човека. - Последњи гост : песме српских песника о смрти / изабрао и приредио Стојан Трећаков. - Нови Сад : Матица српска, 1994. - Стр. 227.

414. Старинска. - Међе певања : (антологија шидског песништва) / [приредио] Светислав Ненадовић. - Шид : Књижевни клуб „Филип Вишњић", 1994. - Стр. 13.

415. Стране. - Последњи гост : песме српских песника о смрти / изабрао и приредио Стојан Трећаков. - Нови Сад : Матица српска, 1994. - Стр. 9.

416. Успенско гробље. - Последњи гост : песме српских песника о смрти / изабрао и приредио Стојан Трећаков. - Нови Сад : Матица српска, 1994. - Стр. 286-287.

417. RMR. Стихови, он. - Летопис Матице српске, 1995, год. 171, књ. 455, св. 1, стр. 57-69.

ПРЕДГОВОРИ, ПОГОВОРИ

418. Друштво ренесансе и Бокачио : [предговор]. - Из Декамерона / Ђовани Бокачио. - Нови Сад : Будућност, 1946. - Стр. 5-12.

419. Предговор. - С њиве и пашњака : тридесет четири цртежа са војвођанског села / Стојан Трумић. - Нови Сад : Будућност, 1946. - Стр. 5-9.

420. [Белешка о писцу]. - Зелени Хајнрих / Готфрид Келер. - Нови Сад : Матица српска, 1953. - Стр. 601-602.

421. Beleška o piscu. - Kvartet : roman / Leonard Frank. - Subotica : Minerva, 1954. - Str. 193-197.

422. Gerhart Hauptman : [pogovor]. - Čuvar pruge Til ; Jeretik iz Soane / Gerhart Hauptman. - Beograd : Rad, 1960. - Str. 127-[131].

423. Gerhart Hauptman : [pogovor]. - Čuvar pruge Til ; Jeretik iz Soane / Gerhart Hauptman. - Beograd : Rad, 1963. - Str. 128-[132].

424. Gerhart Hauptman : [pogovor]. - Čuvar pruge Til ; Jeretik iz Soane / Gerhart Hauptman. - Beograd : Rad, 1966. - Str. 113-116.

425. Поговор. - Приповетке / Вељко Петровић. - Београд : Просвета, 1968. - Стр. 165-173.

426. Симеон Пишчевић и његови мемоари : [предговор]. - Мемоари / Симеон Пишчевић . - Нови Сад : Матица српска ; Београд : Српска књижевна задруга, 1972. - Стр. 5-35.

427. Онима који су написали ову књигу и онима који је читају : [предговор]. - Мостови . - Кула : Културно-просветна заједница општине, 1979. - Стр. 3-4.

428. Човек слободан у себи : Гете (1749-1832) : о стопедесетогодишњици рођења : предговор. - Јохан Волфганг Гете : изложба српскохрватских превода... : каталог. - Београд : Народна библиотека Србије, 1982. - Стр. 3-5.

429. [Предговор]. - Сентандреја / Дејан Медаковић, Динко Давидов. - Београд : Југословенска ревија, 1982. - Стр. 6-7.

430. Симеон Пишчевић и његови мемоари : [предговор]. - Живот генералмајора и кавалјера Симеона сина Стефана Пишчевића / Симеон Пишчевић. - Нови Сад : Матица српска, 1995. - Стр. 5-29.
У штампи.

РАЗГОВОРИ

431. Анкета „Летописа Матице српске" о језику : разговор са уредницима „Летописа" у Новом Саду / разговарали Јанко Ђоновић и Чедо Кисић. - Борба, Београд, 13. IX 1953, XVIII, бр. 230, стр. 7.

432. „Свако носи у себи по једну књигу" : Бошко Петровић о поезији и око ње / С. М-ћ . - Дневник, Нови Сад, 13. XI 1960, XVIII, бр. 5056, стр. 9.

433. Привлаче ме обичне судбине / разговоре води Феликс Пашић. - Борба, Београд, 27. X 1963, XXIII, бр. 297, стр. 10.

434. Boško Petrović. - Savremenici / [razgovor vodio] Feliks Pašić. - Novi Sad : Matica srpska, 1965. - Str. 63-67.

435. Мит о јунаштву / [разговарао] Душан Попов. - Дневник, Нови Сад, 7.1 1971, бр. 8685, стр. 6.

436. „Пула је требала да види Макавејева" / [разговор водио] Р. [Раде] О.[Обреновић]. - Стражилово, Нови Сад, 1971, бр. 10, стр. [5-6].

437. Литература „из себе" : анкета „Политике" : ко је на вас пресудно утицао и зашто? / бележи Д. [Драгослав] Адамовић. - Политика, Београд, 29. IX 1974, LXXI, бр. 21906, стр. 17.

438. Између човека и природе / разговор водио Радован Поповић. - Књижевна реч, Београд, 25. III 1979, VIII, бр. 119, стр. 16.

439. Život bez poente : razgovor s Boškom Petrovićem / razgovor vodila Radmila Gikić. - Polja, Novi Sad, 1980, XXVI, br. 251, str. 6-8.

440. Историја без калупа / разговор водила Љиљана Шоп. - Књижевне новине, Београд, 29. III 1980, XXXII, бр. 601, стр. 38.

441. Писање као освешћивање : (разговор са Бошком Петровићем) / разговор водио Драган Попновaков. - Домети, Сомбор, 1980, VII, бр. 22, стр. 56-63.

442. Свет „Певача" : Бошко Петровић о настанку свога романа „Певач" / [разговор водио] Р. [Радован] Поповић. - Политика, Београд, 1. III 1980, LXXVII, бр. 23850, Култура, уметност, наука, II, бр. 35, стр. 9.

443. Boško Petrović: osnovno zadovoljstvo stvaranja jeste - oblikovanje vremena koje traje, koje je tu!. - Doba knjige / [razgovarao] Miloš Jevtić. - Gornji Milanovac : Dečje novine ; Valjevo: „Milić Rakić". - Str. 195-211.

444. Boško Petrović: pisanje je uvek jedna vrsta kopanja rude. - Vojvođanski razgovori : (šesnaest umetnika o svom stvaralaštvu) / Radovan Popović. - Subotica : Minerva, 1981. - Str. 83-101.

445. И књиге имају људску судбину / [разговор водила] Гордана Дивљак-Арок. - Дневник, Нови Сад, 8.II 1981, XL, бр. 12310, стр. 13.

446. И книгите имаат човечка судбина / разговарала Гордана Дивљак-Арок. - Нова Македонија, Скопје, 8. III 1981, XXXVII, бр. 12257, стр. 11.

447. A könyvek emberi sorsa / [razgovor vodila] Gordana Divljak-Arok. - Magyar Szó, 22. II 1981, XXXVIII, br. 51, str. 13.

448. Пртљаг прошлих дана / [разговор водио] Душан Станковић. - Рад, Београд, 17. VII 1981, год. 37, бр. 29, стр. 23.

449. Увек сам нарочито желео да напишем приповетку / разговор водио Милосав Ђалић . - Багдала, Крушевац, 1981, XXIII, бр. 266-267, стр. 14-16.

450. Читати и мислити / [разговор водио] Драган Стојановић. - НИН, Београд, 8. III 1981, XXXI, бр. 1575, стр. 32-34.

451. Iskustvo romansijera : razgovor s Boškom Petrovićem / razgovor vodio Dušan V. Stanković . - Savremenik, Beograd, 1982, XXVIII, knj. 56, sv. 8-9, str. 215-222.

452. Не успевам, али и не одступам / разговор водио Љубисав Андрић. - Књижевна реч, Београд, 25. V 1984, XIII, бр. 234, стр. 1, 18.

453. Историја и певање / [разговор водила] Милка Лучић. - Политика, Београд, 13. VII 1985, LXXXII, бр. 25780, Култура, уметност, наука, VII, бр. 308, стр. 9-10.

454. Pisanje je način izražavanja. - Kad pisci govore --- : razgovori / Rale Nišavić. - Irig ; Novi Sad : Srpska čitaonica i knjižnica, 1985. - Str. 7-9.

455. Срећа је склад са собом / [разговор водио] Миодраг Кујунџић. - Дневник, Нови Сад, 5. V 1985, XLIV, бр. 13833, стр. 6.

456. Језик и ломови / [разговор водио] Владимир Копицл. - Дневник, 23. III 1986, XLV, бр. 14151, Култура, наука, уметност, бр. 324, стр. 14.

457. Kulturni stiki v srednji Evropi so za nas najpomembnejši / razgovarao France Forstnerič. - Delo, Ljubljana, 11. IX 1986, XXVIII, br. 212, str. 3.

458. Na jeziku se postavlja dijagnoza života / razgovarala Aleksandra Tomić. - Front, Beograd, 9. V 1986, XLII, br. 19 (1450), str. 20-21.

459. Понекад, књига је есеј / разговор водио Славко Гордић. - Повеља, Краљево, 1986, XVI, бр. 2-3, стр. 157-160.

460. Силе пролазе, књижевност остаје / разговор водио Душан Станковић. - Борба, Београд, 26-27. VII 1986, LXIV, бр. 207-208, стр. 12-13.

461. Театар чврстих темеља / [разговор водила] Нина Попов. - Дневник, Нови Сад, 26. X 1986, XLV, бр. 14366, Култура, наука, уметност, бр. 355, стр. 14.
Разговор са Бошком Петровићем и др., поводом 125. годишњице Српског народног позоришта.

462. Град као главни јунак / [разговор водио] Милан Живановић. - Дневник, Нови Сад, 4. X 1987, XLV, бр. 14702, Култура, наука, уметност, бр. 403, стр. 11.

463. Svemu uprkos : Boško Petrović. - Novosadski razgovori / Ljubisav Andrić. - Irig ; Novi Sad : Srpska čitaonica i knjižnica, 1987. - Str. 100-110.

464. Inat - naša sudbina / [razgovor vodio] Stefan Grubač. - Intervju, Beograd, 15. IV 1988, br. 179, str. 24-25.

465. Инат слободе / [разговор водио] С. [Стефан] Г. [Грубач]. - НИН, Београд, 9. VII 1989, бр. 2010, стр. 12-14.

466. Германска мудрост и словенска осећајност / [разговор водио] Јосип Бабел. - Политика, Београд, 10. III 1990, LXXXVII, бр. 27451, Култура, уметност, наука, XX, бр. 111, стр. 13.

467. Бошко Петровић. - Добар дан писци : шездесет осам разговора са књижевницима / Душан Попов. - Нови Сад : аутор, 1991. - Стр. 86-88.

468. Време збирања / [разговор водио] Ж. Николић. - Јединство, Приштина, 5-6. X 1991, XLVII, бр. 273-274, стр. 9.

469. Вук је погрешио / [разговор водили] Љиљана Недић, Александар Греци. - Глас Подриња, Шабац, 28. III 1991, XLVIII, бр. 2285, стр. 4.

470. Док колан поново не пукне / [разговор водила] Вера Гавриловић. - Побједа, Титоград, 20. IV 1991, XLV, бр. 9117, стр. 9.

471. Дух „српске Атине" / [разговор водио] Милорад Вучелић. - Политика, Београд, 7. IX 1991, LXXXVIII, бр. 27989, стр. 7.

472. Културна оса српског народа / [разговор водио] Милан Живановић. - Дневник, Нови Сад, 9. III 1991, L, бр. 15935, стр. 12.

473. Матица свих Срба / [разговор водио] Стефан Грубач. - НИН, Београд, 8. III 1991, XXXIX, бр. 2097, стр. 36-38.

474. Nepoznato lice naše prošlosti / [razgovor vodio] Dragan Tanasić. - Intervju, Beograd, 12. IV 1991, br. 257, str. 43-45.

475. Обавеза према Србима / [разговор водио] В. Мићуновић. - Политика, Београд, 5. III 1991, LXXXVIII, бр. 27805, стр. 15.

476. Од ползе народу сербскоме / [разговор водио] Радивој Ковачевић. - Илустрована политика, Београд, 26. III 1991, бр. 1690, стр. 4-5.

477. Опет фашизам / [разговор водио] Стефан Грубач. - Политика експрес, Београд, 7. X 1991, XXIX, бр. 9908, стр. 14.

478. Подстицај за слободно мишљење / [разговор водила] Милка Лучић. - Политика, Београд, 19. I 1991, LXXXVIII, бр. 27760, Култура, уметност, наука, XXI, бр. 155, стр. 15.

479. Србима је страно бољшевичко јединство / [разговор водио] Милорад Вучелић. - Политика, Београд, 6. IX 1991, LXXXVIII, бр. 27988, стр. 7.

480. Издржати! / [разговор водила] Јелица Рођеновић. - Епоха, Београд, 9. VI 1992, бр. 34, стр. 20-21.

481. Срби, језичак на ваги / [разговор водио] Стефан Грубач. - НИН, Београд, 3. VII 1992, бр. 2166, стр. 38-40.

482. Србима је страно бољшевичко јединство. - Разговори са епохом / [разговарао] Милорад Вучелић. - Нови Сад : Књижевна заједница Новог Сада ; Београд: Политика, 1992. - Стр. 195-215.

483. Uvek ima ljudi za čopor / [razgovor vodila] Ljubinka Milinčić. - Borba, Beograd, 30-31. V 1992, LXX, br. 151-152, str. X-XI.

484. Живот без поенте. - Искуства прозе : разговори са прозним писцима / Радмила Гикић . - Ириг ; Нови Сад : Српска читаоница и књижница, 1993. - Стр. 11-22.

485. Матица српска данас / [разговор водио] Јосип Бабел. - Политика, Београд, 27. III 1993, XC, бр. 28542, Култура, уметност, наука, XXXVI, бр. 52, стр. 13.

486. Несавладљиве мале разлике / [разговор водила] Александра Томић. - Војска, Београд, 16. IX 1993, II, бр. 69, стр. 8-10.

487. Српски предзнак / [разговор водила] А. [Александра] Т. [Томић]. - Војска, Београд, 18. XI 1993, II, бр. 78, стр. 41.

488. Шта је згрешио Васко Попа / [разговор водио] Стефан Грубач. - НИН, Београд, 19. XI 1993, XLI, бр. 2238, стр. 36-37.

489. Concentrating on Serbian Ethos / [razgovor vodio] Josip Babel. - The international weekly, Beograd, 12.-25. IV 1993, IV, br. 160-161, str. 2.

490. Бити човек / [разговор водила] Рада Саратлић. - Политика, Београд, 28. VIII 1994, XCI, бр. 29046, стр. 18.
Разговор на тему „Интелектуалац у смутном времену".

491. Град као главни јунак. - Црте и резе : (70 разговора) / [разговоре водио] Милан Живановић. - Нови Сад : Матица српска, 1994. - Стр. 196-202.

492. Културна оса српског народа. - Црте и резе : (70 разговора) / [разговоре водио] Милан Живановић. - Нови Сад : Матица српска, 1994. - Стр. 202-208.

493. Објављен Правопис Матице српске / В. Мићуновић. - Политика, Београд, 20. IX 994, XCI, бр. 28919, стр. 17.
Речи Бошка Петровића и Митра Пешикана поводом изласка из штампе Правописа српског језика.

494. Писање је најпривлачнији начин живота : осамдесет година Бошка Петровића / [разговарао] Милош Јевтић. - Дневник, Нови Сад, 20. I 1995, LIV, бр. 17235, стр. 9.

ПРЕВОДИ, ПРЕПЕВИ

а) Књиге

495. Брехт, Бертолт: Календарске приче. - Нови Сад : Матица српска, [1958]. - 121 стр. ; 20 cm. - (Мозаик ; 15)

496. Breht, Bertolt: Kalendarske priče. - Beograd : Rad, 1969. - 107 str. ; 18 cm. - (Biblioteka „Reč i misao“ ; kolo 9, knj. 214)

497. Келер, Готфрид: И права љубав. - Нови Сад : Матица српска, 1957. - 258 стр. ; 21 cm . - (Популарни романи)

498. Келер, Готфрид: И права љубав. - Нови Сад : Матица српска, 1958. - 258 стр. ; 21 cm . - (Популарни романи)

499. Келер, Готфрид: И права љубав. - Нови Сад : Матица српска, 1960. - 258 стр. ; 21 cm . - (Популарни романи)

500. Келер, Готфрид: И права љубав. - Нови Сад : Матица српска, 1963. - 258 стр. ; 21 cm . - (Популарни романи)

501. Keler, Gotfrid: Ljudi iz Seldvile. - Beograd : Rad, 1959. - 156 str. ; 18 cm. - (Biblioteka „Reč i misao“ ; kolo 1, knj. 18)
Beleška o piscu / B. [Boško] P. [Petrović] : str. 153-[157].

502. Keler, Gotfrid: Ljudi iz Seldvile. - Beograd : Rad, 1962. - 156 str. ; 18 cm. - (Biblioteka „Reč i misao“ ; kolo 1, knj. 18)
Beleška o piscu / B. [Boško] P. [Petrović] : str. 153-[157].

503. Келер, Готфрид: Ромео и Јулија на селу ; Наопако употребљена љубавна писма. - Нови Сад : Матица српска, 1949. - 197 стр. ; 17 cm. - (Мала књига)

504. Клајст, Хајнрих: Разбијени крчаг : весела игра. - Нови Сад : Матица српска, 1951. - 152 стр. ; 18 cm. - (Мала књига)
Поговор : о писцу / Б. [Бошко] П. [Петровић] : стр. 141-[153].

505-506. Ман, Томас: Буденброкови : пропадање једне породице. - Нови Сад : Матица српска, 1964. - 2 књ. (360; 344 стр.) ; 21. cm. - (Популарни романи)

507-508. Ман, Томас: Буденброкови : пропадање једне породице. - Београд : Просвета, 1968 . - 2 књ. (295; 278 стр.) ; 21 cm. - (Библиотека Просвета ; 188, 189)

509-510. Ман, Томас: Буденброкови : пропадање једне породице / предговор Бошко Петровић. - Београд : Просвета, 1974. - 2 књ. (295; 278 стр.) ; 19 cm. - (Библиотека Просвета ; 188, 189)
Књижевно дело Томаса Мана: стр. 5-18.

511-512. Ман, Томас: Буденброкови. - Београд : Просвета : Нолит : Завод за уџбенике и наставна средства, 1978. - 2 књ. (325; 305 стр.) ; 20 cm. - (Лектира за II годину заједничких основа средњег усмереног образовања)

513-514. Man, Tomas: Budenbrokovi : propadanje jedne porodice. - Novi Sad : Matica srpska, 1980. - 2 knj. (405; 380 str.) ; 20 cm. - (Odabrana dela Tomasa Mana)

515-516 Ман, Томас: Буденброкови. - Београд : Рад, 1981. - 2 кн. (434; 402 стр.) ; 17 cm. - (Библиотека „Дом и школа")

517-518. Ман, Томас: Буденброкови. - Београд : Просвета : Нолит : Завод за уџбенике и наставна средства, 1982. - 2 кн. (325; 305 стр.) ; 20 cm. - (Лектира за II годину заједничких основа средњег усмереног образовања)

519-520. Ман, Томас: Буденброкови. - Београд : Просвета, 1988. - 2 кн. (325; 305 стр.) ; 20 cm

521. Man, Tomas: Eseji I. - Novi Sad : Matica srpska, 1980. - 334 str. ; 20 cm. - (Odabrana dela Tomasa Mana)

522. Man, Tomas: Eseji II. - Novi Sad : Matica srpska, 1980. - 354 str. ; 20 cm. - (Odabrana dela Tomasa Mana)

523. Man, Tomas: Ispovesti varalice Feliksa Krula. - Novi Sad : Matica srpska, 1959. - 507 str. ; 21 cm. - (Biblioteka Stvaraoci i dela)
Prevodiočeva napomena / B. [Boško] P. [Petrović]: str. 503-506.

524. Man, Tomas: Ispovesti varalice Feliksa Krula. - [1. izd.]. - Beograd : Rad, 1964. - 365 str. ; 18 cm. - (Biblioteka „Reč i misao" ; kolo 8, knj. 176-177)

525. Man, Tomas: Ispovesti varalice Feliksa Krula. - Novi Sad : Matica srpska, 1980. - 431 str. ; 20 cm. - (Odabrana dela Tomasa Mana)

526. Man, Tomas: Ispovesti varalice Feliksa Krula : roman. - Beograd : Beogradski izdavačko-grafički zavod, 1988. - 395 str. ; 18 cm. - (Džepna knjiga Beogradskog izdavačko-grafičkog zavoda)

527. Ман, Томас: Исповести варалице Феликса Крула. - [3. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1994. - 389 стр. ; 20 cm. - (Романи)

528. Man, Tomas: Pripovetke I. - Novi Sad : Matica srpska, 1980. - 465 str. ; 21 cm. - (Odabrana dela Tomasa Mana)

529. Ман, Томас: Стваралаци и дела : есеји. - Нови Сад : Матица српска, 1952. - 203 стр. ; 20 cm. - (Светски писци)
Неколико примедби уз Манове есеје / Б. [Бошко] П. [Петровић]: стр. 199-[204].

530. Man, Hajnrih: Jedna ljubavna priča i druge pripovetke. - [1. izd.]. - Beograd : Rad, 1964. - 94 str. ; 18 cm. - (Biblioteka „Reč i misao" ; kolo 6, knj. 142)
Hajnrih Man / B. [Boško] P. [Petrović]: str. 91-[95].

531. Ман, Хајнрих: Новеле. - Нови Сад : Матица српска, 1947. - 139 стр. ; 17 cm. - (Мала књига)
Белешка о писцу / Б. [Бошко] П. [Петровић]: стр. 133-139.

532. Ремарк, Ерих Марија: Тријумфална капија. - Нови Сад : Братство-јединство, 1952. - 406 стр. ; 20 cm

533. Ремарк, Ерих Марија: Тријумфална капија. - Београд : Народна књига, 1960. - 455 стр. ; 20 cm. - (Библиотека Хоризонти)

534. Ремарк, Ерих Марија: Тријумфална капија. - [Исправљено и редиговано изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1962. - 473 стр. ; 21 cm. - (Популарни романи)

535. Remark, Erih Marija: Slavoluk pobjede. - Zagreb : Prosvjeta, 1963. - 451 str. ; 21 cm

536. Ремарк, Ерих Марија: Тријумфална капија. - [Исправљено и редиговано изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1964. - 473 стр. ; 21 cm. - (Популарни романи)

537. Remark, Erih Marija: Trijumfalna kapija. - [Rijeka] : „Otokar Keršovani“, 1965. - 469 str. ; 20 cm

538. Remark, Erih Marija: Trijumfalna kapija. - [Rijeka] : „Otokar Keršovani“, 1966. - 469 str. ; 21 cm

539. Ремарк, Ерих Марија: Тријумфална капија : роман. - Суботица ; Београд : Минерва, 1967. - 496 стр. ; 20 cm

540. Remark, Erih Marija: Trijumfalna kapija : roman. - Subotica ; Beograd : Minerva, 1974. - 475 str. ; 21 cm. - (Celokupna dela E. M. Remarka ; 5)

541. Remark, Erih Marija: Trijumfalna kapija : roman. - [2. izd.]. - Subotica ; Beograd : Minerva, 1975. - 475 str. ; 21 cm. - (Celokupna dela E. M. Remarka ; 5)

542. Remark, Erih Marija: Trijumfalna kapija : roman. - [3. izd.]. - Subotica ; Beograd : Minerva, 1977. - 475 str. ; 20 cm. - (Celokupna dela E. M. Remarka ; 5)

543. Remark, Erih Marija: Trijumfalna kapija : roman. - [4. izd.]. - Subotica ; Beograd : Minerva, 1978. - 475 str. ; 20 cm. - (Celokupna dela E. M. Remarka ; 5)

544. Remark, Erih Marija: Trijumfalna kapija : roman. - [5. izd.]. - Subotica : Minerva, 1980. - 475 str. ; 20 cm. - (Celokupna dela E. M. Remarka ; 5)

545. Remark, Erih Marija: Trijumfalna kapija : roman. - [6. izd.]. - Subotica : Minerva, 1983. - 475 str. ; 21 cm. - (Celokupna dela E. M. Remarka ; 5)

546. Remark, Erih Marija: Trijumfalna kapija : roman. - [7. izd.]. - Subotica : Minerva, 1986. - 475 str. ; 21 cm. - (Celokupna dela E. M. Remarka ; 5)

547. Remark, Erih Marija: Crni obelisk : istorija jedne zakašnjele mladosti. - Sarajevo : Narodna prosvjeta, 1957. - 358 str. ; 20 cm. - (Biblioteka Gama ; 23)

548. Remark, Erih Marija: Crni obelisk. - [Rijeka] : „Otokar Keršovani“, 1965. - 406 str. ; 20 cm

549. Remark, Erih Marija: Crni obelisk. - [Rijeka] : „Otokar Keršovani“, 1966. - 406 str. ; 21 cm

550. Ремарк, Ерих Марија: Црни обелиск : историја једне закаснеле младости. - Нови Сад : Матица српска, 1967. - 401 стр. ; 21 cm. - (Популарни романи)

551. Remark, Erih Marija: Crni obelisk : istorija jedne zakasnele mladosti. - Subotica ; Beograd : Minerva, 1974. - 407 str. ; 21 cm. - (Celokupna dela E. M. Remarka ; 8)

552. Remark, Erih Marija: Crni obelisk : istorija jedne zakasnele mladosti. - [2. izd.]. - Subotica ; Beograd : Minerva, 1975. - 407 str. ; 21 cm. - (Celokupna dela E. M. Remarka ; 8)

553. Remark, Erih Marija: Crni obelisk : istorija jedne zakasnele mladosti. - [3. izd.]. - Subotica ; Beograd : Minerva, 1977. - 407 str. ; 20 cm. - (Celokupna dela E. M. Remarka ; 8)

554. Remark, Erih Marija: Crni obelisk : istorija jedne zakasnele mladosti. - [4. izd.]. - Subotica ; Beograd : Minerva, 1978. - 407 str. ; 20 cm. - (Celokupna dela E. M. Remarka ; 8)

555. Remark, Erih Marija: Crni obelisk : istorija jedne zakasnele mladosti. - [5. izd.]. - Subotica : Minerva, 1980. - 407 str. ; 21 cm. - (Celokupna dela E. M. Remarka ; 8)

556. Remark, Erih Marija: Crni obelisk : istorija jedne zakasnele mladosti. - [6. izd.]. - Subotica : Minerva, 1983. - 407 str. ; 21 cm. - (Celokupna dela E. M. Remarka ; 8)

557. Remark, Erih Marija: Crni obelisk : istorija jedne zakasnele mladosti. - [7. izd.]. - Subotica : Minerva, 1986. - 407 str. ; 21 cm. - (Celokupna dela E. M. Remarka ; 8)

558. Ремарк, Ерих Марија: Црни обелиск. - Београд : Нова, 1994. - 546 стр. ; 17 cm. - (Едиција Светска књижевност ; 16. Коло немачке књижевности)

559. Рис, Евгениј: Девојчица тражи оца. - Нови Сад : Матица српска, 1947. - 187 стр. : илустр. ; 21 cm

560. Таубе, Фридрих Вилхелм: Опис Славоније и Срема. - [Нови Сад] : Матица српска, [1954]. - 28 стр. ; 24 cm
П.о.: Зборник Матице српске за књижевност и језик ; књ. II (1954).

561. Таубе, Фридрих Вилхелм: Опис Славоније и Срема II. - [Нови Сад] : Матица српска, [1955]. - 24 стр. ; 24 cm
П.о.: Зборник Матице српске за књижевност и језик ; књ. III (1955).

562. Hauptman, Gerhart: Budala u Hristu : Emanuel Kvint. - Sarajevo : Svjetlost, 1959. - 373 str. ; 20 cm. - (Feniks : biblioteka svjetske književnosti)
Gerhart Hauptman : kompilacija i snalaženje / Boško Petrović: str. 5-15.

563. Цвајг, Штефан: Магелан : човек и његово дело. - Нови Сад : Матица српска, 1948 . - 276 стр. : илустр. ; 20 cm

564. Cvajg, Štefan: Magelan. - Sarajevo : Narodna prosvjeta, 1956. - 207 str. ; 20 cm. - (Biblioteka Gama ; 18)

565. Cvajg, Štefan: Magelan ; Erazmo Roterdamski. - Beograd : Rad, 1983. - 351 str. ; 21 cm. - (Izabrana dela ; 5)

б) Прилози

566. Бекер, Лисјен: Тајна земља. - Летопис Матице српске, 1960, год. 136, књ. 386, св. 6, стр. 453-455.

567. Бобровски, Јоханес: Икона. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, књ. 394, св. 2-3, стр. 138.

568. Bobrovski, Johanes: Ikona. - Antologija nemačke lirike XX veka / priredili Ivan V. Lalić i Branimir Živojinović. - Beograd : Nolit, 1976. - Str. 263.

569. Бобровски, Јоханес: Крик у лето. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, књ. 394, св. 2-3, стр. 137.

570. Bobrovski, Johanes: Krik u leto. - Antologija nemačke lirike XX veka / priredili Ivan V. Lalić i Branimir Živojinović. - Beograd : Nolit, 1976. - Str. 265.

571. Бобровски, Јоханес: Неречено. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, књ. 394, св. 2-3, стр. 137-138.

572. Бобровски, Јоханес: Преко реке. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, књ. 394, св. 2-3, стр. 139.

573. Бобровски, Јоханес: Свирач на шкољки. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, књ. 394, св. 2-3, стр. 138.

574. Бобровски, Јоханес: Свирач на шкољки. - Песнички преводи / [избор и превод Иван В. Лалић]. - Нови Сад : Матица српска ; Београд : Српска књижевна задруга, 1967. - Стр. 179.

575. Бобровски, Јоханес: Свирач на шкољки. - Песнички преводи / [избор и увод Иван В. Лалић]. - Нови Сад : Матица српска ; Београд : Српска књижевна задруга, 1972. - Стр. 193-194.

576. Bobrovski, Johanes: Svirač na školjki. - Antologija nemačke lirike XX veka / priredili Ivan V. Lalić i Branimir Živojinović. - Beograd : Nolit, 1976. - Str. 259.

577. Breht, Bertolt: Govor glumcima. - Naša scena, Novi Sad, 1956, X, br. 116-117, str. 13.

578. Брехт, Бертолт: Говор глумцима. - Календар : 1958 / Матица српска, 1957, стр. 15-17.

579. Брехт, Бертолт: Крсташки поход деце 1939. - Летопис Матице српске, 1958, год. 134, кн. 381, св. 1, стр. 76-80.

580. Брехт, Бертолт: Легенда о постанку књиге Таотекинг на Лаоцеовом путу у емиграцију . - Летопис Матице српске, 1958, год. 134, кн. 381, св. 1, стр. 74-76.

581. Дајке, Гинтер: Предео с црвеним једрима. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, кн. 394, св. 2-3, стр. 145.

582. Дајке, Гинтер: Сан о срећној години. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, кн. 394, св. 2-3, стр. 144-145.

583. Дор, Мило: Реч о Паулу Целану. - Летопис Матице српске, 1971, год. 147, кн. 407, св. 5, стр. 506-509.

584. Екерман, Јохан Петер: Одломци из разговора с Гетеом. - Летопис Матице српске, 1949, год. 125, кн. 364, св. 6, стр. 325-331.

585. Калау, Хајнц: Летња песма. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, кн. 394, св. 2-3, стр. 140.

586. Калау, Хајнц: Мешања. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, кн. 394, св. 2-3, стр. 141.

587. Калау, Хајнц: На мору. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, кн. 394, св. 2-3, стр. 140.

588. Калау, Хајнц: О одлажењу. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, кн. 394, св. 2-3, стр. 141.

589. Кроло, Карл: Љубавна песма. - Летопис Матице српске, 1959, год. 135, кн. 384, св. 2-3, стр. 160-161.

590. Кроло, Карл: Љубавна песма II. - Песнички преводи / [избор и увод Иван В. Лалић] . - Нови Сад : Матица српска ; Београд : Српска књижевна задруга, 1967. - Стр. 178-179.

591. Кроло, Карл: Љубавна песма II. - Песнички преводи / [избор и увод Иван В. Лалић] . - Нови Сад : Матица српска ; Београд : Српска књижевна задруга, 1972. - Стр. 192-193.

592. Krolo, Karl: Ljubavna pesma. - Antologija nemačke lirike XX veka / priredili Ivan V. Lalić i Branimir Živojinović. - Beograd : Nolit, 1976. - Str. 250-251.

593. Кроло, Карл: Напуштена обала. - Летопис Матице српске, 1959, год. 135, кн. 384, св. 2-3, стр. 160.

594. Кроло, Карл: Напуштена обала. - Песнички преводи / [избор и увод Иван В. Лалић] . - Нови Сад : Матица српска ; Београд : Српска књижевна задруга, 1967. - Стр. 177.

595. Кроло, Карл: Напуштена обала. - Песнички преводи / [избор и увод Иван В. Лалић] . - Нови Сад : Матица српска ; Београд : Српска књижевна задруга, 1972. - Стр. 191.

596. Кроло, Карл: Отмица. - Летопис Матице српске, 1959, год. 135, кн. 384, св. 2-3, стр. 162.

597. Кроло, Карл: Отмица. - Песнички преводи / [избор и увод Иван В. Лалић]. - Нови Сад : Матица српска ; Београд : Српска књижевна задруга, 1967. - Стр. 177-178.

598. Кроло, Карл: Отмица. - Песнички преводи / [избор и увод Иван В. Лалић]. - Нови Сад : Матица српска ; Београд : Српска књижевна задруга, 1972. - Стр. 191-192.

599. Кроло, Карл: Песма против смрти. - Летопис Матице српске, 1959, год. 135, кн. 384, св. 2-3, стр. 159.

600. Кунерт, Гинтер: Јутро долази. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, кн. 394, св. 2-3, стр. 142.

601. Kunert, Ginter: Jutro dolazi. - Antologija nemačke lirike XX veka / priredili Ivan V. Lalić i Branimir Živojinović. - Beograd : Nolit, 1976. - Str. 318.

602. Кунерт, Гинтер: Мени је потаман соба. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, књ. 394, св. 2-3, стр. 143.

603. Кунерт, Гинтер: О великој ствари. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, књ. 394, св. 2-3, стр. 142-143.

604. Kunert, Ginter: O velikoj stvari. - Antologija nemačke lirike XX veka / priredili Ivan V. Lalić i Branimir Živojinović. - Beograd : Nolit, 1976. - Str. 319.

605. Кунерт, Гинтер: Од свег овог што расте твоја коса ми се допада понајвише. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, књ. 394, св. 2-3, стр. 142.

606. Ман, Хајнрих: Прогнани. - Летопис Матице српске, 1950, год. 126, књ. 365, св. 5-6, стр. 311-314.

607. Маурер, Георг: Августовски облаци. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, књ. 394, св. 2-3, стр. 134.

608. Маурер, Георг: Аутопортрет 1950. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, књ. 394, св. 2-3, стр. 135-136.

609. Маурер, Георг: Заводник. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, књ. 394, св. 2-3, стр. 135.

610. Маурер, Георг: Залазак сунца. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, књ. 394, св. 2-3, стр. 135.

611. Маурер, Георг: Јун. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, књ. 394, св. 2-3, стр. 134.

612. Рилке, Рајнер Марија: Вече. - Летопис Матице српске, 1959, год. 135, књ. 383, св. 1, стр. 53.

613. Рилке, Рајнер Марија: Вртешка. - Летопис Матице српске, 1959, год. 135, књ. 383, св. 1, стр. 54.

614. Рилке, Рајнер Марија: Доживљај смрти. - Летопис Матице српске, 1959, год. 135, књ. 383, св. 1, стр. 54-55.

615. Рилке, Рајнер Марија: Из сонета Орфеју. - Летопис Матице српске, 1959, год. 135, књ. 383, св. 1, стр. 58.

616. Рилке, Рајнер Марија: Јесен. - Летопис Матице српске, 1959, год. 135, књ. 383, св. 1, стр. 53.

617. Рилке, Рајнер Марија: Орфеј. Еуридика. Хермес. - Летопис Матице српске, 1959, год. 135, књ. 383, св. 1, стр. 55-57.

618. Рилке, Рајнер Марија: Орфеј. Еуридика. Хермес. - Песнички преводи / [избор и увод Иван В. Лалић]. - Нови Сад : Матица српска ; Београд : Српска књижевна задруга, 1967. - Стр. 174-176.

619. Рилке, Рајнер Марија: Орфеј. Еуридика. Хермес. - Песнички преводи / [избор и увод Иван В. Лалић]. - Нови Сад : Матица српска ; Београд : Српска књижевна задруга, 1972. - Стр. 188-190.

620. Таубе, Фридрих Вилхелм: Опис Славоније и Срема. Књ. 1. - Зборник Матице српске за књижевност и језик, 1954, књ. 2, стр. 156-183.

621. Таубе, Фридрих Вилхелм: Опис Славоније и Срема. Књ. 2.- Зборник Матице српске за књижевност и језик, 1955, књ. 3, стр. 136-159.

622. Таубе, Фридрих Вилхелм: Опис Славоније и Срема. Књ. 3. - Зборник Матице српске за књижевност и језик, 1956-1957, књ. 4 и 5, стр. 192-231.

623. Feher, Ferenc: Uspomena iz Pirana. - Ispovesti saputnika / Ferenc Feher. - Novi Sad : Radnički univerzitet „Radivoj Ćirpanov“, 1977. - Str. 122.

624. Фехер, Ференц: Успомена из Пирана. - Корен и крила : послератна мађарска поезија у Југославији / [избор Иштван Сели... и др.]. - Нови Сад : Матица српска, 1986. - Стр. 146.

625. Фехер, Ференц: Четворолисна песма. - Летопис Матице српске, 1975, год. 151, књ. 415, св. 1, стр. 56-57.

626. Feher, Ferenc: Četvorolisna pesma. - Ispovesti saputnika / Ferenc Feher. - Novi Sad : Radnički univerzitet „Radivoj Ćirpanov“, 1977. - Str. 121.

627. Фехер, Ференц: Четворолисна песма. - Корен и крила : послератна мађарска поезија у Југославији / [избор Иштван Сели... и др.]. - Нови Сад : Матица српска, 1986. - Стр. 145.

628. Feher, Ferenc: Četvorolisna pesma. - Kao da sam te sanjao : izbor iz svetske i naše ljubavne poezije dvadesetog veka / priredio Pero Zubac. - Zrenjanin : Gradska narodna biblioteka „Žarko Zrenjanin“, 1988. - Str. 55.

629. Хајне Хајнрих: Enfant perdu. - Летопис Матице српске, 1948, год. 122, књ. 362, св. 4, стр. 223.

630. Хајне, Хајнрих: Немачка. - Летопис Матице српске, 1948, год. 122, књ. 362, св. 4, стр. 220-222.

631. Хермлин, Штефан: Балада о госпођи нади. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, књ. 394, св. 2-3, стр. 131-132.

632. Hermlin, Štefan: Balada o gospođi nadi. - Antologija nemačke lirike XX veka / priredili Ivan V. Lalić i Branimir Živojinović. - Beograd : Nolit, 1976. - Str. 255-256.

633. Хермлин, Штефан: Балада о савладавању усамљености у великим градовима. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, књ. 394, св. 2-3, стр. 130-131.

634. Хермлин, Штефан: Балада о тајанственом ћутању градова зими. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, књ. 394, св. 2-3, стр. 129.

635. Хермлин, Штефан: Новембар 1948. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, књ. 394, св. 2-3, стр. 133.

636. Хермлин, Штефан: Сећање. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, књ. 394, св. 2-3, стр. 132.

637. Hermlin, Štefan: Sećanje. - Antologija nemačke lirike XX veka / priredili Ivan V. Lalić i Branimir Živojinović. - Beograd : Nolit, 1976. - Str. 257.

638. Хухел, Петер: (Април 1945). - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, књ. 394, св. 2-3, стр. 126.

639. Хухел, Петер: Друмови. Друмови. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, књ. 394, св. 2-3, стр. 125-126.

640. Huhel, Peter: Drumovi, drumovi. - Antologija nemačke lirike XX veka / priredili Ivan V. Lalić i Branimir Živojinović. - Beograd : Nolit, 1976. - Str. 223-224.

641. Хухел, Петер: Зора. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, књ. 394, св. 2-3, стр. 127.

642. Huhel, Peter: Zora. - Antologija nemačke lirike XX veka / priredili Ivan V. Lalić i Branimir Živojinović. - Beograd : Nolit, 1976. - Str. 222.

643. Хухел, Петер: Једна јесења ноћ. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, књ. 394, св. 2-3, стр. 127-128.

644. Хухел, Петер: Ласта. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, књ. 394, св. 2-3, стр. 125.

645. Huhel, Peter: Lasta. - Antologija nemačke lirike XX veka / priredili Ivan V. Lalić i Branimir Živojinović. - Beograd : Nolit, 1976. - Str. 222.

646. Хухел, Петер: Под јаворовима. - Летопис Матице српске, 1964, год. 140, књ. 394, св. 2-3, стр. 127.

647. Huhel, Peter: Pod javorima. - Antologija nemačke lirike XX veka / priredili Ivan V. Lalić i Branimir Živojinović. - Beograd : Nolit, 1976. - Str. 223.

648. Целан, Паул: Бретонско жало. - Летопис Матице српске, 1971, год. 147, књ. 407, св. 5, стр. 503.

649. Целан, Паул: Песак из урни. - Летопис Матице српске, 1971, год. 147, књ. 407, св. 5, стр. 503.

650. Целан, Паул: Псалам. - Летопис Матице српске, 1971, год. 147, књ. 407, св. 5, стр. 505.

651. Целан, Паул: Сећање на Француску. - Летопис Матице српске, 1971, год. 147, књ. 407, св. 5, стр. 503-505.

652. Целан, Паул: Фуга смрти. - Летопис Матице српске, 1971, год. 147, књ. 407, св. 5, стр. 502-503.

ПРИРЕЂИВАЊЕ, ИЗБОР, РЕДАКЦИЈА ПРЕВОДА, УРЕЂИВАЊЕ

653. Андерш, Алфред: Око света на немачки начин / [избор Бошко Петровић]. - Нови Сад : Матица српска, 1987. - 305 стр. ; 20 cm. - (Библиотека „Данас”)
Белешка о писцу / Б. [Бошко] П. [Петровић]: стр. 303-[306].

654. Дучић, Јован: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - Нови Сад : Матица српска, 1984. - 357 стр. ; 20 cm

655. Дучић, Јован: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - [2. изд.],- Нови Сад : Матица српска, 1989,- 357 стр. ; 20 cm

656. Илић, Војислав: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - Нови Сад : Матица српска, 1973. - 257 стр. ; 20 cm

657. Илић, Војислав: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - [3. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1984. - 302 стр. ; 20 cm

658. Илић, Војислав: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - [4. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1989. - 302 стр. ; 20 cm

659. Илић, Војислав: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - [5. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1993. - 302 стр. ; 20 cm

660. Јакшић, Ђура: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - Нови Сад : Матица српска, 1973. - 224 стр. ; 20 cm

661. Јакшић, Ђура: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - [3. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1984. - 224 стр. ; 20 cm

662. Јакшић, Ђура: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - [4. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1989. - 224 стр. ; 20 cm

663. Јакшић, Ђура: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - [5. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1993. - 224 стр. ; 20 cm

664. Јакшић, Милета: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - Нови Сад : Матица српска, 1984. - 217 стр. ; 20 cm

665. Јакшић, Милета: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - [2. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1989. - 217 стр. ; 20 cm

666. Јовановић-Змај, Јован: Деца, птице и зверчице / [за штампу припремио Бошко Петровић]. - Нови Сад : Матица српска, 1948. - 73 стр. : илустр. ; 29 cm

667. Јовановић-Змај, Јован: Деца, птице и зверчице / [одабрао и за штампу припремио Бошко Петровић]. - [2. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1951. - 74 стр. : илустр. ; 29 cm

668. Јовановић-Змај, Јован: Деца, птице и зверчице / [одабрао и за штампу припремио Бошко Петровић]. - Нови Сад : Матица српска, 1965. - 68 стр. : илустр. ; 34 cm

669. Јовановић-Змај, Јован: Ђулићи ; Ђулићи увеоци / [приредио Бошко Петровић]. - Нови Сад : Матица српска, 1975. - 357 стр. ; 20 cm. - (Одабрана дела Јована Јовановића Змаја ; књ. 1)

670. Јовановић-Змај, Јован: Ђулићи ; Ђулићи увеоци / [приредио Бошко Петровић]. - [3. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1979. - 357 стр. ; 20 cm. - (Одабрана дела Јована Јовановића Змаја ; књ. 1)

671. Јовановић-Змај, Јован: Ђулићи ; Ђулићи увеоци / [приредио Бошко Петровић]. - [4. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1983. - 357 стр. ; 20 cm. - (Одабрана дела Јована Јовановића Змаја ; 1)

672. Јовановић-Змај, Јован: Песме : лирске, мисаоне, родољубиве / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - Нови Сад : Матица српска, 1973. - 405 стр. ; 20 cm

673. Јовановић-Змај, Јован: Песме : лирске, мисаоне, родољубиве / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - [2. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1975. - 405 стр. ; 20 cm

674. Јовановић-Змај, Јован: Песме : лирске, мисаоне, родољубиве / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - [3. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1984. - 405 стр. ; 20 cm

675. Јовановић-Змај, Јован: Песме : лирске, мисаоне, родољубиве / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - [4. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1989. - 405 стр. ; 20 cm

676. Јовановић-Змај, Јован: Песме : лирске, мисаоне, родољубиве / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - [5. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1993. - 405 стр. ; 20 cm

677. Календар : 1962 / уредници... Бошко Петровић... [и др.]. - Нови Сад : Матица српска, 1961. - 158 стр. ; 24 cm

678. Календар : 1963 / уредници... Бошко Петровић... [и др.]. - Нови Сад : Матица српска, 1962. - 158 стр. ; 24 cm

679. Карацић, Вук Стефановић: Мале приче / изабрали и приредили Бошко Петровић и Стојан Трећаков. - Нови Сад : Матица српска, 1987. - 129 стр. ; 19 cm. - (Мозаик)

680. Костић, Лаза: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - Нови Сад : Матица српска, 1973. - 405 стр. ; 20 cm

681. Костић, Лаза: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - [3. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1984. - 405 стр. ; 20 cm

682. Костић, Лаза: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - [4. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1989. - 405 стр. ; 20 cm

683. Костић, Лаза: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - [5. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1993. - 405 стр. ; 20 cm

684. Ман, Томас: Краљевско височанство / [с немачког превела Кађуша Авакумовић Малетин ; редактор превода Бошко Петровић]. - Нови Сад : Матица српска, 1960. - 316 стр. ; 21 cm. - (Популарни романи)
Поговор / Б. [Бошко] П. [Петровић]: стр. 313-[317].

685. Ман, Томас: Краљевско височанство / [с немачког превела Каћуша Авакумовић-Малетин ; редактор превода Бошко Петровић]. - Нови Сад : Матица српска, 1964. - 320 стр. ; 21 cm. - (Популарни романи)
Поговор / Б. [Бошко] П. [Петровић]: стр. 317-[321].

686. Ман, Томас: Нове студије / [с немачког превео Бора Грујић ; редактор превода Бошко Петровић]. - Нови Сад : Матица српска, 1963. - 133 стр. ; 20 cm. - (Мозаик)

687. Нови Сад / [историјат Новог Сада обрадио Бошко Петровић...]. - Нови Сад : Град Нови Сад, 1957. - 199 стр. ; 21 cm

688. Нови Сад / [историјат Новог Сада обрадио Бошко Петровић...]. - Нови Сад : Матица српска, 1963. - 220 стр., [2] пресавијена листа : илустр. ; 23 cm

689. Нови Сад / [историјат Новог Сада Бошко Петровић...]. - [3. допуњено изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1987. - 272 стр., [1] пресавијен лист : илустр. ; 29 cm

690. Песници I / [приредио и предговор написао Бошко Петровић]. - Нови Сад : Матица српска ; Београд : Српска књижевна задруга, 1964. - 302 стр. ; 20 cm. - (Српска књижевност у сто књига ; књ. 9)
Песници : [предговор]: стр. 5-32. - Поговор: стр. 291-294.

691. Песници I / [избор и предговор Бошко Петровић]. - Нови Сад : Матица српска ; Београд : Српска књижевна задруга, 1971. - 314 стр. ; 21 cm. - (Српска књижевност у сто књига ; књ. 57)
Песници : [предговор]: стр. 5-34. - Поговор: стр. 301-304.

692. Песници II / [изабрао Бошко Петровић]. - Нови Сад : Матица српска ; Београд : Српска књижевна задруга, 1971. - 304 стр. ; 21 cm. - (Српска књижевност у сто књига ; књ. 58)
Поговор / Бошко Петровић: стр. 293-294.

693. Петковић-Дис, Владислав: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - Нови Сад : Матица српска, 1984. - 241 стр. ; 20 cm

694. Петковић-Дис, Владислав: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - [2. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1989. - 241 стр. ; 20 cm

695. Петровић, Велько: То су они - то смо ми : проза : 1963-1967 / за штампу приредио Бошко Петровић. - Нови Сад : Матица српска, 1970. - 340 стр. ; 21 cm. - (Библиотека „Савременици")

696. Радичевић, Бранко: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - Нови Сад : Матица српска, 1973. - 337 стр. ; 20 cm

697. Радичевић, Бранко: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - [3. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1984. - 337 стр. ; 20 cm

698. Радичевић, Бранко: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - [4. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1989. - 337 стр. ; 20 cm

699. Радичевић, Бранко: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - [5. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1993. - 337 стр. ; 20 cm

700. Ракић, Милан: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - Нови Сад : Матица српска, 1984. - 156 стр. ; 20 cm

701. Ракић, Милан: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - [2. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1989. - 156 стр. ; 20 cm

702. Ромац, Пашко: Борбе : биљешке и сјећања из народноослободилачког рата / [редактор текста Бошко Петровић]. - Нови Сад : Матица српска, 1950. - 377 стр. : илустр. ; 21 cm

703. Ромац, Пашко: Борбе : белешке и сећања из народноослободилачког рата / [стилска обрада Бошко Петровић]. - Нови Сад : Матица српска, 1961. - 334 стр. : илустр. ; 21 cm

704. Црњански, Милош: Есеји и прикази / изабрали и приредили Бошко Петровић и Стојан Трећаков. - Нови Сад : Књижевна заједница Новог Сада, 1991. - 437 стр. ; 21 cm

705. Шантић, Алекса: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - Нови Сад : Матица српска, 1984. - 246 стр. ; 20 cm

706. Шантић, Алекса: Песме / [изабрао и приредио Бошко Петровић]. - [4. изд.]. - Нови Сад : Матица српска, 1989. - 246 стр. ; 20 cm

ЛИТЕРАТУРА

а) О књижевном раду

707. A.V.: Boško Petrović: Ruj : (Prosveta, Beograd). - Oslobođenje, Sarajevo, 22. II 1961, XVIII, br. 5471, str. 6.

708. Андрејевић, Даница: Песма као биће народа : (Бошко Петровић „Певач", Нолит, 1980). - Стремљења, Приштина, 1981, XXII, бр. 6, стр. 116-117.

709. Анђелковић, Мирјана: Човеково осмишљавање у времену. - Домети, Сомбор, 1980, VII, бр. 22, стр. 67-74.
О роману „Певач".

710. Б.Д.: Бошко Петровић: „Лагано промичу облаци" : (издање „Нолит", Београд, 1955 године). - Задруга, Београд, 21. VI 1956, XII, бр. 590, стр. 10.

711. Бандић, Милош И.: Два приповедача : Владан Десница: „Ту, одмах поред нас", Матица српска - Нови Сад - Бошко Петровић: „Лагано промичу облаци", Нолит - Београд. - Политика, Београд, 1. VI 1956, LIII, бр. 15466, Књижевност, стр. 3035.

712. Бандић, Милош И.: Лирска меланхолија у декору сутона : Бошко Петровић: „Руј", „Просвета", Београд, 1960. - Политика, Београд, 13. XI 1960, LVII, бр. 16937, Култура, уметност, IV, бр. 188, стр. 2.

713. Бандић, Милош И.: Трајање изван себе : „Дневник немачког војника" - документ и коментари ; саопштио и написао Бошко Петровић ; Матица српска, Нови Сад, 1962 . - Политика, Београд, 13. I 1963, LX, бр. 17697, Култура, уметност, VII, бр. 300, стр. 2.

714. Bányai, János: Pont és üresség : Boško Petrović: Dnevnik nemačkog vojnika, Matica srpska kiadás, 1962. - Magyar Szó, Novi Sad, 3. III 1963, XX, br. 60, str. 14.

715. Beljanski, Slobodan: Kupalište stvari : Boško Petrović: „Ruj" 1960. - Index, Beograd, 13. III 1961, br. 35, str. 6.

716. Bori, Imre: Egy német katona naplója. - Híd, Novi Sad, 1963, XXVII, br. 2, str. 238-244.

717. Bori Imre: És a felhők elvonulnak : (Boško Petrović elbeszélései). - Dolgozók, Novi Sad, 4. X 1963, XVII, br. 41, str. 12.

718. Брашанац, Чедомир: Дух и живот. - Замка времену / Чедомир Брашанац. - Београд : Научна књига, 1981. - Стр. 19-30.
О роману „Певач".

719. Brković, Živko: Esej o umetnosti. - Delo, Beograd, 1974, XX, knj. 20, br. 10, str. 1273-1276.
Prikaz knjige „Dan među slikama".

720. Броз, Павао: Три збирке песама : у новој „Просветиној" едицији „Албатрос". - Комунист, Београд, 29. XII 1960, XVIII, бр. 192, стр. 10.
Приказ збирке песама „Руј".

721. Broz, Pavao: Tri zbirke pesama : u novoj „Prosvetinoj“ ediciji „Albatros”. - Komunist, Beograd, 29. XII 1960, XVIII, br. 192, str. 10.
Prikaz zbirke pesama „Ruj“.

722. В.: Бошко Петровиќ: „Полека минуваат облаците”. - Разгледи, Скопје, 15. VII 1956, III, 15(67), стр. 8.

723. Винавер, Станислав: Бошко Петровић, приповедач који се учио занату код Томаса Мана. - Република, Београд, 1. VI 1954, XXI, бр. 448, стр. 3.

724. Винавер, Станислав: Бошко Петровић, приповедач који се учио занату код Томаса Мана. - Београдско огледало / Станислав Винавер. - Београд : Слово љубве, 1977. - Стр. 184-185.

725. Војводић, Раде: О траговима изван круга : Бошко Петровић: „Долазак на крај лета”, Нолит, 1970. - Слово љубве, Београд, 1971, I, књ. 1, бр. 1, стр. 88-90.

726. Vojnić Purčar, Petko: Boško Petrović: „Razgovor o tajnama“, „Minerva”, Subotica-Beograd, 1974. - Polja, Novi Sad, 1975, XXI, br. 193, str. 20.

727. Vukadinović, Božo: Boško Petrović: Ruj : („Prosveta“, Beograd, 1960). - Književne novine, Beograd, 16. XII 1960, XI, br. 134, str. 9.

728. Вулановић, Војислав: Сјај приповедачке перфекције : Бошко Петровић: „Разговор о тајнама”, Минерва, Суботица-Београд, 1974. - Дневник, Нови Сад, 23. II 1975, XXXIV, бр. 10169, стр. 19.

729. Гордић, Славко: Висине и низине језика : о једној тематској константи Бошка Петровића. - Летопис Матице српске, 1984, год. 160, књ. 433, св. 6, стр. 858-887.

730. Gordić, Slavko: Primarno i nijansa : (o književnom delu Boška Petrovića). - Novi Sad : Dnevnik, 1985. - 272 str. ; 19 cm. - (Kairos)

731. Gordić, Slavko: Književno delo Boška Petrovića - tematsko-značenjske i strukturno-stilske konstante : doktorska disertacija. - Novi Sad : [s. n.], 1986. - 398 listova ; 31 cm
U rukopisu.

732. Гордић, Славко: Висине и низине језика : о једној тематској константи Бошка Петровића. - Поезија и окружје / Славко Гордић. - Нови Сад : Матица српска, 1988 . - Стр. 11-49.

733. Гордић, Славко: Трајна запитаност над неизвесностима света : уз 75. годишњицу рођења Бошка Петровића. - Политика, Београд, 20. I 1990, LXXXVII, бр. 27402, Култура, уметност, наука, XX, бр. 103, стр. 14.

734. Гордић, Славко: Дело великих распона. - Дневник, Нови Сад, 25. I 1995, LIV, бр. 17240, стр. 13.
Уз 80-годишњицу рођења.

735. Гордић, Славко: Сећање и ухођење. - Летопис Матице српске, 1995, год. 171, књ. 455, св. 1, стр. 81-82.

736. Grbić, Dušan: Anatomsko istraživanje kolektivnog zločina : (Boško Petrović: „Dnevnik nemačkog vojnika“, Matica srpska, 1962). - 4. jul, Beograd, 7. V 1963, II, br. 45, str. 10.

737. Грубач, Стефан: Јединство света : Бошко Петровић: „Приповетке”, Матица српска, Дневник, Српска књижевна задруга. - Радио ТВ ревија, Београд, 19. XI 1992, XXVI, бр. 1343, стр. 45.

738. Грубач, Стефан: Ханс Дитрих : Бошко Петровић: „Дневник немачког војника”, „Матица српска”, „Дневник”, „СКЗ”. - Радио ТВ ревија, Београд, 22. X 1992, XXVI, бр. 1339, стр. 48.

739. Грубач, Стефан: Бравура : Бошко Петровић: „Долазак на крај лета". - Орман за књиге / Стефан Грубач. - Сремски Карловци : Карловачка уметничка радионица, 1994. - Стр. 174-177.

740. Грубач, Стефан: Исходишта : Бошко Петровић: „У свету речи". - Орман за књиге / Стефан Грубач. - Сремски Карловци : Карловачка уметничка радионица, 1994. - Стр. 291-294.

741. Грубач, Стефан: Јединство света : Бошко Петровић: „Приповетке". - Орман за књиге / Стефан Грубач. - Сремски Карловци : Карловачка уметничка радионица, 1994. - Стр. 162-165.

742. Грубач, Стефан: Писац и град : Бошко Петровић: „Нови Сад". - Орман за књиге / Стефан Грубач. - Сремски Карловци : Карловачка уметничка радионица, 1994. - Стр. 295-298.

743. Грубач, Стефан: Ханс Дитрих : Бошко Петровић: „Дневник немачког војника". - Орман за књиге / Стефан Грубач. - Сремски Карловци : Карловачка уметничка радионица, 1994. - Стр. 166-169.

744. Данојлић, Милован: Бошко Петровић: „Лагано промичу облаци", Нолит, Београд, 1955. - Радник, Београд, 21. VI 1956, VII, бр. 322, стр. 7.

745. Делић, Јован: Један дан професора Јовановића : о роману „Певач" Бошка Петровића . - Књижевне новине, Београд, 30. X 1980, XXXII, бр. 613, стр. 18-19.

746. Делић, Јован: „Мајка ми срце изела" : Бошко Петровић: Певач ; „Нолит", Београд, 1979. - Летопис Матице српске, 1980, год. 156, књ. 425, св. 6, стр. 1090-1098.

747. Делић, Јован: Хромац Хладноумац : Вук као књижевни јунак у „Певачу" Бошка Петровића. - Реферати и саопштења. [Књ.] 4, Вук Караџић и његово дело у своме времену и данас / 17. научни састанак слависта у Вукове дане, Београд, Нови Сад, Тршић, 14-20. IX 1987. - Београд : Међународни славистички центар, 1988. - Стр. 327-335.

748. Дивљак-Арок, Гордана: Заточеник писане речи : нови роман Бошка Петровића „Певач" иако још недочитан, сваким даном привлачи све више пажње. - Дневник, Нови Сад, 3. II 1980, XXXIX, бр. 11945, стр. 8.

749. Егерић, Мирослав: Покушај једне паралеле : Љ. Симовић - Б. Петровић. - НИН, Београд, 2. X 1960, X, бр. 508, стр. 9.

750. Егерић, Мирослав: Потресно у обичном : Бошко Петровић: „Дневник немачког војника", Матица српска, 1962. - НИН, Београд, 24. III 1963, XIII, бр. 637, стр. 9.

751. Egerić, Miroslav: Prustovski krug Boška Petrovića. - Polja, Novi Sad, 1973, XIX, br. 177, str. 6-7.

752. Егерић, Мирослав: Прустовски круг Бошка Петровића. - Дела и дани / Мирослав Егерић. - Нови Сад : Матица српска, 1975. - Стр. 206-217.

753. Егерић, Мирослав: Дело богатих токова и значења : „Певач" Бошка Петровића (Нолит, 1979) нема сумње означава вредан тренутак српске и југословенске литературе. - Дневник, Нови Сад, 6. III 1980, XXXIX, бр. 11977, Култура, наука, уметност, II, бр. 12, стр. V.

754. Егерић, Мирослав: „Певач" Бошка Петровића. - Дела и дани II : есеји и критике / Мирослав Егерић. - Нови Сад: Матица српска, 1982. - Стр. 209-218.

755. Živančević, Milorad: Skalpel u tkivu misli : Boško Petrović: „Dnevnik nemačkog vojnika", „Matica srpska", Novi Sad, 1962. - Književne novine, Beograd, 22. II 1963, XV, br. 191, str. 6.

756. Живанчевић, Милорад: Књига као сам живот : атак на класичне нормативе лепе књижевности. - Дневник, Нови Сад, 3. II 1963, XXII, бр. 5833, стр. 15.

757. Заревски, Бранко: Време минато, време сегашно : (Бошко Петровиќ: „Дневникот на германскиот војник", документ и коментари - издание „Матица српска", Нови Сад, 1962). - Нова Македонија, Скопје, 20. I 1963, XX, бр. 5839, стр. 9.

758. Ivanović, Radomir: Tajnovita moć govora : Boško Petrović: Dan među slikama, Nolit, Beograd, 1973. - Pregled, Sarajevo, 1973, LXIII, br. 12, str. 1592-1596.

759. Яковлева, Н.: Бошко Петрович : Певец, т. I, II, Београд, Нолит 1979. - Современная художественная литература за рубежом, Москва, 1981, стр. 104-106.

760. Јевтић, Милош: Литература се не брише : двадесети век: Бошко Петровић. - Дневник, Нови Сад, 13. V 1992, LI, бр. 16357, Култура, наука, уметност, бр. 628, стр. 17.

761. Јерковић, Јован: Певач Бошка Петровића и Речник српскохрватског књижевног језика. - Реферати и саопштења / 11. научни састанак слависта у Вукове дане, Београд, Вршац, Нови Сад, Тршић, 16-20. IX 1981. - Београд : Филозофски факултет, Међународни славистички центар, 1982. - Стр. 139-148.

762. Јерковић, Јован: „Певач" Бошка Петровића и „Речник српскохрватског књижевног језика". - [Београд : Међународни славистички центар, 1982]. - Стр. 139-148.
П.о.: Научни састанак слависта у Вукове дане ; 11, Београд, Вршац, Нови Сад, Тршић, 16-20. IX 1981.

763. Јерковић, Јован: „Певач" Бошка Петровића и „Речник српскохрватскога књижевног језика". - Језик и писци / Јован Јерковић. - Нови Сад : Матица српска, 1991. - Стр. 284-295.

764. Копривица, Божо: Певач Бошка Петровића или - роман је објава изворне празнине . - Књижевност, Београд, 1981, XXXVI, књ. 71, бр. 4, стр. 774-795.

765. Копривица, Божо: „Певач" Бошка Петровића, или роман је објава изворне празнине. - Волеј и слух : да и не : есеји и критике / Божо Копривица. - Београд : Београдски издавачко-графички завод, 1992. - Стр. 193-220.

766. Крњевић, Вук: Роман као трагање : Бошко Петровић: „Певач" I, II - издавач: „Нолит", Београд 1979. - Политика, Београд, 22. III 1980, LXXVII, бр. 23872, Култура, уметност, наука, II, бр. 38, стр. 10.

767. Krnjević, Vuk: Roman kao traganje : Boško Petrović: Pevač I, II, „Nolit", Beograd, 1979 . - Bumerang / Vuk Krnjević. - Beograd : Književne novine, 1983. - Str. 195-200.

768. Кујунџић, Драган: Нуклеарни тренутак нечега-ничега. - Летопис Матице српске, 1982, год. 158, књ. 430, св. 1-2, стр. 57-72.
О роману „Долазак на крај лета".

769. Кујунџић, Драган: Роман Бошка Петровића. - Критичке вежбе / Драган Кујунџић. - Нови Сад : Матица српска, 1983. - Стр. 59-88.

770. Кујунџић, Миодраг: Други устанак и даље. - Дневник, Нови Сад, 11. XI 1979, XXXVIII, бр. 11865, стр. 17.
О роману „Певач".

771. Кујунџић, Миодраг: Облаци, човек, живот. - Дневник, Нови Сад, 25. IX 1983, XLII, бр. 13257, стр. 10.

772. Лакичевић, Огњен: Бошко Петровић: „Лагано промичу облаци" : (Нолит, Београд, 1956). - Јединство, Приштина, 1. X 1956, XII, бр. 40, стр. 8.

773. Лакичевић, Огњен: „Лагано промичу облаци" : приповетке Бошка Петровића. - Омладина, Београд, 27. VI 1956, XII, бр. 970, стр. 8.

774. Лалић, Иван В.: Лиричар Бошко Петровић. - Летопис Матице српске, 1995, год. 171, књ. 455, св. 1, стр. 70-75.

775. Лалић, Иван В.: Трајност као судбина. - Дневник, Нови Сад, 25. I 1995, XIV, бр. 17240, стр. 13.

776. Lebedinski, Slavko: Tkanje života : (Boško Petrović: „Dolazak na kraj leta“, „Nolit”, Beograd, 1970). - Komunist, Beograd, 25. III 1971, XXIX, br. 731, str. 19.

777. Lebedinski Slavko: Usmena reč : govori i razgovori Boška Petrovića, priredio Ljubisav Andrić, Matica srpska, Novi Sad, 1991. - Borba, Beograd, 8. VIII 1991, LXIX, br. 221, str. 16-17.

778. Лесковац, Младен: Лирика Бошка Петровића. - На нашој постојбини I / Младен Лесковац. - Нови Сад : Матица српска, 1951. - Стр. 281-[304].

779. Лесковац, Младен: Лирика Бошка Петровића. - Летопис Матице српске, 1951, год. 127, књ. 367, св. 5, стр. 440-451.

780. Лесковац, Младен: „Певач” Бошка Петровића. - Српске књижевне теме / Младен Лесковац. - Нови Сад : Матица српска, 1988. - Стр. 380-398.

781. Лучић, Милица: Бошко Петровић: Усмена реч : приређивач: Љубисав Андрић, издавач Матица српска, Нови Сад 1991. - Политика, Београд, 14. IX 1991, LXXXVIII, бр. 27996, Култура, уметност, наука, XXI, бр. 189. стр. 16.

782. M. Zh.: „Ditari i ushtarit gjerman“ : botim sërbokroatisht i përktyem e i komentuem prej Boshko Petroviqit - „Matica Sërbska”, Novi Sad, 1962. - Rilindja, Priština, 21. IV 1963, XIX, br. 1458, str. 13.

783. Maksimović, Miodrag: „Lagano promiču oblaci“ : pripovetke Boška Petrovića, izdanje „Nolit”, Beograd, 1956. - Književne novine, Beograd, 24. VI 1956, VII, br. 18, str. 3.

784. Марков, Младен: —-И не само циганска песма : уз најновију књигу Бошка Петровића . - Дневник, Нови Сад, 30. IX 1956, XV, бр. 3711, стр. 9.

785. Милосављевић, Петар: Романи Бошка Петровића. - Зборник Матице српске за књижевност и језик, 1982, књ. 30, св. 3, стр. 385-412.

786. Милосављевић, Петар: Романи Бошка Петровића. - Нови Сад : Матица српска, 1982 . - Стр. 385-412 ; 24 cm
П.о.: Зборник Матице српске за књижевност и језик ; књ. XXX/3, 1982.

787. Mirković, Milosav: Boško Petrović: „Ruj“. - Delo, Beograd, 1961, VII, knj. 7, br. 1, str. 92.

788. Мирковић, Чедомир: Сублимација доживљаја љубави : Бошко Петровић: „Долазак на крај лета”, „Нолит”, Београд, 1970. - Књижевне новине, Београд, 16. I 1971, XXIII, бр. 382, стр. 4.

789. Мирковић, Чедомир: Медитативна лирика и модерни реализам : панорама књига Бошка Петровића. - Књижевне новине, Београд, 16. VI 1973, XXV, бр. 441, стр. 7.

790. Мирковић, Чедомир: Више приповедачких поступака : Бошко Петровић: „Разговор о тајнама”, „Минерва”, Суботица, 1974. - Књижевне новине, Београд, 1. IV1975, XXVII, бр. 484, стр. 8.

791. Мирковић, Чедомир: Одблесци и тајне : Бошко Петровић: „Облаци, разговори”, СКЗ, Београд, 1979. - Борба, Београд, 19. IV 1980, LVIII, бр. 107, стр. 10.

792. Mirković, Čedomir: Odblesci i tajne : „Oblaci, razgovori“ Boška Petrovića. - Jedna decenija : književna vrednovanja : 1970-1980 / Čedomir Mirković - Beograd : Naučna knjiga, 1981 . - Str. 42-45.

793. Mirković, Čedomir: Sublimisano doživljavanje ljubavi : „Dolazak na kraj leta” Boška Petrovića. - Jedna decenija : književna vrednovanja : 1970-1980. / Čedomir Mirković. - Beograd : Naučna knjiga, 1981. - Str. 38-42.

794. Мирковић, Чедомир: Песник тананих људских драма. - Политика, Београд, 2. XI 1985, LXXXII, бр. 25892, Култура, уметност, наука, VII, бр. 324, стр. 9.

795. Мирковић, Чедомир: Слојевитости значења и језичке перфекције : о књигама Бошка Петровића поводом Изабраних дела (1985). - Смедерево, 1985, бр. 2, стр. 81-84.

796. Мирковић, Чедомир: Разноликост облика, лепота језика : скица за књижевни портрет Бошка Петровића. - Књижевна реч, Београд, 10. X 1986, XV, бр. 286, стр. 15.

797. Мирковић, Чедомир: Ставови и медитирања : Бошко Петровић: „У свету речи" ; издавачи: „Дневник", „Матица српска" и „Српска књижевна задруга", 1986, стр. 283 . - Политика, Београд, 26. IV 1986, LXXXIII, бр. 26063, Култура, уметност, наука, VII, бр. 348, стр. 12.

798. Мирковић, Чедомир: Од медитативне лирике до слојевитог романа : скица за портрет Бошка Петровића. - Летопис Матице српске, 1995, год. 171, књ. 455, св. 1, стр. 76-80.

799. Младеновић, Милица: Бошко Петровић : [биографија и библиографија]. - Годишњак / Српска академија наука и уметности, Београд, 1982, књ. 88, стр. 243-268.

800. Ненин, Миливој: Бошко Петровић и немачка књижевност. - Дневник, Нови Сад, 29. III 1995, LIV, бр. 17303, стр. 16.

801. Новаковић, Бошко: Бошко Петровић: Земља и море : (песме, издање Матице српске) . - Наша сцена, Нови Сад, 15. X 1951, V, бр. 28, стр. 3.

802. Новаковић, Бошко: „Два супротно заљуљана клатна". - Дневник, Нови Сад, 3. II 1963, XXII, бр. 5833, стр. 15.

803. Новаковић, Бошко: Поетско осећање судбине : Бошко Петровић: Долазак на крај лета - издање „Нолита", Београд 1970. - Летопис Матице српске, 1971, год. 147, књ. 408, св. 1-2, стр. 158-168.

804. Новаковић, Бошко: Поетско осећање судбине. - Савремена проза / приредио М. И. Бандић. - [2. изд.]. - Београд : Нолит, 1973. - Стр. 801-813.

805. Novaković, Boško: Pripovedač Boško Petrović. - Izraz, Sarajevo, 1975, XIX, knj. 37, br. 6, str. 762-773.

806. Новаковић, Бошко: Епопеја о смислу живота : Бошко Петровић, Певач I-II, „Нолит", Београд, 1979. - Књижевност, Београд, 1980, XXXV, књ. 69, св. 6-7, стр. 1108-1119.

807. Новаковић, Бошко: Епопеја о смислу живота : „Певач". - Вихорно раздобље / Бошко Новаковић. - Нови Сад : Матица српска, 1985. - Стр. 236-256.

808. Новаковић, Бошко: Поетско осећање судбине : „Долазак на крај лета". - Вихорно раздобље / Бошко Новаковић. - Нови Сад : Матица српска, 1985. - Стр. 223-235.

809. Новаковић, Бошко: Приповедач Бошко Петровић. - Вихорно раздобље / Бошко Новаковић. - Нови Сад : Матица српска, 1985. - Стр. 205-222.

810. Остојић, Карло: Бошко Петровић: „Лагано промичу облаци" : (издање „Нолит" 1955) . - НИН, Београд, 8. VII 1956, VI, бр. 288, стр. 9.

811. Павловић, Миодраг: Певач Бошка Петровића. - Летопис Матице српске, 1986, год. 162, књ. 437, бр. 2, стр. 243-245.

812. Пијановић, Петар: Прошло као сада : Бошко Петровић, Певач I-II, „Нолит", Београд, 1979. - Књижевност, Београд, 1980, XXXV, књ. 69, св. 6-7, стр. 1120-1126.

813. Попноваков, Драгомир: Часни самозванци историје : Бошко Петровић: Певач I, II ; „Нолит", Београд, 1979. - Летопис Матице српске, 1980, год. 156, књ. 425, св. 6, стр. 1083-1090.

814. Попов, Раша: Снага „провинциске" књижевности. - Дневник, Нови Сад, 1, 2. и 3. V 1957, XVI, бр. 3920, стр. 9-10.

815. Протић, Предраг: Сећања у доба зрелости. - Књижевност, Београд, 1970, XXV, књ. 51, св. 12, стр. 564-567.

816. Протић, Предраг: Размишљања о уметности и времену : Бошко Петровић: Дан међу сликама, „Нолит", Београд, 1973. год. - Летопис Матице српске, 1974, год. 150, књ. 414, св. 5, стр. 546-549.

817. Протић, Предраг: Поезија и драма у прози Бошка Петровића. - Књижевност, Београд, 1975, XXX, књ. 60, св. 4, стр. 435-438.

818. Раденовић, Јездимир: Роман Бошка Петровића : „Долазак на крај лета", „Нолит", Београд. - Борба, Београд, 10. IV 1971, XLIV, бр. 97, стр. VI.

819. Radovanović, Miroslav: U poetskom prostoru Petrovićevog ljubavnog romana. - Izraz, Sarajevo, 1988, XXXII, knj. 64, br. 7-8, str. 533-549.

820. Radonjić, Mirosław: Kao od zlata izrezana kameja. - Ludus, Beograd, 5. X 1994, III, br. 20, str. 18.

821. Радоњић, Мирослав: Позоришна промишљања Бошка Петровића. - Дневник, Нови Сад, 25. I 1995, LIV, бр. 17240, стр. 13.
Уз 80-годишњицу рођења.

822. Ređep, Draško: Ravnica B. Petrovića. - Polja, Novi Sad, 1957, god. 3, br. 2, str. 6-7, 11.

823. Рељеп, Драшко: Бошко Петровић: Руј : (Просвета, 1960). - Дневник, Нови Сад, 13. XI 1960, XVIII, бр. 5056, стр. 9.

824. Ređep, Draško: Nad jednom pesmom Boška Petrovića. - Izraz, Sarajevo, 1960, IV, knj. 8, br. 9, str. 262-264.
O pesmi „Blagoslov".

825. Рељеп, Драшко: Један трактат о заробљеном човеку : Бошко Петровић: размера сличности или потрага за једним човеком. - Дневник, Нови Сад, 24. VI 1962, XX, бр. 5613, стр. 10.

826. Ređep, Draško: Varijacije o ratu : Boško Petrović, Dnevnik nemačkog vojnika, „Matica srpska", Novi Sad, 1962. - Savremenik, Beograd, 1963, IX, knj. 17, br. 1, str. 84-87.

827. Рељеп, Драшко: Проблем личности у невремену. - Дневник, Нови Сад, 3. II 1963, XXII, бр. 5833, стр. 15.

828. Ređep, Draško: Varijacije o ratu. - Sunčanom stranom Vojvodine : eseji i članci / Draško Ređep. - Subotica : Osvit, 1972. - Str. 109-114.
Prikaz romana „Dnevnik nemačkog vojnika".

829. Sabljak, Tomislav: Tri zbirke pjesama : ... Boško Petrović: „Ruj" ; „Prosveta", Beograd, 1960. - Republika, Zagreb, 1961, XVII, br. 1, str. 32.

830. Срећковић, Милутин: Роман о љубави и још којечем : (Бошко Петровић: Долазак на крај лета, Нолит, Београд, 1970). - Багдала, Крушевац, 1971, XIII, бр. 146, стр. 18-19.

831. Срећковић, Милутин: Живот као тајна и представа : Бошко Петровић: „Разговор о тајнама", „Минерва", Суботица-Београд 1974. - Борба, Београд, 8. III 1975, LIII, бр. 64, стр. 16.

832. Стипчевић, Никша: О Бошку Петровићу. - Књижевне новине, Београд, 15. IV 1987, XXXVIII, бр. 730, стр. 19.

833. Таутовић, Радојица: Књига о Србији: „Певач" Бошка Петровића. - Градина, Ниш, 1980, XV, бр. 9, стр. 17-36.

834. Тержан, Мирко: Бошко Петровић: „Лагано промичу облаци" : („Нолит", Београд, 1955). - Борба, Београд, 5. VI 1956, XXI, бр. 143, стр. 5.

835. Тешић, Љубомир: Бошко Петровић: Лагано промичу облаци. - Зрењанин, 7. VII 1956, V, бр. 198, стр. 5.

836. Тешић, Љубомир: Бошко Петровић: „Лагано промичу облаци" (Нолит, 1956). - Сусрети, Цетиње, 1956, IV, бр. 9-10, стр. 655-656.

837. Томашевић, Бошко: Струја лирских когитација приповедача. - Багдала, Крушевац, 1986, XXVIII, бр. 326-327, стр. 19-22.
О романима Бошка Петровића и др.

838. Trifković, Risto: Za osvježenje pripovijetke. - Izraz, Sarajevo, 1957, I, knj. 1, br. 2, str. 158-161.
O pripovetkama Vojislava Kuzmanovića, Boška Petrovića i Miodraga Bulatovića.

839. Trifković, Risto: Strast, san, stvarnost, sudbina. - Izraz, Sarajevo, 1971, XV, knj. 29, br. 4, str. 389-393.
Prikaz knjige „Dolazak na kraj leta".

840. Trifković, Risto: Blistava životodajnost. - Oslobođenje, Sarajevo, 7. XII 1974, XXXII, br. 9522, str. 4.
Prikaz knjige „Razgovor o tajnama".

841. Trifković, Risto: Roman ljudskog trajanja : Boško Petrović: „Pevač", I i II, Nolit, Beograd, 1979. - Izraz, Sarajevo, 1980, XXIV, knj. 48, br. 7, str. 117-123.

842. Финци, Ели: Трагање за хуманим : Бошко Петровић: Долазак на крај лета (издање Нолит, 1970). - Политика, Београд, 27. II 1971, LXVIII, бр. 20617, Култура, уметност, XV, бр. 810, стр. 2.

843. Чурчић, Лазар: Вечита загонетка љубави : Бошко Петровић: „Долазак на крај лета", Београд, 1970. - Дневник, Нови Сад, 10. I 1971, бр. 8688, стр. 12.

844. Džadžić, Petar: Boško Petrović: „Lagano promiču oblaci" : („Nolit", Beograd, 1955 godina). - Delo, Beograd, 1956, II, knj. 3, br. 6, str. 778-782.

845. Šoljan, Antun: Na starim putovima : ... Boško Petrović: Ruj, Prosveta, Beograd, 1960. - Telegram, Zagreb, 25. XI 1960, I, br. 31, str. 6.

846. Шоп, Љиљана: Епопеја о трајању : Бошко Петровић: „Певач", I-II, Нолит, Београд, 1979. - Борба, Београд, 2. II 1980, LVIII, бр. 31, стр. 10.

847. Шоп, Љиљана: Уточиште у времену : Бошко Петровић, Певач I-II, „Нолит" Београд, 1979. - Књижевност, Београд, 1980, XXXV, књ. 69, св. 6-7, стр. 1127-1133.

б) Остала

848. Војвођански књижевници читали су и објашњавали своја дела у Петровграду, Новом Бечеју и Великој Кикинди. - Слободна Војводина, 16. IV 1946, V, бр. 455, стр. 5.
Учествовао и Бошко Петровић.

849. Књижевно вече Удружења војвођанских књижевника у Сремским Карловцима. - Слободна Војводина, 6. IV 1946, V, бр. 445, стр. 5.
Учествовао и Бошко Петровић.

850. Удружење војвођанских књижевника приредило је књижевно вече у Новом Саду. - Слободна Војводина, 28. III 1946, V, бр. 437, стр. 4.
Учествовао и Бошко Петровић.

851. Анкета о питањима српскохрватског језика и правописа : [састанак одржан у Новом Саду од 8. до 10. децембра 1954. године...]. - Летопис Матице српске, 1955, год. 131, књ. 375, св. 1, стр. 1-125.
Учествовао и Бошко Петровић.

852. Дело изузетне снаге / М. Пешић. - Политика, Београд, 25. III 1991, LXXXVIII, бр. 27825, стр. 13.

О манифестацији „Борина недеља" у Врању и говору Бошка Петровића на отварању.

853. Za veliki preporod / Žužana Serenčeš. - Borba, Beograd, 4. III 1991, LXX, br. 63, str. 14.
O izboru Boška Petrovića za predsednika Matice srpske.

854. Конкурс за причу / М. Пешић. - Политика, Београд, 6. III 1991, LXXXVIII, бр. 27806, стр. 17.
О манифестацији „Борина недеља" у Врању коју треба да отвори Бошко Петровић.

855. Овладати својом судбином. - Политика, Београд, 3. III 1991, LXXXVIII, бр. 27803, стр. 17.
О 121. редовној скупштини Матице српске и избору Бошка Петровића за председника.

856. Светски рам : академик Бошко Петровић на отварању Борине недеље / В. Обрадовић . - Политика експрес, Београд, 25. III 1991, XXIX, бр. 9714, стр. 13.

857. Спремност за велики препород / Ратка Цвијановић-Лотина, Мирјана Попов. - Дневник, Нови Сад, 3. III 1991, L, бр. 15929, стр. 16.
О 121. редовној скупштини Матице српске и избору Бошка Петровића за председника, са кратком биографијом.

858. Српска књижевност у емиграцији : 1941-1991 : дискусија са Округлог стола одржаног у САНУ... / приредила Мирјана Детелић. - Књижевност, Београд, 1991, XLVI, књ. 94, бр. 9-10, стр. 1291-1342.
У дискусији учествовао и Бошко Петровић.

859. Честитке академику / В. М. - Политика, Београд, 5. III 1991, LXXXVIII, бр. 27805, стр. 15.
О честиткама упућеним Бошку Петровићу поводом избора за председника Матице српске.

860. Честитке Бошку Петровићу : [поводом избора за председника Матице српске] / М. П. - Дневник, Нови Сад, 5. III 1991, L, бр. 15930, стр. 12.

861. Наслоњени на традицију : руководство града у Матици српској / Ж. Серенчеш. - Борба, Београд, 23. III 1993, LXXXI, бр. 82, стр. 25.
О посети градоначелника Матици српској и разговору са њим у којем је учествовао и Бошко Петровић.

862. Сачувати Матицу од профаности тржишта / В. Живковић. - Дневник, Нови Сад, 23. III 1993, LII, бр. 16666, стр. 14.
О разговору са председником града у Матици српској у којем је учествовао и Бошко Петровић.

863. Синоним песништва : комеморативни скуп у Матици српској / Н. Попов. - Дневник, Нови Сад, 14. II 1993, LII, бр. 16629, стр. 2.
О делу Десанке Максимовић говорио и Бошко Петровић.

864. Апел Ћосићу! : академик Бошко Петровић настоји да деблокира замрзнута средства задужбине Милоша Црњанског / З. Т. М. - Вечерње новости, Београд, 4. IV 1994, XLII, бр. 27261, стр. 18.

ДАРОДАВЦИ БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ У 1994. ГОДИНИ

Традиција даровања књига Библиотеци Матице српске очувала се и током 1994. године. Објављујући имена појединаца и институција који су својим поклонима обогатили фондове Библиотеке желимо и на овај начин да им изразимо искрену захвалност.

Дејан Ајдачић (Београд)
Љубисав Андрић (Нови Сад)
Драгица Андушић (Рума)
Јелица Балаж (Нови Сад)
Радомир Батуран (Крушевац)
Фрања Бача (Београд)
Драга Б. Белопавловић (Нови Сад)
Миленко Бељански (Сомбор)
Стојан Бербер (Сомбор)
Милана Бикицки (Нови Сад)
Добривоје Благојевић (Чачак)
Слободан М. Благојевић (Подгорица)
Győző Bordas (Нови Сад)
Божидар Бошковић (Нови Сад)
Бошко Брзић (Будисава)
Јан Варга (Кисач)
Урош Васин (Бечеј)
Магдалена Веселиновић-Шулц (Нови Сад)
Зора Весковић (Нови Сад)
Atila Vileti (Нови Сад)
Ђорђе Војновић (Торонто)
Илдико Врачарић (Нови Сад)
Димитрије Вујадиновић (Сремски Карловци)
Стојан Вујичић (Будимпешта)
Момчило Вукићевић (Нови Сад)
Никола Вукмировић (Нови Сад)
Драгутин Вукотић (Подгорица)
Миро Вуксановић (Нови Сад)
Витомир Вулетић (Нови Сад)
Милан Вуловић (Нови Београд)
Живојин Гавриловић (Нови Сад)
Вујадин Гудељ (Нови Сад)
Милан Давидовић (Београд)
Ана Девић (Нови Сад)
Валентина Девић (Нови Сад)
Владимир Димитријевић (Лозана)
Милан С. Димитријевић (Београд)
Жарко Димић (Сремски Карловци)
Stephen M. Dickey (Нови Сад)
Радивој Додеровић (Нови Сад)
Урош Дојчиновић (Београд)
Надежда Драгова (Софија)
Теодор Дујин (Нови Сад)
Јован Дунђерски (Београд)

Богдан Ерак (Сремска Каменица)
Милан Живановић (Нови Сад)
Зоран Живковић (Београд)
Марко Живковић (Београд)
Слободан Жуњић (Београд)
Гареган Закојан (Јереван)
Богуслав Зелињски (Познањ)
Ђорђе Зојкић (Панчево)
Милка Ивић (Београд)
Братислава Идвореан Стефановић (Нови Сад)
Живан Иштванић (Бела Црква)
Драган Јанков (Нови Сад)
Руди Јанковић (Лондон)
Василије Јовановић (Нови Сад)
Славко Јовин (Нови Сад)
Милан Јосић (Загреб)
Љубомир Кљакић (Београд)
Мара Кнежевић (Сомбор)
Антон Ковач (Минхен)
Бранислав Ковачевић (Нови Сад)
Радивој Ковачевић (Суботица)
Божидар Ковачек (Нови Сад)
Гордана Ковачек Станић (Нови Сад)
Станимир Ковчин (Нови Сад)
Предраг Колунџић (Торонто)
Марко Косијер (Нови Београд)
Бане Крстић (Нови Сад)
Милорад М. Лазић (Београд)
Огњен Лакићевић (Београд)
Александар Лауш (Нови Сад)
Лили Лашкова (Софија)
Нина Лешчиловскаја (Москва)
Слободанка Луковић (Крагујевац)
Горан Лунгул (Зрењанин)
Александра Љубинковић (Нови Сад)
Родољуб Маленчић (Нови Сад)
Блажо Мараш (Равно Село)
Боривоје Маринковић (Нови Сад)
Живко Марковић (Нови Сад)
Ратко Марковић (Београд)
Славко Матић (Нови Сад)
Јасна Мелвингер (Нови Сад)
Милорад Ј. Мијатовић (Нови Сад)
Мирјана Милошевић Недељковић (Сремска Митровица)
Војислав Милутин (Нови Сад)
Радомир Миљојковић (Жабаљ)
Ката Мирић (Нови Сад)
Милан Мирић (Нови Сад)
Вера Миросављевић (Нови Сад)
Новица В. Митић (Београд)
Коља Мићевић (Париз)
Горан Михајловић (Црепаја)
Драган Недељковић (Београд)
Даница Ненин (Нови Сад)
Љубиша Николин (Нови Сад)
Душан Ж. Николић (Нови Сад)
Михајло Николић (Београд)
Олга Обреновић (Нови Сад)
Милорад Павић (Београд)
Љубо Павићевић (Подгорица)
Милутин Ж. Павлов (Нови Сад)
Душан-Владислав Пажђерски (Нови Сад)
Бојан Панаотовић (Нови Сад)
Миливој Пејак (Оџаци)
Никола Пејић (Нови Сад)
Миленко Пекић (Београд)
Иван Пењашковић (Нови Сад)
Раша Перић (Нови Сад)
Живан Петковић (Нови Сад)
Илија Петровић (Нови Сад)
Лазар Попара (Нови Сад)
Недељко Попара (Нови Београд)
Љубинко Пушић (Нови Сад)

Душка Радивојевић (Нови Сад)
Василије Радикић (Нови Београд)
Николета Радић (Нови Сад)
Саша Радоњић (Нови Сад)
Озрен М. Радосављевић (Црвена Црква)
Мирко Радумило (Нови Сад)
Александар Раич (Нови Сад)
Угљеша Рајчевић (Београд)
Жарко Ружић (Нови Сад)
Епископ шумадијски Сава (Крагујевац)
Коста Симин (Нови Сад)
Живко Славковић (Рибница)
Слободанка Станковић-Илић (Књажевац)
Богдан Станојев (Нови Сад)
Славко Станојевић (Нови Сад)
Мирјана Стефановић (Нови Сад)
Никша Стипчевић (Београд)
Ђоко Стојичић (Београд)
Андрија Б. К. Стојковић (Београд)
Радослав Ј. Субић (Србобран)
Милан Суботин (Нови Сад)
Тихомир Тапавица (Нови Сад)
Мирјана Татић (Ветерник)
Ђорђе Тешић (Сремска Каменица)
Ђурђица Типолд-Мојзеш (Бачка Топола)
Младомир А. Тодоровић (Сремски Карловци)
Бошко Томашевић (Нанси)
Драган Трифуновић (Београд)
Јован Ф. Трифуноски (Београд)
Миленко Фржовић (Нови Сад)
Ioan Hategan (Темишвар)
Bhikkhu Hiriko (Тајланд)
Дарко Хохњец (Нови Сад)
Олга Цвејић-Јанчић (Нови Сад)
Владимир Н. Цветковић (Нови Београд)
Душан Чампраг (Нови Сад)
Тимотеј Чобић (Нови Сад)
Лазар Чурчић (Нови Сад)
Радмила Шевић (Нови Сад)
Катица Шкорић (Нови Сад)
Иван Шурјановић (Нови Сад)
AGAPÉ (Нови Сад)
Адвокатска комора Војводине (Нови Сад)
Амбасада САД (Београд)
Архив „Кљакић" (Београд)
Библиотека „Глигорије Возаревић" (Сремска Митровица)
БИГЗ (Београд)
Vajdasági hirnök (Темерин)
Вискоза (Лозница)
Виша техничка школа (Зрењанин)
Војни музеј (Београд)
„Вук Караџић" (Параћин)
Галерија Матице српске (Нови Сад)
Градина (Ниш)
Градска библиотека (Рума)
Градска библиотека и читаоница (Херцег Нови)
Градски завод за заштиту споменика културе (Нови Сад)
Редакција часописа „Директор школе" (Београд)
ДОМ (Ниш)
Дом културе (Чачак)
Дом културе „Петар Драпшин" (Србобран)
Дом омладине (Панчево)
East View Publications Inc. (Mineapolis)

Економска политика (Београд)
Завод за заштиту природе Србије (Београд)
Завод за међународну научну, културну, просветну и техничку сарадњу Републике Србије (Београд)
Заједница књижевника Панчева (Панчево)
ПП „Золак и Золак" (Будва)
ILO (Женева)
Институт за заштиту биља (Београд)
Институт за кукуруз „Земун поље" (Београд)
Институт за производно машинство (Нови Сад)
Институт за проучавање културе Срба, Црногораца, Хрвата и Муслимана (Приштина)
ISPI (Милано)
Историјски институт Црне Горе (Подгорица)
Јединство (Приштина)
ЈИСА (Београд)
Југословенско друштво за ширење и примену науке и праксе у заштити животне средине (Београд)
Југословенско удружење пивара (Београд)
K. G. Saur (Минхен)
Канадски Србобран (Хамилтон)
Катедра за словенске језике (Санкт Петерсбург)
Књижара, антикварница и књиговезница „Доситеј Обрадовић" (Београд)
Књижевна заједница (Херцег Нови)
Књижевна омладина Србије (Београд)
T. C. Kültür Bakanligi (Анкара)
Култура (Београд)
Libertatea (Панчево)
Математички институт (Београд)
Матица српска (Нови Сад)
ИП Матице српске (Нови Сад)
Међународна политика (Београд)
Међурепубличка заједница за културно-просвјетну дјелатност (Пљевља)
Металограф (Трстеник)
Министарство културе Србије (Београд)
Младост (Београд)
Napló (Novi Sad)
Народна библиотека (Вуковар)
Народна библиотека (Добој)
Народна библиотека Републике Српске (Пале)
Народна библиотека Србије (Београд)
Народна и универзитетска библиотека „Петар Кочић" (Бања Лука)
Народни универзитет (Трстеник)
Нова Искра (Београд)
Редакција часописа Овдје (Подгорица)
Октоих (Подгорица)
Омладински културни центар (Панчево)
НИП Панчевац (Панчево)
Побједа (Подгорица)
Пољопривредни факултет (Београд)
Правни факултет (Ниш)
Primorski dnevnik (Трст)
Привредни преглед (Београд)
Природњачки музеј (Београд)
Радио Б92 (Београд)
Радио Београд (Београд)

Ректорат Универзитета у Новом Саду (Нови Сад)

Републичка заедница на културата (Скопље)

Републики завод за статистику (Београд)

Републички фонд пензијског и инвалидског осигурања радника (Београд)

Републички хидрометеоролошки завод (Београд)

РТВ Србије (Београд)

Руске слово (Руски Крстур)

Савез друштава за унапређење народа Југославије (Београд)

Савремена администрација (Београд)

Светска српска заједница (Београд)

Скупштина општине Бечеј (Бечеј)

Редакција часописа Современост (Скопље)

Књижара Соларис (Нови Сад)

Српска академија наука и уметности (Београд)

Српска православна епархија сремска (Сремска Митровица)

Српска читаоница и књижница Ириг (Нови Сад)

Српско културно друштво „Сава Мркаљ" (Топуско)

Сфаирос (Земун)

Taejon EXPO Commemorative Foundation (Taejon)

Удружење фолклориста Војводине (Нови Сад)

UNESCO (Париз)

Универзитет у Новом Саду (Нови Сад)

Унија биолошких научних друштава Југославије (Београд)

Унирекс (Никшић)

Факултет организационих наука (Београд)

Факултет физичке културе (Београд)

FAO (Рим)

Филолошки факултет, Одсек за италијански језик и књижевност (Београд)

Филолошки факултет (Скопље)

Forum (Нови Сад)

Центар за истраживање програма и аудиторијума РТС (Београд)

The Central European University, Budapest College (Будимпешта)

Црногорска академија наука и умјетности (Подгорица)

Годишњак Библиотеке
Матице српске за 1994.

Издавач
Библиотека
Матице српске
Нови Сад, Матице српске 1

Технички уредник
Реља Дражић

Штампа
ФУТУРА ПУБЛИКАЦИЈЕ
Нови Сад, Каће Дејановић 21

Тираж
500 примерака

Штампање је омогућило Министарство
за културу Републике Србије

ИСПРАВКЕ

Стр.		Стоји	Треба
16	на крају стране изостављено		је према потребама БМС, а са информационим сервисом ИЗУМ обављене су консултације о програмима за обраду раритета и библиографију.
19	ред 21	ћилас	Ђилас
54	фуснота 1	1955	1995
56	фуснота 6	Матице српске	Платона Атанацковића
60	ред 27	Србма	Србима
110	ред 16	српке	српске
120	ред 8	положаја	положају
153	ред 1	две	све
	ред 7	имена	места
	ред 8	хронолошких	хронолошки
	ред 9	предметних и хронолошких	предметни и хронолошки
154	на крају стране изостављено		нам јасно назначава. „Сан на Божић" је један од примера непажљиво запостављених
162	ред 5	С	Ц
165	ред 12	Пламенови	Пламенови (28-44)
	ред 26	15	115
173	јединица 212	.-	.- Српче
190	јединица 547	1867.	1869.
193	јединица 595	Историјског	Историског
195	јединица 639	Словачкој	Словачкој / Ристо Ковијанић
213	јединица 308	Матице српске	Матици српској